

ВСТУП

Річний звіт Національного банку України за 2003 рік підготовлено відповідно до Закону України "Про Національний банк України" з метою поширення прозорої відкритої інформації про діяльність Національного банку України з виконання ним основної функції – забезпечення стабільності національної грошової одиниці.

Річний звіт містить інформацію щодо місця і ролі Національного банку в економічному та фінансовому розвитку України, результатів грошово-кредитної та валютної політики, зміцнення банківської системи, забезпечення ефективного функціонування вітчизняної платіжної системи тощо.

У звітному році Національний банк України проводив монетарну політику відповідно до Основних засад грошово-кредитної політики на 2003 рік та узгоджену з державною політикою економічного розвитку України. Збільшення у 2003 році грошової маси не спровокувало дестабілізації обмінного курсу національної валюти і не спричинило негативного впливу монетарного фактора на динаміку цін.

У 2003 році на достатньо високому рівні підтримувалася ліквідність банківської системи. Стимулювалося здешевлення кредитних ресурсів банків шляхом збереження облікової ставки на мінімально можливому позитивному рівні. Національний банк України надавав можливість банкам підтримувати їх ліквідність, використовуючи інструменти рефінансування, сприяв поліпшенню строкової структури ресурсної бази банків, активно застосовуючи механізми диференціювання нормативів обов'язкового резервування.

Розвиток валютного ринку в 2003 році відбувався в умовах зростання надходжень іноземної валюти в країну за рахунок позитивної динаміки сальдо торговельного балансу України та збільшення надходжень за прямими іноземними інвестиціями. За значної волатильності курсу долара США щодо основних світових валют на міжнародних фінансових ринках та наявності інфляційних ризиків в Україні дії Національного банку України були спрямовані на недопущення значних коливань обмінного курсу гривні щодо курсоутворюючої валюти – долара США та стримання тиску щодо ревальвації гривні. Позитивна динаміка реального ефективного обмінного курсу в 2003 році сприяла цінovій конкурентоспроможності українських товарів.

Відповідно до загальноекономічної ситуації Національний банк України спрямовував свою діяльність на забезпечення економіки необхідним і достатнім фінансовим ресурсом за рахунок нарощування обсягів кредитування економіки і, головне, населення, збільшення термінів кредитування та зниження процентних ставок за кредитами.

У звітному році Національним банком України вжито комплекс заходів, які було спрямовано на посилення функціональної ролі банків у економічному зростанні та забезпечення фінансової стійкості банківського сектору, що передбачало ретельний контроль за ризиками та вдосконалення банківського нагляду.

З метою підтримки стабільності банківського сектору, захисту інтересів кредиторів і вкладників кредитних організацій приймалися рішення у сфері банківського регулювання і нагляду на основі вираженої оцінки ситуації, перспектив її розвитку й оптимальної реалізації наглядовим органом можливостей та уповноважень у рамках чинного законодавства.

Тривала робота, спрямована на подальше вдосконалення бухгалтерського обліку фінансових інструментів та фінансової звітності в банках України з метою забезпечення її прозорості, достовірності відповідно до вимог МСФЗ.

Національним банком України повністю застосовувалися базельські принципи, вживалися заходи з імплементації законодавства до стандартів Європейського Союзу, а також щодо вступу України до системи ГАТТ і СОТ.

У 2003 році подальша капіталізація, зменшення операційних видатків, поліпшення якості кредитного портфеля банків і зростання довіри до банків стали запорукою подальшого розвитку та зміцнення банківської системи.

За активної участі Національного банку було повністю виконано вимоги FATF щодо боротьби з відмиванням "брудних" грошей, і Україну було вилучено з чорного списку.

У 2003 році банківська система в цілому сприяла макроекономічній стабільності та розбудові в Україні повноцінного фінансового ринку.

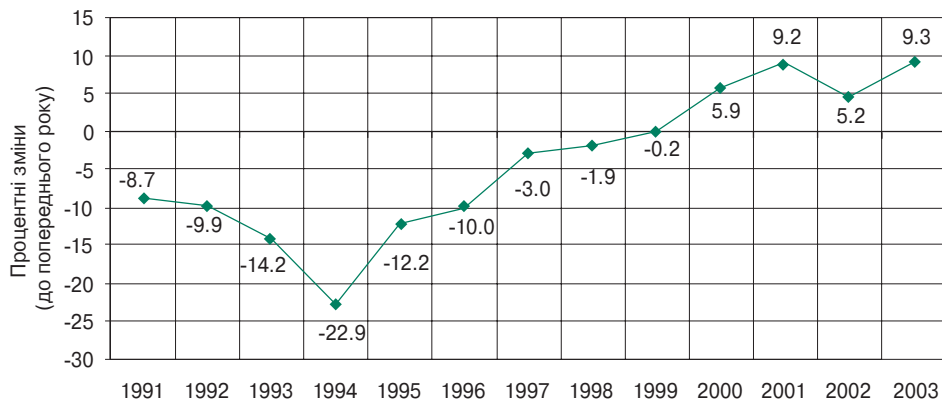
Національний банк України і в подальшому проводитиме політику, спрямовану на забезпечення макроекономічної стабільності та надійності банківської системи, що є найважливішими факторами довгострокового сталого економічного зростання.

Розділ 1
ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА
СИТУАЦІЯ

1.1. РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ

Основні макроекономічні індикатори у 2003 році засвідчили як кількісні, так і якісні структурні зрушення в економіці України. Зміцнилися міжгалузеві зв'язки, зросла питома вага видів діяльності, пов'язаних із задоволенням потреб внутрішнього ринку, активізувалися інвестиційні процеси.

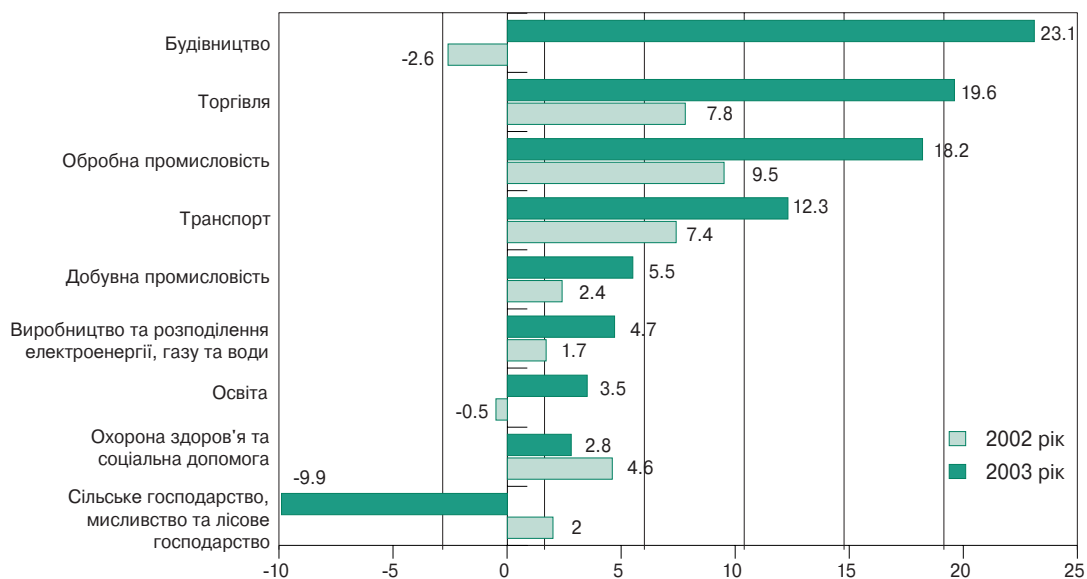
Реальний валовий внутрішній продукт України в 1991–2003 роках

У 2003 році номінальний ВВП становив 263.2 млрд. грн., що в розрахунку на душу населення дорівнювало 5505 грн., або було на 820 грн. більше, ніж у 2002 році. Темп приросту реального ВВП (9.3%) перевищив його середню величину за попередні три роки (6.8%) та прогнозний показник 2003 року (6%).

Приріст ВВП у звітному році було одержано завдяки приросту реальної валової доданої вартості в більшості видів економічної діяльності, крім сільського господарства. У будівництві валова додана вартість збільшилася на 23.1%, в торгівлі – на 19.6%, в обробній промисловості – на 18.2%, на транспорті та у зв'язку – на 12.3%.

Валова додана вартість за основними видами економічної діяльності (темпи змін до відповідного періоду попереднього року, %)

Зростання частки промислових видів діяльності та будівництва у структурі валової доданої вартості відповідно з 30.8 та 3.8% до 32.3 і 4.2% свідчить про збільшення внутрішнього попиту та його інвестиційної компоненти, а також про збереження сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури для експортоорієнтованих галузей.

Частка видів економічної діяльності, що надають послуги (транспорт, торгівля, освіта, охорона здоров'я), зросла з 31.2 до 31.4% і свідчить про активізацію споживчого попиту як домашніх господарств, так і суб'єктів господарювання.

Частка сільського господарства, мисливства та лісового господарства скоротилася з 13 до 10.9%. Порівняно з попереднім роком питома вага чистих податків на продукти не змінилась і становила 10.9%.

Структура ВВП за категоріями використання

(у фактичних цінах)

Показники	2002 рік		2003 рік	
	загальний обсяг, млрд. грн.	питома вага, % до підсумку	загальний обсяг, млрд. грн.	питома вага, % до підсумку
ВВП	225.8	100	263.2	100
у тому числі:				
кінцеві споживчі витрати	170.3	75.4	203	77.2
валове нагромадження	43.26	19.2	50.4	19.1
чистий експорт товарів та послуг	9.9	4.4	7.3	2.7

У структурі ВВП за використанням питома вага кінцевих споживчих витрат у 2003 році порівняно з 2002 роком зросла на 1.8 процентного пункту й становила 77.2%.

Основним чинником зростання споживчих витрат населення, які становили найбільшу частку в кінцевих споживчих витратах і 55.2% у ВВП, було зростання реальних наявних доходів населення (на 5.8%), зумовлене зростанням реальної заробітної плати (на 15.2%), зниженням заборгованості з соціальних виплат і заборгованості із заробітної плати.

Частка споживчих витрат сектору загального державного управління становила 20.4% і зросла порівняно з 2002 роком на 2 процентних пункти як унаслідок зростання (на 12.8%) витрат на надання колективних послуг, так і за рахунок розвитку галузей освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення, де темпи приросту становили 18.1%, що пов'язано, зокрема, з підвищенням заробітної плати в цих галузях.

Частка валового нагромадження основного капіталу майже не змінилась і становила 19.1%. Проте внаслідок зміцнення фінансового стану підприємств темпи приросту валового нагромадження основного капіталу у звітному році порівняно з попереднім роком прискорились утричі й становили 12.2%.

На динаміку інвестиційного попиту вплинули високі темпи зростання виробничих видів діяльності (в обробній промисловості та будівництві – на 15.8 і 23.1%) та здешевлення кредитів банків (середньозважена процентна ставка за кредитами в національній валюті за рік знизилася з 19.6 до 17.7% річних), унаслідок чого зросли обсяги кредитування фізичних осіб і суб'єктів господарювання (за 2003 рік – у 2.7 раза і на 52% відповідно), а також високий показник фінансового результату діяльності до оподаткування експортоорієнтованих галузей, за рахунок якого вони змогли розширити власні інвестиційні можливості (зокрема, у металургії за підсумками 2003 року цей показник становив 54.5% від загального фінансового результату промисловості).

У структурі ВВП за категоріями кінцевого використання частка чистого експорту зменшилась порівняно з попереднім роком на 1.7 процентного пункту й становила 2.7%.

Зазначене зумовлювалося перевищенням темпів зростання імпорту (116.5%) над темпами зростання експорту (110.4%). У свою чергу стабільність обмінного курсу гривні щодо долара США та зниження реального ефективного обмінного курсу на 9% за 2003 рік сприяли підвищенню конкурентоспроможності експорту.

Структура ВВП за категоріями доходу (у відсотках до підсумку)

Показники	2001 рік	2002 рік	2003 рік
ВВП	100	100	100
у тому числі:			
оплата праці найманих працівників	42.3	45.7	45.3
валовий прибуток, змішаний дохід	44.3	42.1	42.6
чисті податки на виробництво та імпорт	13.4	12.2	12.1

Аналіз структури ВВП за доходами свідчить про незначне зростання питомої ваги валового прибутку та змішаного доходу (на 0.5 процентного пункту) і зниження питомої ваги оплати праці найманих працівників (на 0.4 процентного пункту) і чистих податків на виробництво та імпорт (на 0.1 процентного пункту), що позитивно вплинуло на підприємницьку діяльність.

Дефлятор ВВП у 2003 році становив 106.6 порівняно з 103.3% у 2002 році.

1.2. ДИНАМІКА ЦІН СПОЖИВЧОГО РИНКУ ТА ВИРОБНИКІВ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ. ІНФЛЯЦІЯ, ОСНОВНІ ЇЇ ЧИННИКИ

У 2003 році в економіці прискорилися інфляційні процеси, а річна зміна індексу споживчих цін становила 8.2% проти дефляції 0.6% у 2002 році.

Зміни споживчих цін та цін виробників промислової продукції (темпи приросту до попереднього місяця, %)

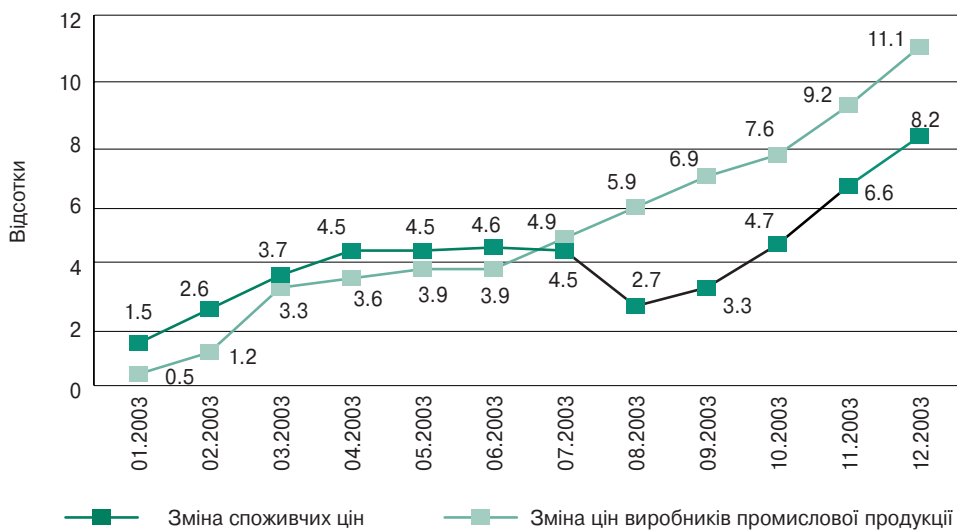
Основними факторами зростання споживчих цін у 2003 році були підвищення собівартості виробництва борошна через підвищення та лібералізацію цін на імпортоване зерно впродовж жовтня – листопада і скорочення обсягів виробництва в аграрному секторі економіки на 10.2%. Внесок зміни цін продовольчих товарів у зростання споживчих цін був домінуючим і становив 6.9 процентного пункту. Споживчі ціни підвищилися на 8.2%, у тому числі на продовольчі товари – на 10.9%, на непродовольчі – на 1.5%, на послуги – на 5.4%.

Серед продовольчих товарів за рік найбільше подорожчали продукти переробки зерна, зокрема, ціни на борошно та хлібобулочні вироби зросли на 75.1 та 36% відповідно.

Стабілізуючий вплив на розвиток цінових процесів у країні мала політика Національного банку України, спрямована на підтримання прив'язки національної валюти до долара США (ревальвація гривні щодо долара США у 2003 році становила лише 0.02%). При цьому, через зростання обмінного курсу євро щодо долара США, відбулося зниження номінального ефективного обмінного курсу гривні, внаслідок чого ціни на непродовольчі товари зросли на 1.5%, оскільки значна їх частина імпортується з євросони.

Подорожчання послуг відбулося за рахунок цін (тарифів) на послуги, які регулюються адміністративно. Зокрема, з метою зменшення розриву між існуючими тарифами та собівартістю було підвищено тарифи на житлово-комунальні послуги (вартість електроенергії, газу, тепла та води зросла на 6.8%). За рік подорожчали послуги, що надавалися закладами вищої освіти та з охорони здоров'я людини (на 7.2 та 7.8% відповідно).

Зміни споживчих цін та цін виробників промислової продукції (темпи приросту до грудня минулого року, %)

Зростання індексу цін виробників промислової продукції на 11.1% відбулося через зростання цін у добувній промисловості (на 17.9%), а особливо у видобуванні неенергетичних матеріалів (на 27.1%). В обробній промисловості ціни зросли на 11.8% за рахунок сприятливої експортної кон'юнктури і зростання внутрішнього попиту, зокрема на продукцію машинобудування. Додатковим чинником зростання цін виробників промислової продукції було подорожчання товарів інвестиційного імпорту, які надходили з євросони.

В обробній промисловості найбільше з початку року зросли ціни виробництва коксу і продуктів нафтоперероблення (на 22.9%), у харчовій промисловості та з перероблення сільськогосподарських продуктів (на 13.6%), металургії та з оброблення металу (на 13.5%).

1.3. ІНВЕСТИЦІЇ

У 2003 році спостерігалось поживлення інвестиційної діяльності, яке зумовлювалося економічним зростанням, підвищенням ділової активності суб'єктів господарювання, сприятливою кон'юнктурою на світових ринках, поліпшенням фінансового стану підприємств тощо.

За підсумками 2003 року, підприємствами та організаціями всіх форм власності освоєно капітальних інвестицій в сумі 59.9 млрд. грн., із них підприємствами колективної форми власності – 55.4%, державної – 30%, комунальної – 7%, приватного сектору – 5.6% і міжнародними організаціями та юридичними особами інших держав – 2%.

У структурі джерел фінансування капітальних інвестицій найбільшою була частка власних коштів суб'єктів господарювання – 61.4%, бюджетних коштів усіх рівнів – 11.1%, банківських кредитів та інших позик – 8.2%, коштів іноземних інвесторів – 5.5%, коштів населення на індивідуальне житлове будівництво – 3.6% та інших коштів – 10.2%.

Основну частку освоєних коштів (85.2%) становили інвестиції в основний капітал, 10% – на капітальний ремонт та модернізацію, 2.4% – на нематеріальні активи, 1.6% – на інші необоротні матеріальні активи та інші витрати.

За станом на 01.01.2004 р. інвестиції в основний капітал становили 51 млрд. грн., або зросли порівняно з 2002 роком на 31.3%.

У структурі освоєних інвестицій в основний капітал найбільшими темпами зростали обсяги інвестицій державного управління (172.9%), діяльності у сфері відпочинку, розваг, культури та спорту (191.3%), охорони здоров'я (171.6%), освіти (151.1%), будівництва (129.8%), оптової та роздрібною торгівлі (154.8%), хоча їх частка в загальному обсязі була незначною (від 1.5 до 6.4%).

Дещо нижчими (124.6%) були темпи зростання освоєних капітальних вкладень у розвиток промислового виробництва. За видами економічної діяльності найвищі темпи зростання освоєних капітальних вкладень промислового виробництва були у підприємств обробної промисловості (132.5%).

У 2003 році порівняно з попереднім роком скоротилися обсяги освоєних інвестицій целюлозно-паперової промисловості (на 24.6%). Незначною (4% від загального обсягу) залишилася частка інвестицій у розвиток підприємств сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ним послуг, обсяг яких порівняно з попереднім роком зріс на 4.8%.

Порівняно з попереднім роком найвищими були темпи зростання обсягів інвестицій в основний капітал у Закарпатській (167.7%), Київській (165.2%), Черкаській (158.5%) та Чернівецькій (152.3%) областях. Повільніше нарощували обсяги освоєння капітальних вкладень в основний капітал у Житомирській (на 9.7%), Полтавській (на 11.1%) та Волинській (на 11.4%) областях.

За рахунок інвестиційних коштів у Закарпатській області здійснювалися будівельні роботи на ділянці магістрального нафтопроводу "Дружба" та будівництво заводу з виготовлення електричних компонентів для автомобільної промисловості. У Київській області за рахунок капітальних вкладень забезпечувалося технічне переоснащення Південно-Західної залізниці, будівництво заводу з виробництва пивної тари та реконструкція аеропорту в м. Борисполі. У Черкаській області зріс обсяг освоєних інвестицій в основний капітал за рахунок технічного переоснащення тютюнової фабрики "Лігетт-Дукат" і ВАТ "Азот" та реконструкції ділянки залізниці для забезпечення руху швидкісного потягу Київ-Дніпропетровськ.

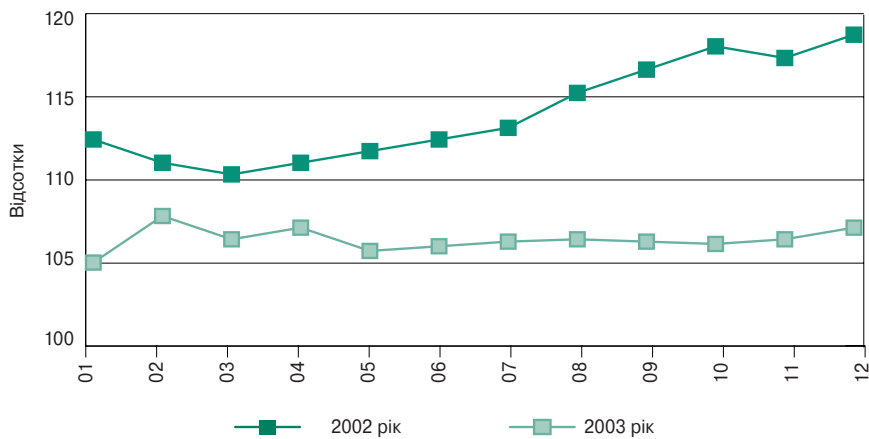
1.4. ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО

Головним чинником економічного зростання у 2003 році було зростання промислового виробництва, яке формувало майже третину ВВП, а його темпи зростання становили 15.8%. Підприємствами вироблено продукції та надано послуг на суму 220.6 млрд. грн. Високим темпам зростання промислового виробництва сприяли ціни на експорт,

підвищення інвестиційного попиту підприємствами металургійного комплексу і прискорення темпів зростання в машинобудуванні та харчовій промисловості, зумовлене поліпшенням добробуту населення.

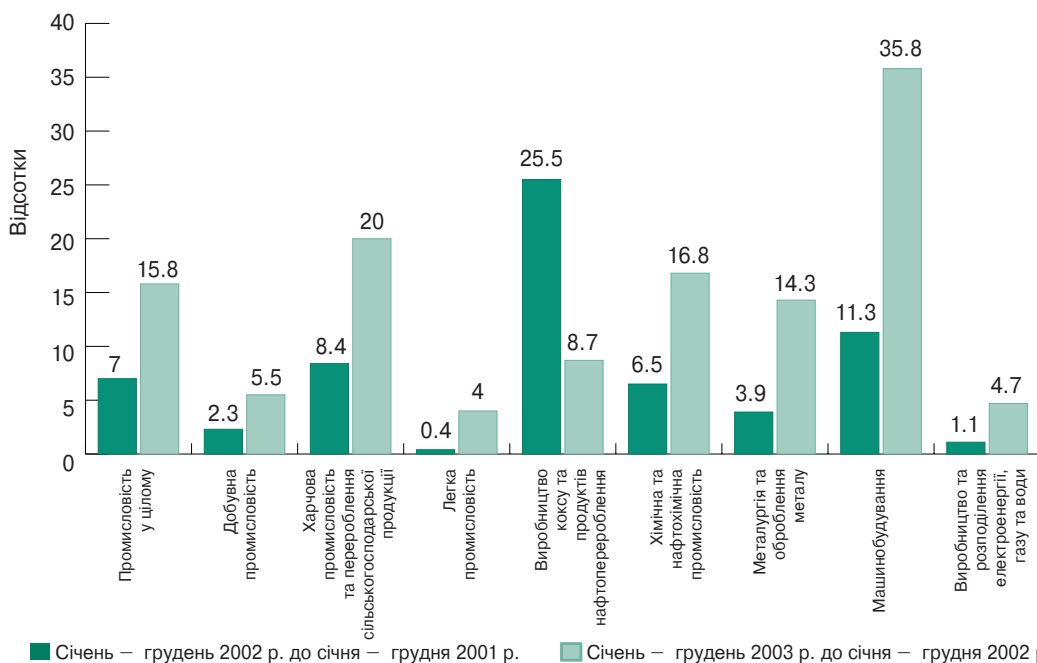
У добувній промисловості, де зосереджено майже 10% від загального обсягу промислового виробництва, темпи зростання за підсумками року становили 105.5% (у 2002 році – 102.3%).

Темпи зростання обсягів промислової продукції в порівнянних цінах (наростаючим підсумком у % до відповідного періоду попереднього року)

В обробній промисловості, підприємства якої виробили 77.8% від усього обсягу виробництва, випуск продукції збільшився порівняно з 2002 роком на 18.2%. Найвищі темпи зростання відмічалися в машинобудуванні (135.8 проти 111.3% у 2002 році), у тому числі транспортного (162.1%) та залізничного (172.2%) устаткування.

Темпи приросту-зниження (-) обсягів продукції за основними видами промислової діяльності України у порівнянних цінах (у % до відповідного періоду попереднього року)

■ Січень – грудень 2002 р. до січня – грудня 2001 р. ■ Січень – грудень 2003 р. до січня – грудня 2002 р.

Зростання виробництва в металургії, частка якої у загальному обсязі промислового виробництва становила 24.4%, дорівнювало 14.3%, а найвищими темпи зростання були на підприємствах, що виробляють труби (134.2%). На 10.8% зросло виробництво чорних металів, на 18.6% – кольорових, на 8.6% – первинне оброблення сталі.

Обсяги виробництва в харчовій промисловості та переробленні сільгосппродуктів за 2003 рік зросли на 20%. Значного приросту продукції одержано в переробленні овочів та фруктів (39.3%), виробництві жирів (32.8%) та м'ясній (26.1%) промисловості.

На підприємствах з виробництва і розподілення електроенергії, газу та води обсяги робіт і надання послуг збільшилися на 4.7%. За рік вироблено 179.5 млрд. кВт-год електроенергії, що на 3.8% більше, ніж у 2002 році. Основним чинником, що стимулював розвиток цього сектору промислового виробництва, була активізація господарської і виробничої діяльності в країні та збільшення експорту електроенергії.

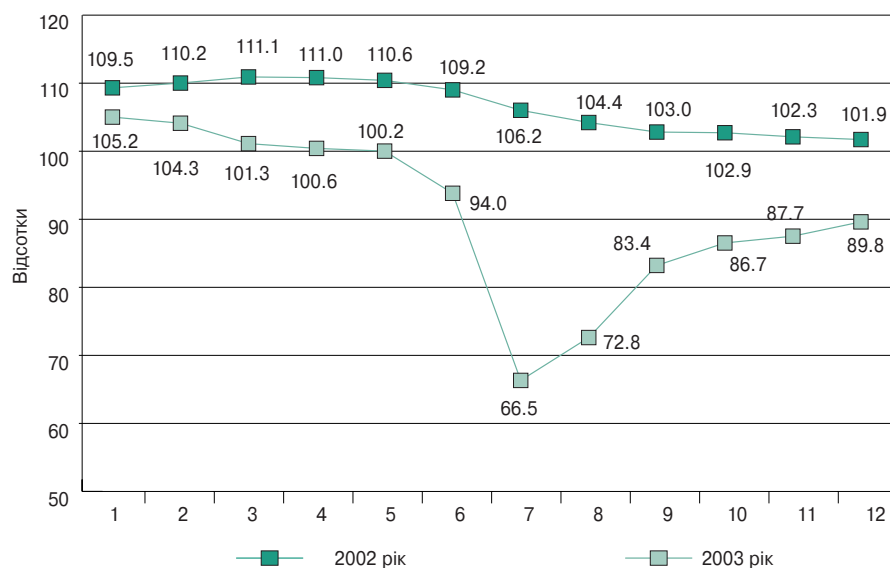
У хімічній та нафтохімічній промисловості обсяги виробництва у 2003 році порівняно з 2002 роком зросли на 16.8%, а випуск продукції у хімічному виробництві – на 16%, у тому числі у виробництві базової хімічної продукції – на 19.2% та у фармацевтичному виробництві – на 12.1%.

Позитивна динаміка промислового виробництва спостерігалася в усіх регіонах, а найвищі темпи зростання було зафіксовано в Закарпатській (44.3%), Тернопільській (34.6%) та Черкаській (28.3 %) областях. Найнижчими вони були у м. Севастополі (7.7%), Полтавській (9.3%) та Дніпропетровській (9.7%) областях.

1.5. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

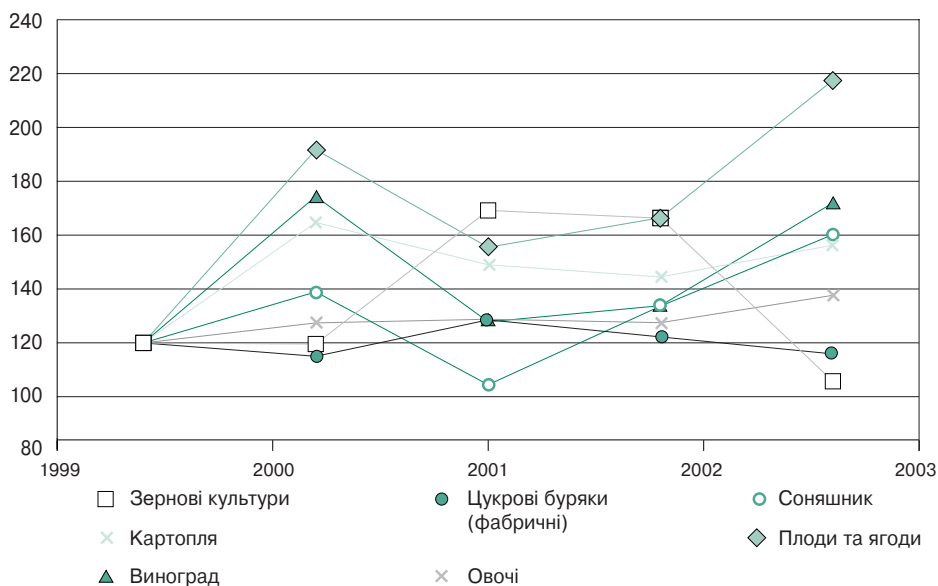
Обсяг сільськогосподарської продукції, виробленої у 2003 році, становив у фактичних цінах (за розрахунками) 64.5 млрд. грн., або скоротився порівняно з 2002 роком на 10.2%. При цьому виробництво на сільськогосподарських підприємствах скоротилося на 25.5%, а в господарствах населення – збільшилося на 0.2%. Основним чинником від'ємної динаміки сільськогосподарського виробництва був низький урожай зернових через складні погодні умови та скорочення площ під зерновими культурами (на 22%).

Темпи зростання обсягів сільськогосподарської продукції у порівнянних цінах (наростаючим підсумком у % до відповідного періоду попереднього року)

Виробництво продукції рослинництва у 2003 році зменшилося на 14.9%, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 31.3%, а в господарствах населення – на 0.1%. Валовий збір зернових культур становив 20.2 млн. т, або був у 1.9 раза менше, ніж у 2002 році, у тому числі продовольчого зерна – 5 млн. т (на 78% менше, ніж торік) і фуражного – 15.2 млн. т (на 6.5% менше, ніж торік). На зменшення виробництва зерна вплинуло скорочення площ збирання зернових культур, а також зниження на 33% рівня врожайності. При цьому в 2003 році було отримано найбільший за останні роки врожай соняшнику (4.2 млн. т, що на 30% більше, ніж у 2002 році), кукурудзи (6.9 млн. т – на 60% більше). Виробництво ж буряків, незважаючи на підвищення врожайності, через зменшення на 12.4% площ збирання скоротилося на 7.7%. За рахунок підвищення врожайності зросло виробництво круп'яних культур у 2.5 раза, картоплі та овочів – на 11 та 12%.

Валовий збір основних сільськогосподарських культур (індекс, 1999=100)

Завдяки зусиллям держави вдалося стабілізувати ситуацію на продовольчому ринку, створити достатні ресурси зерна, не допустити необґрунтованого зростання цін на хліб, крупи, борошно та інші продукти харчування. Уперше було запроваджено механізм інтервенційних та заставних операцій із зерном, унаслідок чого було закуплено понад 600 тис. т зерна. Під урожай 2004 року озимих на зерно і зелений корм було засіяно на площі 7.1 млн. га, або на 15.3% менше, ніж у 2002 році, під урожай 2003 року.

Сільськогосподарським товаровиробникам з державного бюджету на часткову компенсацію витрат, пов'язаних із посівом озимих зернових під урожай 2004 року, було спрямовано 360 млн. грн. На умовах фінансового лізингу поставлено майже 2 тис. одиниць техніки на 115 млн. грн., що вдвічі більше, ніж у 2002 році.

Виробництво валової продукції тваринництва у 2003 році порівняно з попереднім роком скоротилося на 3%, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 11.5%, а в господарствах населення воно зросло на 0.5%. М'яса в цілому було вироблено на 3.5% більше, ніж у 2002 році, у тому числі сільськогосподарськими підприємствами – на 15.8% більше, а господарствами населення – на 1% менше. Виробництво яєць збільшилося на 1.4%, у тому числі на сільськогосподарських підприємствах – на 0.9%, а в господарствах населення – на 1.8%, на 3.4% скоротилося виробництво молока за рахунок зменшення його виробництва на сільськогосподарських підприємствах на 22.8% (у господарствах населення його виробництво зросло на 2.9%).

Упродовж року тривало скорочення поголів'я худоби та птиці. Порівняно з 1 січня 2003 року в усіх категоріях господарств чисельність поголів'я великої рогатої худоби зменшилася на 13.4%. Для підтримки тваринництва державою у 2003 році було надано дотацій сільськогосподарським підприємствам (за рахунок коштів податку на додану вартість) на суму понад 350 млн. грн. та надбавок за високоваговий молодняк великої рогатої худоби, кондиційних свиней та курей-бройлерів на суму 41 млн. грн.

Упродовж року реалізовувалася державна політика щодо земельної реформи та утвердження на її основі приватної власності на землю, рівень якої на сільськогосподарські угіддя було доведено до 74% від їх загального обсягу. Було оформлено та видано державних актів на право приватної власності на землю майже 4 млн. особам, або 58% від загальної чисельності громадян.

За рік обсяг реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами скоротився на 20% унаслідок зменшення обсягів реалізації продукції рослинництва на 31%. При цьому обсяги реалізації продукції тваринництва зросли на 2% через зростання забою худоби. Середні ціни продажу аграрної продукції сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками реалізації за рік зросли на 20%, у тому числі на продукцію рослинництва – на 33%, на продукцію тваринництва – на 4%.

1.6. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування становив 20.3 млрд. грн. (загальна сума прибутку – 37.4 млрд. грн. та збитків – 17 млрд. грн.), або збільшився на 38.7%, що свідчить про поліпшення фінансового стану підприємств та організацій. Найбільшого фінансового результату до оподаткування отримано підприємствами промисловості (9.1 млрд. грн.), який зріс порівняно з попереднім роком у 3 рази.

Разом з тим, незважаючи на зростання обсягів виробництва та цін на реалізовану продукцію, за деякими видами економічної та промислової діяльності обсяги прибутку від звичайної діяльності до оподаткування скоротилися, зокрема на підприємствах добувної промисловості (на 92.9%), сільського господарства (на 74.4%), оптової й роздрібно торгівлі (на 72.2%), харчової промисловості (на 37.2%), з виробництва коксу і продуктів нафтопереробки (на 26.9%), целюлозно-паперової промисловості (на 14.7%).

На кінець 2003 року збитково працювало 41% підприємств. Найбільше збиткових підприємств було в сільському господарстві й на транспорті та зв'язку (по 50%), а також у промисловості (47%) і будівництві (43%).

Завдяки поживленню підприємницької діяльності та поліпшенню фінансової дисципліни суб'єктів господарювання суттєво зменшився рівень бартерних операцій і підвищився рівень грошових розрахунків за вироблену продукцію та надані послуги. На бартерних умовах за рік було реалізовано 1.9% (4.4 млрд. грн.) промислової продукції, що на 2.2 процентного пункту менше, ніж торік. Частка розрахунків між підприємствами в грошовій формі за відвантажену продукцію на 01.01.2004 р. становила 90.4% (211 млрд. грн.), або збільшилася за рік на 4.4 процентного пункту.

Позитивна динаміка скорочення частки бартеру та збільшення грошових надходжень за відвантажену продукцію спостерігалася за всіма видами промислової діяльності. Істотно зросла частка грошових надходжень на підприємствах з виробництва інших неметалевих мінеральних виробів (на 11.4 процентного пункту) і розподілення електроенергії, газу та води (на 8.9 процентного пункту). Найвищим рівень грошових надходжень за відвантажену продукцію був у целюлозно-паперовій промисловості (97.5%), виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення (95.1%), хімічній промисловості (94.8%).

Найвищий рівень розрахунків між підприємствами у грошовій формі в розрізі регіонів відзначався у Вінницькій (96.8%), Запорізькій і Черкаській (по 95.7%) та Одеській (95.6%)

областях. Менше 90% відвантаженої промислової продукції сплачено в грошовій формі в Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Сумській, Харківській областях та Автономній Республіці Крим.

На 1 січня 2004 року обсяг кредиторської заборгованості перевищив обсяг дебіторської в 1.3 раза. Загальний обсяг кредиторської заборгованості всіх суб'єктів господарювання (крім малих підприємств та бюджетних установ) за 2003 рік збільшився на 13.9% (за 2002 рік – на 7.1%) і на 1 січня 2004 року становив 345 млрд. грн., а дебіторської – на 14.5% (за 2002 рік – на 8.8%) і становив 274.5 млрд. грн. Обсяг кредиторської заборгованості перевищив обсяг номінального ВВП за 2003 рік на 31%, а дебіторської – на 4.3% (торік – відповідно на 37.2 та 8.7%).

У структурі кредиторської та дебіторської заборгованості найбільшу частку становила заборгованість за внутрішніми розрахунками між підприємствами – 88.5% (у 2002 році – 95.3%), з торговельними партнерами країн – республік колишнього СРСР – 4.7% (у 2002 році – 1.4%), за розрахунками із суб'єктами господарювання інших держав світу – 6.8 (у 2002 році – 3.3%).

У структурі розрахунків між підприємствами України найбільшими були обсяги заборгованості за товари, роботи, послуги – 164.3 млрд. грн., або 47.6% від загальної суми кредиторської, та 150 млрд. грн., або 54.6%, – дебіторської заборгованості; у розрахунках із бюджетом – відповідно 18.4 млрд. грн., або 5.3%, та 10.2 млрд. грн., або 3.7%; з оплати праці – 4.6 млрд. грн., або 1.3% від загальної суми кредиторської заборгованості.

У структурі кредиторської заборгованості за видами економічної діяльності найбільшою була питома вага кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання промисловості – 43.9% (151.2 млрд. грн.) від загальної суми, із них суб'єктів господарювання обробної промисловості – 69.6 млрд. грн. (46%) та виробництва й розподілення електроенергії, газу та води – 61.7 млрд. грн. (40.8%).

Незважаючи на скорочення за рік простроченої кредиторської заборгованості на 8.7%, а дебіторської – на 20.8%, частка простроченої заборгованості в загальній сумі кредиторської та дебіторської заборгованості залишалася значною і становила 30.7 та 26.2% відповідно. У структурі простроченої заборгованості основну частку становили розрахунки за товари (роботи, послуги) між підприємствами – 54.5% простроченої кредиторської та 55.6% простроченої дебіторської заборгованості.

Сума несплат суб'єктами господарювання платежів до бюджету на 1 січня 2004 року становила 18.4 млрд. грн., з якої 67.4% – прострочена заборгованість.

1.7. ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ НАСЕЛЕННЯ

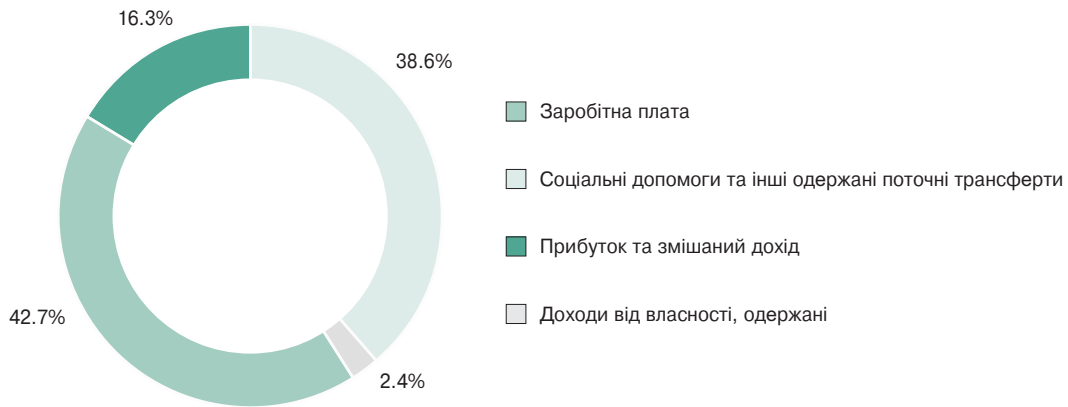
У 2003 році номінальні доходи населення збільшилися порівняно з 2002 роком на 13.7%. Наявні доходи, які використовувалися населенням на придбання споживчих товарів та оплату послуг, зросли на 11.3%, а реальні наявні, визначені з урахуванням цінового фактора, – на 5.8%.

Одним із вагомих чинників зростання доходів населення були послідовні дії уряду, спрямовані на вирішення проблем соціальної політики.

Основними джерелами формування доходів населення у 2003 році була заробітна плата, соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, частки яких у загальному обсязі доходів становили відповідно 42.7 та 38.6%.

Пожвавлення економічного розвитку, нарощування промислового виробництва протягом 2003 року та помірна інфляція зумовили позитивний рівень заробітної плати як у номінальному, так і у реальному вираженні.

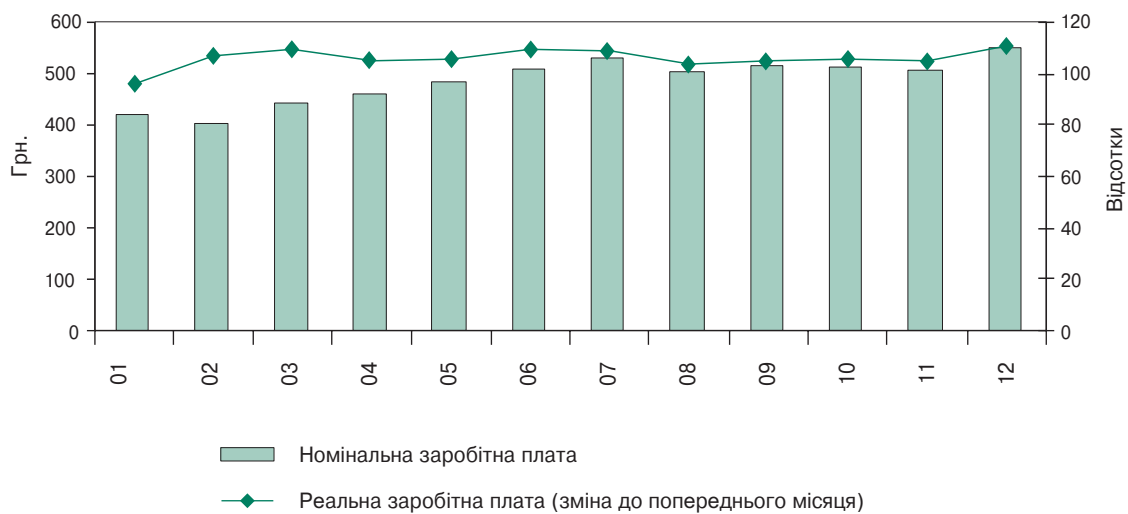
Структура доходів населення України в 2003 році

Номінальна середньомісячна заробітна плата, нарахована на одного штатного працівника, за 2003 рік порівняно з 2002 роком підвищилася на 22.8% і становила 462.27 грн., що на 26.6% перевищувало суму встановленого прожиткового мінімуму для працездатних осіб (365 грн.) та у 2.3 раза – суму мінімальної заробітної плати (205 грн.), встановлену з 1 грудня 2003 року.

Середній рівень реальної заробітної плати в 2003 році перевищив відповідний минулорічний показник на 15.2%.

Динаміка номінальної та реальної середньомісячної заробітної плати в 2003 році

Збільшення нарахованої зарплати відбулося на підприємствах усіх видів економічної діяльності. Найвищі темпи приросту зафіксовано в лісовому господарстві (на 29.2%), будівництві (на 27.8%), промисловості (на 21.9%), на транспорті (на 19.7%). Серед

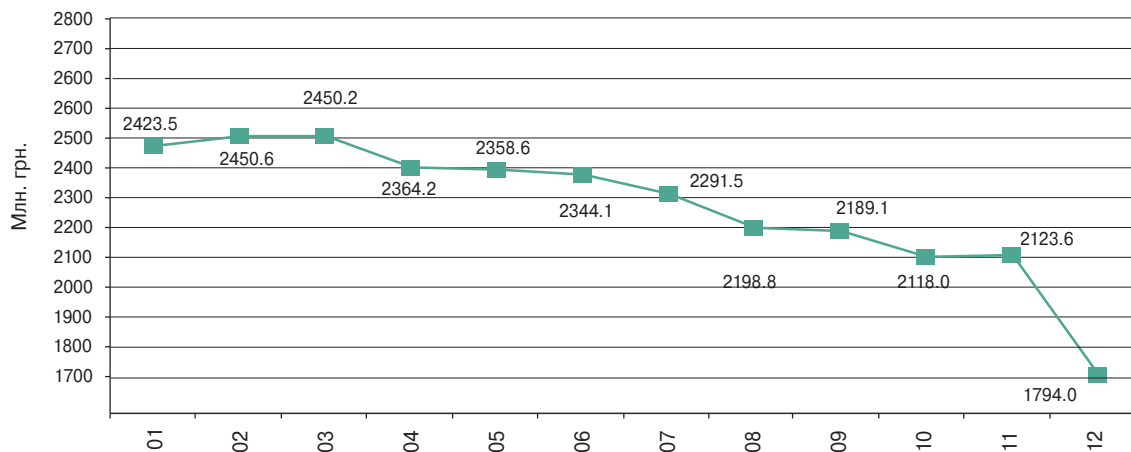
промислових видів діяльності найвищий (951.13 грн.) рівень оплати було зафіксовано на підприємствах з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення, а найнижчий (315.23 грн.) – на підприємствах текстильної промисловості та з пошиття одягу.

Враховуючи підвищення у законодавчому порядку посадових окладів і тарифних ставок працівникам окремих видів діяльності бюджетної сфери, розмір середньомісячної заробітної плати в установах охорони здоров'я та соціальної допомоги підвищився на 24.8%, у закладах освіти – на 27.3%. Разом з тим середньомісячна заробітна плата працівників соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я та соціальна допомога, діяльність у сфері відпочинку, культури та спорту) у 2003 році не перевищувала прожиткового мінімуму й була в межах 60.4–73.6% від середнього показника по економіці.

Номинальна заробітна плата за 2003 рік перевищила рівень прожиткового мінімуму в 17 регіонах. Співвідношення найвищого її рівня у м. Києві (760 грн.) до нижчого у Тернопільській області (304.18 грн.) становило 2.5 раза. При цьому темпи приросту заробітної плати за 2003 рік порівняно з попереднім роком найнижчими були в м. Києві (на 18.3%), а найвищими – у Тернопільській та Закарпатській областях (відповідно на 23.8 та 28.4%). Середньомісячна заробітна плата штатних працівників Дніпропетровської, Запорізької та Донецької областей на 13.8–19% перевищила цей показник у цілому по країні.

Сума несплаченої заробітної плати в 2003 році, починаючи з березня, поступово зменшувалась і за рік скоротилася на 22.8%, або на 529.4 млн. грн., і на 01.01.2004 р. становила 1794 млн. грн.

Динаміка заборгованості з виплати заробітної плати в 2003 році

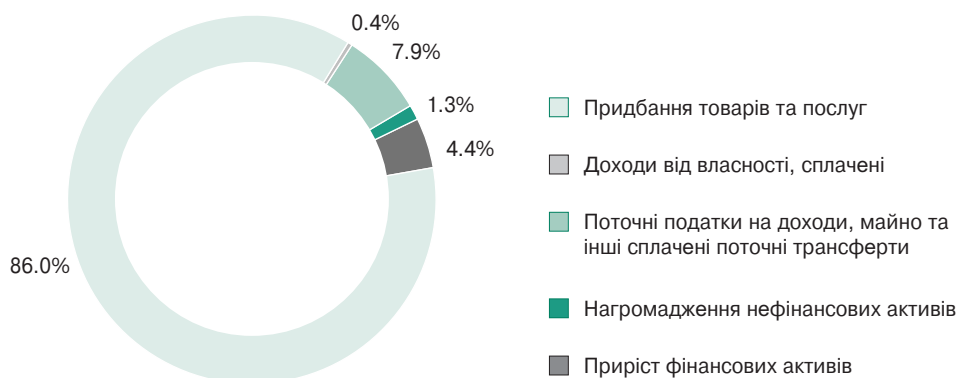

Протягом 2003 року сума заборгованості з виплати заробітної плати, що утворилася внаслідок недостатнього фінансування із бюджетів усіх рівнів, зменшилася на 47.8% і на 1 січня 2004 року становила 21.9 млн. грн.

Заборгованість із виплати заробітної плати працівникам небюджетної сфери на 01.01.2004 р. становила 1828.6 млн. грн., або скоротилася за рік на 19.8%.

Обсяг витрат і заощаджень населення у 2003 році становив 211.9 млрд. грн. Порівняно з 2002 роком витрати і заощадження населення збільшилися на 13.7%, що відобразилося на зростанні сукупного внутрішнього попиту. За 2003 рік оборот роздрібної торгівлі становив 82.8 млрд. грн., або був на 20.1% більшим від обсягів 2002 року. У структурі обороту роздрібної торгівлі на організовані та неформальні ринки припадало 29.5%.

Структура витрат та заощаджень населення України в 2003 році

Упродовж 2003 року найбільша частина коштів населення (86%) була спрямована на споживчі витрати, пов'язані з придбанням товарів та послуг.

1.8. СТАН РИНКУ ПРАЦІ

Рівень зареєстрованого безробіття на кінець 2003 року досяг найменшого значення за роки економічного зростання і становив 3.6% (у 2002 році – 3.8%). Зменшилися обсяги неповної зайнятості. Чисельність працівників, які з ініціативи адміністрації працювали неповний робочий день (тиждень), порівняно з 2002 роком зменшилася на 12.7%. Більш як на третину скоротилася чисельність працівників, яким надавалися вимушені відпустки. Разом з тим рівень безробіття у сільській місцевості залишився вищим (6.9%) порівняно з безробіттям у містах (2.6%). Не вдалося подолати і значну диференціацію рівня безробіття за регіонами, де його показник коливався від 6.9% у Тернопільській області до 0.4% у м. Києві.

	1999 рік	2000 рік	2001 рік	2002 рік	2003 рік
Офіційний рівень безробіття, %	4.3	4.2	3.7	3.8	3.6
Рівень безробіття за методологією МОП, % до економічно активного населення у віці 15–70 років	11.9	11.7	11.1	10.1	9.8*

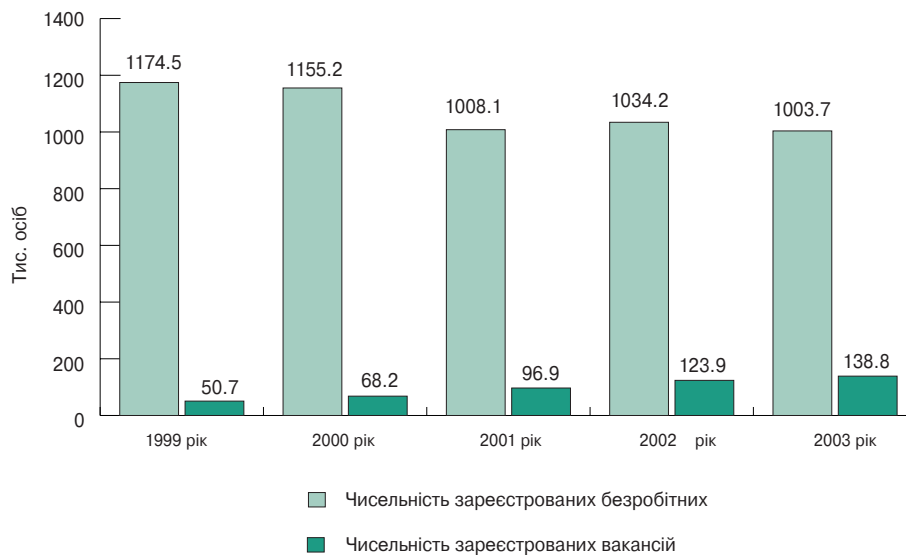
* 9 місяців 2003 року.

Чисельність незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, за 2003 рік скоротилася на 4.9% і на 1 січня 2004 року становила 1003.7 тис. осіб, з яких 98.5% отримали статус безробітних. Із кожних 100 зареєстрованих безробітних 47 до звільнення займали робочі місця, 27 – посади службовців, 26 – займали місця, що не потребують спеціальної підготовки.

Середня тривалість безробіття за рік скоротилася на 1 місяць і на 1 січня 2004 року становила 1 місяць.

Упродовж 2003 року спостерігалася позитивна тенденція до зростання потреби підприємств у працівниках. На 1 січня 2004 року кількість вільних робочих місць та вакантних посад становила 138.8 тис., або була на 12% більшою, ніж торік. При цьому на підприємствах, в установах та організаціях приватної форми власності потреба в працівниках зростала вищими темпами, ніж на підприємствах колективної та державної форм власності.

Динаміка чисельності безробітних і вакансій

Навантаження незайнятого населення на вільні робочі місця за 2003 рік не змінилось і становило 7 осіб на одну вакансію. Проте за категоріями працівників відбулися такі зміни: на одне вільне місце робітника навантаження зменшилося з 6 до 5 осіб, на посаду службовця – з 9 до 7 осіб, на місце, що не потребує спеціальної підготовки, – з 28 до 24 осіб, а на одне вільне робоче місце працівника сільського господарства – збільшилося з 33 до 35 осіб.

За умов збільшення кількості вільних робочих місць зросла можливість забезпечення роботою незайнятих громадян. При сприянні державної служби зайнятості за 2003 рік було працевлаштовано 0.9 млн. осіб, що на 5.5% більше, ніж у 2002 році, і становило 104.6% від запланованих показників. З метою отримання нової професії або спеціальності державною службою зайнятості було направлено на навчання за майже 270 професіями 175.5 тис. безробітних, що становило 104.1% від запланованого показника на 2003 рік. Для забезпечення тимчасової зайнятості та соціального захисту непрацюючого населення впродовж року службами зайнятості було направлено на громадські роботи 386.4 тис. осіб, що на 11.9% більше, ніж у 2002 році, і на 10.7% більше від запланованого показника. Організували власну справу та зареєструвалися в органах місцевої адміністрації як суб'єкти підприємницької діяльності 48.5 тис. безробітних (у 2002 році – 39.2 тис. осіб), або на 23.8% більше, ніж було заплановано на 2003 рік.

Із Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на допомогу з безробіття за 2003 рік було виплачено 0.9 млрд. грн. Середній розмір отриманої в грудні допомоги з безробіття становив 118.3 грн., що дорівнювало 57.7% від законодавчо встановленого з 1 грудня 2003 року мінімального рівня заробітної плати.

1.9. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

Верховною Радою України на 2003 рік законодавчо затверджено доходи Зведеного бюджету України в сумі 75.8 млрд. грн. (28.7% до ВВП), видатки в сумі 80.4 млрд. грн. (30.4% до ВВП), а граничний розмір дефіциту на рівні 4.6 млрд. грн. (1.7% до ВВП).

Зведений бюджет України в 2002–2003 роках

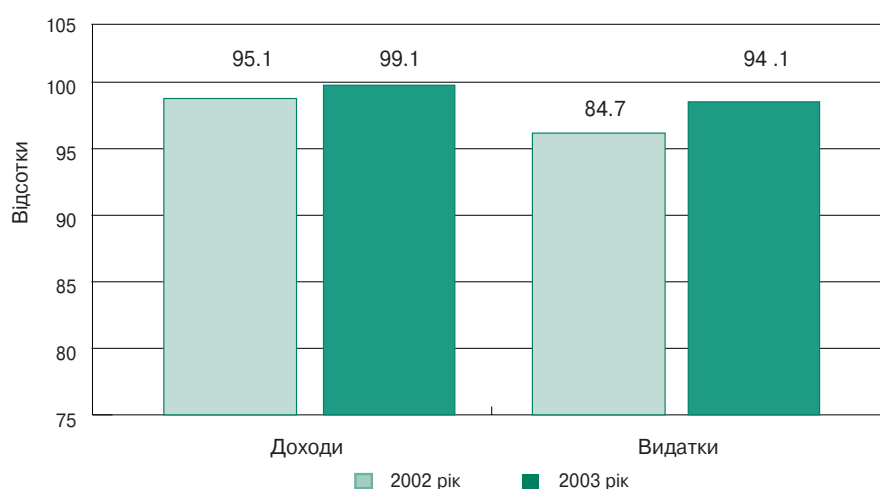
(млн. грн.)

Показники	2002 рік			2003 рік	
	звіт	виконання (%)	план	фактичне виконання	виконання (%)
Доходи	61954.3	95.1	75820.5	75165.4	99.1
у % до ВВП	27.4	94.8	28.7	28.5	99.3
у тому числі податкові надходження	45392.5	97.0	52717.5	54320.9	103.0
Видатки	60318.9	84.7	80392.4	75655.3	94.1
у % до ВВП	26.7	84.8	30.4	28.6	94.1
у тому числі соціального спрямування	33868.7	92.1	40595.2	39622.6	97.6
Перевищення доходів над видатками – профіцит (+)/дефіцит (–)	1635.4	–	–4571.9	–489.9	–

Динамічний розвиток економіки, ефективна політика макроекономічної стабілізації, зміцнення фіскальної дисципліни в державі відчутно поліпшили ситуацію у сфері державних фінансів. Істотне нарощування дохідної частини Зведеного бюджету стало основою розширення внутрішнього попиту в Україні, виконання зобов'язань із соціального захисту населення, розвитку гуманітарної сфери. При цьому вдалося забезпечити мінімальну дефіцитність як Зведеного, так і Державного бюджетів України.

Виконання Зведеного бюджету України

Виконання плану доходів та видатків Зведеного бюджету України в 2002–2003 роках

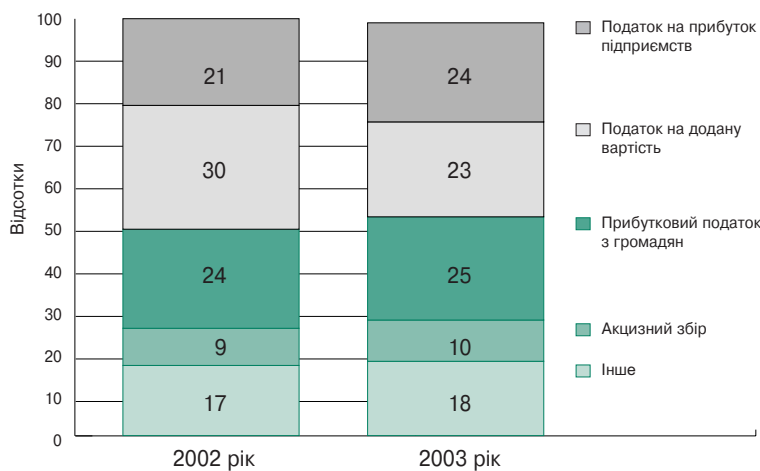
Фактичні доходи Зведеного бюджету за 2003 рік становили 75.2 млрд. грн., що відповідало 28.5% до ВВП і дорівнювало 99.1% від запланованих надходжень (торік 95.1%).

Видатки Зведеного бюджету становили 75.7 млрд. грн., або 28.6% до ВВП та 94.1% від законодавчо визначеного їх рівня (торік – 84.7%).

Дефіцит Зведеного бюджету 2003 року обчислювався в 489.9 млн. грн., або 0.2% до ВВП (торік профіцит становив 1635.4 млн. грн., або 0.7% до ВВП).

Структура доходів Зведеного бюджету 2003 року порівняно з попереднім роком практично не змінилася. Основною складовою їх формування залишалися податкові надходження, які становили 54.3 млрд. грн., або 72.2% від усіх надходжень. Зростання обсягу податкових надходжень порівняно з попереднім роком становило 19.7%, а рівень їх виконання – 103 проти 97% торік.

Структура податкових надходжень Зведеного бюджету України в 2002–2003 роках

Нарощування доходів Зведеного бюджету України вищими за ВВП темпами свідчить про поліпшення дисципліни платників податків і позитивний вплив структурних реформ в економіці.

Найвагомішим джерелом наповнення дохідної частини Зведеного бюджету залишився прибутковий податок з громадян. Його частка в податкових надходженнях зросла з 23.8 до 25% і становила 13.5 млрд. грн. Темпи зростання обсягу прибуткового податку з громадян за 2003 рік становили 24.9%, що відповідало темпам зростання середньомісячної номінальної заробітної плати (22.8%).

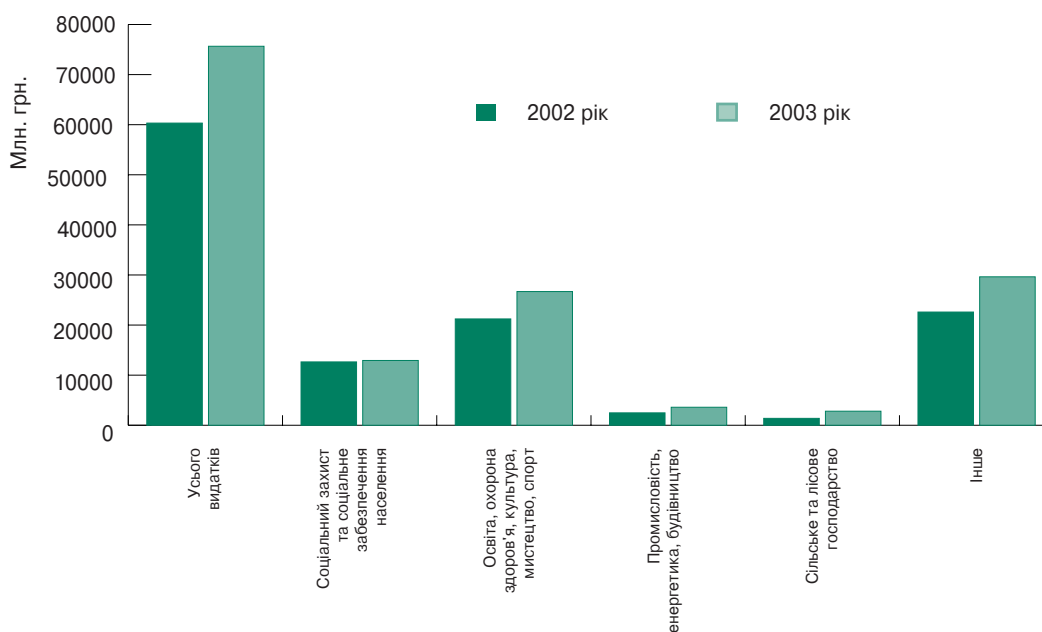
Обсяги надходжень від податку на прибуток підприємств за 2003 рік зросли на 40.8%, а його частка в податкових надходженнях збільшилася з 20.7 до 24.4% і становила 13.2 млрд. грн. Така позитивна динаміка, зокрема, була наслідком підвищення прибутків прибуткових підприємств на 3%, або на 1.1 млрд. грн., а також розширенням у 2003 році бази оподаткування.

Скорочення обсягів податку на додану вартість на 6.5% до 12.6 млрд. грн. та відповідне зменшення його частки в податкових надходженнях з 30 до 23.2% було зумовлене тим, що переважне нарощування валової доданої вартості відбувалося в тих сферах діяльності, підприємства яких були звільнені від оподаткування ПДВ або не сплачували його повною мірою.

Річне завдання щодо надходжень коштів від акцизного збору було виконане на 103.7%, за рахунок чого до Зведеного бюджету залучено 5.3 млрд. грн. Частка цих надходжень у загальному обсязі податкових надходжень дорівнювала 10%.

Неподаткові надходження становили 18.1 млрд. грн. (24.1% від загального обсягу) і збільшилися на 23% до попереднього року. Однак рівень їх виконання був нижчим і становив 88.8 проти 90.7% у 2002 році. Найвагомішого обсягу неподаткових надходжень було отримано від бюджетних установ (7.6 млрд. грн., або 42.2% від усіх неподаткових надходжень). Видатки Зведеного бюджету в 2003 році становили 75.7 млрд. грн., збільшившись на 25.4% до попереднього року (завдання виконано на 94.1%).

Структура видатків Зведеного бюджету України в 2002–2003 роках

Високий рівень виконання дохідної частини Зведеного бюджету зумовив підвищення фінансування видатків соціального спрямування. Витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, освіту, духовний та фізичний розвиток, охорону здоров'я зросли на 17%, досягнувши 39.6 млрд. грн., що відповідає 52.4% від загального обсягу видатків. Відсоток виконання плану за цим видом видатків становив 97.6%.

Обсяг витрат на фінансування економіки України в 2003 році становив 12.2 млрд. грн., що перевищувало рівень попереднього року в 1.7 раза, а рівень виконання цих видатків дорівнював 86.6%.

Витрати на промисловість, енергетику, будівництво становили 3.6 млрд. грн., або 4.8% від загального обсягу (торік 4.1%), на сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство і мисливство, а також на транспорт, зв'язок, телекомунікації та інформатику припадало по 2.8 млрд. грн., або по 3.7% від загального обсягу відповідно, порівняно з 2.3 та 3% у попередньому році.

1.10. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ

У 2003 році ситуація у зовнішньому секторі характеризувалася динамічним розвитком зовнішньої торгівлі та суттєвим поліпшенням стану фінансового рахунку на тлі збереження значного позитивного сальдо поточного рахунку платіжного балансу України.

У 2003 році були зафіксовані найвищі темпи зростання експорту (124%) та імпорту товарів і послуг (128.7%), максимальні обсяги прямих іноземних інвестицій та максимальні обсяги збільшення міжнародних валютних резервів за весь період складання платіжного балансу.

Сальдо поточного рахунку в 2003 році становило 2.891 млрд. дол. США (5.9% до ВВП) та зменшилося порівняно з 2002 роком на 9% (3.173 млрд. дол. США, 7.5% до ВВП). Зменшення позитивного сальдо торговельного балансу на 30.6% було спричинене випередженням темпів зростання імпорту товарів та послуг (28.3%) над експортом (24%) й лише частково компенсувалося збільшенням чистих надходжень поточних трансфертів на 13.6% та зменшенням від'ємного сальдо за статтею "Доходи" на 4%.

Перевищення темпів зростання імпорту товарів над експортом (133.7 проти 127.2%) призвело до різкого зменшення сальдо торгівлі товарами порівняно з попереднім роком (майже на 1 млрд. дол. США). У цілому за рік сформувалося від'ємне сальдо товарного балансу в розмірі 269 млн. дол. США, тоді як у 2002 році воно було позитивним (710 млн. дол. США). Погіршення товарного балансу частково компенсувалося зростанням у 1.4 раза позитивного сальдо з торгівлі послугами.

Динамічний розвиток експорту товарів у 2003 році був забезпечений сприятливою ціновою кон'юнктурою на основні товари українського експорту і зростанням експортних поставок продукції машинобудування та паливно-енергетичного комплексу, що сформувало умови для збільшення обсягів експорту значно вищими темпами, ніж це прогнозувалося на початку року.

Зростання обсягів експорту суттєво не позначилося на поліпшенні його структури. Як і раніше, дві третини приросту експорту було отримано від поставок на міжнародні ринки продукції з низьким рівнем технологічної обробки – продукція металургійної і хімічної промисловості та паливно-енергетичного комплексу. До позитивних зрушень у структурі українського експорту можна віднести зростання частки продукції машинобудування в загальному обсязі експорту з 14.1% у 2002 році до 15.3% у 2003 році.

Темпи зростання обсягів експорту машинобудівної продукції у 2003 році значно прискорилися і становили 138.3 проти 112.4% у 2002 році. Основними споживачами продукції машинобудування залишаються країни СНД, проте частка експорту, що направляється до цих країн, зменшилася з 53.4 до 46.4% від загального експорту цієї групи. Водночас в експорті значно зросла частка європейських країн – з 25.6 до 36.5%.

Більше третини вартості загального експорту припадало на продукцію металургійної промисловості, хоча частка цієї групи в загальному обсязі експорту зменшилася з 38.2% у 2002 році до 35.8% у 2003 році. Вартісні обсяги експорту чорних металів у цілому за рік зросли на 25.4% за рахунок зростання цін (у середньому на 30–35%) та збільшення частки продукції з відносно високим ступенем переробки.

Найдинамічніше в 2003 році зростали обсяги експорту продукції паливно-енергетичного комплексу. Високі темпи зростання (157.8%) зумовили різке збільшення частки цієї групи в структурі експорту з 11.2% у 2002 році до 13.9% у 2003 році. Вартісні обсяги експорту нафтопродуктів збільшилися в 1.3 раза (переважно за рахунок підвищення цін у середньому на 25%), природного газу – у 3.3 раза, нафти – у 4.3 раза.

У 2003 році значно уповільнилися темпи зростання обсягів продукції АПК (114.4 проти 131% у 2002 році), що було спричинене стрімким падінням (у 2.5 раза) експорту зернових. Основний приріст вартості обсягів продукції АПК було отримано за рахунок зростання поставок соняшникової олії, насіння та продукції харчової промисловості.

У звітному періоді суттєво прискорилися темпи приросту обсягів імпорту товарів, які становили 33.7 проти 6.3% у попередньому році. Зростання імпорту товарів у 2003 році відбулося за рахунок збільшення імпорту машин, устаткування та транспортних засобів у 1.5 раза (32% від загального приросту), вартісних обсягів енергоносіїв – у 1.2 раза (23.2% приросту) та продукції АПК – у 2 рази (17.5% приросту).

Незважаючи на зменшення частки продукції паливно-енергетичного комплексу в загальному обсязі імпорту з 38.6 до 34.7%, енергоносії продовжують домінувати у структурі українського імпорту, що свідчить про високу залежність економіки, в тому числі й експортоорієнтованих її видів – хімічної та металургійної, від зовнішніх джерел постачання енергоносіїв.

У 2003 році збереглася тенденція до нарощування обсягів імпорту нафти для переробки на нафтопереробних заводах, які протягом року зросли до 22.5 млн. т, або на 19%. Проте головним чинником зростання вартості імпортованої нафти було зростання середньорічних цін на 27%.

У 2003 році спостерігалось прискорення темпів зростання імпорту продукції машинобудування (51 проти 12% у 2002 році). Основним чинником такої динаміки було поживлення інвестиційної діяльності (темпи зростання інвестицій в основний капітал у 2003 році становили, за попередніми даними, 27.7 проти 8.9% за 2002 рік) та відповідне зростання попиту на імпортні машини та обладнання.

Одним із чинників нарощування імпорту машинобудівної продукції було збільшення обсягів імпорту легкових автомобілів, кузовів та частин для них у 1.9 раза. Розширення обсягів збирання автомобілів на вітчизняних підприємствах зумовило випереджаючі темпи зростання імпорту кузовів до автомобілів (у 3 рази), а також частин і пристроїв для автомобілів (у 2 рази).

Найвищі темпи приросту спостерігалися в імпорті продукції АПК (95.2%), що зумовлено істотним збільшенням надходжень зернових (в 21.5 раза), цукру-сирцю (в 3.6 раза) та спирту коньячного (майже у 6 разів) унаслідок впровадження урядом України пільгового режиму для імпорту цих товарів.

Надлишкове сальдо балансу послуг у 2003 році збільшилось у 1.4 раза і становило 1.6 млрд. дол. США, що зумовлено зростанням обсягів експорту послуг на 11.4% при незмінних обсягах імпорту. Скорочення обсягів науково-конструкторських послуг у 10.5 раза та витрат на рекламу і маркетинг у 1.5 раза було компенсоване зростанням обсягів імпорту страхових послуг у 2.9 раза та витрат за статтею "Роялті та ліцензійні послуги" у 2.7 раза.

Від'ємне сальдо балансу доходів у 2003 році скоротилося порівняно з 2002 роком на 4% і становило 581 млн. дол. США. Показник нарахованих відсотків із зовнішнього боргу відносно експорту товарів та послуг зменшився з 2.5% у 2002 році до 2.3% у 2003 році.

Баланс поточних трансфертів за 2003 рік традиційно склався з позитивним сальдо в розмірі 2.2 млрд. дол. США, що на 13.6% більше, ніж у 2002 році. Збільшення надходжень за статтею було зумовлене зростанням обсягів приватних грошових переказів та грошових переказів робітників. У 2003 році було одержано коштів для виплати оstarбайтерам на суму 218 млн. дол. США (за 2002 рік – 289 млн. дол. США).

Зменшення від'ємного сальдо фінансового рахунку в 2003 році відбулося за рахунок значного збільшення притоку прямих інвестицій, надходжень від розміщення євробондів та залучення значних обсягів негарантованих кредитів на тлі зниження впливу капіталу за вітчизняними цінними паперами.

Загальний обсяг прямих інвестицій в Україну на кінець 2003 року (враховуючи надходження коштів від приватизації) зріс порівняно з початком року на 27.5% і становив 7.5 млрд. дол. США, з них 7.1 млрд. дол. США – акціонерний капітал та реінвестовані прибутки, 0.4 млрд. дол. США – кредити, надані прямими іноземними інвесторами.

Збільшення акціонерного капіталу за 2003 рік становило 1.5 млрд. дол. США, що в 1.4 раза більше, ніж у попередньому році.

Інвестиції в Україну надходили переважно у вигляді грошових внесків (65%), а також рухомого та нерухомого майна (32%). У звітному році найбільш інвестиційно привабливими для нерезидентів були такі види економічної діяльності, як оптова торгівля та посередництво в торгівлі – приріст інвестицій становив 194 млн. дол. США (13.5% від загального приросту), пошта та зв'язок – 191 млн. дол. США (13.3%), харчова промисловість і переробка сільськогосподарських продуктів – 126 млн. дол. США (8.8%) і машинобудування – 124 млн. дол. США (8.6%). При цьому приріст інвестицій у пошту та зв'язок відбувся за рахунок продажу російській компанії "Мобільні ТелеСистеми" частки "Укртелекому" в статутному фонді компанії "Український мобільний зв'язок" обсягом 172 млн. дол. США.

Протягом 2003 року в Україну було залучено шляхом розміщення на зовнішніх ринках боргових цінних паперів 1.3 млрд. дол. США, в тому числі за рахунок десятирічних еврооблігацій уряду – 1 млрд. дол. США. У третьому кварталі 2003 року ринок боргових паперів поповнився п'ятирічними еврооблігаціями Київської міської ради (150 млн. дол.

США), у четвертому – єврооблігаціями Приватбанку, який першим з банків залучив кошти шляхом розміщення трирічних єврооблігацій на суму 100 млн. дол. США.

Українські компанії, прагнучи отримати додаткове джерело фінансування, впродовж звітнього періоду розмістили серед іноземних інвесторів корпоративні облігації загальним обсягом 76 млн. дол. США, з них 60 млн. дол. США – це кошти, залучені компанією "Київстар" у березні 2003 року.

Не справдилися сподівання суттєво змінити ситуацію на ринку цінних паперів, що дають право на участь у капіталі українських підприємств. Упродовж року від нерезидентів надійшло на купівлю акцій вітчизняних підприємств 183 млн. дол. США, це в 1.6 раза нижче від показника попереднього року. Одночасно нерезидентам було сплачено 1.9 млрд. дол. США, що лише на 17.2% менше від рівня виплат 2002 року.

У 2003 році завершено процес реструктуризації зовнішньої заборгованості обсягом 282 млн. дол. США перед Туркменистаном. У кінці року Україна отримала 75 млн. дол. США від Світового банку в рамках другої програмної системної позики.

Збереглася позитивна тенденція до зростання обсягів довгострокових приватних негарантованих кредитів. Їх частка в загальному обсязі довгострокового зовнішнього боргу зросла протягом року з 19.7 до 27.9%. За рік було залучено 2.3 млрд. дол. США (включно з кредитами від прямого інвестора), що в 1.4 раза більше, ніж у 2002 році. Більше 40% від загального обсягу отриманих кредитів надійшли в останньому кварталі року.

У 2003 році банки виявляли вищу порівняно з попереднім роком активність на зовнішніх кредитних ринках. За міжбанківськими кредитами зобов'язання зросли на 502 млн. дол. США, у тому числі за короткостроковими – на 319 млн. дол. США, що втричі більше, ніж у попередньому році.

Протягом звітнього року Національний банк України продовжував здійснювати інтервенції на міжбанківському валютному ринку, викуповуючи надлишкову пропозицію іноземної валюти, внаслідок чого резервні активи зросли на 2 млрд. дол. США й на кінець року становили 6.9 млрд. дол. США. Сформований рівень резервів забезпечував фінансування імпорту товарів та послуг майбутнього періоду впродовж 2.6 місяця.

1.11. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ, КРАЇН СНД ТА ІНШИХ КРАЇН

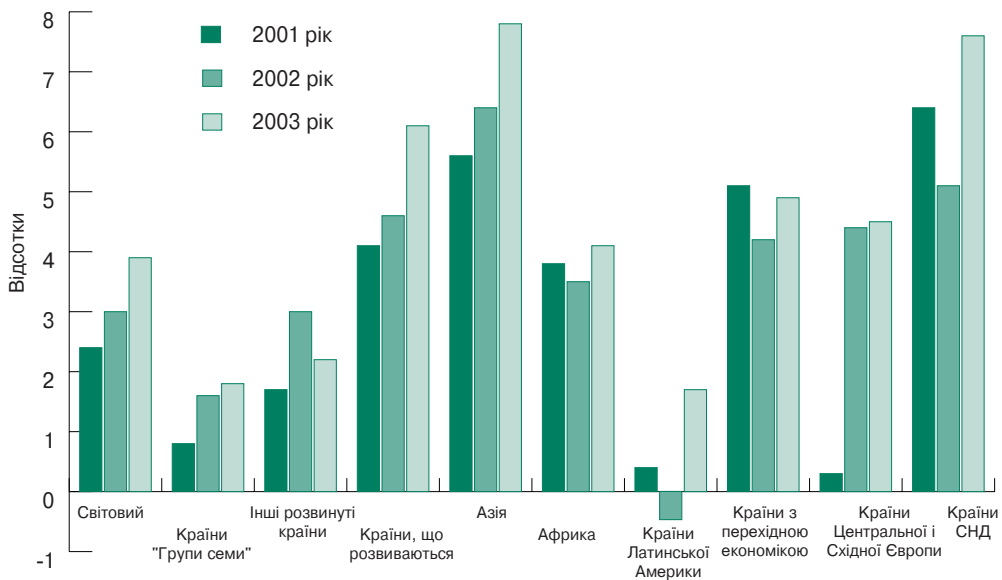
СВІТОВА ЕКОНОМІКА

У 2003 році спостерігалось поступове зростання світової економіки. Обсяг світового валового внутрішнього продукту підвищився на 3.9% проти його збільшення у 2002 році на 3.0%. Важливу роль у цьому відіграло подолання інвестиційного спаду, чому сприяло зростання внутрішнього попиту в провідних економічно розвинутих країнах світу (США, Великобританія, Японія) та збільшення чистого експорту країнами Європейського економічного та валютного союзу.

У США протягом 2003 року збереження низьких процентних ставок і м'яка грошово-кредитна політика, а також збільшення державних витрат сприяли економічному зростанню країни. Водночас зростання державних витрат призвело до значного збільшення бюджетного дефіциту. Тривало зростання дефіциту зовнішньої торгівлі.

Збільшення витрат на товари тривалого користування, вкладень в устаткування та обладнання і нематеріальні активи виробничої сфери, а також розгортання житлового будівництва сприяли зростанню внутрішнього попиту в країні. Незважаючи на те, що промислове виробництво зростало відносно повільно, валовий внутрішній продукт США збільшився на 3.1 проти 2.2% у 2002 році.

Динаміка реального валового внутрішнього продукту

У Західній Європі темпи економічного зростання були низькими. В цілому по країнах Європейського Союзу темп приросту валового внутрішнього продукту в 2003 році (0.8%) був нижчим, ніж у 2002 році (1.1%), а по країнах зони євро був ще меншим (відповідно 0.4 проти 0.9%). Серед країн Західної Європи вирізняється економічний розвиток Великобританії, де валовий внутрішній продукт зріс у 2003 році на 2.3 проти 1.7% у 2002 році. Це зростання було зумовлене збільшенням внутрішнього попиту за рахунок зростання споживчих витрат.

Валовий внутрішній продукт Японії зріс у 2003 році на 2.7% проти падіння на 0.3% у 2002 році. Його зростання зумовлювалося в основному збільшенням чистого експорту та деякого поживлення внутрішнього попиту.

Китай традиційно за останні роки демонстрував достатньо значні темпи приросту валового внутрішнього продукту (на рівні 7.5–9%). Високі темпи економічного зростання значною мірою підтримувалися масштабними інвестиціями в об'єкти інфраструктури.

Усе більший вплив на світову економіку має поступове нарощування економічного потенціалу такої країни, як Індія. Темпи зростання її валового внутрішнього продукту з року в рік поступово збільшуються (у 2001 році – 4.0%, у 2002 році – 4.7%, у 2003 році – 7.4%).

У 2003 році країни Латинської Америки ще знаходяться у стадії подолання кризової ситуації та демонструють невисокі темпи економічного зростання, а у Венесуелі тривало падіння валового внутрішнього продукту (–9.2%).

Країни – кандидати на вступ до Європейського Союзу в 2003 році мали вищі темпи економічного зростання, ніж країни Західної Європи, а їх валовий внутрішній продукт зріс на 4.5%.

Інфляційні тенденції в цілому у світі демонструють свою стабільність і підвищення темпу зростання споживчих цін на 0.2 процентного пункту (з 3.6% у 2002 році до 3.8% у 2003 році) навряд чи можна вважати значним.

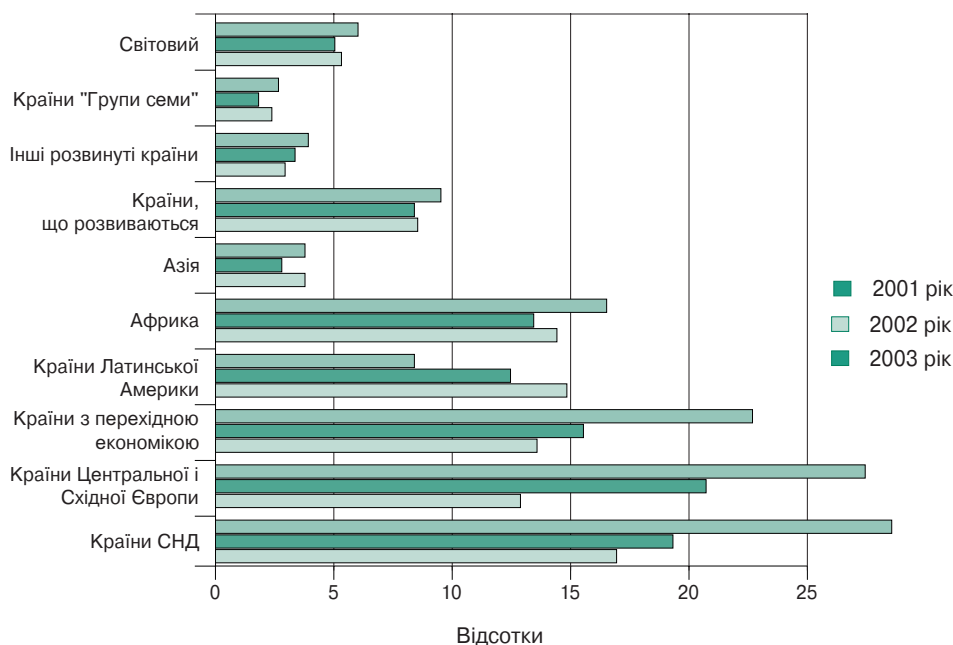
Провідні економічно розвинуті країни стримували інфляцію на рівні дещо нижчому, ніж в цілому у світі (1.8%), а в Японії тривали дефляційні процеси.

Сплески інфляції у 2003 році спостерігаються у країнах Латинської Америки: у Венесуелі вона становила 34%, у Бразилії – 15%, в Аргентині – 14.3%.

Країни Центральної та Східної Європи демонстрували достатньо значну різницю в інфляційних процесах: від зростання споживчих цін у Румунії на 15.3% та у Словаччині на

8.5% до відсутності інфляції у Чехії, де зростання споживчих цін становило всього 0.1%, і дефляції у Литві (-1.7%).

Динаміка споживчих цін

У цілому 2003 рік характеризувався подальшим пом'якшенням грошово-кредитної політики центральних банків провідних економічно розвинутих країн. Протягом 2003 року були знижені основні процентні ставки в США, Великобританії, країнах Європейського Союзу та інших країнах Європи.

Проте у провідних економічно розвинутих країнах збереглася тенденція до збільшення дефіциту державних бюджетів.

У США протягом року дефіцит державного бюджету збільшився в 1.7 раза і досяг 394.8 млрд. дол. США. Цьому сприяло зростання державних витрат, пов'язаних, зокрема, з військовими діями в Іраку, а також зі зниженням податків згідно з довгостроковою програмою, дія якої розрахована до 2010 року.

Значний бюджетний дефіцит у Німеччині та Франції викликав бурхливу реакцію країн – членів Європейського Союзу, оскільки ці країни перевищили норматив у 3% до валового внутрішнього продукту, встановлений для бюджетного дефіциту країн – членів Союзу.

КРАЇНИ СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

РОСІЯ. 2003 рік був одним із найуспішніших для російської економіки за весь післякризовий період: про це свідчать основні макроекономічні показники, які вигідно відрізнялися від минулорічних.

Обсяг валового внутрішнього продукту збільшився в 2003 році на 7.3%, що значно більше від його зростання (на 4.7%) у 2002 році. Одним із основних чинників цього була сприятливіша, ніж очікувалося, зовнішньоекономічна кон'юнктура, насамперед на світових сировинних ринках.

Значне зростання сальдо зовнішньоторговельного балансу майже на 30% та іноземних інвестицій на 50% надали можливість Банку Росії проводити таку валютну політику, яка сприяла зниженню інфляції, дедоларизації економіки, полегшенню обслуговування зовнішнього боргу, підтримки виробників, орієнтованих як на внутрішній, так і на зовнішній ринки.

Особливу увагу Банк Росії приділяв повільній валютно-курсовій динаміці. Враховуючи те, що протягом 2003 року підвищення номінального курсу рубля щодо долара США становило 7.3%, його реальне підвищення дорівнювало 18.9%, щодо євро реальний курс рубля знизився на 1.2%. Золотовалютні резерви Центрального банку Росії збільшилися на 61%, що суттєво підвищило довготермінову стійкість національної валюти й надало можливість формувати умови для зміцнення фінансової стабільності.

Сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура забезпечила збільшення попиту на російську продукцію, що стало важливою умовою розвитку експортних галузей та відповідно економіки в цілому. Прискорений розвиток експортоорієнтованих галузей збільшив попит на продукцію суміжних виробництв, що у своїй сукупності сприяло розширенню продажу і зростанню доходів секторів економіки.

Зростання виробничої активності формувало умови для підвищення попиту на інвестиційні види продукції. Збільшення попиту на продукцію вітчизняних виробників в умовах зростання імпорту виявилось важливим стимулом для зростання вкладень в основний капітал. Серед основних макроекономічних показників, що характеризують розвиток Росії у 2003 році, показники інвестиційних процесів зростали найдинамічніше. Приріст інвестицій в основний капітал був більшим від приросту виробництва товарів і послуг (у 2002 році спостерігалася інша ситуація). Наслідком цього було зростання валового накопичення на 13.4% як одного з основних компонентів сукупного попиту.

У 2003 році при збільшенні виробництва товарів і послуг зменшилася чисельність працівників, зайнятих в економіці. Як результат, тривало зростання продуктивності праці, яке становило 7.7%, що значно більше, ніж у попередньому році (2.3%).

Важливим фактором, який сприяв стабільності фінансової системи країни, а також її інвестиційної привабливості, став профіцит федерального бюджету.

Таким чином, виважена курсова політика, профіцит федерального бюджету, підвищення продуктивності праці стали основними чинниками зниження інфляції в Росії. Споживчі ціни у 2003 році зросли на 12% (із розрахунку грудень до грудня) проти 15.1% у 2002 році. При цьому ціни на продовольчі товари збільшилися на 10.2%, на непродовольчі – на 9.2% (у 2002 році – відповідно на 11 і 10.9%). Як і в попередньому році, найбільшим було зростання цін і тарифів на платні послуги, які зросли у 2003 році на 22.3% (у 2002 році – на 36.2%).

У 2003 році спостерігалось уповільнення порівняно з попереднім роком темпів зростання цін виробників насамперед за рахунок уповільнення темпів підвищення цін виробників промислової продукції (13.1 проти 17.1%) та цін виробників у будівництві (10.3 проти 12.6%). Водночас тарифи на використання вантажного транспорту зросли на 23.5% порівняно з їх зростанням у 2002 році на 18.3%.

У 2003 році обсяги виробництва збільшилися за всіма видами економічної діяльності: промисловість, будівництво, сільське господарство, транспорт. Значно зросли обсяги роздрібно та оптової торгівлі.

Обсяг промислового виробництва за рік збільшився на 7%. Найважливішими факторами зростання промислового виробництва були сприятлива кон'юнктура світового ринку та збільшення внутрішнього попиту. Найвагомий вклад у це зростання внесли паливна промисловість, машинобудування та харчова промисловість.

Сформована галузева структура промислового виробництва практично не змінюється протягом останніх років. Частка паливної промисловості в обсязі промислового виробництва становила в 2003 році 18%, що на 1 процентний пункт менше, ніж у 2002 році. Ця галузь забезпечила в 2003 році 22% приросту промислового виробництва. Велика залежність цієї галузі від зовнішньоекономічної кон'юнктури та повільні темпи структурних реформ в інших галузях обмежують можливості нарощування темпів економічного зростання в перспективі.

Розвиток виробництва харчової та легкої промисловості значною мірою залежить від зростання виробництва продукції сільського господарства. У цілому обсяг виробництва продукції сільського господарства збільшився у 2003 році на 1.5%.

У 2003 році динаміка показників, які характеризують рівень життя населення, відмічалася прискоренням порівняно з попереднім роком зростання реальних наявних доходів населення, значними темпами збільшення реальної нарахованої заробітної плати, підвищенням пенсій.

Реальні наявні доходи населення зросли на 14.5 проти 9.9% у 2002 році. Проте реальна нарахована заробітна плата зросла на 10.4% при її підвищенні у 2002 році на 16.2%. Середній розмір пенсії у 2003 році збільшився в реальному обчисленні на 4.5 проти 16.3% у 2002 році.

Характеризуючи в цілому позитивний розвиток економіки Росії у 2003 році, слід зазначити деякі негативні риси в економічному та фінансовому становищі цієї країни.

Передусім спостерігалася значна залежність економіки країни від зовнішньоекономічної кон'юнктури – майже 57% експорту становлять енергоресурси (нафта, газ, нафтопродукти) та їх залежність від цін на світовому ринку і значної конкуренції зі сторони інших країн.

Незважаючи на дедоларизацію економіки, залишається значним перевищення купівлі готівкової валюти населенням над її продажем за рахунок значної частини рублевих заощаджень.

ІНШІ КРАЇНИ СПІВДРУЖНОСТІ

2003 рік відрізняється від попереднього року в більшості країн Співдружності вищими темпами зростання валового внутрішнього продукту та меншою амплітудою їх коливання у різних країнах (у 2003 році – від 6.3% у Молдові до 13.9% у Вірменії, у 2002 році – від 0.5% у Киргизстані до 12.9% у Вірменії).

Майже в усіх країнах Співдружності індекс обсягів промислового виробництва був достатньо високим (від 106.1% в Азербайджані до 117.0% у Киргизстані) та вищим за аналогічний показник попереднього року, крім Казахстану, де залишався досить високим у 2003 році на рівні 109.0 проти 109.8% у 2002 році.

Інфляція в країнах Співдружності була помірною, крім Білорусі, де вона становила 25.4%, із поступовим зниженням упродовж останніх трьох років.

Економічний розвиток країн Співдружності багато в чому мав спільні риси і значною мірою залежав від розвитку політичних обставин як усередині країн, так і у зовнішньому оточенні, а також чітко проявлялася залежність їх економік від зовнішньоекономічної кон'юнктури.

Окремі соціально-економічні показники країн Співдружності,
Балтії та деяких інших держав світу¹

Таблиця 1

Країни	У відсотках до попереднього періоду				Дефіцит (-), профіцит (+) державного бюджету (у % до ВВП)	Рівень безробіття (у % на кінець періоду)	Курси національних валют щодо долара США (на кінець періоду)
	Індекси валового внутрішнього продукту (у порівняннях цінах)	Індекси обсягів промислової продукції (у порівняннях цінах)	Індекси цін виробників промислової продукції	Індекси споживчих цін			
Високорозвинуті країни							
США							
2001	100.5	95.7	101.1	102.0	-0.2	4.7	—
2002	102.2	99.3	97.7	101.4	-2.6	5.8	—
2003	103.1	100.2	105.3	101.9	-3.7	6.0	—
Японія							
2001	100.4	93.6	97.6	99.2	-7.1	5.0	131.80
2002	99.7	98.9	98.3	99.1	-7.2	5.4	119.90
2003	102.7	103.1	99.2	99.8	-7.4	5.3	107.10
Країни єврозони							
2001	101.6	96.3	102.2	102.4	-1.6	8.0	1.1347
2002	100.9	100.2	99.6	102.3	-1.9	8.4	0.9536
2003	100.4	102.2	100.9	102.1	-1.5	8.8	0.7918
Великобританія							
2001	102.1	97.8	100.2	102.1	0.2	3.2	0.6895
2002	101.7	96.5	100.3	102.2	-1.5	3.2	0.6204
2003	102.3	99.4	101.5	102.9	-2.9	3.1	0.5631
Німеччина							
2001	100.8	100.5	103.0	102.4	-2.8	10.4	1.1347
2002	100.2	98.7	99.6	101.3	-2.9	10.9	0.9536
2003	99.9	100.5	101.6	101.1	-4.2	11.7	0.7918
Країни Східної та Центральної Європи							
Болгарія							
2001	104.1	102.2	104.5	107.5	-0.8	19.5	2.2193
2002	104.9	104.6	108.0	105.8	-1.3	16.8	1.8850
2003	104.3	115.1	106.3	102.2	0.0	12.7	1.5486
Македонія							
2001	95.5	89.8	...	105.3	-6.1	...	69.1718
2002	100.9	94.7	...	102.4	-5.4	...	58.5980
2003	103.0	111.8	...	98.6	-5.8	...	49.0500
Польща							
2001	101.0	99.8	101.6	105.5	-4.6	16.2	3.9863
2002	101.4	101.8	101.0	101.9	-5.6	18.1	3.8388
2003	103.7	108.8	103.7	101.7	-5.5	20.0	3.7408
Румунія							
2001	105.7	108.4	141.0	134.5	-3.3	8.8	31597
2002	104.9	106.0	124.6	122.5	-3.1	8.4	33500
2003	104.9	103.1	121.1	115.3	-1.5	7.2	32595
Словаччина							
2001	103.3	107.3	106.5	107.3	-4.6	19.2	48.467
2002	104.4	106.8	102.0	103.3	-3.0	18.5	40.036
2003	109.0	105.7	108.3	108.5	-7.1	17.0	32.975

Продовження

Країни	У відсотках до попереднього періоду				Дефіцит (-), профіцит (+) державного бюджету (у % до ВВП)	Рівень безробіття (у % на кінець періоду)	Курси національних валют щодо долара США (на кінець періоду)
	Індекси валового внутрішнього продукту (у порівнянних цінах)	Індекси обсягів промислової продукції (у порівнянних цінах)	Індекси цін виробників промислової продукції	Індекси споживчих цін			
Словенія							
2001	103.0	100.2	109.0	108.4	-2.0	11.6	250.95
2002	102.9	103.5	105.2	107.5	-2.7	11.6	221.07
2003	107.5	101.5	102.6	105.6	-2.3	11.2	189.37
Угорщина							
2001	103.8	104.1	105.2	109.2	-2.8	5.7	279.03
2002	103.3	104.5	98.6	105.3	-4.5	5.8	225.16
2003	104.9	106.4	101.9	104.7	-3.0	8.3	207.92
Хорватія							
2001	104.4	106.0	103.6	106.2	-3.7	22.0	8.356
2002	105.2	105.5	99.6	102.2	-8.5	22.3	7.146
2003	104.3	104.1	99.8	102.2	-5.0	22.1	6.119
Чехія							
2001	103.1	106.8	102.9	104.7	-3.1	8.1	36.259
2002	102.0	98.9	99.5	101.8	-2.2	8.8	30.141
2003	102.9	105.8	99.7	100.1	-1.8	10.1	25.654
Країни Балтії							
Естонія							
2001	106.5	108.9	104.4	105.8	0.3	12.6	17.692
2002	106.0	105.9	100.4	104.3	1.1	10.3	14.936
2003	104.7	110.2	100.2	101.3	2.6	10.0	12.410
Латвія							
2001	107.9	106.9	101.8	102.5	-2.2	7.7	0.638
2002	106.1	105.8	102.0	101.9	-2.8	8.5	0.594
2003	107.5	106.5	104.6	104.0	-2.2	8.6	0.541
Литва							
2001	106.5	116.0	98.7	101.3	-2.1	12.5	4.000
2002	106.8	103.1	98.9	100.3	-1.5	11.3	3.311
2003	108.9	116.1	99.5	98.3	-1.7	10.3	2.762
Співдружність незалежних держав							
Азербайджан							
2001	109.9	105.1	101.8	101.5	-0.4	...	4775
2002	110.6	103.6	97.7	102.8	-1.5	...	4893
2003	111.2	106.1	116.1	102.2	-0.1	...	4923
Білорусь							
2001	104.7	105.9	139.1 ²	146.1 ²	...	2.3	1580
2002	105.0	104.5	142.6 ²	134.8 ²	...	2.5	1920
2003	106.8	106.8	128.1 ²	125.4 ²	2156
Вірменія							
2001	109.6	103.8	99.6	103.1	-4.6	9.9	561.81
2002	112.9	109.0	103.5	101.1	-2.3	9.1	584.89
2003	113.9	115.0	108.3	104.7	-1.3	9.8	566.00

Країни	У відсотках до попереднього періоду				Дефіцит (-), профіцит (+) державного бюджету (у % до ВВП)	Рівень безробіття (у % на кінець періоду)	Курси національних валют щодо долара США (на кінець періоду)
	Індекси валового внутрішнього продукту (у порівнянних цінах)	Індекси обсягів промислової продукції (у порівнянних цінах)	Індекси цін виробників промислової продукції	Індекси споживчих цін			
Грузія							
2001	104.8	98.9	103.4	104.7	-2.5	11.1	2.060
2002	105.5	107.0	105.4	105.6	-3.1	12.6	2.090
2003	108.6	111.0	102.0	105.0	-1.7	...	2.075
Казахстан							
2001	113.5	113.5	85.9 ²	106.4 ²	-0.4	2.9	150.20
2002	109.8	109.8	111.9 ²	106.6 ²	0.2	2.6	154.60
2003	109.2	109.0	109.0	106.0	-0.4	...	144.22
Киргизстан							
2001	105.3	105.4	111.2	107.0	0.4	3.2	47.719
2002	99.5	86.9	104.8	102.1	-1.1	3.1	46.095
2003	106.7	117.0	104.6	103.5	-0.9	2.9	44.190
Молдова							
2001	106.1	113.7	112.0	109.8	0.0	7.3	13.0909
2002	107.8	110.6	106.7	105.3	0.5	6.8	13.8220
2003	106.3	114.0	108.0	111.7	-1.8	8.0	13.2200
Росія							
2001	105.1	105.7	110.7	118.6	3.0	9.0	30.1400
2002	104.7	103.8	117.1	115.1	1.4	7.6	31.7844
2003	107.3	107.1	113.1	112.0	1.7	7.9	29.4545
Таджикистан							
2001	110.2	114.8	126.8	138.6	2.55
2002	109.5	108.0	109.0	112.2	3.00
2003	110.2	110.0	115.0	117.0	2.96
Туркменистан							
2001	120.5	111.6
2002
2003
Узбекистан							
2001	104.1	108.1	...	147.5	-0.4	0.4	687
2002	103.2	108.0	...	144.3	2.0	...	950
2003	100.2	114.8
Україна							
2001	109.2	114.2	100.9	106.1	0.3	3.68	5.2985
2002	105.2	107.0	105.7	99.4	0.8	3.80	5.3324
2003	109.4	115.8	111.1	108.2	0.4	3.60	5.3315

¹ Джерела інформації – дані країн СНД, збірник МВФ "Міжнародна фінансова статистика", квітень 2004 року, міжнародна комп'ютерна мережа Інтернет.

² До грудня попереднього року.

Розділ 2
ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО
БАНКУ УКРАЇНИ

2.1. ВИКОНАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСАД ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Упродовж 2003 року реалізація грошово-кредитної політики Національного банку України була спрямована на виконання його конституційної функції – забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Проводячи грошово-кредитну політику, діяльність Національного банку України була зорієнтована на підтримку стабільності валютного курсу та стримання інфляційних процесів, які після дефляційних тенденцій упродовж попереднього року відновилися переважно внаслідок виникнення певного напруження на ринку з цукром та продуктами перероблення зерна. Зважаючи на зміни в темпах економічного зростання та зміни прогнозів економічного розвитку, відповідно корегувалися основні орієнтири, що характеризують виконання Основних засад грошово-кредитної політики на 2003 рік. Згідно з рішенням Ради Національного банку України від 23.05.2003 № 14 було уточнено середньорічне значення номінального обмінного курсу гривні щодо долара США з 5.39 до 5.36 грн. за дол. США, а відповідно до рішення Ради Національного банку України від 17.09.2003 № 22 було внесено зміни до Основних засад грошово-кредитної політики на 2003 рік за такими показниками:

- грошова база (темпи зростання до попереднього року у відсотках) – змінено з 17–20% до 38–42%;
- грошова маса (темпи зростання до попереднього року у відсотках) – змінено з 22–27% до 43–48%;
- обмінний курс гривні щодо долара США, середньорічний – змінено з 5.36 до 5.34 грн. за дол. США.

За підсумками року, було забезпечено виконання монетарних орієнтирів, визначених Основними засадами грошово-кредитної політики на 2003 рік. Монетарна база зросла на 30.1% до 40.1 млрд. грн., грошова маса – на 46.5% до 95 млрд. грн.

Грошовий мультиплікатор упродовж року збільшився з 2.11 до 2.37.

Враховуючи динаміку попиту на гроші та вплив макроекономічного середовища на стабільність національної валюти, Національним банком України вжито заходів щодо адекватного забезпечення економіки грошима, застосовуючи інструменти та механізми впливу на грошово-кредитний ринок.

Тенденція до уповільнення темпів економічного зростання та наявність дефляційних процесів у ціновій сфері зумовили застосування додаткових монетарних стимулів для поживлення економічної активності. Враховуючи повільні темпи проведення структурних реформ, грошово-кредитна політика Національного банку спрямовувалася на підтримання процесів економічного зростання через створення передумов для розширення кредитування реального сектору економіки і насамперед довгострокового кредитування.

Це зумовлювало необхідність продовження проведення упродовж першої половини 2003 року експансійної грошово-кредитної політики шляхом підтримання високих темпів зростання грошової пропозиції через відмову від стерилізації значних обсягів емісії коштів через канал валютного ринку, вжиття заходів щодо розширення доступу банків до інструментів підтримки ліквідності з боку Національного банку України та утримання достатньо низьким рівня облікової ставки (7% річних) та рівня ставки за кредитами овернайт (8%).

Зазначені заходи Національного банку України сприяли підтримці процесів економічного зростання та задоволенню попиту на гроші внаслідок динамічного процесу ремонетизації економіки (упродовж 2003 року розрахунковий рівень монетизації зріс з 24.5 до 30.27%).

Утім прискорені темпи розвитку економіки, починаючи з серпня 2003 року, змінили макроекономічні чинники впливу на грошово-кредитну політику Національного банку України, зокрема, не було потреби в додаткових заходах монетарного стимулювання. Проте відмічалось збільшення ризиків щодо прискорення інфляційних процесів, які певний час нівелювалися завдяки адміністративним важелям стримування цін на окремі групи продовольчих товарів.

З урахуванням зазначеного Національний банк України з липня 2003 року розпочав проведення помірної грошово-кредитної політики із застосуванням рестрикційного інструментарію шляхом введення обмеження на отримання банками кредитів овернайт, посилення вимог до обов'язкових резервів та проведення стерилізаційних операцій. Ці заходи поряд зі зменшенням обсягів інтервенцій на валютному ринку, накопиченням коштів уряду на рахунках у Національному банку України зумовили призупинення темпів зростання грошової пропозиції, в результаті чого за період з 1 вересня до 1 грудня грошова база зросла всього на 0.1%, тоді як за січень – серпень 2003 року – на 24.1%.

Через виникнення напруженої ситуації на міжбанківському кредитному ринку і необхідність сприяння відновленню ліквідності банківської системи Національний банк України, починаючи з другої половини листопада 2003 року, вдавався до проведення ліберальнішої грошово-кредитної політики, проведення якої та активізація використання бюджетних коштів їх розпорядниками сприяли підвищенню темпів зростання грошової бази в грудні 2003 року до 4.8%.

Нестабільний характер поведінки головних чинників збільшення грошової пропозиції був однією з причин періодичного виникнення напружених ситуацій на міжбанківському кредитному ринку та волатильності процентних ставок з тенденцією до поступового зростання ціни на грошові ресурси. Так, якщо в грудні 2002 року середньозважена за місяць процентна ставка за міжбанківськими кредитами становила 5.8% річних (4.5% річних – за кредитами овернайт), то в грудні 2003 року – 11.3% річних (9.3% річних – за кредитами овернайт).

Зростання рівня процентних ставок на міжбанківському ринку відбувалося на фоні зниження ліквідності банків унаслідок дії відповідних чинників (періодичні зміни тенденцій на валютному ринку, акумуляція у великих обсягах коштів уряду на рахунках у Національному банку України тощо). Зазначені чинники були швидше ситуативними, а глобальним фактором, що спричинив таку ситуацію, був незадовільний рівень управління значною кількістю банків активами та пасивами, унаслідок чого в цілому прогнозований відплив коштів клієнтів на рахунки уряду спричинив у цих банках проблеми з ліквідністю.

Ситуація, що виникла в листопаді на міжбанківському кредитному ринку, суттєво загальмувала процес поступового зниження рівня процентних ставок за кредитами, наданими банками позичальникам реального сектору економіки, що був характерним для 2002 року та більш як половини 2003 року. Так, середньозважена процентна ставка за кредитами в національній валюті в грудні 2003 року становила 17.7% річних, що на 1.9 процентного пункту нижче, ніж на початок року. Середньозважена ставка за депозитами за цей період підвищилася на 1.1 процентного пункту до 8% річних.

Динамічне зростання обсягів ресурсної бази банків одночасно із поліпшенням її строкової структури сприяло нарощуванню банками кредитних вкладень і особливо на довгостроковій основі. Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України за 2003 рік, зросли на 61.4% і становили на 01.01.2004 р. 67.8 млрд. грн. Темпи зростання кредитування в національній валюті становили 61.7% і були вищими порівняно з темпами кредитування в іноземній валюті (60.9%).

Стимулювання банків до інвестиційного спрямування фінансових ресурсів сприяло збільшенню довгострокового кредитування, яке за 2003 рік збільшилося в 2.6 раза, а частка заборгованості за довгостроковими кредитами в загальному обсязі зросла на 16.8 процентного пункту й становила 45%.

Основні інструменти регулювання грошово-кредитного ринку

Обов'язкове резервування коштів

Обов'язкові резерви протягом 2003 року використовувалися Національним банком України з метою ефективного управління грошово-кредитним ринком та визначення оптимальних розмірів грошової маси в обігу.

Норматив обов'язкового резервування коштів, починаючи з 16 січня 2001 року, було диференційовано залежно від терміну залучених банками коштів від суб'єкта – власника коштів, що резервуються, а також від виду валюти.

З метою нарощування ресурсної бази банків та активізації їх кредитної діяльності Національний банк України впродовж 2003 року знижував диференційовані нормативи обов'язкового резервування залежно від строку та виду депозиту, які на 01.01.2004 р. становили:

- за короткостроковими коштами в національній валюті для юридичних осіб – 6%, для фізичних осіб – 2%; в іноземній валюті для юридичних і фізичних осіб – 10%;
- за довгостроковими коштами в національній валюті для юридичних та фізичних осіб – 0; в іноземній валюті для юридичних та фізичних осіб – 8%;
- за коштами і депозитами юридичних та фізичних осіб до запитання: в національній валюті – 8%; в іноземній валюті – 12%.

З метою сприяння ефективному використанню банками мобілізованих коштів для нарощування кредитування економіки впродовж 2003 року за рішенням Правління Національного банку України змінювалася відсоткова частка зарахування банками готівки в покриття обов'язкових резервів, що знаходилася в касі банку в національній та іноземній валютах. Так, з 11.06.2003 р. зазначений показник у національній та іноземній валюті становив 50%; з 01.08.2003 р. в національній валюті – 50%, в іноземній валюті – 0%; з 01.10.2003 р. в національній валюті – 40%, в іноземній валюті – 20%. За результатами прийнятих рішень, середня норма обов'язкового резервування знизилася з 7.9% на 01.01.2003 р. до 7.5% (розрахунково) на 01.01.2004 р. (при загальній диференціації нормативів від 12 до 0%), а з урахуванням їх покриття готівкою – до 5.4%.

Протягом 2003 року банківською системою України забезпечувався позитивний результат формування обов'язкових резервів, обсяг яких за січень становив 0.7 млрд. грн., а за грудень 2003 року – 1.3 млрд. грн.

Процентні ставки

З метою забезпечення позитивного впливу на процентні ставки Національний банк України впродовж 2003 року підтримував облікову ставку на оптимальному рівні – 7% річних.

Середньозважена процентна ставка за кредитами овернайт протягом року зберігалася на рівні 8% річних. Без змін (7% річних) залишалася й середня вартість кредитів з підтримки довгострокової ліквідності, а середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими за результатами тендерів, збільшилася за 2003 рік на 1.1 процентного пункту й у грудні становила 9.1% річних.

Процентна ставка за кредитами в національній валюті на міжбанківському ринку збільшилася за рік на 5.5 процентного пункту й у грудні 2003 року становила 11.3% річних. Процентна ставка за кредитами, наданими реальному сектору економіки в національній валюті, за рік знизилася на 1.9 процентного пункту й у грудні 2003 року становила 17.7% річних, а середньозважена процентна ставка за депозитами, залученими банками в національній валюті, підвищилася на 1.1 процентного пункту до 8% річних.

Рефінансування банків

Протягом 2003 року Національний банк України забезпечував підтримання ліквідності банківської системи через існуючі механізми рефінансування, а саме: постійно діючу лінію рефінансування для надання кредитів овернайт строком на один робочий день, проведення тендерів з коротко- та середньострокового рефінансування банків та проведення операцій "прямого" РЕПО з банками.

Обсяг рефінансування Національним банком України банків у 2003 році становив 26.3 млрд. грн. проти 1.3 млрд. грн. за 2002 рік, або зріс у 20 разів. Протягом 2003 року Національний банк України здійснював операції з рефінансування банків переважно для згладжування тимчасових кон'юнктурних коливань ліквідності банківської системи. Враховуючи неефективне управління бюджетними коштами та зменшення обсягів інтервенцій на валютному ринку, що негативно вплинуло на ліквідність банків, Національний банк України, починаючи з серпня 2003 року, збільшив обсяги рефінансування банків за всіма інструментами для підтримки ліквідності банків.

Протягом 2003 року Національний банк України задовольнив заявку банків на отримання кредиту овернайт на загальну суму 22854.8 млн. грн. (у 2002 році – на суму 153.8 млн. грн.) через тендер та надав банкам кредитів на рефінансування обсягом 2329.6 млн. грн., або в 2.5 раза більше, ніж у 2002 році, проведено операцій "прямого" РЕПО на загальну суму 420 млн. грн. (у 2002 році – на суму 9.6 млн. грн.), а для підтримки довгострокової ліквідності банків було надано довгострокових кредитів на загальну суму 657.7 млн. грн. проти 121.5 млн. грн. у 2002 році.

Мобілізаційні операції на відкритому ринку

Для забезпечення рівноваги на грошово-кредитному ринку та з метою регулювання ліквідності банківської системи проводилися мобілізаційні операції як шляхом випуску депозитних сертифікатів, так і шляхом проведення операцій "зворотного" РЕПО. Через зазначені інструменти з обігу було вилучено коштів на загальну суму 440 млн. грн.

У 2003 році було проведено 2 аукціони з розміщення депозитних сертифікатів на загальну суму 250 млн. грн. Номінальна вартість депозитного сертифікату становила 1000 тис. грн. Дохідність за депозитними сертифікатами встановлювалася залежно від загальної ситуації на грошово-кредитному ринку з урахуванням процентних ставок за кредитами та депозитами на міжбанківському ринку кредитних ресурсів і за депозитними сертифікатами, випущеними в обіг у 2003 році, і дорівнювала 3.68% річних.

За операціями "зворотного" РЕПО було мобілізовано коштів на суму 190 млн. грн. Об'єктом зазначених операцій виступали процентні облігації внутрішньої державної позики (ПОВДП), випущені Міністерством фінансів України у 2000 році відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 22.09.2000 р. № 1455.

Операції на валютному ринку

На валютному ринку Національний банк України проводив операції переважно з купівлі іноземної валюти для формування золотовалютного резерву Національного банку України.

2.2. БЕЗГОТІВКОВА ЕМІСІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Упродовж 2003 року Національним банком України було випущено в обіг платіжних засобів через різні канали на загальну суму 41.5 млрд. грн., що на 28.5 млрд. грн. більше, ніж у 2002 році. Забезпечення економіки грошима здійснювалося шляхом:

- підтримки ліквідності банків у сумі 26.3 млрд. грн.;
- придбання іноземної валюти для формування золотовалютного резерву Національного банку України в сумі 15.2 млрд. грн. (36.7%).

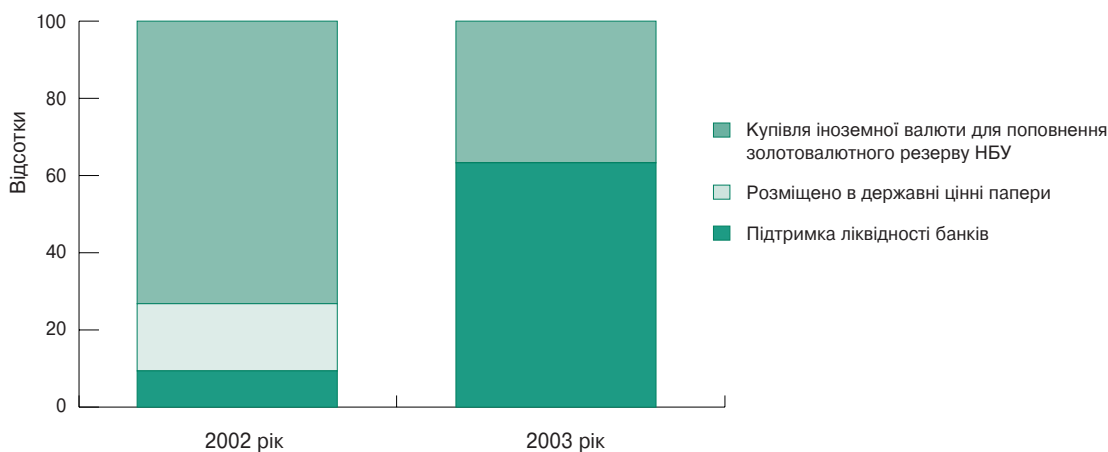
На відміну від попереднього року у структурі випуску в обіг платіжних засобів збільшилася частка коштів, спрямованих на підтримку ліквідності банків через різні механізми рефінансування (до 63.3 проти 9.4% у 2002 році), частка коштів на купівлю іноземної валюти для формування золотовалютного резерву Національного банку України зменшилася на 36.5 процентного пункту і становила 36.7%.

З обігу було вилучено Національним банком України емісійних коштів на суму 31.3 млрд. грн., або в 4.1 раза більше, ніж за попередній рік. Вилучення емісійних коштів здійснювалося шляхом кредитів від Національного банку України в сумі 25.4 млрд. грн. (81.2% від загального обсягу вилучених коштів), проведення операцій на валютному ринку в сумі 4.8 млрд. грн. (15.3%), на відкритому ринку – з державними цінними паперами в сумі 1.1 млрд. грн. (3.5%).

Обсяг чистої безготівкової емісії (різниця між випущеними в обіг та вилученими з обігу платіжними засобами) за 2003 рік становив 10.2 млрд. грн. і був на 4.8 млрд. грн. більшим, ніж у 2002 році.

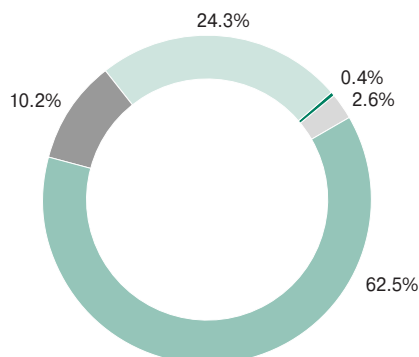
За станом на 01.01.2004 р. в обігу обліковувалося платіжних засобів на суму 45.2 млрд. грн., що на 10.2 млрд. грн., або на 29.2% більше, ніж на кінець попереднього року.

Структура випуску платіжних засобів у 2002–2003 роках

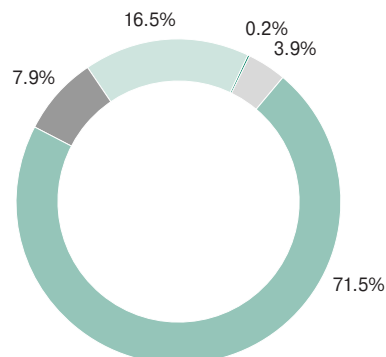
У загальному обсязі здійсненої безготівкової емісії за станом на 01.01.2004 р. частка емісійних коштів, спрямованих на купівлю іноземної валюти, становила 71.5% порівняно з 62.5% на 01.01.2003 р. Частка емісійних коштів на рефінансування банків, як і за попередній рік, залишалася незначною і становила 3.9% (на 01.01.2003 р. – 2.6%).

Структура безготівкової емісії НБУ за станом на 01.01.2003 року

- Кошти, спрямовані на купівлю валюти
- Кредити уряду в національній валюті
- Кошти, розміщені в ОВДП
- Операції на відкритому ринку
- Рефінансування банків

Структура безготівкової емісії НБУ за станом на 01.01.2004 року

- Кошти, спрямовані на купівлю валюти
- Кредити уряду в національній валюті
- Кошти, розміщені в ОВДП
- Операції на відкритому ринку
- Рефінансування банків

2.3. ГРОШОВИЙ ОБІГ

За 2003 рік грошова база збільшилася на 30.1% (у 2002 році – на 33.6%) і на 01.01.2004 р. становила 40 млрд. грн.

Збільшення пропозиції коштів та похвалення кредитної діяльності банків сприяло прискоренню процесу мультиплікації грошей та зростанню грошового мультиплікатора з 2.11 на 01.01.2003 р. до 2.37 на 01.01.2004 р.

Загальний обсяг грошової маси в обігу на 01.01.2004 р. становив 95 млрд. грн. і збільшився за рік на 46.5%, у тому числі в національній валюті – на 43.6%, в іноземній – на 58.6%. Низькі темпи зростання грошової маси в національній валюті були наслідком значного уповільнення темпів зростання готівки поза банками (на 25.3% за 2003 рік проти 35.8% торік).

Упродовж 2003 року змінилася структура грошової маси в розрізі валют. Частка грошової маси в національній валюті на 01.01.2004 р. становила 79.2%, або зменшилася за рік на 1.6 процентного пункту.

Позитивні тенденції спостерігалися в динаміці монетарних коефіцієнтів, про що свідчить уповільнення швидкості обігу грошей з 4.08 на початок 2003 року до 3.30 на 01.01.2004 р. та підвищення рівня монетизації з 24.50 до 31.28%.

У 2003 році спостерігалось зростання обсягів усіх складових грошової маси.

Темпи зростання грошової маси за агрегатами

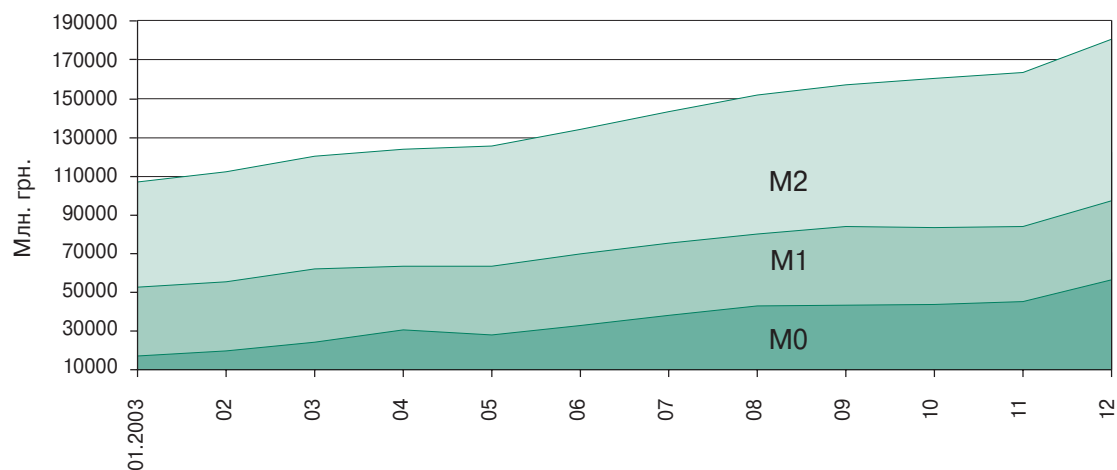
(% до попереднього періоду)

Показники	2003 рік	У тому числі по кварталах			
		I	II	III	IV
Гроші поза банками (готівка) M0	125.3	98.4	113.0	105.1	107.3
Грошова маса (M1)	131.9	103.4	112.4	107.4	105.6
Грошова маса (M2)	146.9	108.1	112.8	109.4	110.0
Грошова маса (M3)	146.5	108.1	112.7	109.4	109.9
Довідково: грошова база	130.1	101.2	112.8	108.1	105.4

Примітка.
M1 мінус M0 – кошти на поточних рахунках у національній валюті
M2 мінус M1 – строкові кошти в національній валюті та валютні кошти
M3 мінус M2 – кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків

Упродовж 2003 року обсяг грошей поза банками (M0) збільшився на 25.3% і на 01.01.2004 р. становив 33.1 млрд. грн., а в загальному обсязі грошової маси (M3) частка готівки скоротилася на 5.9 процентного пункту і на кінець грудня 2003 року становила 34.8%. Зазначений рівень готівки в загальному обсязі грошової маси був найнижчим за останні чотири роки.

Динаміка грошових агрегатів у 2003 році

Зростаючі обсяги виробництва, які супроводжувалися зменшенням частки бартеру в розрахунках між суб'єктами господарювання, позитивно вплинули на зростання залишків коштів на поточних рахунках у національній валюті, які на 01.01.2004 р. становили 20 млрд. грн., або зросли за 2003 рік на 44.5%.

У структурі грошової маси (М3) найбільшим за 2003 рік було зростання строкових коштів у національній валюті та валютних коштів на 71.9%, із них строкових депозитів у національній валюті – на 84.5%, які на 01.01.2004 р. становили 41.3 млрд. грн.

Кошти клієнтів, вкладені в придбання цінних паперів банків та у довірчому управлінні, збільшилися за рік на 5.8% і на 01.01.2004 р. становили 0.6 млрд. грн.

Структура грошової маси в обігу в 2002–2003 роках (на кінець періоду, %)

Показники	2002 рік	2003 рік			
		у тому числі по кварталах			
		I	II	III	IV
Усього	100	100	100	100	100
Готівка (М0)	40.7	37.1	37.2	35.7	34.8
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	21.4	22.3	22.1	22.5	21.1
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	37.1	39.8	40.0	41.1	43.5
Кошти клієнтів за трастовими операціями банків та цінні папери власного боргу банків	0.8	0.8	0.7	0.7	0.6
Усього	100	100	100	100	100

При збільшенні грошової маси на 46.5% кошти суб'єктів господарювання зросли за 2003 рік на 56.5% і становили 29.1 млрд. грн. Кошти фізичних осіб (включаючи кошти на придбання цінних паперів банків) збільшилися на 42.5% і на кінець звітного року становили 65.9 млрд. грн.

У загальному обсязі грошової маси частка коштів суб'єктів господарювання становила 30.7%, або зросла за рік на 2 процентних пункти з відповідним зменшенням частки коштів фізичних осіб (включаючи кошти на придбання цінних паперів банків).

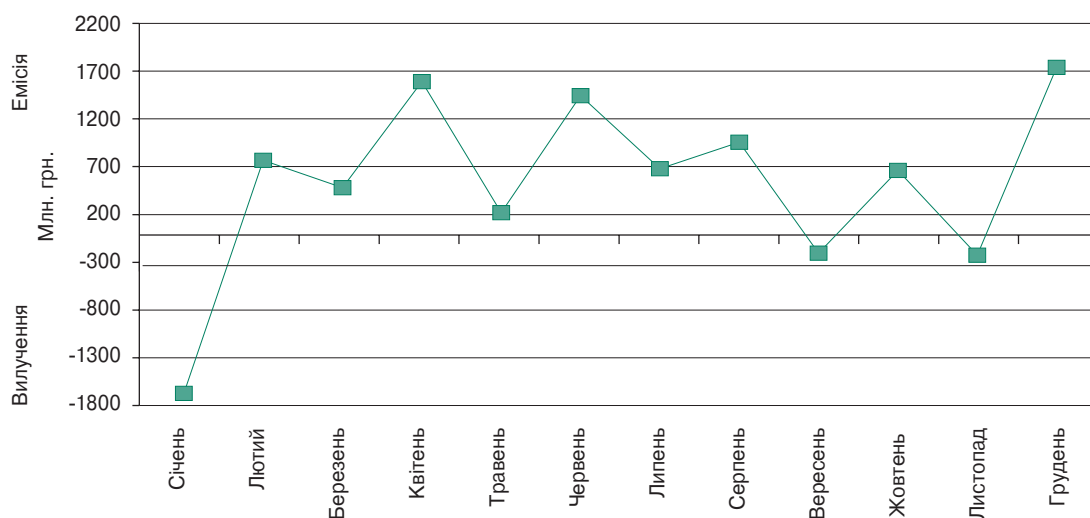
Протягом 2003 року спостерігалася стійка тенденція до зростання заощаджень фізичних осіб (включаючи кошти на придбання цінних паперів банків). За звітний рік їх обсяг збільшився на 65.5% і на 1 січня 2004 року становив 32.8 млрд. грн. У загальній сумі заощаджень фізичних осіб основну частку становили строкові вклади – 76.6% (на 01.01.2003 р. – 72.2%), які за рік зросли на 75.7%, у тому числі в національній валюті – на 68.4%

2.4. ГОТІВКОВИЙ ОБІГ

Обсяг готівки поза касами банків на 01.01.2004 р. становив 33.1 млрд. грн. і збільшився за рік на 6.7 млрд. грн., а її частка в загальному обсязі М3 зменшилася на 5.9 процентного пункту до 34.8%. У 2003 році спостерігалось уповільнення темпів її зростання (з 35.8% у 2002 р. до 25.3% у звітному році). Порівняно з 2002 роком низився з 5.2 до 3.5% і рівень осідання готівки поза касами банків.

У січні, вересні та листопаді 2003 року спостерігалось вилучення готівки з обігу, пов'язане з перевищенням обсягів надходжень у каси банків над видачами, в інших місяцях, навпаки, здійснювався випуск її в обіг. Найвищий рівень емісії готівки (майже 27% від річного обсягу емісії) відзначався у грудні 2003 року за рахунок значних виплат заробітної плати та інших виплат, що здійснювалися в кінці року.

Динаміка обсягів емісії (вилучення) готівки в 2003 році

У звітному році більша частина регіонів України (16 із 25) здійснювали випуск готівки в обіг. Найвищий рівень емісії готівки спостерігався в Сумській, Полтавській, Донецькій, Миколаївській, Кіровоградській, Луганській областях, де рівень осідання готівки поза касами банків становив від 12.9 до 38.6%. З обігу вилучено готівки на суму 11.1 млрд. грн., у тому числі в м. Києві та Київській області (30.6% від загального обсягу вилучених коштів), Одеській (19.8%) і Харківській (17.1%) областях.

У 2003 році з кас банків видано готівки обсягом 189.2 млрд. грн., що на 41.3% більше, ніж у 2002 році. Зростання спостерігалось за всіма напрямками видачі готівкових коштів. Понад половину (52%) становили видачі з кас банків на виплату заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат, а також операції за вкладами фізичних осіб й обмінними валютними операціями.

За умов збільшення грошових доходів населення тенденцію до зростання мали і надходження готівки в каси банків, обсяги яких за рік зросли на 43.7%. У структурі надходжень у каси банків понад 60% надходжень становили кошти від торговельної виручки та виручки від усіх видів платних послуг.

Незважаючи на стійку тенденцію до зростання депозитних вкладень населення, у банках спостерігалось перевищення видачі готівки за вкладами фізичних осіб, оскільки більше половини надходжень на вклади було здійснено в безготівковій формі. У структурі безготівкових розрахунків найбільше зросли перерахування на виплату заробітної плати (на 66.5%) і пенсій (на 58.1%). Протягом 2003 року в безготівковому порядку та чеками 18.9% було сплачено за товари та послуги.

Упродовж 2003 року Національний банк України забезпечував потреби економіки в готівковій грошовій масі в необхідних обсягах з оптимальним купюрним складом банкнот і монет. З цією метою постійно здійснювався контроль за запасами готівки в територіальних управліннях Національного банку України та проводилася робота щодо своєчасного їх підкріплення готівкою і вивезення надлишків готівки. За 2003 рік обсяги підкріплення територіальних управлінь готівкою становили 16 млрд. грн.

У 2003 році започатковано введення в обіг більш захищених, безпечних, технологічних, надійних та зручних у використанні банкнот нового покоління. Першим кроком у реалізації цих заходів стало введення в обіг з 1 грудня 2003 року нових банкнот номіналом 20 гривень зразка 2003 року (їх кількість в обігу на 01.01.2004 р. становила 12.7 млн. штук).

З метою підтримання у належному стані випущених в обіг банкнот зношена готівка вилучалася з обігу. У звітному році з обігу було вилучено зношених банкнот на суму 3.3 млрд. грн. (435.7 млн. штук), що становило 31.1% від кількості банкнот, які перебували в обігу за станом на 01.01.2004 р.

Тривала робота з удосконалення функціонування автоматизованих систем оброблення готівки, об'єднаних в єдину інформаційно-обчислювальну мережу, що забезпечувало постійний дистанційний контроль за технологічними процесами оброблення банкнот у касах банків.

Установами банків України було виявлено в обігу 7.2 тис. штук фальшивих банкнот національної валюти на загальну суму 102.8 тис. грн., переважна частина яких були банкноти номіналом 10 і 20 гривень, які становили 48 та 34% від обсягу виявлених банкнот. Було визнано підробленими та вилучено з банківського обігу 509 банкнот доларів США на суму 47951 долар США та 76 банкнот, емітованих Європейським центральним банком на суму 12740 євро. Серед підроблених банкнот іноземної валюти переважали банкноти номіналом 100 доларів США (91% від загальної кількості підроблених доларів), 100 євро (44% від загальної кількості підроблених євро) та 200 євро (відповідно 44%).

Було проведено велику роботу щодо інформування населення та фахівців, які працюють з готівкою і займаються боротьбою із фальшивомонетництвом, вперше у 2003 році розроблено та безкоштовно розповсюджено рекламно-інформаційні кольорові плакати та буклети із зображенням та описом елементів захисту, що визначаються візуально без використання спеціальних детекторів.

Обсяг реалізації пам'ятних і ювілейних монет за 2003 рік становив 117.3 тис. штук на загальну суму 15.5 млн. грн., або на 79% більше, ніж у 2002 році. Упродовж звітного року обсяги реалізації пам'ятних і ювілейних монет за генеральними угодами з дистриб'юторами Національного банку України становили 404.2 тис. грн., а іноземними – 24.6 тис. дол. США.

Упродовж 2003 року Національним банком України було вжито ряд заходів, спрямованих на подальше вдосконалення організації готівкового обігу та поліпшення законодавчого і нормативного забезпечення здійснення операцій з готівкою.

2.5. ВАЛЮТНО-КУРСОВА ПОЛІТИКА

Протягом попереднього року за умов нестабільності на міжнародних фінансових ринках обмінний курс використовувався як ефективний інструмент впливу на економічну ситуацію через утримання майже незмінним номінального обмінного курсу гривні щодо долара США. Ревальвація гривні щодо долара США за 2003 рік становила 0.02%.

Проведення зазначеної політики дозволило уникнути зовнішніх шоків та втримати інфляцію, незважаючи на динамічне зростання монетарних агрегатів, зростання світових цін на енергоносії та негативні результати в аграрному секторі. Номінальний обмінний курс гривні залишався цінним якорем для економіки та цільовим орієнтиром для проведення Національним банком України грошово-кредитної політики.

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют*

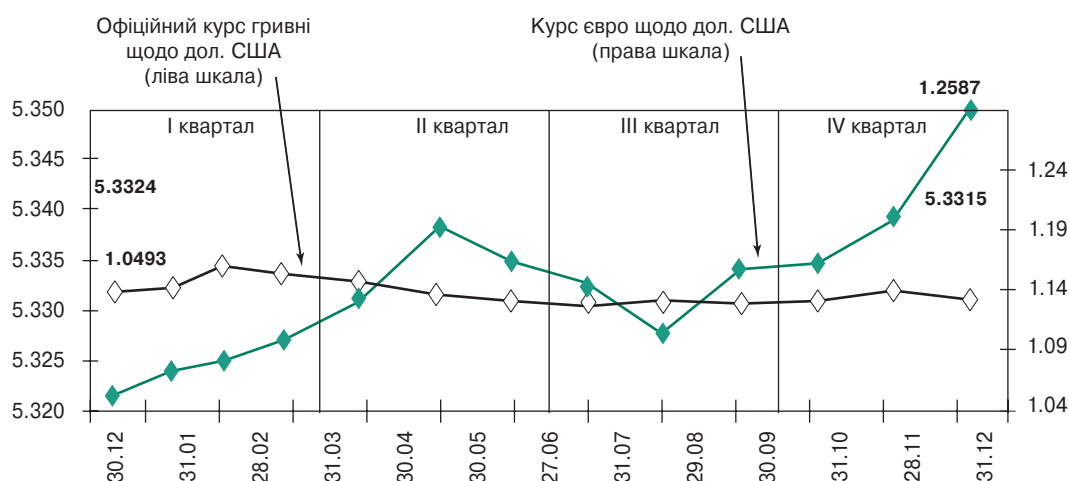
Курс гривні щодо іноземної валюти:	2002 рік	2003 рік
– щодо долара США	533.24	533.15
номінальна зміна (%)	-0.64	0.017
реальна зміна (%)	-1.25	7.59
– щодо євро	553.2898	666.22
номінальна зміна (%)	-18.49	-20.41
реальна зміна (%)	-19.2	-11.29
– щодо російського рубля	16.777	18.101
номінальна зміна (%)	4.57	-7.89
реальна зміна (%)	4.0	0.28

*Курс на кінець періоду – грн. за 100 одиниць валюти, номінальні та реальні зміни: "-" – "девальвація", "+" – ревальвація).

Така політика суттєво впливала на зростання сальдо поточного рахунку платіжного балансу, а відтак і на збільшення надходжень валюти в Україну. Зростання експорту протягом 2003 року на 24% порівняно з 2002 роком забезпечило значне збільшення надходжень валюти до країни. В умовах збереження режиму керованого плаваючого валютного курсу Національний банк України здійснював активну політику інтервенцій і викупував надлишкову пропозицію іноземної валюти на ринку з метою нарощування міжнародних резервів. За рахунок цього забезпечувалося балансування ринкової валютної пропозиції з попитом та стабільність номінального обмінного курсу гривні щодо основної курсоутворюючої валюти – долара США. Як наслідок, було збережено курсові орієнтири для економіки й не допущено значних коливань курсу.

Динаміка курсу гривні щодо інших основних валют, які найбільше використовуються в міжнародних розрахунках України, – щодо євро та російського рубля, визначалася динамікою їх співвідношення до долара США. Водночас девальваційна динаміка курсу долара США щодо євро на міжнародних фінансових ринках, яка була зумовлена довгостроковою політикою Федеральної резервної системи, спрямованою на вирівнювання сальдо поточного рахунку платіжного балансу, значно перевищила очікування провідних аналітиків.

Динаміка офіційного курсу гривні щодо долара США та курсу євро щодо долара США на міжнародних ринках у 2003 році

За цих умов утримання протягом 2003 року номінального обмінного курсу гривні щодо долара США майже незмінним означало не тільки девальвацію гривні щодо долара США, а одночасно спричинило девальвацію гривні щодо євро, що суттєво зміцнило позиції українських експортерів при подорожчанні імпортних товарів з євросони. Коливання курсу гривні щодо євро в 2003 році були в межах 5.5329–6.6622, зниження номінального курсу гривні щодо євро становило 20.4%, реального курсу – мінус 11.3%. У попередньому році гривня девальвувала щодо євро в номінальному вираженні на 18.5%, у реальному – на 19.2%.

Оскільки світові валюти жорстко прив'язані одна до одної, то враховуючи помірне зниження курсу російського рубля щодо долара США, номінальний курс гривні щодо російської валюти протягом 2003 року знецінився на 7.9%, а реальний курс – підвищився на 0.28% (у 2002 році номінальний курс гривні щодо російського рубля зріс на 4.57%, а реальний – на 4%).

Значна зміна курсової динаміки щодо євро призвела до зміни повалютної структури попиту та пропозиції на валютному ринку, що враховувалося Національним банком України при здійсненні інтервенцій, які були основним інструментом забезпечення стабільності ринку. Іншими дієвими інструментами реалізації валютно-курсної політики Національного банку України в 2003 році залишалися норми та правила валютного регулювання, зокрема: вимога щодо обов'язкового

продажу валютних надходжень; торговельна сесія для безготівкових операцій із купівлі-продажу валюти; норматив відкритої валютної позиції; правила здійснення поточних та капітальних операцій, переміщення валютних цінностей через кордон України.

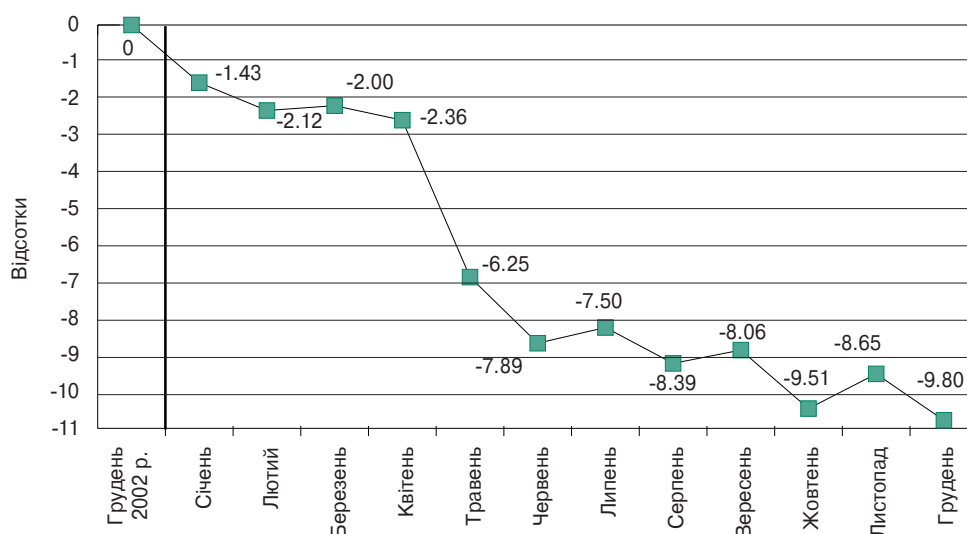
Таким чином, курсова політика 2003 року в результаті збереження пріоритетів стабільності мала суттєві позитивні наслідки для економіки, головними серед яких були: стримуючий вплив на інфляцію; стимулювання зростання реальних доходів населення, а відтак і сприяння збільшенню внутрішнього кінцевого попиту; сприяння динаміці зниження реального ефективного обмінного курсу, що позитивно впливало на ефективність українського експорту та стимулювало зростання виробництва; збільшення міжнародних резервів; підвищення привабливості гривні порівняно з іноземними валютами, обмінні курси між якими зазнавали суттєвих коливань, що забезпечило прискорення процесів реальної дедоларизації економіки.

Реальний ефективний обмінний курс

Реальний ефективний обмінний курс гривні (РЕОК), який відображав зміну цінових умов зовнішньої торгівлі чи цінової конкурентоспроможності економіки, характеризувався позитивною динамікою.

За 2003 рік його значення становило мінус 9.8%.

Динаміка реального ефективного обмінного курсу в 2003 році

Основними факторами зниження РЕОК були нижчий рівень інфляції, ніж у країнах – основних торговельних партнерах України, а також зниження курсу долара США щодо інших валют на міжнародних валютних ринках.

Набуті цінові переваги поряд зі сприятливою ціновою динамікою на зовнішніх ринках стимулювали збільшення обсягів експорту, темпи зростання яких у 2003 році зафіксовано на рівні 124%. Збільшення надходжень валюти в країну та перевищення пропозиції над попитом на валютному ринку дозволило збільшити міжнародні резерви та забезпечити стабільність курсу гривні, сприявши тим самим економічному зростанню.

2.6. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

З метою подальшого розвитку валютного ринку, створення сприятливих умов для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності Національним банком України в 2003 році вживалися заходи, спрямовані на лібералізацію системи валютного регулювання.

Національний банк України дозволив уповноваженим банкам за дорученням і за рахунок коштів клієнтів – суб'єктів господарювання здійснювати операції з купівлі-продажу іноземних

валют за іноземні валюти без наявності зобов'язань у цих валютах як на міжбанківському валютному ринку, так і на міжнародних валютних ринках України з урахуванням окремих обмежень. Одночасно, враховуючи спрямованість зовнішньої політики нашої держави на набуття членства у Світовій організації торгівлі, з метою поступового наближення до умов функціонування світових валютних ринків та для хеджування валютних ризиків клієнтів уповноваженим банкам дозволено здійснювати на міжнародних валютних ринках операції з купівлі-продажу іноземної валюти 1 групи Класифікатора за іноземні валюти 1 групи Класифікатора на умовах „форвард” за дорученням та за рахунок коштів клієнтів, які є суб'єктами господарювання України, а з жовтня 2003 року такі операції дозволено здійснювати на міжбанківському валютному ринку України.

З метою розширення спектру банківських послуг, які надаються уповноваженими банками клієнтам – фізичним особам, що не є суб'єктами господарювання України, дозволено за бажанням фізичних осіб здійснювати конвертацію вільно конвертованої іноземної валюти, що обліковується на рахунку, в іншу іноземну валюту цієї ж групи валют з одночасним зарахуванням купленої валюти на рахунок.

Фізичним особам надано можливість здійснювати перекази іноземної валюти без отримання індивідуальної ліцензії НБУ на оплату витрат за навчання за кордоном у сумі до 30 000 доларів США в розрахунок на навчальний рік; на оплату вступних та членських внесків до міжнародних організацій у сумі, що не перевищує 500 доларів США; на оплату витрат судовим, арбітражним органам, а також витрат, пов'язаних зі смертю громадян за кордоном, у межах сум, зазначених у підтвердних документах; на оплату інших послуг, що надаються згідно з договорами, укладеними з нерезидентами в сумі, що не перевищує 500 доларів США на місяць.

З метою подальшої розбудови ринку банківських металів із вересня 2003 року суттєво розширено перелік операцій, які можуть здійснюватись уповноваженими банками з банківськими металами, зокрема, дозволено здійснювати купівлю банківських металів без наявності зобов'язань як на міжбанківському валютному ринку України, так і на міжнародних ринках, а також здійснення операцій на умовах "форвард" на міжнародних ринках у межах 50% від лімітів довгої (короткої) відкритої валютної позиції. При цьому скасовано обмеження щодо розміру продажу банківських металів фізичним особам та надано можливість купувати банківські метали на міжбанківському валютному ринку України, а також зараховувати банківські метали на поточні та депозитні рахунки.

Національним банком України було пом'якшено вимоги до здійснення окремих операцій, пов'язаних з кредитуванням в іноземній валюті. Зокрема, з метою поліпшення умов та прискорення отримання уповноваженими банками довгострокових кредитів у іноземній валюті, було спрощено процедуру реєстрації укладених уповноваженими банками з нерезидентами кредитних договорів на строк більше 1 року. Як наслідок, у 2003 році уповноважені банки України залучили в 2.3 рази більше кредитних коштів порівняно з 2002 роком. Крім того, Національним банком України надано право фізичним особам – резидентам, які не зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, залучати кредити та позики в іноземній валюті від іноземних кредиторів та від уповноважених банків.

Окремі рішення Національного банку України спрямовувалися на прискорення зовнішньоекономічних розрахунків шляхом спрощення процедури купівлі іноземної валюти (скасування вимоги засвідчення митними органами копій митних декларацій, які надаються уповноваженим банкам у пакеті підтвердних документів; скасування вимоги в частині формування банками реєстрів на купівлю іноземної валюти, що подаються на погодження податковим органам, у разі купівлі іноземної валюти за імпорними операціями, якщо продукція вже ввезена на територію України, у разі купівлі іноземної валюти страховиками для здійснення розрахунків з нерезидентами за надані послуги фізичним особам при виїзді за кордон, наприклад, у відрядження, туристичні поїздки, на навчання).

Поряд з цим НБУ були вжиті заходи для розширення використання гривні в міжнародних розрахунках шляхом розширення режиму проведення операцій банками-нерезидентами з коштами на власних кореспондентських рахунках у гривнях, відкритих в уповноважених банках

України, та зменшення терміну утримання коштів у гривнях на окремому аналітичному рахунку в разі їх перерахування на кореспондентський рахунок банку-нерезидента з 5 до 1 робочого дня.

Заходи щодо лібералізації міжбанківського валютного ринку України торкнулись і його готівкового сегмента. Так, 14 березня 2003 року скасовано обмеження щодо граничного відхилення (5%) обмінного курсу гривні від офіційного курсу гривні щодо іноземних валют. Враховуючи зазначене, уповноважені банки вільно встановлюють курси купівлі-продажу готівкової іноземної валюти. З метою захисту прав громадян при здійсненні валютно-обмінних операцій НБУ вжито низку заходів, спрямованих на поліпшення їх обслуговування, підвищення обізнаності з порядком проведення цих операцій з метою недопущення порушень при здійсненні таких операцій.

Вдосконалювалися норми, що регламентують переміщення валютних цінностей через митний кордон України фізичними та юридичними особами. Для фізичних осіб спрощено процедуру вивозу та ввезення готівкової іноземної валюти, а для уповноважених банків спрощено процедуру ввезення банківських металів і банкнот іноземних держав.

Впорядковано механізм переказування резидентами іноземної валюти за межі України для придбання облігацій зовнішніх державних позик України (далі – зобов'язання України). Введено додаткову норму, відповідно до якої банк може отримати індивідуальну ліцензію на переказування коштів у іноземній валюті за межі України з метою придбання зобов'язань України за умови, що сума, на яку видається ліцензія, не перевищує 10% від суми активів банку. Одночасно спрощено процедуру отримання ліцензії, відповідно до якої суттєво скорочено перелік документів, що вимагаються для її одержання, та подовжено термін її дії з 90 до 365 днів.

Вжито комплекс заходів, спрямованих на попередження відпливу валютних коштів за кордон.

На виконання норм Закону України "Про внесення змін до деяких законів України з питань запобігання використанню банків та інших фінансових установ з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом" від 06.02.2003 р. № 485-IV:

- скориговано норми щодо ідентифікації клієнтів за операціями з готівкою, які здійснюються без відкриття рахунку, з 10 000 євро на 50 000 гривень;

- затверджено процедуру закриття анонімних валютних рахунків та кодованих рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) у іноземній та національній валюті України.

З метою подальшого вдосконалення системи контролю за правомірністю купівлі резидентами та нерезидентами іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку встановлено норму, згідно з якою при здійсненні банками купівлі іноземної валюти за рахунок гривневих коштів фізичних осіб – нерезидентів, отриманих від зворотного продажу цінних паперів українських емітентів, обов'язково вимагається документ про джерела походження у інвестора-нерезидента гривень. Для запобігання незаконному відпливу за кордон іноземної валюти встановлено, що купівля іноземної валюти здійснюється за рахунок коштів із власного рахунку інвестора-нерезидента.

На виконання заходів Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у 2003 році тривала робота над новою редакцією проекту Закону України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю". Прийняття цього законопроекту дасть змогу вдосконалити законодавче забезпечення реалізації єдиної державної валютної політики.

2.7. РОЗВИТОК ВАЛЮТНОГО РИНКУ

Ситуація на валютному ринку України протягом 2003 року зберігалася стабільною, справляючи загальний позитивний вплив на розвиток економіки та стримування інфляції і була підкріплена стабільністю обмінного курсу національної валюти щодо долара США.

Валютний ринок характеризувався перевищенням пропозиції іноземної валюти над попитом на усіх його сегментах. Це сприяло зростанню міжнародних резервів та створенню умов для вчасного здійснення платежів із погашення та обслуговування зовнішнього боргу.

За рахунок високих темпів зростання ВВП (на 9.4% порівняно з 2002 роком) збільшувалися доходи населення (на 15.8%), що спричинило додаткове надходження коштів у готівкову сферу й зумовило деякі зміни в структурі валютного ринку. Якщо три роки поспіль на безготівковий валютний ринок припадало близько 95–96% від загального обсягу, то в 2003 році його частка зменшилася до 86.5% при зростанні частки операцій з готівковою іноземною валютою до 13.5%.

Структура валютного ринку України

Період	Безготівковий ринок	Готівковий ринок	Усього
2000	95.2%	4.8%	100%
2001	96.0%	4.0%	100%
2002	95.7%	4.3%	100%
2003	86.5%	13.5 %	100%

На міжбанківському валютному ринку України протягом року пропозиція іноземної валюти перевищувала попит на неї. Основою зростання пропозиції було збільшення на 14% валютних надходжень, яке було зумовлено насамперед зростанням позитивного сальдо поточного рахунку платіжного балансу, прямих іноземних інвестицій, надходжень від розміщення євробондів та залучення негарантованих кредитів.

Збільшення надходжень іноземної валюти в країну забезпечило безперебійне функціонування валютного ринку, який розвивався в умовах прискореного економічного зростання та суттєвих коливань обмінного курсу основних світових валют. Унаслідок цього обсяги операцій на міжбанківському валютному ринку зросли на 37.4%.

Обсяги валютного ринку України

(у доларовому еквіваленті, млн. дол. США)

Показники	2002	Зміна, %	2003	Зміна, %
Обсяги торгів на міжбанківському валютному ринку України (з урахуванням операцій НБУ)	38384.6	8.1	52748.6	37.4
у тому числі:				
купівля	19059.8	7.9	26244.9	37.7
продаж	19324.8	8.3	26503.7	37.2
Обсяги торгів на готівковому валютному ринку України	1738.7	16.2	8242.7	4.7 р.
у тому числі:				
купівля	962.0	15.7	4488.4	4.7 р.
продаж	776.7	16.7	3754.3	4.8 р.
Перевищення купівлі над продажем	185.3		734	

Восени під впливом значних коливань обмінного курсу долара США щодо євро, збільшення купівлі зерна за кордоном та сезонного фактора щодо зростання попиту на іноземну валюту спостерігалася певна волатильність валютного ринку, проте ситуація залишалася керованою Національним банком України. Основним інструментом впливу на валютний ринок були валютні інтервенції Національного банку України, які становили понад 2.2 млрд. дол. США, або були більшими за обсяг 2002 року на 28.5%.

Однією з причин, що справляла тиск на валютний ринок, було прискорене зростання з вересня купівлі іноземної валюти з метою погашення кредиту. Для цього у вересні – жовтні на міжбанківському ринку було придбано у 2.2 раза більше іноземної валюти, ніж для оплати контрактів з імпорту товарів та послуг.

Структура операцій з продажу на міжбанківському та готівковому валютних ринках

(у доларовому еквіваленті, %)

Рік	Усього млн. од.	у тому числі			
		дол. США	євро	рос. рубль	інші валюти
Міжбанківський валютний ринок					
2000	14866.6	74.2	3.4	20.6	1.8
2001	17849.1	73.2	5.4	20.2	1.1
2002	19324.8	78.5	7.9	11.6	1.9
2003	26503.7	81.3	7.4	10.0	1.2
Готівковий валютний ринок					
2000	734.3	87.9	5.1	5.9	1.2
2001	665.3	85.1	6.1	7.4	1.5
2002	776.7	77.4	13.8	7.8	1.0
2003	3754.3	82.0	11.5	4.6	1.9

Аналіз структури безготівкового валютного ринку свідчить про те, що домінуючими в зовнішньоторговельних розрахунках та у зовнішніх зобов'язаннях України були розрахунки в доларах США. Обсяги операцій з купівлі євро постійно зростали й за 2003 рік зросли на 20%.

На готівковому валютному ринку спостерігалось перевищення пропозиції іноземної валюти від населення над її попитом. Пропозиція іноземної валюти перевищила попит на 734 млн. дол. США, або перевищила відповідний показник 2002 року майже в 4 рази.

У 2003 році загальний обсяг операцій на готівковому ринку в доларовому еквіваленті збільшився в 4.7 раза за рахунок зростання пропозиції у 4.7 раза.

Основною іноземною валютою, за якою здійснювалися операції на готівковому ринку, був долар США, питома вага якого в загальних обсягах операцій становила 81.1%, тоді як з євро – 13% та з російським рублем – 4.6%.

Таким чином, стабільний розвиток валютного ринку України в 2003 році сприяв забезпеченню надходження іноземного капіталу, нарощуванню темпів економічного зростання та інтеграції України у світове співтовариство. При цьому характер і механізми регулювання валютного ринку відповідали потребам і сучасним тенденціям економічного розвитку.

2.8. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ

У 2003 році збереглася тенденція до зростання міжнародних резервів, які за рік збільшилися на 2520.5 млн. дол. США, або в 1.6 раза. За умов стійкого перевищення пропозиції валюти над попитом до вересня 2003 року міжнародні резерви зростали прискореними темпами, а у IV кварталі внаслідок коливань попиту та пропозиції через здійснення значних платежів з погашення та обслуговування зовнішнього державного боргу темпи зростання міжнародних резервів уповільнилися. На кінець 2003 року міжнародні резерви досягли рівня 6937.4 млн. дол. США.

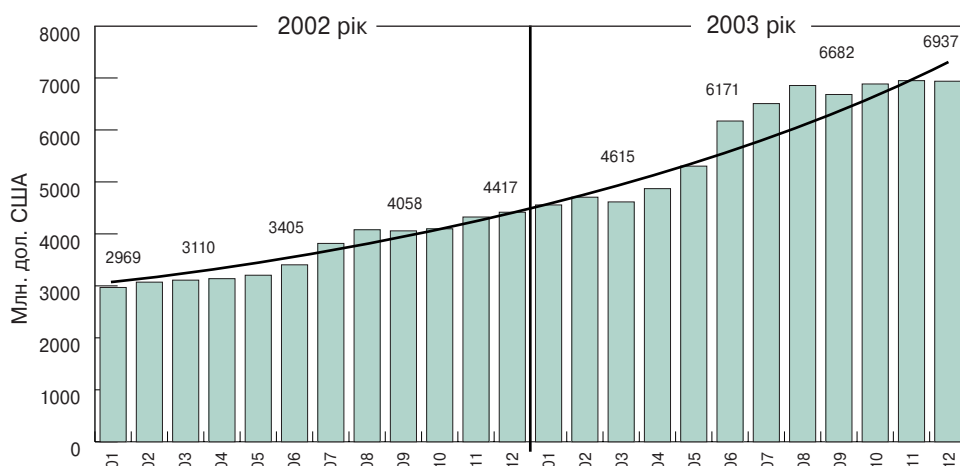
Основним джерелом зростання міжнародних резервів у 2003 році була іноземна валюта, куплена на міжбанківському валютному ринку в результаті валютних інтервенцій, що проводив Національний банк України, обсяг яких становив 2226.7 млн. дол. США.

Збільшенню міжнародних резервів сприяли валютні надходження від розміщення урядом

облігацій зовнішньої державної позики, обсяг яких становив 1 млрд. дол. США, а також надходження за кредитом, наданим Світовим банком обсягом 75 млн. дол. США.

Факторами, що вплинули на зменшення міжнародних резервів, були платежі з погашення та обслуговування зовнішнього державного боргу, що здійснювалися Міністерством фінансів України, які перевищили обсяги зовнішніх запозичень уряду й у 2003 році становили 1273.3 млн. дол. США, що на 39% більше від обсягу платежів 2002 року, а також платежі Національного банку щодо погашення кредитів МВФ обсягом 246 млн. дол. США.

Міжнародні резерви НБУ в 2002–2003 роках (за поточним курсом, по місяцях)

Національним банком України проводилася виважена політика щодо ефективності управління міжнародними резервами з використанням таких інструментів, як депозити (середньострокові та овернайт) і цінні папери з фіксованим доходом.

Протягом 2003 року було розміщено середньострокових депозитів на суму 19.2 млрд. дол. США, овернайт – 17.1 млрд. дол. США.

З метою вдосконалення механізму управління міжнародними резервами було укладено угоду з Міжнародним банком реконструкції та розвитку, згідно з якою придбано цінних паперів на суму 600 млн. дол. США, у тому числі Національним банком України створено "дзеркальний портфель" у сумі 100 млн. дол. США.

У цілому за 2003 рік за рахунок доходу, отриманого від управління міжнародними резервами, Національний банк України збільшив міжнародні резерви на 103 млн. дол. США.

Рационально обрана структура міжнародних резервів Національного банку України забезпечувала ліквідність міжбанківського валютного ринку України, стабільність валютного курсу гривні, а також захист міжнародних резервів Національного банку України від знецінення, спричиненого коливаннями курсів валют на міжнародних ринках.

2.9. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ

Упродовж звітного року Національним банком України було надано 1666 індивідуальних ліцензій, погоджень та спеціальних дозволів.

Банківським установам було надано 323 індивідуальних ліцензій та спеціальних дозволів, у тому числі:

- індивідуальну ліцензію на здійснення разової валютної операції – 201;
- спеціальні дозволи на ввезення в Україну бланків дорожніх чеків, банкнот іноземних держав, банківських металів – 122.

Юридичним особам – небанківським установам та фізичним особам було надано 1343 індивідуальних ліцензій, погоджень та спеціальних дозволів, у тому числі:

- індивідуальні ліцензії на здійснення разових валютних операцій – 947;
- індивідуальні ліцензії на перевищення законодавчо встановлених термінів розрахунків за зовнішньоекономічними операціями – 383;
- погодження на переказування коштів у національній та іноземній валюті за межі України за договорами, які передбачають виконання робіт та надання послуг нерезидентами – 8;
- спеціальні дозволи на пересилання в Україну чеків та на ввезення в Україну іноземної валюти – 5.

З метою спрощення процедури ввезення уповноваженими банками в Україну іноземної валюти та банківських металів у вересні 2003 році було відмінено надання уповноваженим банкам спеціальних дозволів на ввезення банкнот іноземних держав та спеціальних дозволів на ввезення банківських металів.

Спрощено процедуру взаємодії Національного банку України зі спеціальними органами по боротьбі з організованою злочинністю (Міністерство внутрішніх справ України та Служба безпеки України) в частині розгляду клопотань щодо видачі ліцензій на здійснення деяких операцій в іноземній валюті.

Національним банком України здійснювався контроль за дотриманням уповноваженими банками та небанківськими установами вимог валютного законодавства. Було здійснено 751 перевірку банківських установ, з них 623 – планові та 128 – позапланові. За інформацією, отриманою від правоохоронних органів та органів Державної податкової адміністрації, було здійснено 25 перевірок. Комплексний характер мали 268 перевірок.

За фактами порушення валютного законодавства винесено 523 постанови про притягнення 76 уповноважених банків до відповідальності за порушення вимог валютного законодавства – на загальну суму 34.8 млн. грн.

Серед допущених порушень валютного законодавства 54.7% припадає на порушення при складанні звітності про валютні операції, 38.7% – при невиконанні функцій агента валютного контролю, 5% – при недотриманні порядку торгівлі іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку, 1.3% – при невиконанні умов та порядку декларування валютних цінностей, що належать резиденту та знаходяться за її межами, 0.3% – при переказуванні валютних цінностей за межі України та використанні іноземної валюти як засобу платежу на території України без наявності індивідуальної ліцензії НБУ.

За більшістю (446) постанов про притягнення до відповідальності за порушення вимог валютного законодавства банками було сплачено 0.5 млн. грн.

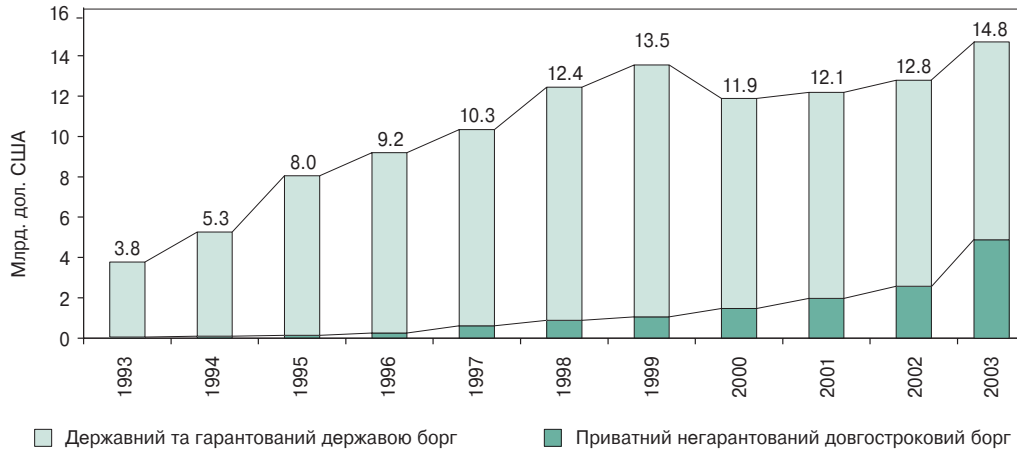
Національним банком України здійснено 6514 перевірок пунктів обміну іноземної валюти, в тому числі 2315 пунктів, які належать банкам, та 4199 пунктів, що працюють на агентських угодах, з яких 6064 перевірки були плановими та 450 – позаплановими.

Під час здійснення вищезазначених перевірок пунктів обміну іноземної валюти було виявлено 1541 випадок порушення банківського законодавства, з яких у 515 випадках порушення було допущено пунктами обміну валюти, які належать банкам, а у 810 випадках – пунктами обміну іноземної валюти, що працюють на агентських угодах з банками. За допущені порушення Національним банком України були застосовані заходи впливу у вигляді штрафів на загальну суму 1.8 тис. грн.

2.10. ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО БОРГУ УКРАЇНИ

За 2003 рік загальний зовнішній довгостроковий борг України збільшився на 2 млрд. дол. США, або на 15.6%, і на кінець року становив 14.8 млрд. дол. США, в тому числі 10.7 млрд. дол. США – державний борг та 4.1 млрд. дол. США – приватний.

Динаміка зовнішнього боргу України в 1993–2003 роках

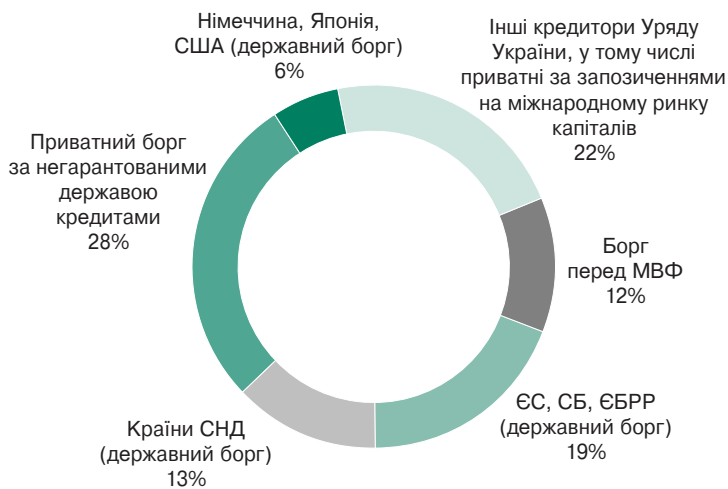

Обсяг зовнішнього довгострокового державного боргу збільшився на 4%, а його частка в загальному обсязі зменшилася на 8 процентних пунктів і становила 72%. Зберігається тенденція до залучення іноземних кредитів у приватний сектор. Обсяг зовнішнього довгострокового приватного боргу збільшився на 60%, а його частка – на 8 процентних пунктів і становила 28%.

На формування обсягів зовнішнього боргу та зміну його структури вплинуло:

- збільшення в 2.3 раза порівняно з попереднім роком обсягів іноземних кредитів, залучених державою або під державні гарантії (у 2002 році вони скоротилися в 1.6 раза);
- випуск облігацій зовнішньої державної позики 2003 року, деномінованих у доларах США;
- зменшення державного боргу України перед Російською Федерацією на 5% унаслідок проведення заліку взаємної заборгованості на суму 97.8 млн. дол. США;
- зменшення суми зобов'язань перед МВФ.

Структура зовнішнього боргу України за типами кредиторів на 31.12.2003 року

На кінець 2003 року структура зовнішнього довгострокового боргу була такою:

- заборгованість перед ЄС та міжнародними фінансовими організаціями скоротилася на 5 процентних пунктів і становила 19% від загального зовнішнього боргу;
- заборгованість перед країнами СНД скоротилася на 3 процентних пункти і становила 13%;

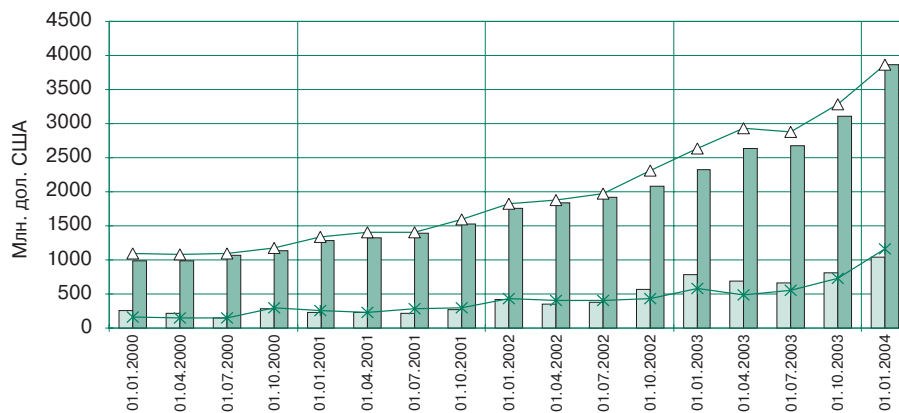
– заборгованість перед країнами – світовими фінансовими донорами – США, Німеччиною та Японією скоротилася на 1 процентний пункт і становила 6%;

– заборгованість за іноземними кредитами, що залучаються на приватній основі, зросла на 8 процентних пунктів і становила 28%.

У структурі зовнішнього боргу України за видами валют частка боргових зобов'язань, номінованих у СПЗ, за 2003 рік зменшилася на 3%, а частка боргових зобов'язань, номінованих у доларах США, дещо збільшилася.

Упродовж звітного року обсяг залучених в Україну довгострокових кредитів становив 4 млрд. дол. США, у тому числі 2.8 млрд. дол. США (70% від загального обсягу одержаних довгострокових кредитних коштів) – приватними позичальниками. Кредитів було погашено на суму 2.8 млрд. дол. США, у тому числі за зовнішнім державним боргом – на суму 1.3 млрд. дол. США. Сальдо за операціями з одержання та погашення зовнішнього довгострокового боргу в 2003 році було позитивним і становило 1.2 млрд. дол. США (торік – 0.1 млрд. дол. США).

Динаміка загального зовнішнього приватного боргу України*

* Борг за основною сумою, без урахування прострочених процентних, комісійних та інших платежів

□ Короткострокові кредити ■ Довгострокові кредити ▲ Суб'єкти господарювання * Банки

У 2003 році Національним банком України зареєстровано 1251 кредитний проект на одержання приватними позичальниками – резидентами України кредитів у іноземній валюті від нерезидентів на загальну суму 6.7 млрд. дол. США, з яких частка кредитних проектів, що фінансувалися на довгостроковій основі, становила 83% (5.6 млрд. дол. США). При цьому процентна ставка за більшою частиною кредитів (67% від загального обсягу) не перевищувала 10%.

Загальний зовнішній приватний борг України характеризувався:

– зростання питомої ваги зовнішнього приватного боргу в загальному обсязі зовнішнього боргу (з 23% на кінець 2002 року до 30% на кінець 2003 року);

– невисоким абсолютним та відносним (8% на кінець 2003 року) значенням короткострокової складової у структурі приватного боргу.

У структурі зовнішнього боргу за позичальниками частка небанківських установ становила 77%, решту (23%) – частка приватного негарантованого боргу банківських установ України, при цьому близько 2% від суми приватного боргу припадало на субординований борг за іноземними кредитами, що залучалися в банківський сектор.

Відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2003 рік" граничний розмір державного внутрішнього боргу на 31 грудня 2003 року встановлено в сумі 14.9 та 1.3 млрд. дол. США.

Заборгованість уряду України перед Національним банком України на 1 січня 2004 року становила 18.4 млрд. грн. Сума боргу за кредитами, наданими в попередні роки, упродовж звітного року не змінилась і становила 10.6 млрд. грн., у тому числі в національній валюті – 3.6 млрд.

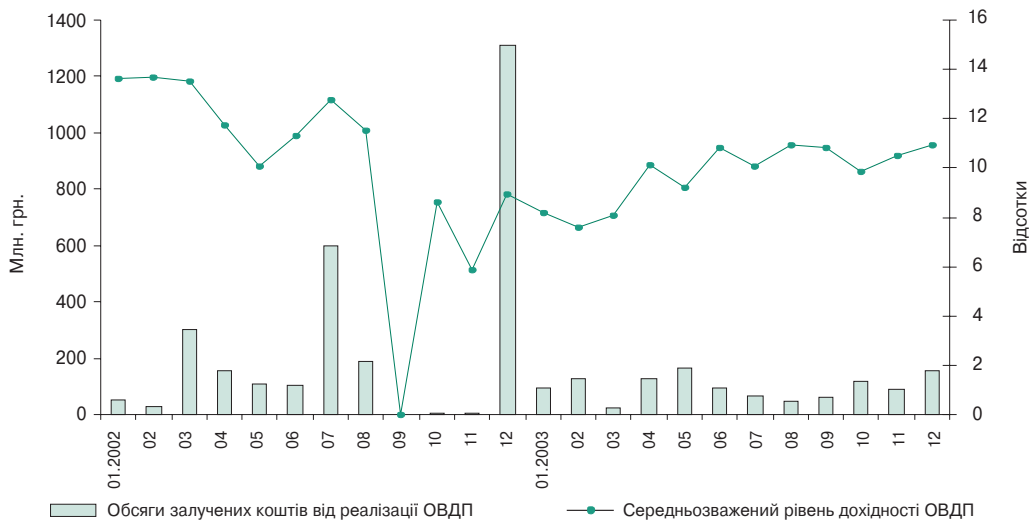
грн., в іноземній – 1.3 млрд. дол. США, або в перерахунку на національну валюту – 7 млрд. грн. Заборгованість за державними цінними паперами, власником яких є Національний банк України, на кінець 2003 року дорівнювала 7.8 млрд. грн., що на 1.1 млрд. грн., або на 11.9% менше, ніж на кінець 2002 року. Зменшення заборгованості уряду за державними облігаціями відбулося внаслідок проведення Міністерством фінансів України політики, спрямованої на зменшення залучення коштів для фінансування державного бюджету на внутрішньому ринку та збільшення обсягів фінансування державного бюджету за рахунок зовнішніх джерел. Так, Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2003 рік" та деяких інших законів України" від 3 липня 2003 року № 1068-IV було передбачено збільшення обсягів фінансування державного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень на суму 0.6 млрд. грн.

2.11. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА БАНКІВ УКРАЇНИ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Згідно з чинним законодавством Національний банк України продовжував виконувати операції з обслуговування державного боргу, пов'язані з розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням і виплатою доходу.

З метою розміщення облігацій внутрішньої державної позики було проведено 172 аукціони, з яких відбулося 69, а стосовно 103 аукціонів Міністерство фінансів України прийняло рішення не реалізовувати державні облігації через невідповідність цінових пропозицій потенційних покупців реальній вартості грошових коштів або через повну відсутність заявок на придбання ОВДП. За результатами проведених аукціонів, до Державного бюджету було залучено коштів на суму 1.16 млрд. грн., у тому числі від розміщення короткострокових державних облігацій – 0.56 млрд. грн., середньострокових – 0.6 млрд. грн. Порівняно з 2002 роком обсяги залучення коштів у 2003 році шляхом емісії ОВДП зменшилися майже у 2.5 раза і становили близько 65% від суми залучення коштів від реалізації короткострокових та середньострокових державних облігацій відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2003 рік". Майже 90% реалізованих ОВДП було придбано банками у свою власність, а попит з боку інших інвесторів на ОВДП був незначним.

Динаміка обсягів залучених коштів і рівня доходності за облігаціями внутрішньої державної позики

Зменшення обсягів розміщення ОВДП зумовлено збільшенням на 0.6 млрд. грн. обсягів фінансування державного бюджету за рахунок зовнішніх джерел.

З огляду на те, що у 2003 році Міністерство фінансів України не розміщувало довгострокові державні облігації, середній термін обігу державних облігацій зменшився проти 2002 року на 615 днів і на кінець року становив 441 день.

Середньозважена дохідність ОВДП, реалізованих на первинному ринку в 2003 році, становила 9.8% річних і знизилася порівняно з попереднім роком на 1 процентний пункт. Це сприяло економії державних витрат, пов'язаних з обслуговуванням внутрішніх запозичень.

Протягом 2003 року Міністерством фінансів України було погашено ОВДП та сплачено доходу їх власникам за різними видами державних облігацій на загальну суму 2.28 млрд. грн. (погашення основного боргу – 2.02 млрд. грн. та сплата доходу – 0.26 млрд. грн.).

Враховуючи те, що обсяги платежів за ОВДП майже у 2 рази перевищували обсяги їх розміщення, заборгованість уряду України за державними облігаціями (за номіналом) у 2003 році зменшилася на 0.9 млрд. грн. і на 01.01.2004 р. становила 9.9 млрд. грн.

Обсяги депозитарного обслуговування угод з державними борговими зобов'язаннями на вторинному ринку в 2003 році становили 3.5 млрд. грн., з яких близько 60% припадало на операції Національного банку України з надання банкам кредитів для підтримання їх ліквідності в порядку рефінансування під забезпечення ОВДП.

На ринку державних цінних паперів не виявляли активності банки та їх клієнти: із 157 діючих банків лише у 24 банків у портфелі цінних паперів були державні облігації. Обмеженість кола учасників ринку ОВДП зумовлювала залежність Міністерства фінансів України при здійсненні внутрішніх запозичень від учасників ринку ОВДП, а також знижувала можливості Національного банку України при здійсненні рефінансування банків під заставу державних цінних паперів. Шукаючи інші фінансові інструменти, які могли бути використані в якості забезпечення під час проведення ним операцій, пов'язаних з підтриманням ліквідності банків, Національним банком України було започатковано надання банкам кредитів рефінансування під забезпечення облігацій суб'єктів господарювання, що справляло позитивний вплив на подальший розвиток ринку боргових зобов'язань підприємств.

З метою вдосконалення нормативно-правової бази щодо здійснення операцій з обслуговування державного боргу Національним банком України у 2003 році прийнято Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням облігацій внутрішніх державних позик та Положення про депозитарну діяльність Національного банку України.

Прийняття зазначених нормативно-правових актів дозволило вдосконалити порядок розміщення облігацій внутрішніх державних позик, а також забезпечило введення в дію програмно-технологічних засобів виконання угод з купівлі-продажу облігацій, укладених на первинному та вторинному ринках, на основі реалізації принципу „поставка проти оплати” шляхом поєднання між собою електронних систем депозитарного обліку цінних паперів та грошових розрахунків.

За станом на 01.01.2004 р. у власності Національного банку України знаходяться процентні облігації внутрішньої державної позики (ПОВДП), отримані в результаті проведеної за станом на 21 вересня 2000 року реструктуризації Міністерством фінансів України заборгованості за облігаціями внутрішньої державної позики перед Національним банком. Щомісячна ставка, яка визначалася Міністерством фінансів України щорічно відповідно до постанови Кабінету Міністрів України "Про випуск процентних облігацій внутрішньої державної позики 2000 року" від 22.09.2000 р. № 1455 зі змінами, у 2003 році вважалася рівною нулю. З урахуванням цього процентні облігації внутрішньої державної позики протягом 2003 року не обслуговувались і процентні доходи за ними Національний банк не одержував. Міністерство фінансів України при настанні строків сплачувало на користь Національного банку погашення основної суми за ПОВДП. У 2003 році Національний банк отримав у якості погашення ПОВДП 1.1 млрд. грн.

2.12. РОЗРАХУНКОВО-КАСОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

У 2003 році тривала робота Національного банку України з обслуговування бюджетних коштів, яке здійснювалося відповідно до Угоди, укладеної у липні між Національним банком України та Державним казначейством України щодо умов функціонування рахунку Державного казначейства України та розрахункове обслуговування через систему електронних платежів

Національного банку України. Це дало можливість Державному казначейству України суттєво підвищити якість розрахунків, забезпечити адресність платежів, істотно скоротило час на переказ грошей, отримати надійну систему захисту інформації та оперативно приймати управлінські рішення щодо ефективного використання коштів бюджетів.

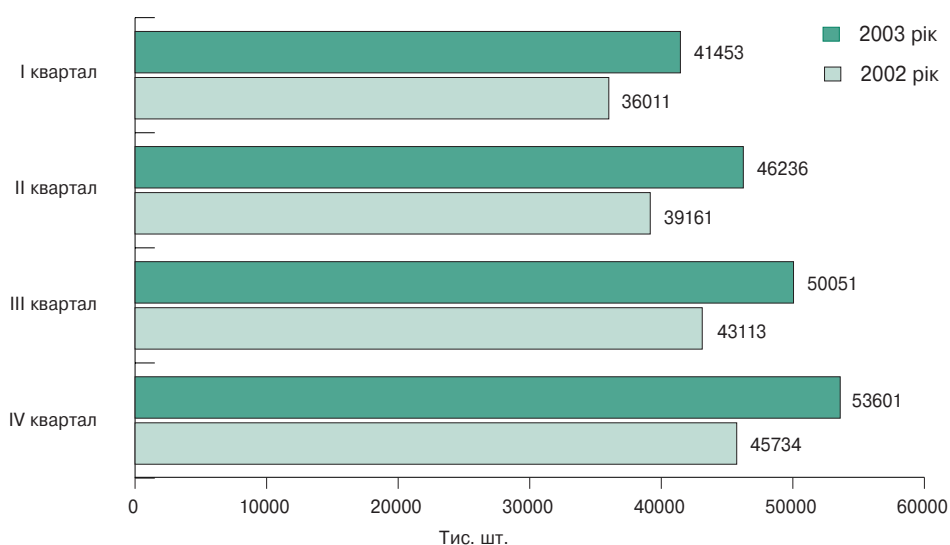
Запровадження єдиного казначейського рахунку відповідно до Положення про єдиний казначейський рахунок, затвердженого наказом Державного казначейства України від 26.06.2002 р. № 122 за погодженням з Національним банком України, забезпечило переведення на консолідований казначейський рахунок за восьмою моделлю обслуговування через систему електронних платежів органи Державного казначейства України у 17 регіонах України.

Відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2003 рік" у 2003 році практично завершено переведення місцевих бюджетів на казначейську форму обслуговування.

2.13. ПЛАТІЖНА СИСТЕМА УКРАЇНИ

2003 рік був десятим роком промислової експлуатації Системи електронних платежів (далі – СЕП) Національного банку України та третім роком дослідної експлуатації нової підсистеми міжбанківських розрахунків – системи термінових переказів (СТП). Упродовж звітного року СЕП виконувала покладені на неї функції загальнодержавної системи міжбанківських розрахунків. За станом на 01.01.2004 р. загальна кількість учасників СЕП становила 1644, із них 1616 – банківські установи, решта – органи Державного казначейства. Загальна кількість кореспондентських рахунків, за якими виконувалися розрахунки через СЕП, становила 342 рахунки.

Динаміка зростання виконаних початкових платежів за 4 квартали 2002–2003 років

Досягнення СЕП у 2003 році були такими:

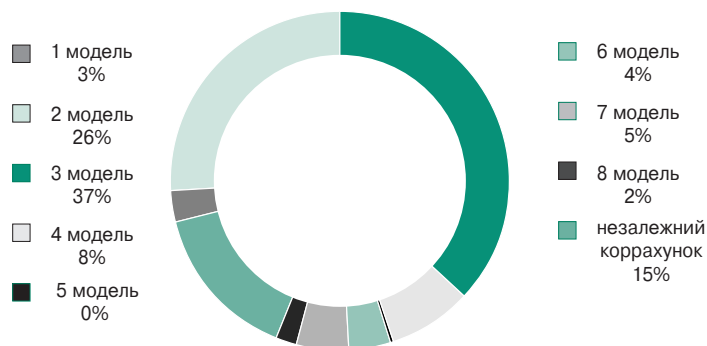
- оброблено 191341 тис. початкових платежів на загальну суму більше 1767678 млн. грн., або відповідно на 17 та 32% більше, ніж у попередньому році;
- оброблено в Системі термінових переказів 1265 платежів на загальну суму 34 млн. грн.;
- середньодобова завантаженість СЕП за кількістю початкових платежів становила понад 762 тис. платежів, або порівняно з 2002 роком зросла на 17%, а за сумою початкових платежів становила 7043 млн. грн. і зросла на 32%.

Упродовж 2003 року середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП коливався від 5.2 до 8.7 млрд. грн. Протягом одного банківського дня середньоденна сума залишків на рахунках учасників СЕП оберталася близько 1.1 раза.

Стойка тенденція до зростання середньодобової кількості платіжних трансакцій та величини оборотів свідчила про поживлення економічної діяльності, збереження довіри до банківської системи та перенесення певної її частини зі сфери бартеру та "тіньового обігу" до банківського сектору.

У 2003 році тривав процес переведення банків та їх філій на обслуговування в СЕП за обраною ними моделлю консолідованого кореспондентського рахунку. Однак, вважаючи, що більшість банків у попередні роки обрали спосіб роботи в СЕП, суттєвих змін у розподілі банків-учасників за моделями обслуговування коррахунку не відбулося. За станом на 01.01.2004 р. 73 учасники СЕП скористалися можливістю працювати в зазначеній системі за консолідованим кореспондентським рахунком, 9 із них отримали дозвіл Національного банку України впродовж року. На кінець звітнього року 85% учасників СЕП надали перевагу роботі за консолідованим кореспондентським рахунком і лише 15% працювали за незалежним кореспондентським рахунком і були самостійними учасниками СЕП.

Розподіл учасників СЕП за способом обслуговування кореспондентського рахунку

Основним напрямом розвитку електронних міжбанківських розрахунків було впровадження нової підсистеми міжбанківських розрахунків – Системи термінових переказів (СТП), що здійснювала переказ грошових коштів між банками України в режимі реального часу з негайним зарахуванням коштів на рахунок банка-отримувача. Перші платежі через систему було здійснено в березні 2001 року. У 2003 році проходила дослідна експлуатація системи, в якій брала участь обмежена кількість банків. Реальні платежі через систему протягом 2003 року здійснювали такі банки: ВАТ "Всеукраїнський акціонерний банк", КБ "Український капітал", Третя київська філія ВАТ "Укргазбанк", Акціонерний Східно-Український банк "Грант" (м. Харків), Київська філія АСУБ "Грант".

Упродовж звітнього року тестові випробування роботи з Системою термінових переказів виконували інші банки. Ряд банківських установ продовжував допрацьовувати програмне забезпечення власних систем автоматизації для забезпечення інтерфейса з Системою термінових переказів.

У 2003 році нормативна база щодо розрахунків через СТП поповнилася Інструкцією про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті, Правилами бухгалтерського обліку операцій територіальних управлінь Національного банку України в системі електронних міжбанківських переказів Національного банку України.

Упродовж останніх років одним з найважливіших завдань Національного банку було забезпечення впровадження та обслуговування єдиного казначейського рахунку відповідно до постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 15.09.1999 р. № 1721 "Про створення внутрішньої платіжної системи Державного казначейства". Протягом 2003 року вирішувалося питання об'єднання коштів Державного казначейства України на єдиному рахунку в Національному банку України. У 2002 році було прийнято рішення щодо розроблення спеціалізованої 8-ї моделі консолідованого кореспондентського рахунку з урахуванням специфіки роботи Державного казначейства України.

У 2003 році було проведено стендові випробування із залученням Державного казначейства та в четвертому кварталі переведено на роботу в СЕП за 8-ю моделлю 20 установ Державного казначейства, а решта 8 установ – у березні 2004 року.

2.14. СТАН РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

За станом на 1 січня 2004 року 87 банків (55% від загальної кількості) були членами внутрішньодержавних та міжнародних платіжних систем і здійснювали емісію, еквайринг платіжних карток.

Загальна кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, за якими протягом року була здійснена хоча б одна операція, у 2003 році збільшилася майже вдвічі – з 6150 тис. шт. до 11529 тис. шт., із них:

- Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП) – у 3.6 раза до 483 тис. шт.;
- MasterCard – у 2.3 раза до понад 4793 тис. шт.;
- VISA – на 73% до 4482 тис. шт.;
- одноемітентних (внутрішньобанківських) платіжних систем – на 24% до 1624 тис. шт.;
- інших платіжних систем майже – на 56% до 147 тис. шт.

Лідерами за кількістю емітованих платіжних карток залишалися Приватбанк – понад 4555 тис. шт., Промінвестбанк України – майже 1638 тис. шт. (із них понад 976 тис. шт. – локальні внутрішньобанківські), АППБ "Аваль" – понад 1188 тис. шт. (з них понад 97 тис. шт. – локальні внутрішньобанківські), АКБ "Надра" – близько 786 тис. шт., ВАТ "Державний ощадний банк України" – понад 549 тис. шт. (з них – понад 296 тис. шт. локальні внутрішньобанківські), "Перший Український Міжнародний банк" – понад 469 тис. шт., АКБ "Правекс-Банк" – близько 250 тис. шт., АБ "Експрес-Банк" – близько 246 тис. шт. (картки НСМЕП).

Кількість банкоматів, що обслуговували картки, за 2003 рік збільшилася на 2409 одиниць, або на 92%, до 5027 шт., платіжних терміналів – на 4726, або на 22%, до 26440 шт., кількість імпринтерів – на 8538, або на 36%, до 31976 шт. У 2003 році порівняно з попереднім роком кількість операцій із застосуванням платіжних карток збільшилася на 72 млн., або на 98%, і становила 146 млн., при цьому сума операцій за картками збільшилася на 14.3 млрд. грн., або на 72%, до 34.4 млрд. грн., з них обсяг:

– операцій з отримання готівки за платіжними картками зріс на 13.9 млрд. грн., або на 73%, і становив 32.7 млрд. грн., або 95% від загальної суми операцій за картками;

– безготівкових платежів зріс на 496 млн. грн., або на 43%, і становив близько 1.7 млрд. грн., або 5% від загальної суми операцій за картками.

За 2003 рік залишки коштів у банках на карткових рахунках становили 3.108 млрд. грн., або зросли на 61%, з них на карткових рахунках фізичних осіб – 2.951 млрд. грн., або зросли на 60%, а юридичних осіб – 157 млн. грн., або зросли на 74%.

На 01.01.2004 р. залишки коштів у розрізі валют на карткових рахунках населення становили в національній валюті 63% і в іноземній – 37%, а на карткових рахунках суб'єктів господарювання – у національній валюті 79% і в іноземній – 21%.

Протягом 2003 року тривала робота із впровадження платіжних карток НСМЕП у Головному управлінні Національного банку України по м. Києву та Київській області, Харківському, Одеському, Донецькому територіальних управліннях Національного банку України, які розпочали роботу в міжбанківському режимі. Учасниками НСМЕП були банки Київського, Харківського, Одеського, Чернігівського, Запорізького, Дніпропетровського, Львівського, Сумського та Донецького регіонів.

За станом на 1 січня 2004 року 19 банків були членами НСМЕП, з них емітували картки 13 банків, а саме: ВАТ "Мегабанк" (м. Харків), Кредитпромбанк (м. Київ), АКБ "Імексбанк" (м. Одеса), ВАТ Банк "БІГ Енергія" (системи встановлені у м. Києві, Сумах, Запоріжжі), АСУБ "Грант" (м. Харків), ВАТ КБ "Хрещатик" (м. Київ), ВАТ "Банк Демарк" (м. Чернігів), АКБ "Мрія"

(м. Київ), АБ "Експрес-Банк" (системи встановлені у м. Києві, Дніпропетровську, Донецьку, Харкові, Львові та Одесі), ЗАТ "Полікомбанк" (м. Чернігів), ВАТ "Інпромбанк" (м. Київ), АБ "Муниципальный" (м. Київ) та АКБ "Інтербанк" (м. Київ).

У п'ятірку лідерів за кількістю емітованих карток НСМЕП у 2003 році входили АБ "Експрес-Банк" – 256.3 тис. шт., ВАТ "Імексбанк" – 155.6 тис. шт., ВАТ "Банк Демарк" – 31.1 тис. шт., ВАТ "Мегабанк" – 21.4 тис. шт. та АСУБ "Грант" – 10.6 тис. шт.;

Упродовж звітного року завдяки технологіям НСМЕП та ініціативі банків тривала робота щодо запровадження безготівкових розрахунків і емісії карток.

За ініціативою АКБ "ІМЕКСБАНК" (м. Одеса) було розроблено та впроваджено систему автоматизованого обслуговування населення з оплати комунальних платежів за платіжними картками НСМЕП у містах Одесі та Котовську Одеської області. Також розпочато емісію карток у рамках соціальних програм для надання адресної грошової допомоги малозабезпеченим категоріям населення Одеси.

АБ "Експрес-банк" (м. Київ) розпочато приймання безготівкових платежів картками НСМЕП для оплати вартості залізничних квитків через систему "Експрес" та надано можливість працівникам та пенсіонерам Укрзалізниці, держателям карток НСМЕП, емітованих банком, отримувати при необхідності від банку кредити на свої карткові рахунки.

За ініціативи ВАТ Банк "БІГ Енергія" (м. Київ) та Головного інформаційно-обчислювального центру при Київській міськдержадміністрації у Києві за платіжними картками НСМЕП впроваджено технологію цілком безпечних розрахунків за комунальні послуги через міжнародну комп'ютерну мережу Інтернет.

Київською міською державною адміністрацією за участі Національного банку України розроблено проекти цільових комплексних Програм "Соціальна картка киянина", "Транспортна картка киянина" тощо, в яких передбачено впровадження інформаційних технологій та карток НСМЕП.

Ряд банків – членів системи НСМЕП використовували платіжні картки НСМЕП для корпоративних клієнтів (юридичних осіб) для розрахунків за господарською діяльністю – за технологією, подібною до лімітованої чекової книжки підзвітної особи.

З метою підготовки до масштабного впровадження НСМЕП у сферах торгівлі та послуг Національним банком України та рядом фірм-партнерів проведено комплекс робіт та налагоджено серійне виробництво карток і термінального обладнання НСМЕП в Україні, забезпечено виробництво банкоматів. Розроблено та впроваджено технологію платежів через міжнародну комп'ютерну мережу Інтернет за комунальні послуги квартирнаймачами м. Києва, послуги Інтернет-провайдера "Телематика", інтернет-картки та інформаційні послуги від "EiVisti". Розширено функціональність впроваджених програмно-технічних засобів (ПТЗ).

За участі більш як 30 підприємств України для забезпечення розвитку і розширення інфраструктури платіжної системи було розроблено 11 різновидів програмно-технічних засобів і після проведення відповідних випробувань Національним банком України надано дозвіл на використання їх у НСМЕП.

Основним завданням комплексної системи обслуговування обігу державних цінних паперів були автоматизація роботи банків на первинному та вторинному ринках державних цінних паперів, інформаційне та депозитарне забезпечення виконання Національним банком України операцій з державними цінними паперами на відкритому ринку та операцій з рефінансування.

Ядром цієї системи був інтегрований програмний комплекс "ОВДП-online", що забезпечував первинне розміщення облігацій внутрішніх державних позик, здійснював функції Депозитарію Національного банку України щодо зберігання та обслуговування обігу державних цінних паперів на рахунках зберігачів та операцій емітента, виконував розрахунки за угодами з державними цінними паперами за принципом "поставка проти оплати", забезпечував клірингові грошові розрахунки за результатами розміщення державних цінних паперів шляхом проведення взаємозаліку грошових зобов'язань зберігачів та Державного казначейства.

За результатами взаємозаліку сформовано та передано до ОПЕРУ Національного банку України розрахункові документи з виплат доходу та/або погашення державних цінних паперів.

У 2003 році Депозитарієм було оброблено 2270 розпоряджень банків, загальна кількість опрацьованих державних цінних паперів становила 21.5 млн. облігацій внутрішньої державної позики. На аукціонах з продажу ОВДП, що проводилися засобами задачі ЛІГА системи "ОВДП-online", було розміщено понад 1.1 млн. облігацій номінальною вартістю 1.1 млрд. грн. Депозитарієм було перереєстровано права власності на 8.4 млн. облігацій вартістю 8.4 млрд. грн.

Протягом 2003 року в системі кількісного обліку „Сертиф” обліковувалося 250 депозитних сертифікатів на суму 25 млн. грн.

За запитами клієнтів інформаційно-довідковою задачею "Депозапит" системи "ОВДП-online" було побудовано понад 1300 довідок.

З метою розширення кола обслуговуючих банків, що виконували розрахунки за цінними паперами, у 2003 році було вдосконалено програмне та технологічне забезпечення системи "ОВДП-online". У разі необхідності це надавало можливість виконувати розрахунки за операціями з цінними паперами не тільки банкам-зберігачам, а й усім безпосереднім учасникам СЕП, зокрема філіям, уповноваженим керівниками банків-юридичних осіб надавати розрахункові послуги для виконання грошових розрахунків за державними цінними паперами.

У 2003 році відповідно до Договору Національного банку України з Депозитарієм "Міжрегіональний фондний союз" (МФС) було розроблено та надано Депозитарію МФС програмно-технологічне забезпечення обміну інформацією щодо проведення операцій з довгострокового рефінансування банків та захисту цієї інформації від несанкціонованого доступу.

Національний банк України здійснював рефінансування банків під забезпечення державними цінними паперами та векселями через операції на відкритому ринку, проводячи кількісні та процентні тендери, а також надавав банкам кредити овернайт через постійно діючу лінію рефінансування. Для рефінансування банків використовувався комплекс "Кредитний тендер", що взаємодіяв з Депозитарієм Національного банку України. Автоматизовані робочі місця "кредитний тендер" встановлено в банках – юридичних особах, територіальних управліннях та Департаменті монетарної політики Національного банку України. Засобами цього комплексу здійснювалося блокування застави державних цінних паперів під забезпечення кредитів, наданих Національним банком України.

2.15. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

За станом на 1 січня 2004 року в Державному реєстрі банків зареєстровано 179 банків. Протягом 2003 року створено 5 нових банків. Із Державного реєстру виключено 8 банків, з яких 7 банків ліквідовано та 1 банк реорганізовано.

За організаційно-правовою формою господарювання банки розподілилися таким чином: 133 банки – акціонерні товариства, 24 банки – товариства з обмеженою відповідальністю.

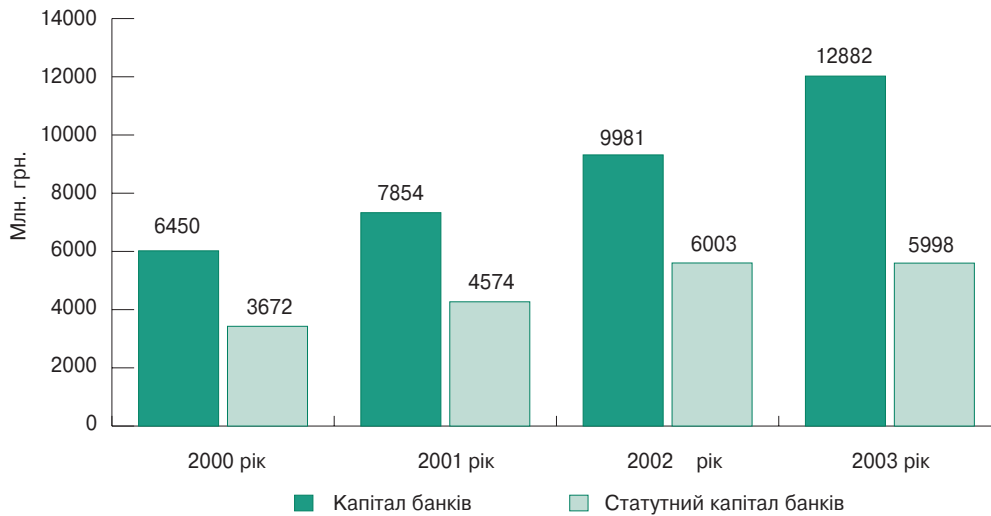
На кінець 2003 року в Україні діяло 19 банків, створених за участю іноземного капіталу, в тому числі 7 банків – зі 100-відсотковим іноземним капіталом. Процент участі іноземного капіталу в банківському секторі України на кінець звітного року становив 11.3 проти 13.7% на початок 2003 року.

Банківські ліцензії та дозволи на здійснення банківських операцій мали 157 банків, у тому числі 156 банків, уповноважених на здійснення валютних операцій.

Зростали обсяги балансового, статутного та регулятивного капіталу. Капітал діючих банків на кінець звітного року становив 12.9 млрд. грн. і за 2003 рік збільшився на 2.9 млрд. грн., або на 29.1% (торік – на 27.1%). Понад 60% капіталу банків було сформовано за рахунок статутного капіталу, обсяг якого на 01.01.2004 р. становив 8.1 млрд. грн., або за рік збільшився на 2.1 млрд. грн., (торік – на 1.4 млрд. грн.). Обсяг регулятивного капіталу банків становив 13.2 млрд. грн. і збільшився за цей період на 3.1 млрд. грн., або на 30.7%. З метою збільшення капітальної бази банків протягом 2003 року підготовлено і прийнято 50 рішень щодо надання дозволу банкам на

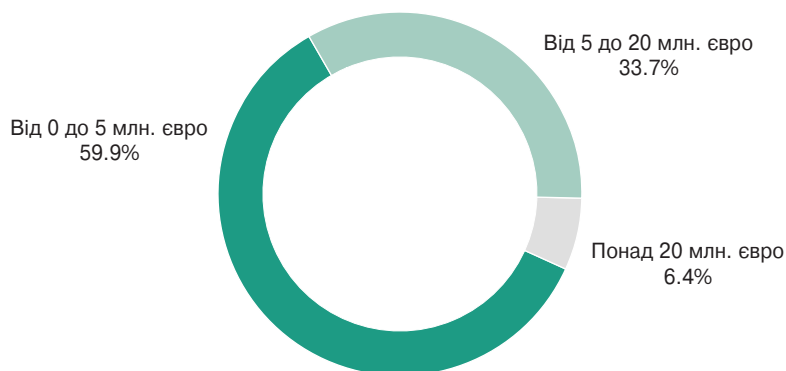
врахування коштів, залучених на умовах субординованого боргу до капіталу. Крім того, по 8 банках, які збільшили обсяг основного капіталу, розглядалися питання щодо повернення коштів, залучених на умовах субординованого боргу.

Динаміка капіталу банків у 2000–2004 роках

Структура банків за обсягом статутного капіталу формувалася в основному під впливом динаміки найбільших та малих банків. Кількість банків зі статутним капіталом понад 20 млн. євро зросла на 3 одиниці й дорівнювала 10 банкам. Група банків зі статутним капіталом від 5 до 20 млн. євро з початку року не змінилась і складалася з 53 банків. Кількість банків зі статутним капіталом до 5 млн. євро зменшилася на 3 банки до 94 одиниць.

Групування банків за розміром сплаченого статутного капіталу на 01.01.2004 року

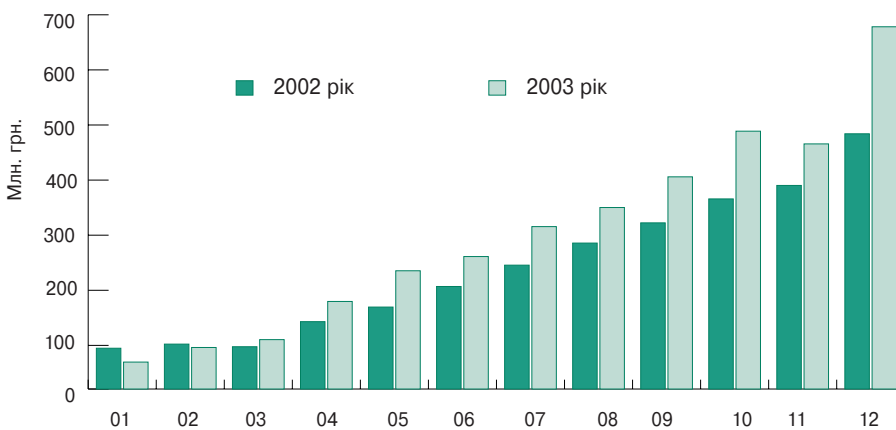
Зберігалася тенденція до зростання середнього розміру статутного капіталу на один банк, який за станом на 01.01.2004 р. дорівнював 51.7 млн. грн., що на 13.5 млн. грн., або на 35.3%, більше, ніж на початок 2003 року. Зростання середнього розміру статутного капіталу на 1 діючий банк відбулося за рахунок нарощування статутного капіталу банками 13 із 26 регіонів України. Найвищими темпами цей показник зростає у банках Закарпатської області (у 2.9 раза до 30.7 млн. грн.). Найбільшим (59.2 млн. грн.) залишився середній розмір статутного капіталу по банках м. Києва.

Упродовж 2003 року в банківській системі спостерігалися певні позитивні зрушення:

- загальні активи банків зросли на 57.4% (за 2002 рік – на 34.2%) і становили 100 млрд. грн.;
- частка кредитного портфеля в загальному обсязі активів підвищилася з 64.8 до 69.6%, а співвідношення заборгованості за кредитами до ВВП зросло на 7.2 процентного пункту до 25.8%;
- частка прострочених та сумнівних кредитів зменшилася з 5.4 до 3.9%;
- мережа філій банків розширилася на 80 одиниць, що сприяло нарощуванню обсягів банківських операцій та поліпшенню якості обслуговування клієнтів банків.

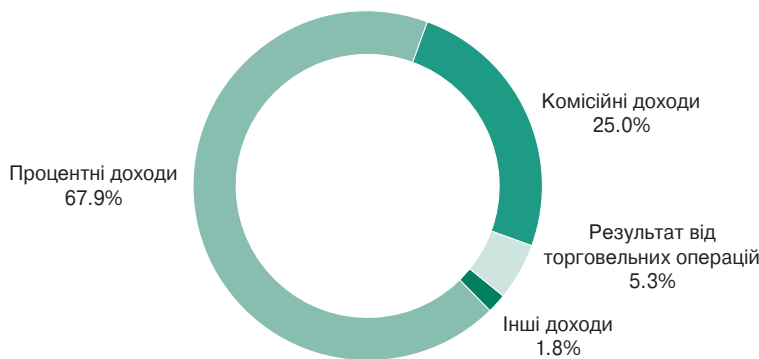
За звітний рік банками отримано прибутків у сумі 827 млн. грн., що на 21.1% більше, ніж у попередньому році.

Динаміка чистого прибутку банків (наростаючим підсумком)

Доходи, отримані банками, становили 13.9 млрд. грн., що на 3.5 млрд. грн., або на 33.8%, більше, ніж у 2002 році. Основною статтею доходів залишалися процентні доходи, обсяги яких за рік зросли на 38.5%, а їх частка в загальному обсязі доходів зросла на 2.3 процентного пункту й на кінець 2003 року становила 67.9%. Більшу частину процентних доходів (79.7%) отримано за кредитами, наданими суб'єктам господарювання. Значними темпами (у 2.7 раза) зростали процентні доходи банків за кредитами, наданими фізичним особам, частка яких підвищилася за рік з 4.9 до 9.6%. Комісійні доходи банків у 2003 році порівняно з минулим роком зросли на 865 млн. грн., або на 33.3%, і становили 3.5 млрд. грн.

Структура доходів банків на 01.01.2004 року

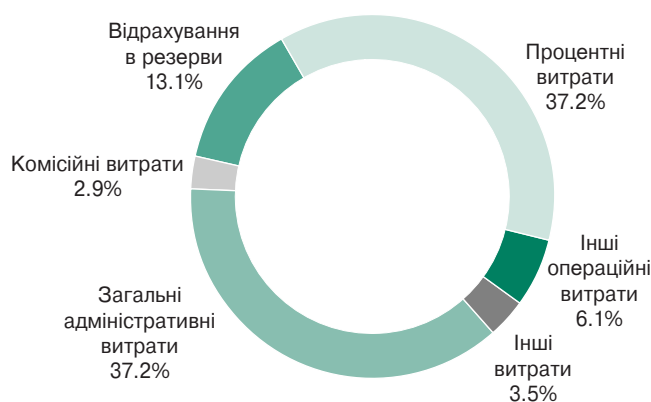
Витрати банків України у 2003 році становили 13 млрд. грн., що на 3.3 млрд. грн., або на 34.7%, більше, ніж у попередньому році.

Процентні витрати банків за 2003 рік порівняно з 2002 роком зросли на 36.6%. Нарощування ресурсної бази шляхом активного залучення коштів населення зумовило високі (138.1%) темпи зростання процентних витрат за цими коштами. У 2003 році банки витратили на виплату процентів за депозитами фізичних осіб коштів на суму 2.8 млрд. грн., що становило 57.6% від усіх процентних витрат. На зростанні витрат банків позначилось і збільшення сум загальних адміністративних витрат (на 20.3%).

Незважаючи на позитивні зрушення у банківській системі України, актуальним залишається питання капіталізації. Капітал банків зростає нижчими темпами, ніж активи та зобов'язання банків.

Високим залишався рівень процентних ставок за наданими кредитами, що було зумовлено низькою платоспроможністю багатьох позичальників та високими ризиками неповернення кредитів, збереженням високого рівня процентних ставок за депозитами, акумуляцією значних фінансових ресурсів на рахунках Держказначейства.

Структура витрат банків на 01.01.2004 року

2.16. РОБОТА ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ. ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ВКЛАДНИКІВ

На кінець 2003 року на стадії ліквідації перебувало 20 банків, з яких 12 – ліквідуються за рішенням Національного банку України, 8 – за рішенням господарських (арбітражних) судів.

Визнані вимоги кредиторів цих банків становили 2.92 млрд. грн., з яких обсяг задоволених вимог становив 0.8 млрд. грн., або 27.1%. Вимоги Національного банку України задоволено на 76.5%, фізичних осіб – на 71.3%, юридичних осіб – на 2.7%, бюджету та позабюджетних фондів – на 0.2%.

У структурі визнаної незадоволеної кредиторської заборгованості частка вимог юридичних осіб дорівнювала 97.9%, фізичних осіб – 2.1%. Водночас на накопичувальних рахунках банків, що ліквідуються, залишок коштів становив 87.8 млн. грн., або лише 4.1% від обсягу коштів, необхідних для повного задоволення вимог кредиторів.

Протягом 2003 року на потреби ліквідаторів банків було використано коштів на суму 119.61 млн. грн., або 12.1% від суми накопиченої ліквідаційної маси.

У 2003 році Національний банк України брав участь у прийнятті Закону України „Про врегулювання заборгованості за вкладми фізичних осіб – вкладників та інших кредиторів Акціонерного комерційного агропромислового банку „Україна“. Ліквідатором АК АПБ „Україна“ у повному обсязі здійснено розрахунки з кредиторами, вимоги яких віднесені до першої та другої черги задоволення. Проводилася робота щодо накопичення ліквідаційної маси для забезпечення розрахунків з кредиторами третьої черги. Зазначимо, що серед вимог цієї категорії кредиторів

вимоги юридичних осіб становили – 99.6%, фізичних осіб – 0.4%. Проте накопиченню коштів на зазначені цілі перешкоджало непогашення позичальниками заборгованості перед банком за кредитами, з якої 84% становила прострочена заборгованість.

Тривала робота щодо ліквідації КАБ "Слов'янський", яка здійснювалася на підставі постанови Правління Національного банку України від 11.01.2001 № 9 „Про ліквідацію комерційного акціонерного банку "Слов'янський". Упродовж усього звітного року ліквідаційна комісія банку забезпечувала належне проведення претензійно-позовної роботи щодо дебіторів банку, вживала заходів щодо формування ліквідаційної маси та здійснювала розрахунки з кредиторами банку.

У кінці 2003 року було прийнято рішення про ліквідацію Акціонерного товариства "Наш банк". Ліквідатором банку проводиться претензійно-позовна робота з повернення дебіторської заборгованості, проведено інвентаризацію активів банку, складено реєстр кредиторів банку.

2.17. РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Упродовж 2003 року тривала робота Національного банку України з приведення системи регулювання діяльності банків у відповідність до міжнародних норм.

Згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність" та з урахуванням вимог Міжнародних стандартів аудиту Національним банком України у 2003 році затверджено 4 нових нормативно-правових акти та внесено 24 зміни до 12 діючих.

Національним банком України затверджено Положення про Комітет з питань сертифікації аудиторів банків та про сертифікацію аудиторів банків, що сприяло підвищенню якості аудиторської перевірки фінансової звітності банків.

З метою проведення максимально точної і своєчасної оцінки фінансового стану банку, яка ґрунтується на результатах вивчення стану справ у різних сферах його діяльності та дотримання вимог Закону України "Про банки і банківську діяльність", запроваджено оцінку банку за однією із складових системи CAMELS – чутливість банку до ринкових ризиків. У перспективі буде здійснено перехід банківського нагляду до контролю за діяльністю банків на основі оцінки ризиків. При оцінці ризиків, керуючись Методичними вказівками з інспектування банків в Україні, оцінюється ступінь притаманного банку ризику, зокрема кредитного, процентного, валютного, ризику ліквідності, а також оцінюється впроваджена банком система визначення, вимірювання, управління, контролю ризиками та виконання вимог нормативно-правових актів Національного банку України щодо обмеження ринкового ризику.

При здійсненні нагляду за банками використовувався комплексний підхід, забезпечувалося поєднання виїзного та безвиїзного нагляду. Так, матеріали інспекційних перевірок використовувалися при здійсненні безвиїзного нагляду в період між інспекційними перевірками і, навпаки, при підготовці до комплексної інспекційної перевірки готувалася інформація про діяльність банку в міжінспекційний період.

Упродовж 2003 року Національним банком України було надано банківських ліцензій та дозволів на здійснення операцій 4 новоствореним банкам, 2 банкам, що поновили свою діяльність, 27 банкам розширено перелік операцій, які здійснюються на підставі письмового дозволу, 17 банкам замінено банківську ліцензію та дозвіл на здійснення операцій у зв'язку зі зміною назви, 24 банкам замінено письмовий дозвіл у зв'язку зі зміною переліку операцій.

Аналіз показників діяльності банків здійснювався з використанням методики „Уніфікований звіт банку" та програмних продуктів "NEW_STAT" та AIC "Дос'є банків", "Статистика і аналітика в СЕП", які у 2003 році були удосконалені з урахуванням зростаючих вимог до аналізу діяльності банків, а також змін у нормативно-правовій базі Національного банку України.

З метою виявлення проблем у діяльності банків на ранніх стадіях було розроблено та запроваджено систему показників раннього реагування, що дало можливість оцінити ефективність діяльності банку та виявити проблеми банків щодо капіталізації, ліквідності та платоспроможності, якості та ризиковості активів, стабільності та якості пасивної бази.

Головною метою перевірок банків на місцях було визначення характеру ділових операцій банку з точки зору управління активами і пасивами, ринковими та валютними ризиками, стану його ліквідності, платоспроможності, якості управління банком, визначення рівня стабільності банку та відповідності його діяльності вимогам банківського законодавства.

Протягом 2003 року здійснено 407 планових перевірок, перевірено 95 банків – юридичних осіб та 312 філій банків. Крім того, із набуттям чинності Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" було проведено 1182 позапланових інспекційних перевірок, з них 982 – з метою контролю підготовки банків до введення цього закону.

У 2003 році було розглянуто звіти про інспектування банків, надано зауваження та пропозиції щодо адекватності визначення оцінок банків за системою CAMELS.

У зв'язку з виявленням операцій, що мають сумнівний характер та/або можуть свідчити про злочинну діяльність, до правоохоронних органів було передано матеріали 94 перевірок. За діяльністю 41 банку нагляд здійснювався у посиленому режимі.

За невиконання вимог банківського законодавства та недотримання нормативно-правових актів Національного банку України, що призвело до недокапіталізації, значної втрати активів та неплатоспроможності, у звітному році було прийнято рішення про ліквідацію та відкликання банківської ліцензії чотирьох банків (АТ "Наш банк" (м. Запоріжжя), Укрспецімпексбанк, АКБ "ОЛБанк", Технобанк). Крім того, було прийнято рішення щодо АБ "Столичний" про відсторонення від посад керівників банку та про введення тимчасової адміністрації.

Разом з тим, розглянувши пропозиції акціонерів Технобанку на спрямування додаткових коштів, Правлінням Національного банку України було скасовано рішення про ліквідацію і відновлено діяльність Технобанку.

Комісією Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків прийнято 75 рішень щодо зупинення, обмеження, припинення окремих операцій, 67 рішень про накладання штрафів на керівників банків у загальній сумі 71.8 тис. грн.

У 537 випадках було застосовано штрафів на загальну суму 2211.6 тис. грн.; банкам направлено 199 письмових застережень з вимогами щодо усунення порушень банківського законодавства.

За результатами інспекційних перевірок та поточного моніторингу протягом 2003 року Національним банком України з банками було укладено 19 угод щодо усунення порушень та поліпшення їх фінансового стану.

Службою банківського нагляду Національного банку України значну увагу було приділено діяльності державних банків.

Національний банк України відповідно до ст. 7 Закону України "Про банки і банківську діяльність" надав ВАТ "Укресімбанк" позитивний висновок щодо збільшення статутного фонду та доведення його обсягу до 262 млн. грн. Забезпеченню стабільного функціонування зазначеного банку та вирішення проблем щодо підвищення рівня його капіталізації сприяло виконання урядом України погашення боргів за раніше наданими кредитами на виконання державних програм. У 2003 році з Державного бюджету України ВАТ "Укресімбанк" отримав коштів на суму близько 300 млрд. грн.

Зважаючи на проблеми ВАТ "Ощадбанк", нагляд за його діяльністю здійснювався у посиленому режимі. Національним банком України впродовж 2003 року приймалися окремі рішення щодо його діяльності. В процесі виконання вимог Меморандуму, підписаного Кабінетом Міністрів України, Національним банком України, ВАТ "Ощадбанк", Світовим банком, Національним банком України було встановлено обмеження щодо операційної діяльності ВАТ "Ощадбанк". Для банку встановлювався ліміт обсягу ризикових активів, рівня ставок залучення коштів населення, завдання щодо зниження обсягу операційних витрат банку. З метою забезпечення контролю за виконанням вимог Меморандуму Національний банк України здійснював позапланові виїзні перевірки, зокрема з питань кредитної діяльності. Вжиті заходи

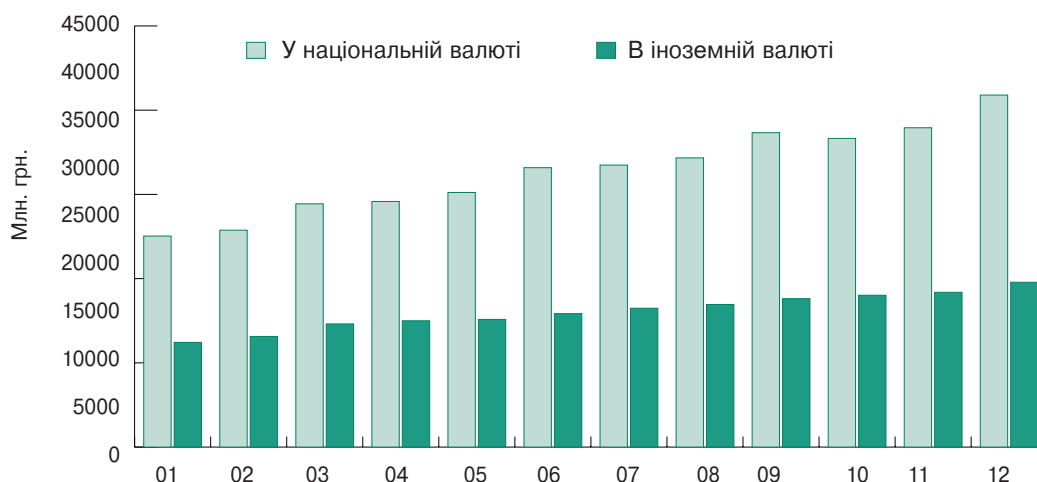
сприяли підвищенню рівня капіталізації ВАТ "Ощадбанк", зокрема шляхом збільшення відрахувань на формування резервів на покриття ризиків за активними операціями. Моніторинг виконання банком вимог Меморандуму, а також результати діяльності банку за 2003 рік свідчать про певний поступ щодо стабілізації роботи ВАТ "Ощадбанк".

2.18. ДЕПОЗИТНИЙ РИНОК

Розвитку депозитного ринку в Україні сприяли реалізація політики уряду та Національного банку України щодо соціально-економічного розвитку, забезпечення стабільності національних грошей та зміцнення банківської системи.

Зобов'язання банків України за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб, на 01.01.2004 р. становили 61.4 млрд. грн., або зросли за 2003 рік на 62.7%, із них у національній валюті – на 63%.

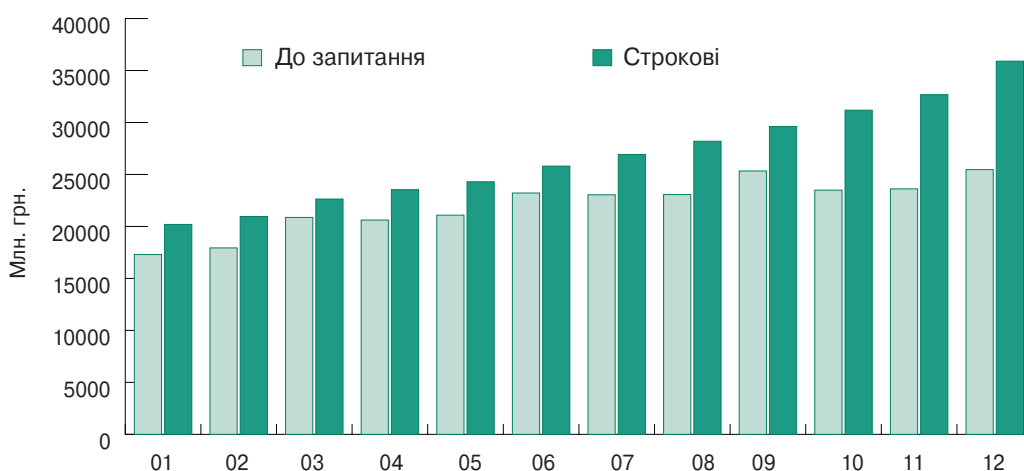
Динаміка зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб у 2003 році

У структурі депозитних вкладень за видами валют більшу частину, або 68.1%, становили кошти в національній валюті, решта – в іноземній. У розрізі суб'єктів господарювання та фізичних осіб вищими темпами (167.4%) залучалися кошти фізичних осіб, обсяг яких на 01.01.2004 р. становив 32.3 млрд. грн., а його частка в загальному обсязі зобов'язань банків становила 52.7%. Такій тенденції сприяли як зростання грошових доходів населення, так і заходи щодо підвищення захисту інтересів вкладників. У 2003 році Фондом гарантування вкладів фізичних осіб було збільшено розмір відшкодування коштів вкладникам у разі банкрутства банку до 2000 грн.

2003 рік характеризувався значним зростанням строкових депозитів, обсяг яких на 01.01.2004 р. становив 35.9 млрд. грн., або збільшився за рік на 81.3%, у тому числі в національній валюті – на 84.5%. Частка цих депозитів у загальному обсязі зобов'язань банків зросла до 58.5%, або на 6 процентних пунктів. У структурі строкових депозитів переважали зобов'язання за коштами фізичних осіб. За 2003 рік їх обсяг збільшився на 75.6% і на 01.01.2004 р. становив 25.1 млрд. грн. Зобов'язання банків за коштами, залученими на строкові рахунки суб'єктів господарювання, за цей період зросли на 95.9% до 10.8 млрд. грн.

Динаміка зобов'язань банків за коштами суб'єктів господарювання та фізичних осіб у 2003 році

Збереглася позитивна тенденція попереднього року до зростання довгострокових депозитних вкладень. Довгострокові депозити на 01.01.2004 р. становили 19.7 млрд. грн., або зросли у 2.2 раза, а їх частка в загальному обсязі залучених коштів зросла з 24.2 до 32.2%. У структурі довгострокових депозитів за категорією вкладників вагомою (69%) була частка зобов'язань банків за коштами фізичних осіб, які на 01.01.2004 р. становили 13.6 млрд. грн., або зросли в 1.9 раза. Обсяг довгострокових депозитних вкладень суб'єктів господарювання на кінець 2003 року становив 6.1 млрд. грн. (31%), або збільшився за рік у 3 рази.

Поточні депозитні зобов'язання банків на 01.01.2004 р. становили 25.5 млрд. грн. і упродовж 2003 року зростали значно нижчими темпами (142.2%), ніж строкові (175.6%). Частка цих депозитів у загальному обсязі зобов'язань банків зменшилася на 6 процентних пунктів до 41.5%. Поточні депозитні вкладення в національній валюті зростали вищими темпами (144.9%), а їх частка у структурі депозитів до запитання становила 79%.

Обсяг поточних зобов'язань банків за коштами суб'єктів господарювання на 01.01.2004 р. становив 18.3 млрд. грн., або зріс на 41.6%, у тому числі в національній валюті – на 43.8%.

Депозитні вкладення на поточних рахунках фізичних осіб на кінець 2003 року дорівнювали 7.2 млрд. грн., або зросли на 43.7%, в національній валюті – на 48%. Частка вкладень у національній валюті становила 72.6% від загального обсягу депозитних вкладень на поточних рахунках фізичних осіб.

У розрізі форм власності депозитний ринок на кінець 2003 року характеризувався зростанням зобов'язань банків за коштами суб'єктів господарювання з приватною формою власності (включаючи фізичних осіб) на 67.5%, державною – на 55.5%, колективною – на 56.6% та за коштами міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав – на 73.2%. Як і в минулому році, на кінець 2003 року в структурі депозитів переважали зобов'язання за коштами суб'єктів господарювання з приватною (56.4%), колективною (32%) та державною формами власності (10.1%). Решту (1.5%) становили зобов'язання за коштами міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав.

2.19. КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Динамічне нарощування банками ресурсної бази та зниження рівня процентних ставок за кредитами сприяли подальшому розвитку кредитування економіки. Вимоги банків за кредитами, наданими суб'єктам господарювання та населенню, за 2003 рік зросли на 61.4% (торік – на 48.2%) і на 01.01.2004 р. становили 67.8 млрд. грн. У розрізі валют вищими темпами (на 61.7%) зростала заборгованість за кредитами в національній валюті, яка на 01.01.2004 р. дорівнювала

39.5 млрд. грн. (58.6% від загального обсягу заборгованості). Вимоги банків за кредитами в іноземній валюті за цей період збільшилися на 60.9% і становили 28.3 млрд. грн.

По відношенню до ВВП заборгованість за кредитами зросла за 2003 рік з 18.6 до 25.8%.

Незважаючи на позитивну тенденцію до нарощування у 2003 році обсягів довгострокового кредитування економіки, кредитний ринок зберігав свою короткострокову спрямованість. Вимоги банків за наданими короткостроковими кредитами становили 37.3 млрд. грн., або зросли на 23.5%, а за довгостроковими – 30.5 млрд. грн., або зросли у 2.6 раза. У структурі кредитних вкладень частка довгострокових кредитів збільшилася на 16.8 процентного пункту й на кінець звітного року становила 45%.

Більша частина кредитів (86.8% від загального обсягу) надавалася банками суб'єктам господарювання. На кінець 2003 року вимоги банків за кредитами, наданими банками цієї категорії позичальників, становили 58.8 млрд. грн., або збільшилися порівняно з початком року на 52%.

У загальному обсязі кредитних вкладень в економіку України 93.5% кредитів спрямовувалося на забезпечення потреб поточної діяльності суб'єктів господарювання. Позитивною тенденцією у 2003 році було зростання обсягів кредитів, наданих в інвестиційну діяльність, заборгованість за якими за рік збільшилася на 85.6%, а їх частка у структурі кредитних вкладень на кінець 2003 року становила 6.5%. Значну частину кредитних коштів, як і раніше, спрямовано в невиробничу сферу. За видами економічної діяльності основними позичальниками банківських кредитів залишалися суб'єкти господарювання оптової і роздрібною торгівлі; торгівлі транспортними засобами, послуг з ремонту, питома вага яких у загальному обсязі кредитних вкладень була найбільшою і становила 41.8%. Суттєвою була й частка кредитних коштів, наданих підприємствам обробної промисловості, питома вага яких на кінець року дорівнювала 28.5%.

Структура вимог банків за кредитами, наданими суб'єктам господарювання (за видами економічної діяльності), на 01.01.2004 року

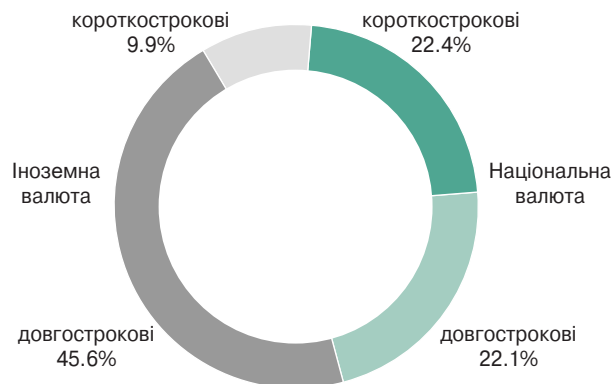
Тривало зростання обсягів кредитування сільськогосподарських підприємств. Вимоги банків за кредитами, наданими підприємствам сільського господарства, мисливства та лісового господарства, за 2003 рік зросли на 72.5% і на 01.01.2004 р. становили 4.6 млрд. грн. Проте частка цих позичок у загальному обсязі вимог банків за кредитами в економіку залишалася незначною, незважаючи на підвищення впродовж року з 6.8 до 7.8%.

Упродовж 2003 року банківська система сприяла розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу. Залишки заборгованості за кредитами, наданими суб'єктам малого підприємництва, збільшилися за 2003 рік на 67.2% і на 01.01.2004 р. становили 8.4 млрд. грн., а частка заборгованості за наданими кредитами в її загальному обсязі, становила 12.4%.

У звітному році значно розширилося кредитування фізичних осіб, що сприяло підвищенню життєвого рівня населення та розширенню внутрішнього споживчого ринку. Спрощення

процедури отримання населенням кредитів та контролю за їх цільовим використанням суттєво збільшило їх обсяги. Вимоги банків за кредитами, наданими фізичним особам, на 01.01.2004 р. становили 9 млрд. грн., або зросли за 2003 рік у 2.7 раза, в тому числі за довгостроковими – у 3.7 раза. Темп зростання заборгованості за кредитами, наданими банками населенню у національній валюті, становив 2 рази, в іноземній валюті був дещо вищим – 3.7 раза.

**Структура вимог банків за кредитами, наданими фізичним особам
(за видами валют та строками), на 01.01.2004 року**

Структура кредитних вкладень банків у розрізі регіонів на кінець 2003 року залишалася практично незмінною. Найбільшими були частки вимог за кредитами банків м. Києва (42.3%), Дніпропетровської (11.8%) та Донецької (7.6%) областей, де сконцентровано промисловий потенціал країни.

Упродовж 2003 року банки всіх регіонів України збільшили обсяги кредитування реального сектору економіки. Найбільше зросли вимоги за кредитами, наданими банками Закарпатської (у 2.3 раза), Кіровоградської (у 2.1 раза), Чернівецької (у 2.1 раза), Тернопільської (у 2 рази) областей, а найменший приріст залишків заборгованості за кредитами спостерігався в банківських установах Запорізької, Львівської та Волинської областей – відповідно 45, 48 і 49%.

Одночасно з нарощуванням обсягів кредитних вкладень значна увага приділялася поліпшенню якості кредитного портфеля, частка простроченої заборгованості в загальному обсязі кредитів, наданих у реальний сектор економіки, знизилася за 2003 рік з 4 до 2%.

Найбільшою була частка простроченої заборгованості за кредитами на 01.01.2004 р. у банках Херсонської (5% від загального обсягу кредитних вкладень), Чернігівської (4.6%) та Кіровоградської (3.6%) областей, а найменшою вона була в банківських установах Харківської (0.9%), Донецької (0.6%) та Рівненської (0.4%) областей.

**2.20. ВІДНОСИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ
З ЦЕНТРАЛЬНИМИ БАНКАМИ КРАЇН СВІТУ ТА
ІНШИМИ МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ**

Протягом 2003 року взаємовідносини Національного банку України з центральними банками країн світу та міжнародними інституціями було спрямовано на залучення передового світового досвіду в практичну діяльність банківського сектору та всебічне висвітлення діяльності Національного банку України за межами держави.

Співробітництво з центральними банками країн світу

У 2003 році тривав розвиток двосторонніх відносин Національного банку України з центральними банками інших країн.

З метою налагодження співробітництва з центральними банками Європи відбулися робочі візити Голови Національного банку України С.Л.Тігіпка до Польщі та Франції. В липні 2003 року Голова Національного банку України взяв участь у засіданні Україно-німецької Коопераційної ради, також було проведено консультації з представниками Європейського центрального банку стосовно визначення шляхів двостороннього співробітництва.

У рамках продовження співпраці з країнами СНД та іншими країнами світу Національний банк України брав участь у засіданні Консультативної ради центральних банків України та Республіки Білорусь та у засіданні Ради керуючих Чорноморського банку торгівлі та розвитку.

За результатами взаємних консультацій з представниками центральних банків інших країн було підписано низку угод про співробітництво між Національним банком України та центральними банками інших країн. Підписано угоди з Національним банком Таджикистану щодо організації взаємних розрахунків, з Народним банком Китаю з питань протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та боротьби з фінансуванням тероризму, а також Меморандум про співробітництво та обмін інформацією з Банком Індонезії.

Триває робота з підготовки проектів Угоди про співробітництво між Національним банком України та Європейським центральним банком (ЄЦБ) у сфері боротьби з обігом фальшивих євро та приєднання до Системи моніторингу підрбок ЄЦБ, Угоди про співробітництво між Національним банком України та Банком Ізраїлю у сфері обміну інформацією та Україно-сирійської міжбанківської угоди.

Співробітництво з Європейським Союзом, Світовою організацією торгівлі та іншими міжнародними інституціями

Відповідно до стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу (ЄС) та вступу до Світової організації торгівлі (СОТ), Національним банком України у 2003 році було продовжено роботу з виконання умов Меморандуму взаєморозуміння між Україною та ЄС, впровадження Плану дій з реалізації пріоритетних положень Програми інтеграції України до ЄС, а також розпочато підготовку проекту Плану дій Україна-ЄС. У червні 2003 року Національний банк України брав участь у роботі Комітету з питань співробітництва України з Європейським Союзом.

У процесі розгляду заяви України про вступ до Світової організації торгівлі (СОТ) Національний банк України брав участь у засіданнях та двосторонніх переговорах з представниками цієї організації. Крім того, спільно з урядом України велася робота з підготовки звіту Робочої групи з розгляду заяви України про вступ до Світової організації торгівлі.

У 2003 році в Національному банку України було проведено зустрічі з представниками провідних рейтингових агентств світу "FITCH Ratings", "Standard and Poor's", "Moody's Investor Service" та "Rating and Investment Information", результатом яких було присвоєння Україні відповідних рейтингів, що сприятиме підвищенню інвестиційного рейтингу.

З метою виключення України зі списку країн, які не співпрацюють з FATF у сфері боротьби з відмиванням грошей, Національний банк України упродовж 2003 року інформував країни – члени цієї організації про внесення змін до законодавства України та про заходи, що вживаються для запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Участь у формуванні Єдиного економічного простору (ЄЕП)

Національний банк України брав активну участь в опрацюванні проектів Угоди про формування Єдиного економічного простору (ЄЕП) Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Російської Федерації та України і Концепції про формування ЄЕП, які було підписано у вересні 2003 року під час саміту держав – учасниць СНД (м. Ялта). З метою реалізації положень зазначених документів урядами Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Російської Федерації

та України в грудні 2003 року було підписано Комплекс основних заходів з формування ЄЕП, основними питаннями яких є проведення узгодженої грошово-кредитної та валютної політики, створення необхідних умов для вільного руху капіталу. Виходячи з принципу етапності реалізації основних заходів, закладених в угоді та концепції, позиція Національного банку України полягає в необхідності забезпечення виконання завдань виключно із заходів першого етапу інтеграції, який передбачає формування зони вільної торгівлі.

2.21. СПІВРОБІТНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

У 2003 році тривало впровадження Національним банком України міжнародних проектів підтримки розвитку приватного сектору та програми реформування фінансового сектору за проектами міжнародних фінансових організацій.

Співробітництво з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР)

У рамках першої та другої кредитних ліній (МСП-1 та МСП-2) за станом на 01.01.2004 р. було прокредитовано 216 проектів малого та середнього підприємництва на суму 188 млн. дол. США. У 2003 році затверджено 32 проекти на суму 32.3 млн. дол. США, на кредитування яких спрямовано кошти в сумі 22.7 млн. дол. США. У ході реалізації компонента програми мікрокредитування малого підприємництва (ММП) було видано 23.7 тис. мікрокредитів на загальну суму 163.4 млн. дол. США (включаючи кредитні кошти, видані з рахунку повторного використання), у тому числі в 2003 році – 12.7 тис. мікрокредитів на суму 74.4 млн. дол. США.

У структурі кредитів за видами економічної діяльності, які було надано малим та середнім підприємствам, найбільшою була частка харчової (23%) та хімічної (13%) промисловості, торгівлі (12%), сільського господарства (8%), легкої промисловості і сфери обслуговування (по 7%). У рамках Програми мікрокредитування вагому частку становили торгівля (67%) та послуги (21%).

Упровадження проектів, що фінансувались у рамках кредитних ліній МСП-1 та МСП-2, сприяло випуску підприємствами малого та середнього бізнесу продукції на суму 730 млн. дол. США, а також створенню 5 тис. робочих місць.

Національний банк України повністю виконав свої зобов'язання перед ЄБРР щодо платежів із погашення та обслуговування кредитних коштів. На кінець 2003 року за обома кредитними лініями Національним банком України погашено кредит у сумі 111.2 млн. дол. США (у тому числі достроково – 52.1 млн. дол. США), сплачено відсотки та комісійні в сумі 37.2 млн. дол. США.

За станом на 01.01.2004 р. заборгованість Національного банку України за кредитними лініями перед ЄБРР становила за МСП-1 9.9 млн. дол. США та за МСП-2 – 62.8 млн. дол. США.

Співробітництво зі Світовим банком (СБ)

У 2003 році тривала робота Національного банку України з упровадження за рахунок коштів голландського гранту програми реформування фінансового сектору України. Загальна сума коштів гранту, затверджена до фінансування, становила 1.05 млн. дол. США (або 50% гранту).

За рахунок цих коштів передбачено здійснення реформування законодавства фінансового сектору, вирішення деяких проблем найбільших банків України, підтримки роботи Координаційної ради з питань політики фінансового сектору, впровадження програми навчання та сертифікації банківських аудиторів тощо.

За проектом Світового банку за кредитом на реструктуризацію вугільної промисловості у 2003 році було затверджено 3 проекти на суму 0.9 млн. дол. США та прокредитовано витрати в сумі 0.8 млн. дол. США.

Для забезпечення підтримки органів місцевої виконавчої влади України, які взяли на свій баланс об'єкти соціальної інфраструктури в регіонах закриття шахт, було затверджено 2 проекти на суму 0.5 млн. дол. США та видано кредитів на суму 0.4 млн. дол. США.

Упродовж 2003 року Національний банк України брав активну участь у роботі над проектом

Стратегії допомоги Світового банку Україні на 2004–2007 роки, яка в жовтні 2003 року була затверджена Радою Директорів Світового банку.

Співробітництво з Міжнародним валютним фондом (МВФ)

У рамках реалізації Меморандумів економічної політики уряду України тривала співпраця Національного банку України з Міжнародним валютним фондом.

Упродовж 2003 року забезпечувалося своєчасне обслуговування кредитів МВФ ("STF", "EFF"), в рахунок погашення заборгованості по яких було сплачено 175.6 млн. СПЗ (260 млн. дол. США). Заборгованість на кінець 2003 року становила 1235.5 млн. СПЗ (1835.9 млн. дол. США). Протягом року забезпечувалося подання МВФ інформації щодо показників грошово-кредитного ринку, даних про стан заборгованості за іноземними кредитами, залученими банками та суб'єктами економічної діяльності України тощо.

Зважаючи на рішення України про переведення подальшої співпраці з МВФ на безкредитні стосунки за новою програмою "Упереджувальний стенд-бай", було виконано ряд попередніх пунктів цієї програми та узгоджено прогноз показників монетарної програми. Протягом 2003 року Національним банком України опрацьовано проекти Меморандуму про економічну та фінансову політику на 2004 рік (його положення є основою зазначеної програми) та Звіту про дотримання Україною стандартів і кодексів МВФ у сфері фіскальної політики. У рамках співпраці з МВФ проводилися консультації з представниками МВФ, під час яких обговорювалися питання макроекономічної ситуації, платіжного балансу України, грошово-кредитної та валютної політики, зміцнення банківської системи, банківського нагляду.

Співробітництво з Міждержавним банком (МБ)

У 2003 році Національний банк України брав участь у розробленні проектів нових установчих документів Міждержавного банку (Статуту та нової редакції Угоди про його заснування) з метою реформування діяльності цього банку.

Співробітництво з Німецько-українським фондом (НУФ)

Враховуючи успіх спільного з німецькою Кредитною установою для відбудови (KfW) проекту створення Німецько-українського фонду, на початку 2003 року зазначена установа повідомила про намір Уряду Федеративної Республіки Німеччини надати Україні три довгострокові пільгові кредитні лінії (по 5 млн. євро кожна) на підтримку розвитку сільськогосподарських виробників, кредитних спілок та енергозберігаючих технологій.

З метою відкриття кредитних ліній було підготовлено проект Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Федеративної Республіки Німеччини про фінансову підтримку розвитку сільськогосподарських підприємств. Виділення двох наступних кредитних ліній залежатиме від результатів упровадження першої.

Створення Українського банку сприяння розвитку

З метою сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Україні Урядом України та Федеративним Урядом Німеччини досягнуто домовленості щодо створення Німецько-українського фонду (I етап) і Банку сприяння розвитку (II етап) у рамках програми "Трансформ".

На виконання другого етапу Національним банком України було розроблено проекти Концепції створення Українського банку сприяння розвитку та Закону України "Про Український банк сприяння розвитку", які відпрацьовано з експертами німецької Кредитної установи для відбудови (KfW). Доопрацьовані проекти зазначених документів у кінці 2003 року подано на узгодження до відповідних міністерств та відомств України.

2.22. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ РОБОТИ

Економічна робота Національного банку України у 2003 році спрямовувалася на виконання основних функцій і була організована за такими напрямками:

- аналіз розвитку грошово-кредитного, валютного та фондового ринків;
- моніторинг макроекономічних та монетарних показників;
- аналіз стану кредитування банками реального сектору економіки;
- аналіз стану платіжного балансу України;
- розроблення прогнозу платіжного балансу України та складання міжнародної інвестиційної позиції;
- аналіз стану зовнішньої заборгованості держави;
- складання грошової і банківської статистики;
- підготовка аналітичних матеріалів щодо стану та розвитку банківського сектору;
- розроблення та моніторинг заходів, спрямованих на реалізацію послань, указів Президента України і рішень Кабінету Міністрів України;
- аналіз показників розвитку реального сектору економіки та державних фінансів.

У березні 2003 року було проведено велику роботу з підготовки до парламентських слухань Національного банку України „Фінанси і банківська діяльність: Сучасний стан і перспективи розвитку”. Тривала тісна співпраця Національного банку з урядом України, Верховною Радою України, з іншими органами державної влади щодо розроблення проєктів програмних документів державного рівня – Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Державної програми економічного та соціального розвитку України на 2004 рік; Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2003–2005 роки, Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки, Стратегії співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями на 2004–2006 роки тощо.

Національний банк України постійно інформував Адміністрацію Президента України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерство фінансів України, Міністерство закордонних справ України та інші органи державної влади про реалізацію заходів, спрямованих на виконання положень послань, указів та розпоряджень Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, державних програм.

Основні напрями економічної роботи територіальних управлінь Національного банку України у 2003 році були зорієнтовані на здійснення аналізу діяльності банківського сектору регіону з питань:

- стану та розвитку економіки і банківського сектору регіону, грошово-кредитного, депозитного, валютного, фондового ринків;
- динаміки та структури вимог банків регіону за кредитами в реальний сектор економіки, в тому числі за видами економічної діяльності;
- стану кредитування банками регіону фізичних осіб та сільськогосподарських підприємств;
- структури та якості кредитного портфеля банків регіону;
- організації подання банками регіону звітності з метою складання грошової і банківської статистики для здійснення економічного аналізу;
- збір та оброблення даних для складання фінансової і статистичної звітності про результати діяльності територіального управління;
- підготовка аналітичних і статистичних матеріалів з актуальних питань розвитку банківського сектору регіону для проведення нарад, семінарів, засідань круглих столів тощо.

Тривала співпраця територіальних управлінь Національного банку України з місцевими органами влади та правоохоронними органами, які інформувалися з питань грошово-кредитних відносин у регіоні та діяльності банківського сектору.

Протягом 2003 року вдосконалювалася методологія складання грошової банківської статистики, яка мала забезпечувати якісне та своєчасне складання системи показників цієї статистики. Постановою Правління Національного банку України від 03.12.2003 № 530 було затверджено Зміни до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного

банку України. Розроблено методологічні коментарі показників фінансового сектору економіки, підготовлена загальна методологія щодо категорій даних фінансового та зовнішньоекономічного секторів економіки. Відповідно до Спеціального стандарту поширення даних (ССПД) МВФ підготовлено кінцевий варіант метаданих.

Основними джерелами, які використовувалися при підготовці статистичної інформації були: бухгалтерський баланс Національного банку України, зведений бухгалтерський баланс та форми статистичної звітності банків, інформація Державного комітету статистики України і Міністерства фінансів України, бюлетені центральних банків інших країн, статистичні збірники міжнародних фінансових організацій, моніторинг показників країн Східної Європи та СНД, а також інформація з міжнародної комп'ютерної мережі Інтернет. Оперативному отриманню і обробленню інформації, забезпеченню якості складання статистичних показників про діяльність банківського сектору сприяла сучасна потужна технічна база експлуатації платіжної системи й електронної пошти із широким використанням комп'ютерних технологій.

З метою оприлюднення результатів діяльності Національного банку України та банківського сектору в цілому, забезпечення широкого доступу користувачів до інформації, власником якої є Національний банк України, продовжено роботу з підготовки та випуску офіційних видань: "Бюлетень Національного банку України", "Платіжний баланс України" (українською і англійською мовами) та "Вісник Національного банку України" (українською мовою). Загалом зазначені офіційні видання Національного банку України отримували близько 2.5 тис. користувачів.

Постійну увагу громадян, представників наукових та ділових кіл як в Україні, так і за її межами привертала сторінка Національного банку України в міжнародній комп'ютерній мережі Інтернет. Кількість звернень до інформаційних матеріалів сторінки досягла 750 тисяч, або зросла протягом 2003 року на 45%. З метою підтримання зацікавленості користувачів цієї сторінки удосконалювалося її інформаційне наповнення. У 2003 році на зазначеній сторінці було відкрито новий розділ, присвячений зв'язкам Національного банку України з громадськістю та засобами масової інформації, розміщувалася інформація про бази даних щодо офіційних (облікових) курсів банківських металів та про випуск в обіг ювілейних і пам'ятних монет.

У звітному році Національним банком України було започатковано практику проведення засідань круглих столів, науково-практичних семінарів, конференцій тощо з обговорення широкого кола питань розвитку банківського сектору України. У зазначених заходах брали активну участь представники уряду України, народні депутати України, представники центральних органів виконавчої та законодавчої влади, ділових і банківських кіл, міжнародних фінансових організацій тощо. Під час роботи круглих столів обговорювалися питання вибору та визначення оптимальної моделі монетарного устрою в Україні, вдосконалення валютної структури розрахунків у зовнішньому секторі економіки, розвитку іпотечного ринку, наслідків для банківського сектору вступу України до СОТ та досвіду державної підтримки приватного підприємництва в країнах з перехідною та розвинутою економікою тощо.

У грудні 2003 року в Національному банку України за участю представників міжнародних рейтингових агентств було проведено міжнародну конференцію на тему "Ризик-менеджмент та кредитні рейтинги в Україні".

З метою координації роботи центрального апарату Національного банку України з територіальними управліннями у 2003 році започатковано проведення щомісячних селекторних нарад з обговорення питань діяльності банківського сектору.

2.23. ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СПЕЦІАЛЬНОГО СТАНДАРТУ ПОШИРЕННЯ ДАНИХ МВФ

Україна приєдналася до Спеціального стандарту поширення даних Міжнародного валютного фонду 10 січня 2003 року і стала першою серед країн СНД і 52 державою світу, що приєдналася до ССПД МВФ.

Реалізуючи намір України приєднатися до ССПД МВФ, Національний банк України прийняв постанову Правління Національного банку України від 20.09.2002 № 353 "Про заходи Національного банку України у зв'язку з приєднанням України до Спеціального стандарту поширення даних МВФ", якою визначив комплекс робіт щодо забезпечення своєчасної

підготовки окремих показників фінансового та зовнішньоекономічного секторів економіки та їх опублікування на веб-сторінці Національного банку України з подальшим розміщенням зазначеної інформації на веб-сторінці Державного комітету статистики України та веб-сторінці Міжнародного валютного фонду.

Відповідно до взятих зобов'язань щодо ССПД МВФ Національним банком України підготовлено:

- попередній графік поширення даних фінансового та зовнішньоекономічного секторів економіки, за які відповідає Національний банк України;
- опис метаданих з повною характеристикою відповідних категорій даних і ключових показників;
- таблицю даних щодо розвитку фінансового та зовнішньоекономічного секторів економіки за категоріями та компонентами (платіжний баланс та міжнародна інвестиційна позиція);
- методологію розрахунку окремих категорій показників, які поширюються згідно з рекомендаціями ССПД фінансового та зовнішньоекономічного секторів економіки.

Система статистичних показників фінансового сектору, яка складається Національним банком України, включає дані з аналітичних рахунків банківського сектору та аналітичних рахунків центрального банку, процентних ставок, міжнародних резервів, а також включає інформацію про індекс фондового ринку на підставі інформації, що надходить від Першої фондової торговельної системи України. Показники з розвитку зовнішньоекономічного сектору включають дані з платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції та офіційного обмінного курсу гривні щодо іноземних валют, який встановлює Національний банк України.

Приєднання України до ССПД МВФ сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату та залученню іноземних інвестицій в Україну за умови широкого доступу до інформації щодо економічного розвитку.

2.24. ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

Одним з важливих напрямів діяльності Національного банку України було проведення роботи з економічних досліджень та прогнозування. З метою подальшого вдосконалення зазначеного напрямку роботи, а також для підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення центрального банку в 2003 році було створено Центр наукових досліджень Національного банку України.

Економічні дослідження у звітному році було зосереджено на таких напрямках:

- макроекономічний аналіз поточного стану економіки України в цілому та окремих галузей, тенденції їх подальшого розвитку;
- аналіз впливу монетарних чинників на інфляційні процеси в економіці та на розвиток реального сектору;
- аналіз діяльності банківського сектору, включаючи розвиток валютного, депозитного та кредитного ринків; динаміку кредитування реального сектору економіки;
- аналіз поточних монетарних тенденцій (дослідження динаміки грошових агрегатів, змін у структурі грошової маси);
- моніторинг динаміки реального ефективного обмінного курсу гривні у взаємодії з показниками діяльності реального та зовнішнього секторів економіки України;
- моніторинг динаміки складових поточного рахунку платіжного балансу України та його впливу на ВВП;
- порівняльний аналіз розвитку основних макроекономічних показників України та інших країн світу;
- дослідження основних тенденцій міжнародного економічного та монетарного розвитку, стану світових ринків з метою визначення можливості їх впливу на економіку України;

– ознайомлення з досвідом роботи центральних банків провідних країн світу та Європейського центрального банку з метою можливого використання його в Україні.

У 2003 році робота Національного банку України з економічного прогнозування була спрямована на виконання таких завдань:

- розроблення коротко- та середньострокових прогнозів економічного та соціального розвитку України;
- моделювання розвитку економічних процесів, прогнозування основних макроекономічних показників (ВВП, інфляції тощо);
- розроблення прогнозу платіжного балансу України;
- прогнозування перспектив розвитку монетарної та валютно-курсової політики Національного банку України згідно з основними прогнозними макроекономічними показниками;
- економетричне моделювання залежностей між основними макроекономічними змінними для побудови прогнозних моделей.

Проведена в цьому напрямі робота сприяла посиленню обґрунтування прийняття відповідних рішень з питань грошово-кредитної та валютної політики, знайшла відображення при розробленні напрямів проведення грошово-кредитної політики Національного банку України, проектів Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2003–2005 роки, Програми діяльності Кабінету Міністрів України тощо.

У процесі здійснення економічного аналізу, оцінки та прогнозування розвитку монетарних показників, стану платіжного балансу України Національний банк України тісно співпрацював з органами державної влади, підтримував ділові контакти з провідними вітчизняними та зарубіжними дослідницькими центрами з питань економічних досліджень, прогнозування та побудови макроекономічних моделей розвитку економіки України.

2.25. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У 2003 році Національний банк України проводив роботу з удосконалення банківського законодавства. На розгляд Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи Національним банком України передано одинадцять законопроектів, що сприятимуть правовому врегулюванню питань у банківській системі.

Верховною Радою України у 2003 році прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законів України з питань відкриття та функціонування банківських рахунків", внесений на розгляд Національним банком України в порядку законодавчої ініціативи у 2002 році.

У Верховній Раді України знаходяться 18 законопроектів, які подані Національним банком України в порядку законодавчої ініціативи.

Упродовж звітного року Національний банк України опрацьовував та сприяв прийняттю проектів законів України інших суб'єктів законодавчої ініціативи з питань, що стосуються банківського сектору.

За підтримки Національного банку України та з урахуванням його пропозицій, взятих за основу, Верховною Радою України прийнято Закони України, що визначалися Національним банком України як пріоритетні: "Про іпотеку", "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень", "Про внесення змін до Закону України "Про лізинг".

Використовуючи право законодавчої ініціативи Національний банк України впродовж 2003 року подав Верховній Раді України та її комітетам 83 законодавчі пропозиції до законопроектів інших суб'єктів права законодавчої ініціативи з питань, норми яких спрямовані на правове забезпечення діяльності та розвиток банківської системи. Близько 70% висловлених пропозицій було взято до уваги та/або враховано.

Національний банк України активно співпрацював з Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади щодо опрацювання проектів

Законів України, які були подані (або плануються до подання) Кабінетом Міністрів України як суб'єктом права законодавчої ініціативи у Верховну Раду України:

- "Про цінні папери та фондовий ринок"
- "Про іпотечні цінні папери";
- "Про похідні цінні папери";
- "Про систему валютного регулювання і валютного контролю";
- "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" (у зв'язку з прийняттям Закону України "Про іпотеку") та інші.

Національним банком України впродовж року подано Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади 85 пропозицій до законопроектів інших суб'єктів права законодавчої ініціативи з питань, норми яких спрямовані на правове забезпечення діяльності та розвиток банківської сфери.

У 2003 році було прийнято 376 нормативно-правових актів Національного банку України з основних напрямів банківської діяльності – постанови, інструкції, положення, правила. У Міністерстві юстиції України зареєстровано 150 постанов Правління Національного банку України, якими затверджено 210 нормативно-правових актів. Решта нормативно-правових актів відомчого характеру, що не підлягали державній реєстрації, зареєстровано в юридичному департаменті Національного банку України.

З метою захисту порушених або оспорюваних прав і тих, що охороняються законом, інтересів у звітному році юридичними службами Національного банку України продовжено претензійно-позовну роботу.

У 2003 році спеціалісти Національного банку України взяли участь у розгляді 298 справ. На користь Національного банку України прийнято рішення у 139 справах. Унаслідок проведеної претензійно-позовної роботи для Національного банку України збережено коштів на суму 454.1 млн. грн.

Не на користь Національного банку України винесено рішення по 33 справах, з них по 9 – відмовлено в задоволенні позовів Національного банку України на суму 3.6 млн. грн., по 24 – задоволені позови до Національного банку України на суму 296.8 тис. грн.

Аналіз проведеної у 2003 році претензійно-позовної роботи свідчить про зменшення порівняно з попереднім роком кількості пред'явлених Національним банком України претензій (на 33.3%) та збільшення кількості позовів (на 92.8%). Національним банком України було пред'явлено 832 претензії на суму 1378.5 тис. грн. (з них було визнано 749 – на суму 886.3 тис. грн.) та 160 позовів на суму 28.1 млн. грн. (з яких було задоволено 71 – на суму 11.2 млн. грн.).

Кількість пред'явлених до Національного банку претензій у звітному році зросла на 20%, а позовів – зменшилася на 17.3%. До Національного банку України було пред'явлено 6 претензій на суму 24.1 тис. грн. (з них визнано 0) та 138 позовів на суму 444.5 млн. грн. та 280 доларів США (з них задоволено 24 – на суму 296.8 тис. грн.).

2.26. ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВИКОРИСТАННЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

У 2003 році актуальним було питання боротьби з відмиванням „брудних грошей” через банківську систему. Національним банком України створювалося нормативно-правове забезпечення ведення фінансового моніторингу в банківській системі. Упродовж звітнього року було прийнято та внесено зміни до 18 нормативно-правових актів Національного банку України з питань щодо порядку здійснення банками фінансового моніторингу, обміну інформацією зі спеціально уповноваженим органом виконавчої влади

з цих питань, порядку закриття анонімних і кодованих рахунків та ідентифікації клієнта, вжиття заходів впливу за порушення вимог законодавства, яке регулює діяльність банків у зазначеній сфері тощо.

За участі Національного банку України було підготовлено проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань запобігання використанню банків та інших фінансових установ з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом", який було прийнято Верховною Радою України 06.02.2003 р. за № 485-IV. З урахуванням внесених змін і доповнень, що базуються на новій редакції Сорока рекомендацій FATF, Національним банком України опрацьовано проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань запобігання використанню банків та інших фінансових установ з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом", який Кабінетом Міністрів України подано на розгляд Верховної Ради України.

Національний банк України взяв участь у розробленні Програми створення Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму на період до 2005 року та Положення про Єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

З набранням чинності Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" Національним банком України було вжито низку заходів, спрямованих на запобігання використанню банківської системи з метою легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Було організовано інспектування діючих банків – юридичних осіб щодо їх готовності до виконання законодавства з цих питань. Проведено роботу щодо закриття анонімних та кодованих рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) у іноземній та національній валюті в усіх банках та філіях України. Під контролем знаходилося питання ідентифікації банками та філіями наявних клієнтів великого ризику. На кінець звітного року з питань фінансового моніторингу перевірено всі діючі банки – юридичні особи. За результатами перевірок виявлено порушення законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Порушувалися строки проведення ідентифікації клієнтів, які мають високий ризик здійснення операцій з легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Не ідентифікувалися фізичні особи, які мають істотну участь в юридичній особі – клієнті банку або мають прямий чи опосередкований вплив на клієнта – юридичну особу та отримують економічну вигоду від його діяльності. Не повідомлялося про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу. За допущені порушення комісіями з питань нагляду та регулювання діяльності банків при територіальних управліннях Національного банку України було вжито 48 заходів впливу (штрафи на банки, адміністративні штрафи на відповідальних працівників та керівників банків, тимчасові (до усунення порушень) відсторонення від посади, письмові застереження).

У процесі роботи з питань протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, з ініціативи Національного банку представниками Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України проводилися робочі наради для відпрацювання практичних механізмів взаємодії з реалізації вимог чинного законодавства.

Національним банком України організовувалися оперативні консультації за "гарячою лінією", надавалися рекомендації банкам щодо застосування окремих норм законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. На офіційній веб-сторінці Національного банку України в міжнародній комп'ютерній мережі Інтернет систематично розміщувалися нормативно-

правові документи, методологічні та інформаційні матеріали з питань ведення фінансового моніторингу.

З метою забезпечення інформаційного обміну банків з Державним департаментом фінансового моніторингу Національний банк України надав можливість використовувати його власну електронну пошту та програмні засоби захисту інформації.

Упродовж року вивчався досвід зарубіжних країн та організувалося навчання фахівців банківської системи з питань боротьби з відмиванням "брудних грошей". Для вивчення досвіду країн, які входять до Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Національний банк постійно брав участь у міжнародних заходах щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. З метою налагодження міжнародного співробітництва у сфері боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму Національним банком України підписано угоди з центральними банками Китаю та Лівії.

У рамках розробленої Національним банком України Програми підготовки фахівців з питань ведення фінансового моніторингу в 2003 році було проведено більше 25 семінарів для працівників Національного банку України та банків. Вивчала можливість залучення до цієї роботи навчальних закладів Національного банку України та державних вищих навчальних закладів. Ідея розроблення та впровадження широкомасштабної навчальної програми з питань запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, підтримана Світовим банком, який виявив готовність продовжувати співпрацю з Україною у цьому напрямі.

Наприкінці звітної року про стан справ з питань організації здійснення фінансового моніторингу в банківській системі України були проінформовані експерти Комітету Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів по боротьбі з відмиванням грошей (MONEYVAL), представники Світового банку та Європейська контрольна група FATF.

Вжиті заходи забезпечили виконання в межах компетенції Національного банку України спільної з урядом України Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2003 рік. Проведена робота мала суттєвий вплив на виключення України зі списку країн і територій, які не співпрацюють у сфері боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, в майбутньому.

Для подальшого удосконалення системи протидії відмиванню "брудних грошей", урядом та Національним банком України прийнято спільну Програму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2004 рік, на виконання якої розроблено План заходів забезпечення подальшої імплементації в банківській системі міжнародних стандартів у цій сфері на 2004 рік.

2.27. ВНУТРІШНІЙ АУДИТ

У 2003 році з метою зменшення ризиків у діяльності Національного банку України вжито низку заходів щодо поліпшення стану внутрішнього аудиту. На основі реформованої служби внутрішнього аудиту створено Департамент аудиту Національного банку України, у підпорядкування якого переведено відділи (сектори) аудиту територіальних управлінь. Зважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій в системі Національного банку України та необхідність здійснення аудиту цих технологій, в структурі Департаменту аудиту створено відділ аудиту інформаційних технологій. На зазначений відділ покладено функції проведення постійного аудиту впровадження, супроводження, удосконалення інформаційних технологій, а також забезпечення роботи інформаційних технологій в особливий період, захисту інформації тощо. Департаменту аудиту передано функції організації роботи зовнішніх аудиторів у системі Національного банку України та контролю за виконанням рекомендацій, наданих державними органами контролю за результатами перевірок.

Для поліпшення рівня проведення внутрішнього аудиту в системі Національного банку України Правлінням Національного банку України було затверджено Інструкцію про порядок проведення внутрішнього аудиту структурних підрозділів системи Національного банку України, розроблено нову форму аудиторського звіту та уточнено програму для аудиторів тощо. Програму аудиту було доповнено розділами "Аудит менеджменту структурних підрозділів" та "Аналіз розвитку банківського сектору економіки". У 2003 році також розроблено методологію оцінки факторів ризиків, яка надасть можливість оцінювати їх вплив на операції, що здійснюються у системі Національного банку України, та удосконалювати процедури внутрішнього контролю.

Важливим напрямом удосконалення внутрішнього аудиту було запровадження таємного анкетування серед працівників структурних підрозділів Національного банку України з питань оцінки діяльності посадових осіб керівного складу, а також серед фахівців установ банків України щодо оцінки діяльності територіальних управлінь Національного банку України.

Службою аудиту Національного банку України у 2003 році забезпечено виконання плану аудиту та здійснено 585 аудиторських перевірок, у тому числі 555 – в територіальних управліннях, 17 – в установах Національного банку України та 13 – в структурних підрозділах центрального апарату. Під час аудитів проведено 46 ревізій цінностей у касах та сховищах.

При здійсненні внутрішнього аудиту особливу увагу було приділено забезпеченню достовірності фінансової і статистичної звітності, дотриманню вимог законодавства України, насамперед щодо проведення тендерних процедур, забезпечення ефективного використання коштів на ремонтно-будівельні роботи, що виконуються на об'єктах системи Національного банку України тощо. В територіальних управліннях аналізувалась ефективність роботи щодо сприяння ліквідації банку "Україна".

Проведено ряд аудитів з актуальних питань одночасно в усіх (декількох) структурних підрозділах Національного банку України, що дало можливість підготувати системні пропозиції щодо зменшення ризиків. У 2003 році за таким принципом було здійснено аудити кошторисного процесу в системі Національного банку України та облаштування в структурних підрозділах Національного банку України комплексних автоматизованих систем безпеки.

Аудиторські перевірки в системі Національного банку України підтвердили належне забезпечення складання фінансової і статистичної звітності, збереження готівки та матеріальних цінностей, дотримання вимог чинного законодавства. Спостерігалися й окремі недоліки при здійсненні бухгалтерського обліку, емісійно-касових операцій, банківського нагляду, використанні фінансових ресурсів тощо.

За результатами проведених протягом 2003 року аудиторських перевірок внесено 1815 рекомендацій, з яких 1552, або 85.5%, враховано та реалізовано структурними підрозділами. У процесі виконання рекомендацій вносилися відповідні зміни до нормативно-правових актів, що сприяло удосконаленню процедур здійснення операцій у системі Національного банку України.

2.28. РЕЗУЛЬТАТИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У консолідованому звіті Національного банку України про фінансові результати за 2003 рік доходи і витрати відображено за методом нарахування.

Загальний обсяг доходів, отриманих Національним банком України за 2003 рік, становив 1467.9 млн. грн., або збільшився порівняно з 2002 роком на 19.7%. У структурі доходів найбільшу частку становили процентні доходи – 55.2% (торік – 74.4%). У складі процентних доходів 66.7% становили доходи за строковими депозитами, а 4.4% – за операціями з державними цінними паперами. Частка комісійних доходів у звітному році порівняно з 2002 роком дещо збільшилася

(на 0.3%) і становила 11.9%. Результати від операцій з цінними паперами становили 1 млн. грн. (0.07% від загального обсягу доходів). Питома вага інших доходів у загальному обсязі доходів зменшилася з 14 до 5.9%.

Загальні поточні витрати Національного банку України за 2003 рік становили 901.2 млн. грн., або скоротилися порівняно з 2002 роком на 6.7%. У загальному обсязі витрат 37.1% становили витрати на утримання персоналу та 24.6% – процентні витрати. У сумі процентних витрат 95%, або 210.4 млн. грн., становили відсотки, сплачені за отримані урядом України від Міжнародного валютного фонду кредити, які обслуговував Національний банк України. Інші витрати Національного банку України дорівнювали 43.7% від загального обсягу витрат, або 393.2 млн. грн., з яких на формування резервів було направлено 37.4%.

Прибуток від поточної діяльності Національного банку України за 2003 рік становив 567 млн. грн. порівняно з 259.9 млн. грн. у 2002 році.

2.29. ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКНОТНО-МОНЕТНОГО ДВОРУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

У 2003 році Банкотно-монетним двором Національного банку України було виготовлено продукції та надано послуг обсягом 84.9 млн. грн. (у тому числі на замовлення Національного банку України – 58.2 млн. грн., інших державних установ та організацій – 26.7 млн. грн.).

Упродовж звітного року було виготовлено 300 млн. примірників банкнот номіналом 20 грн. нового дизайну, 292 млн. штук розмінних монет, 25 найменувань пам'ятних та ювілейних монет загальною кількістю 628 тис. штук, 60 тис. штук комбінованих біметалевих монет з мідно-нікелевих сплавів (мельхіор-нордекс) та 310.4 тис. штук монетовидних виробів, 2.6 млн. примірників бланків цінних паперів та документів суворого обліку. Упродовж звітного року було виконано замовлення щодо виготовлення марок акцизного збору для Державної податкової адміністрації України (1937.9 млн. примірників) та для Міністерства фінансів Республіки Молдова (507.7 млн. примірників).

Забезпечено виконання завдань щодо випуску нагородної продукції. Протягом року Монетний двір Національного банку України виготовив 25.4 тис. штук державних нагород, відомчих медалей та знаків, а також 140 штук муляжів. Крім того, виготовлено 10 тис. штук орденів "За мужність" III ступеня для відзначення ветеранів Великої Вітчизняної війни.

У 2003 році з'явилися і нові види продукції Банкотно-монетного двору. Вперше було відкарбовано пам'ятні монети із золота діаметром 13.92 мм та діаметром 32.00 мм. Великим попитом у колекціонерів користується відкарбована ювілейна монета зі срібла діаметром 50 мм з голографічним зображенням "60 років визволення Києва від фашистських загарбників". Розпочато виготовлення сувенірних банкнот "Одна гривня" та зі срібла номіналом 20 гривень зразка 2003 року.

Упродовж року тривала робота з упровадження новітніх технологій. Уперше в Україні впроваджено технологію нанесення на монети латентного (прихованого) зображення, яка була використана при виготовленні монетовидного виробу, присвяченого 5-річчю Монетного двору Національного банку України. З метою розширення діапазону захисних характеристик фарб та пошуку шляхів здешевлення продукції проведено випробування зразків фарб фірми "ДИСПАК". Розроблено дизайн і підготовлено до виробництва банкноту номіналом 50 гривень.

З метою поліпшення якості продукції протягом 2003 року Банкотно-монетним двором було розроблено 113 маршрутних технологічних процесів на виготовлення продукції, впроваджено 22 нових технологічних процеси, а також вдосконалено діючі технології.

Незважаючи на унікальність такого підприємства, його виробничі потужності

використовувалися не повністю, зокрема офсетні машини були завантажені лише на 42%, обладнання цеху карбування монет – на 60%, цеху нагородної продукції – на 35%.

2.30. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ

З метою підвищення ефективності банківського нагляду, забезпечення дієвого внутрішнього контролю у системі Національного банку України, запобігання і протидії використанню банківського сектору для легалізації „брудних грошей” та виконання заходів, спрямованих на реалізацію Комплексної програми розвитку банківської системи України на 2003–2005 роки, протягом 2003 року вживалися заходи щодо удосконалення структури Національного банку України.

Упродовж року в центральному апараті Національного банку України реформовано структурний підрозділ з питань валютного контролю та ліцензування, функції якого передано до Генерального департаменту банківського нагляду. Одночасно реформовано та уточнено функції усіх структурних підрозділів Генерального департаменту банківського нагляду, що сприятиме раціоналізації наглядових процедур та забезпеченню цілісної системи банківського нагляду за діяльністю банківської системи.

Зважаючи на актуальність питання щодо запобігання використанню банківського сектору в цілях відмивання "брудних грошей" у 2003 році було створено Управління методологічного та нормативно-організаційного забезпечення фінансового моніторингу та Управління аналізу банківських операцій, до основних завдань яких належать методологічне та нормативно-організаційне забезпечення державного фінансового моніторингу, регулювання банківської діяльності та нагляду за банками щодо виконання ними вимог законодавчих і нормативно-правових актів з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Напрацьована за участю Національного банку України законодавча та нормативно-правова база у сфері запобігання та протидії легалізації відмивання "брудних грошей" була вагомим доробком на шляху виключення України зі списку FATF. Для посилення внутрішнього контролю за діяльністю в системі Національного банку України структурних змін зазнали служби аудиту територіальних управлінь. У центральному апараті Національного банку України створено новий структурний підрозділ, одним із основних завдань якого є контроль за виконанням кошторису доходів і витрат. Створення Центру наукових досліджень сприятиме підвищенню ефективності інформаційно-аналітичного та наукового забезпечення діяльності в системі Національного банку України.

За результатами удосконалення структури Національного банку України чисельність у системі зменшилася на 588 чоловік. На кінець 2003 року облікова чисельність Національного банку України становила 11425 осіб.

У 2003 році поліпшився якісний склад персоналу Національного банку України. Чисельність спеціалістів, які мають повну вищу освіту, зросла на 251 особу й становила 5.7 тис. чол. (81.5%). На 2.4% зросла чисельність фахівців з ученим ступенем (доктори і кандидати наук) і становила 274 особи.

З метою врегулювання порядку стажування з урахуванням організаційно-правового статусу та специфіки діяльності Національного банку України у травні 2003 року постановою Правління Національного банку України було затверджено відповідне положення. Упродовж року стажування пройшли 52 особи.

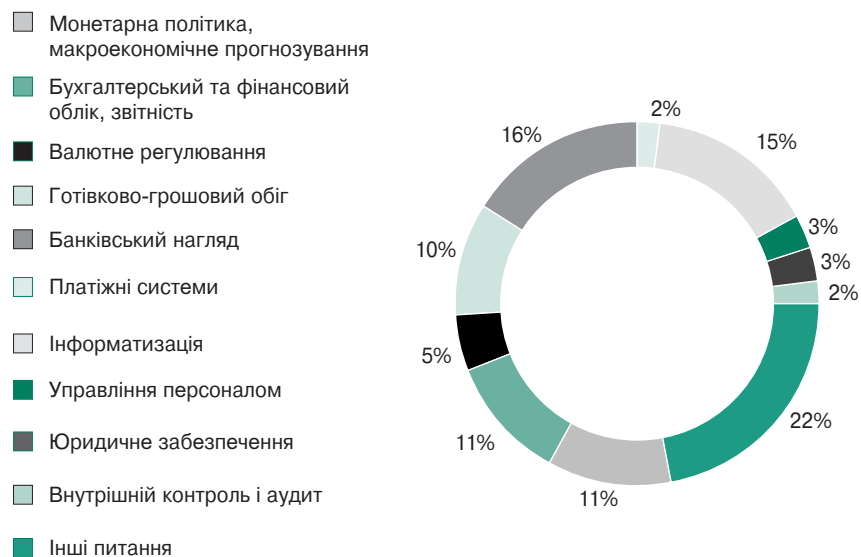
Постійна увага приділялася формуванню кадрового резерву. В системі Національного банку України з кадрового резерву призначено на посади 613 осіб, у тому числі на посади керівників – 180 осіб. Дієвість кадрового резерву становить майже

90%. Для набуття практичного досвіду, перевірки професійного рівня і ділових якостей працівників, які перебувають у резерві на зайняття посад керівників вищого рівня, запроваджено в практику залучення таких працівників до виконання функціональних обов'язків на час тимчасової відсутності керівників. Протягом 2003 року було прийнято 26 рішень із зазначеного питання.

З метою підвищення кваліфікації фахівців було проведено 560 навчальних заходів, у яких взяло участь понад 11.3 тис. фахівців Національного банку України, банків України, міністерств, відомств тощо. Майже половина (44%) учасників цих заходів – працівники системи Національного банку України. Зазначені заходи проводилися на базі Навчального центру, навчальних закладів Національного банку України, регіональних центрів підвищення кваліфікації, а також в інших організаціях, установах і відомствах України та за кордоном.

У 2003 році тривало навчання спеціалістів територіальних управлінь Національного банку України за програмами тематичних семінарів, які проводились у Науковому центрі Української академії банківської справи, регіональних центрах Харківської і Черкаської філій Української академії банківської справи та у Львівському банківському інституті. Участь у таких семінарах взяли більше 1.0 тис. осіб.

Структура тематики навчальних заходів у 2003 році

Відповідно до вимог Комплексної програми підготовки державних службовців у 2003 році було розроблено 16 професійних програм підвищення кваліфікації державних службовців територіальних управлінь Національного банку України для спеціалістів служб банківського нагляду, бухгалтерського обліку, перевезення цінностей та організації інкасації, юридичних служб, економічної роботи та грошово-кредитних відносин, персоналу, центрів інформатизації, секторів діловодства.

У напрямі продовження роботи з підготовки висококваліфікованих кадрів для банківського сектору в 2003 році у структурних підрозділах Національного банку України проходили практику 34 студенти вищих навчальних закладів України. Вищі навчальні заклади Національного банку України закінчили 2738 осіб, у тому числі за спеціальністю "Банківська справа" – 1575 чоловік.

Українській академії банківської справи (м. Суми) присвоєно IV рівень акредитації за спеціальностями "Банківська справа", "Облік і аудит", "Фінанси", "Менеджмент

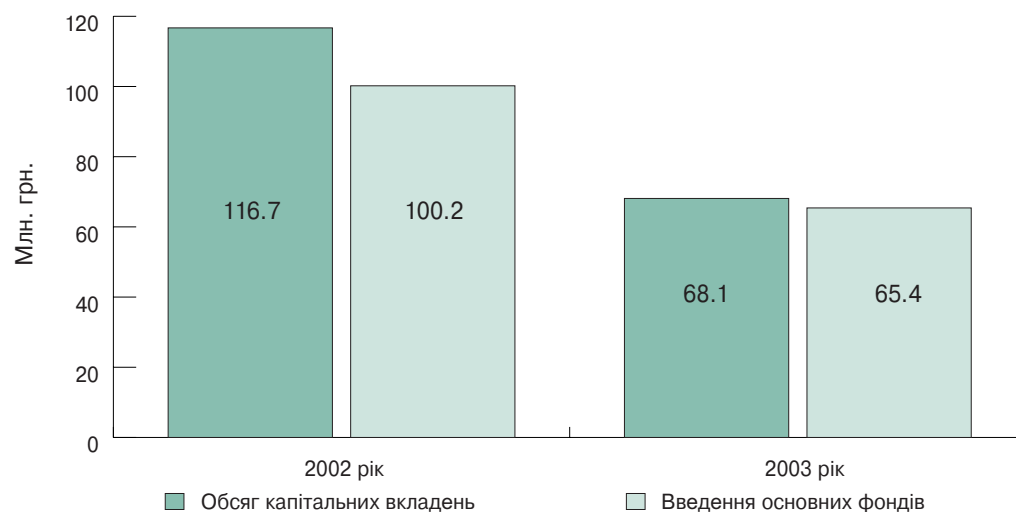
зовнішньоекономічної діяльності", а її Черкаська філія отримала ліцензію на підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст" за спеціальністю "Фінанси". Львівський банківський інститут отримав дозвіл на відкриття аспірантури за спеціальностями "Фінанси, грошовий обіг і кредит" та "Бухгалтерський облік, аналіз і аудит". До аспірантури навчальних закладів Національного банку України у 2003 році зараховано 26 осіб.

Фонди Центральної бібліотеки Національного банку України поповнилися більш як на 2.4 тис. книжок з питань банківської справи, фінансів та економіки і нараховують понад 49 тисяч книг та журналів. Послугами бібліотеки користуються близько 1600 читачів. У бібліотеці діють та підтримуються в актуалізованому стані бази даних електронного каталогу бібліотечного фонду, який поповнився двома новими базами: „Автореферати економічних дисертацій” та „Видання центральних банків країн світу”, а також запроваджено автоматизовану реєстрацію видачі літератури читального залу.

2.31. РОЗВИТОК МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ

Планом капітальних вкладень на 2003 рік передбачено коштів на суму 75.5 млн. грн., спрямованих для подальшого розвитку та зміцнення системи Національного банку України та створення належних умов праці. Фактично освоєно 68.1 млн. грн., або 90.2%.

Динаміка виконання робіт з капітальних вкладень у 2002 та 2003 роках

У звітному році після закінчення будівництва, реконструкції та технічного переоснащення введено в дію 27 об'єктів, а загальна сума введених основних фондів становила 65.4 млн. грн.

У 2003 році введено в експлуатацію виробничу базу Національного банку України з перевезення вантажів, автозаправну станцію Головного управління Національного банку України по м. Києву та Київській області, газову котельню, газопровід та систему автоматичного газового пожежогасіння в серверних приміщеннях Управління Національного банку України в Одеській області, котельні для приміщень Управління Національного банку України в Житомирській і Хмельницькій областях та в гуртожитку Української академії банківської справи в м. Суми, газопровід до адміністративного

будинку Управління Національного банку України в Дніпропетровській області. Виконано роботи з капітального ремонту приміщень навчального корпусу №1 Львівського банківського інституту.

У 2003 році проводилася реконструкція приміщень центрального офісу Національного банку України та адміністративних будинків Національного банку України в м. Києві, Дніпропетровській, Львівській, Луганській, Миколаївській, Полтавській, Харківській, Херсонській областях та Автономній Республіці Крим. Тривало будівництво автогаражного комплексу Управління Національного банку України в Одеській області та реконструкція гаража Управління Національного банку України в Черкаській області.

Упродовж звітнього року фінансувалися також витрати на проектування об'єктів управліннь Національного банку України в Житомирській, Кіровоградській, Сумській, Тернопільській, Чернівецькій, Чернігівській областях, Львівського банківського інституту, Банкотно-монетного двору, центрального апарату Національного банку України.

**Голова
Національного банку України**

С.Л.Тігіпко

30.04.2004 р.

КАЛЕНДАР ОСНОВНИХ ПОДІЙ, ЩО ВІДБУЛИСЬ У 2003 РОЦІ

Січень

- Затвердження Типового положення про Комісію з питань нагляду та регулювання діяльності банків при територіальному управлінні Національного банку України.
- Приєднання України до Спеціального стандарту поширення даних (ССПД) МВФ.
- Введення в обіг пам'ятної монети "Павло Полуботок" номіналом 10 грн. (срібло).
- Затвердження Положення про порядок видачі резидентам індивідуальних ліцензій на переказування іноземної валюти за межі України з метою придбання облігацій зовнішніх державних позик України.
- Затвердження Положення про порядок видачі резидентам індивідуальних ліцензій Національного банку України на переказування іноземної валюти за межі України з метою оплати валютних цінностей.

Лютий

- Схвалення Кодексу професійної етики внутрішніх аудиторів банківських установ та змін до Методичних вказівок щодо застосування стандартів внутрішнього аудиту в банках України.
- Затвердження Тимчасового положення про порядок довгострокового рефінансування (підтримання ліквідності) банків Національним банком України.
- Затвердження Положення про здійснення переказування коштів у національній та іноземній валюті щодо оплати робіт та послуг нерезидентів.
- Введення в обіг пам'ятних монет "Бокс" номіналом 10 грн. (срібло) та 2 грн. (нейзильбер).
- Введення в обіг пам'ятної монети "В'ячеслав Чорновіл" номіналом 2 грн. (нейзильбер).

Березень

- Затвердження Положення про Комітет з управління активами і пасивами Національного банку України.
- Введення в обіг ювілейної монети "Володимир Вернадський" номіналом 2 грн. (нейзильбер).
- Введення в обіг пам'ятних монет "Зубр" номіналом 10 грн. (срібло) та номіналом 2 грн. (нейзильбер).
- Затвердження Положення про оформлення та подання клієнтами платіжних доручень в іноземній валюті, заяв про купівлю або продаж іноземної валюти до уповноважених банків та інших фінансових установ і порядок їх виконання.
- Затвердження Правил здійснення фізичними особами переказів іноземної валюти в межах України.
- Затвердження Інструкції про порядок відображення в бухгалтерському обліку банками України поточних та відстрочених податкових зобов'язань та податкових активів.
- Затвердження Положення про депозитарну діяльність Національного банку України.

- Квітень**
- Введення в обіг пам'ятних монет "Свято Великодня" номіналом 10 грн. (срібло) та 5 грн. (нейзильбер).
- Травень**
- Введення в обіг ювілейної монети "Володимир Короленко" номіналом 2 грн. (нейзильбер).
 - Введення в обіг пам'ятних монет "Літак АН-2" номіналом 10 грн. (срібло) та 5 грн. (нейзильбер).
 - Введення в обіг пам'ятної монети "Генуезька фортеця у місті Судак" номіналом 10 грн. (срібло).
 - Затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу.
 - Затвердження Положення про здійснення уповноваженими банками контролю за проведенням резидентами та нерезидентами, до яких застосовані спеціальні санкції згідно зі статтею 37 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", валютних операцій через ці банки.
 - Затвердження Інструкції про порядок виконання операцій з дорогоцінними металами, що скуповуються у населення у виробі і брукті.
- Червень**
- Затвердження Процедури закриття анонімних валютних рахунків та кодованих рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) в іноземній та національній валюті України.
 - Затвердження Складу реквізитів та структури файлів інформаційного обміну між спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу та банками (філіями).
 - Затвердження Правил бухгалтерського обліку операцій з банкнотами, обіговими, пам'ятними та ювілейними монетами, іншою нумізматичною продукцією в системі Національного банку України.
 - Схвалення нової редакції Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні.
 - Затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України.
 - Затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України.
 - Затвердження Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних із розміщенням облігацій внутрішніх державних позик.
- Липень**
- Введення в обіг ювілейної монети "Борис Гмиря" номіналом 2 грн. (нейзильбер).
 - Введення в обіг ювілейної монети "2500 років Євпаторії" номіналом 5 грн. (нейзильбер).
 - Введення в обіг пам'ятних монет "Морський коник" номіналом 10 грн. (срібло) та 2 грн. (нейзильбер).
 - Введення в обіг пам'ятної монети "Пектораль" номіналом 100 грн. (золото).
 - Вилучення з готівкового обігу банкнот зразка 1992 року номіналом 1, 2, 5, 10 та 20 гривень.
- Серпень**
- Введення в обіг ювілейної монети "100 років світової авіації та 70-річчя Національного авіаційного університету" номіналом 2 грн. (нейзильбер).
 - Затвердження Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами.

- Затвердження Правил надання уповноваженим банкам індивідуальних ліцензій на вивезення за межі України банкнот іноземних держав, банківських металів та на право переказування за межі України іноземної валюти для оплати банківських металів і спеціальних дозволів на ввезення в Україну бланків чеків та порядок ввезення в Україну банкнот іноземних держав і банківських металів.

- Затвердження Інструкції про касові операції в банках України.

- Затвердження переліків і тарифів операцій (послуг), що здійснюються Національним банком України, його територіальними управліннями та установами за операціями (послугами), пов'язаними з діяльністю клієнтів і банків – кореспондентів Національного банку України.

- Затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України.

Вересень

- Введення в обіг ювілейної біметалевої монети з недорогоцінних металів "150 років Центральному державному історичному архіву України" номіналом 5 гривень.

- Введення в обіг пам'ятної монети "Лівадійський палац" номіналом 10 грн. (срібло).

- Введення в обіг ювілейної монети "Остап Вересай" номіналом 2 грн. (нейзильбер).

- Введення в обіг ювілейної монети "Василь Сухомлинський" номіналом 2 грн. (нейзильбер).

- Затвердження Положення про Комітет з питань сертифікації аудиторів банків та внесення змін до Положення про Кваліфікаційну комісію НБУ з питань сертифікації аудиторів, тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банківських установ.

- Затвердження Положення про порядок подання банками до Національного банку України аудиторських звітів (аудиторських висновків) за результатами щорічної перевірки фінансової звітності.

- Затвердження Положення про сертифікацію аудиторів банків.

- Затвердження Положення про вимоги щодо технічного стану та організації охорони приміщень банків України.

Жовтень

- Затвердження Правил складання та подання звітності Міжнародному валютному фонду.

- Введення в обіг ювілейної монети "60 років визволення Києва від фашистських загарбників" номіналом 20 грн. (срібло) та номіналом 5 грн. (нейзильбер).

- Введення в обіг ювілейної монети "Андрій Малишко" номіналом 2 грн. (нейзильбер).

- Введення в обіг банкнот номіналом 20 грн. зразка 2003 року.

- Затвердження Положення про порядок реєстрації та надання дозволу внутрішньодержавним небанківським платіжним системам на здійснення діяльності, пов'язаної з переказом грошей.

Листопад

- Введення в обіг пам'ятної монети "Почаївська лавра" номіналом 10 грн. (срібло).

- Введення в обіг пам'ятної монети "Кирило Розумовський" номіналом 10 грн. (срібло).

Грудень

- Затвердження Положення про встановлення офіційного курсу гривні щодо іноземних валют та курсу банківських металів.
- Затвердження Правил бухгалтерського обліку операцій довірчого управління в банках України.
- Затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах.
- Введення в обіг пам'ятної монети "Саламандра" номіналом 2 грн. (золото).
- Затвердження Інструкції про порядок проведення внутрішнього аудиту структурних підрозділів центрального апарату, територіальних управлінь та навчальних закладів НБУ.
- Затвердження Інструкції про складання та оприлюднення фінансової звітності Національного банку України.
- Введення в обіг пам'ятної біметалевої монети з недорогоцінних металів "Бандура" номіналом 5 грн., якість – звичайна.
- Затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями.
- Затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами.
- Затвердження Інструкції про порядок складання річного фінансового звіту в банках України.
- Затвердження Положення про порядок визначення справедливої вартості та зменшення корисності цінних паперів.
- Затвердження Положення про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті в особливий період.
- Затвердження Положення про порядок здійснення безготівкових розрахунків у національній грошовій одиниці України в особливий період.
- Затвердження Інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків України.
- Затвердження Положення про зупинення операцій, арешт та примусове списання коштів в іноземних валютах і банківських металів та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України.
- Затвердження Положення про порядок видачі резидентам погодження Національного банку України на проведення окремих операцій.

МЕТОДОЛОГІЧНІ КОМЕНТАРІ ДО РІЧНОГО ЗВІТУ

Валовий внутрішній продукт (ВВП) є одним з найважливіших макроекономічних показників, що характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів за звітний період. Визначається за трьома методами: за виробничим методом, за утвореними доходами та за використанням.

ВВП за виробничим методом визначається як різниця між випуском та проміжним споживанням або як сума валових доданих вартостей галузей економіки і податків на продукти, крім субсидій на продукти.

ВВП за утвореними доходами характеризується такими показниками: оплатою праці найманих працівників, іншими податками, пов'язаними з виробництвом, іншими субсидіями, пов'язаними з виробництвом, та валовим (чистим) прибутком.

ВВП за використанням визначається як сума витрат секторів економіки на кінцеве споживання товарів та послуг, валового нагромадження, чистого експорту товарів та послуг.

ВВП номінальний подається в поточних цінах і означає, що виробництво та безпосереднє споживання оцінюється у фактичних цінах на час виробництва.

ВВП реальний розраховується в порівнянних цінах по відношенню до означеного (базового) періоду, показує ринкову вартість виробництва в реальних цінах.

Валютна позиція банку – співвідношення (різниця) вимог та зобов'язань банку в іноземній валюті та банківських металах.

Валютна позиція відкрита – нерівність між вимогами та зобов'язаннями банку в іноземній валюті. Відкрита позиція є короткою у разі, якщо обсяг зобов'язань щодо проданої валюти та банківських металів перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог щодо купленої валюти та банківських металів перевищує обсяг зобов'язань. Відкрита валютна позиція несе додатковий ризик у разі зміни валютного курсу.

Грошова база – джерело формування грошової маси в обігу. Її регулювання відбувається внаслідок проведення Національним банком України операцій з державними цінними паперами, операцій на валютному ринку, рефінансування банків, а також зміни обсягів кредитування уряду. Зростання грошової бази підлягає контролю з метою уникнення стихійного збільшення грошей в обігу та інфляційного тиску.

До грошової бази відносяться гроші поза банками, резервні кошти банків та інші кошти у національній валюті на рахунках у НБУ.

Грошова маса (МЗ) – сукупність грошових коштів як у готівковій, так і безготівковій формі в національній та іноземній валюті, що перебувають в обігу на визначену дату. До агрегату МЗ включають: гроші поза банками, кошти до запитання в національній валюті, строкові кошти в національній валюті та валютні кошти, цінні папери власного боргу, емітовані банком, та кошти на поточних рахунках управителя з довірчого управління.

Девальвація – зниження курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют.

Депозити – кошти в готівковій або в безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, що прийняті банком на рахунки вкладників на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Депозити строкові – депозити, що розміщуються на визначений строк і вилучаються після попереднього повідомлення, передбаченого договором між власником вкладу і банком.

Депозити до запитання – депозити, що можуть бути вилучені вкладником або передані іншій особі частинами чи повністю в будь-який час без попереднього повідомлення.

Дефіцит бюджету – перевищення видатків бюджету над його доходами.

Дефлятор ВВП – показник, що відображає загальну тенденцію зміни цін в економіці. Розраховується як відношення ВВП у фактичних цінах до ВВП у порівнянних цінах.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) – один із показників, що характеризує рівень інфляції або зміни загального рівня цін і тарифів на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Розрахунок ІСЦ проводиться на базі двох інформаційних потоків:

– даних про зміни цін, одержаних шляхом щомісячної реєстрації цін і тарифів на споживчому ринку;

– даних про структуру фактичних споживчих грошових витрат міського населення, отриманих за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств.

Індекс цін виробників промислової продукції – показник зміни цін у сфері промислового виробництва. Розраховується щомісячно на основі цін на продукцію (без податку на додану вартість та акцизного збору) по вибіркового колу підприємств. Базою зважування є дані про обсяг виробництва промислової продукції у вартісному вираженні.

Зведений бюджет України – сукупність показників Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів.

Загальна ліквідність банку – економічний норматив діяльності банку, який визначається як співвідношення загальних активів і загальних зобов'язань банку.

Конверсія ОВДП – зміна умов погашення державної позики щодо строку та (або) рівня дохідності облігацій.

Кредитна емісія – перевищення обсягу випущених Національним банком України в обіг платіжних засобів над повернутими з обігу.

Ліквідність банку – здатність банку до забезпечення своєчасного виконання грошових зобов'язань перед клієнтами-кредиторами.

Міжнародна ліквідність – здатність країни виконувати свої міжнародні зобов'язання, повертати борги.

Міжнародні резерви (резервні активи) – це зовнішні активи, які контролюються Національним банком України, визнані світовим товариством як міжнародні та призначені для міжнародних розрахунків.

До складу міжнародних резервів входять: монетарне золото (розміщене в закордонних банках та у сховищі Державної скарбниці Національного банку України), спеціальні права запозичення (СПЗ), що належать Україні (авуари в СПЗ на рахунку Національного банку України в Казначействі МВФ), резервна позиція України в Міжнародному валютному фонді, іноземна валюта у вигляді банкнот і монет та кошти на рахунках за кордоном, цінні папери (крім акцій), що випущені нерезидентами, та інші ліквідні резервні активи, що є в розпорядженні Національного банку України.

Золото монетарне – високочисте золото у формі монет, злитків або брусків не нижче 995 проби, що перебуває у власності або під контролем Національного банку

України. Вага золота визначається в тройських унціях. Одна тройська унція дорівнює 31.103480 г.

Резервна позиція у МВФ – це вимоги держави-члена до МВФ, що визначаються як різниця між квотою і авуарами МВФ в її (держави-члена) валюті за мінусом грошових авуарів МВФ, отриманих державою-членом у вигляді кредитів МВФ та залишків на рахунку МВФ № 2, що не перевищує однієї десятої відсотка від квоти держави-члена. Резервна позиція у МВФ є частиною міжнародних резервів держави-члена.

СПЗ – активи України в спеціальних правах запозичення (СПЗ), що знаходяться в Міжнародному валютному фонді і є частиною її міжнародних резервів.

Іноземна валюта включає готівку у вільно конвертованій валюті та вимоги НБУ до нерезидентів у формі короткострокових депозитів у золоті й вільно конвертованій валюті, казначейських векселів, короткострокових і довгострокових цінних паперів іноземних держав та інші вимоги, що використовуються для потреб платіжного балансу. Дані (крім золота та СПЗ) оцінюються в доларах США, виходячи із крос-курсів іноземних валют щодо долара США, розрахованих на базі офіційного курсу гривні щодо іноземних валют, встановленого Національним банком України на кінець періоду.

Миттєва ліквідність банку – економічний норматив діяльності банку, який визначається як співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку та в касі банку до поточних рахунків клієнтів.

Офіційний курс гривні щодо долара США – курс національної грошової одиниці – гривні, офіційно встановлений Національним банком України щодо долара США. Встановлюється на підставі котирувань валюти на валютному ринку України і визначається як середньозважений курс за операціями уповноважених банків на міжбанківському валютному ринку.

Середній за період курс гривні щодо долара США визначається: для даних за місяць – як середньозважена вартість долара США в гривнях за місяць; за квартал та за рік – як середньоарифметичне від значень за місяць.

Ревальвація – підвищення курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют.

Рівень доларизації економіки – відношення депозитів у іноземній валюті в банківській системі до загальної суми наявної грошової маси (МЗ).

Рівень монетизації економіки – відношення наявної грошової маси (МЗ) до обсягу номінального ВВП.

Ставки процентні. Система показників за процентними ставками вміщує основні види ставок, що застосовуються в економіці України. Процентні ставки поділяються на процентні ставки Національного банку України та процентні ставки банківського сектору. Процентні ставки банківського сектору наводяться за кредитами й депозитами в національній валюті за даними статистичної звітності банків, що діють на території України.

Процентні ставки в Україні розраховуються у відсотках у річному обчисленні. Місячні показники розраховуються за схемою складного відсотка (базою зважування є дані про обсяги виданих кредитів чи залучених депозитів). Квартальні та річні значення розраховуються як середньоарифметична величина від місячних значень.

Ставки Національного банку України

Ставка облікова – монетарний інструмент, за допомогою якого Національний банк установлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів.

Облікова ставка є найнижчою серед ставок рефінансування і є орієнтиром ціни на гроші. Встановлюється щомісяця.

Ставка рефінансування, що встановлюється під час проведення тендерів, – вартість кредитних коштів Національного банку, яка визначається залежно від попиту банків на них під час проведення Національним банком тендерів. Встановлюється щомісяця.

Ставка за розміщеними депозитними сертифікатами Національного банку України – фіксована процентна ставка на кошти, що мобілізуються Національним банком шляхом випуску свого депозитного сертифікату. Встановлюється щомісяця.

Ставки банківського сектору

Ставка за наданими кредитами та залученими депозитами банків – середньозважена ставка з урахуванням фактичних обсягів за угодами між банками та суб'єктами господарювання, фізичними особами і органами державного управління. Встановлюється щомісяця.

Ставка за наданими кредитами та залученими депозитами на міжбанківському ринку – середньозважена ставка з урахуванням фактичних обсягів за угодами між банками. Встановлюється щодня.

Розділ 3
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ
за 2003 рік

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
БАЛАНС на 31 грудня 2003 року

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	Примітки	2003	2002
Активи			
Кошти та депозити в іноземній валюті	4	34 074	23 317
Цінні папери нерезидентів	5	3 036	172
Авуари в СПЗ		113	151
Монетарне золото		1 101	935
Цінні папери Уряду	6	7 946	9 042
Кредити банкам та іншим позичальникам	7	2 092	879
Внутрішній державний борг	8	10 521	10 522
Внески в рахунок квоти МВФ	9	10 870	9 946
Основні засоби та нематеріальні активи	10	1 386	1 370
Нараховані доходи та інші активи	11	828	936
Усього активів		71 967	57 270
Зобов'язання			
Банкноти та монети в обігу		36 048	27 703
Кошти банків	12	4 338	3 264
Кошти Уряду та інших клієнтів	13	5 078	2 397
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	17	20	88
Кредити отримані	14	384	301
Зобов'язання перед МВФ	15	20 657	19 951
Нараховані витрати та інші зобов'язання	16	857	874
Усього зобов'язань		67 382	54 578
Власний капітал			
Статутний капітал	18	10	10
Фонди та інші резерви		1 534	1 487
Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів		2 977	1 129
Резерв переоцінки основних засобів		64	66
Усього власного капіталу		4 585	2 692
Усього пасивів		71 967	57 270

Голова

С.Л.Тігіпко

Головний бухгалтер – директор
Департаменту бухгалтерського обліку

В.І.Ричаківська

Примітки, подані на стор. 107–146, є невід'ємною частиною цієї фінансової звітності.

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ за 2003 рік

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	Примітки	2003	2002
Процентні доходи	20	810	912
Процентні витрати	20	(222)	(302)
Чистий процентний прибуток	20	588	610
Комісійні доходи	21	174	142
Комісійні витрати	21	(3)	(24)
Чистий комісійний прибуток	21	171	118
Результати від операцій з цінними паперами		1	—
Інші доходи	22	86	138
Усього чисті доходи		846	866
Витрати на утримання персоналу	23	(286)	(277)
Витрати на виготовлення банкнот, монет та іншої продукції		(153)	(147)
Адміністративно-господарські та інші витрати	24	(177)	(171)
Чисте зменшення / (збільшення) резервів	25	337	(11)
Прибуток до розподілу	17	567	260

Голова

С.Л.Тігіпко

Головний бухгалтер – директор
 Департаменту бухгалтерського обліку

В.І.Ричаківська

Директор Фінансового
 департаменту

О.М.Кандибка

Примітки, подані на стор. 107–146, є невід'ємною частиною цієї фінансової звітності.

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ за 2003 рік

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	Примітки	2003	2002
Операційна діяльність			
Чистий прибуток за рік		567	260
Коригування для приведення суми чистого прибутку до суми грошових надходжень від операцій:			
Амортизація		119	109
(Зменшення)/збільшення резервів за активами		(337)	11
Нараховані доходи		(6)	(49)
Нараховані витрати		(8)	(8)
Інший рух коштів, що є не грошовим		—	20
Чистий грошовий прибуток до зміни операційних активів та зобов'язань		335	343
Придбання цінних паперів нерезидентів у торговий портфель		(2 899)	—
Чисте збільшення кредитів банкам та іншим позичальникам		(945)	(415)
Чисте зменшення інших активів		257	230
Чисте збільшення/(зменшення) інших зобов'язань		11	(16)
Сплата прибутку до бюджету		(590)	(235)
Чистий вплив грошових коштів від операційної діяльності		(3 831)	(93)
Інвестиційна діяльність			
Чисте зменшення/(збільшення) строкових депозитів		3 416	(8 735)
Погашення цінних паперів Уряду		1 117	320
Продаж/(придбання) монетарного золота		7	(34)
Придбання основних засобів та нематеріальних активів		(148)	(267)
Надходження від продажу основних засобів та нематеріальних активів		14	23
Чистий приплив/(вплив) грошових коштів від інвестиційної діяльності		4 406	(8 693)

Примітки, подані на стор. 107–146, є невід'ємною частиною цієї фінансової звітності.

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ за 2003 рік

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	Примітки	2003	2002
Фінансова діяльність			
Випуск банкнот та монет в обіг		8 345	7 479
Погашення зобов'язань перед МВФ	15	(1 081)	(968)
Чиста зміна залучених строкових депозитів		3	48
Погашення цінних паперів власного боргу		—	(1 850)
Кредити ЄБРР отримані/(погашені)		83	(20)
Чистий приплив грошових коштів від фінансової діяльності		7 350	4 689
Вплив зміни курсів іноземних валют на грошові кошти та їх еквіваленти		1 760	248
Чисте збільшення/(зменшення) грошових коштів та їх еквівалентів		9 685	(3 849)
Грошові кошти та їх еквіваленти на початок звітного року		7 139	10 988
Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець звітного року	19	16 824	7 139

Голова

С.Л.Тігіпко

Головний бухгалтер – директор
 Департаменту бухгалтерського обліку

В.І.Ричаківська

Примітки, подані на стор. 107–146, є невід'ємною частиною цієї фінансової звітності.

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ЗВІТ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ за 2003 рік

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	Примітка	Статутний капітал	Фонди та інші резерви	Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів	Резерв переоцінки основних засобів	Усього власного капіталу
Залишок на 31 грудня 2001 року		10	1 357	299	67	1 733
Переоцінка іноземної валюти та банківських металів		—	—	830	—	830
Чистий прибуток		—	260	—	—	260
Реалізована переоцінка основних засобів		—	1	—	(1)	—
Перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за підсумками поточного року, що підлягає перерахуванню до Державного бюджету України	17	—	(131)	—	—	(131)
Залишок на 31 грудня 2002 року		10	1 487	1 129	66	2 692
Переоцінка іноземної валюти та банківських металів		—	—	1 848	—	1 848
Чистий прибуток		—	567	—	—	567
Реалізована переоцінка основних засобів		—	2	—	(2)	—
Перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за підсумками поточного року, що підлягає перерахуванню до Державного бюджету України	17	—	(522)	—	—	(522)
Залишок на 31 грудня 2003 року		10	1 534	2 977	64	4 585

Голова

С.Л.Тігіпко

Головний бухгалтер – директор
Департаменту бухгалтерського обліку

В.І.Ричаківська

Директор Фінансового
департаменту

О.М.Кандибка

Примітки, подані на стор. 107–146, є невід'ємною частиною цієї фінансової звітності.

ПРИМІТКИ ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

1. ОСНОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Національний банк України (далі – Національний банк) є центральним банком України і здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, Закону України "Про Національний банк України" та інших законодавчих актів України. Відповідно до законодавства України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Національний банк сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також у межах своїх повноважень цінової стабільності.

Забезпечуючи проведення виваженої макроекономічної політики, Національний банк не має на меті отримання прибутку. Фінансові результати діяльності Національного банку, а також структура його активів, зобов'язань та капіталу визначаються функціями Національного банку як особливого центрального органу державного управління.

Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" Національний банк виконує такі функції, спрямовані на забезпечення виконання зазначених вище основних завдань:

відповідно до Основних засад грошово-кредитної політики, розроблених Радою Національного банку, визначає та проводить грошово-кредитну політику;

монопольно здійснює емісію національної валюти України та організовує її обіг;

виступає кредитором останньої інстанції для банків і організовує систему рефінансування;

забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів і здійснення операцій з ними та банківськими металами;

здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій;

здійснює банківське регулювання та нагляд;

веде Державний реєстр банків, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами України випадках;

веде рахунки Державного казначейства України;

встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, зберігання коштів та майна;

організовує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;

визначає систему, порядок і форми розрахунків, у тому числі між банками;

складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування;

організовує перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видає ліцензії на право перевезення банкнот і монет та інших цінностей;

представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;

бере участь у підготовці кадрів для банківської системи України;

здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах компетенції, визначеної законом.

Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" Національний банк надає кредити банкам для підтримки ліквідності, купує та продає на вторинному ринку

цінні папери, валютні цінності, банківські метали, дорогоцінні метали і камені та інші коштовності, пам'ятні та інвестиційні монети з дорогоцінних металів на внутрішньому і зовнішньому ринках, виконує операції з обслуговування державного боргу, пов'язані з розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням і виплатою доходів за ними, веде рахунки міжнародних організацій, та здійснює інші операції, необхідні для забезпечення виконання своїх функцій. Національний банк також здійснює функції депозитарію облігацій внутрішньої державної позики.

Статутний капітал Національного банку є державною власністю.

Національний банк має 25 територіальних управлінь на території України. Крім того, до складу Національного банку входять Центральне сховище, Державна скарбниця, Група управління проектами міжнародних кредитних ліній, Центральна розрахункова палата, Банкнотно-монетний двір, Фабрика банкнотного паперу, банківські навчальні заклади. Дочірніми установами Національного банку є Українська академія банківської справи (м. Суми) та Львівський банківський інститут, які перебувають у повній власності Національного банку. Львівський банківський інститут (колишній обліково-кредитний технікум Держбанку СРСР) було включено до структури Національного банку в 1991 році в рамках реалізації Законів України "Про економічну самостійність Української РСР" та "Про банки і банківську діяльність". Українська академія банківської справи була передана до сфери управління Національного банку в 2000 році відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1999 року.

Центральний офіс Національного банку розташований за адресою: Україна, 01009, м. Київ, вул. Інститутська, 9. Кількість працівників Національного банку на 31 грудня 2003 року становила 11 425 осіб (2002 рік – 11 928 осіб).

2. ОСНОВИ СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ ТА ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА

Облікова політика Національного банку визначається відповідно до нормативно-правових актів Національного банку, затверджених постановами Правління Національного банку, і базується на вимогах Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ), включаючи Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) та Пояснення, які видає Комітет з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, та національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, за винятком тих випадків, за яких Національний банк застосовує власні методики бухгалтерського обліку з метою дотримання вимог законодавства України та врахування функцій Національного банку як центрального банку країни. Основні відмінності між обліковою політикою, що застосовується Національним банком, та МСФЗ такі:

прибутки та збитки від переоцінки іноземної валюти та банківських металів у зв'язку із зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют та банківських металів відносяться безпосередньо до резерву переоцінки у розділі власного капіталу Національного банку, що не відповідає вимогам МСБО 21 "Вплив змін курсів іноземних валют" щодо відображення курсових різниць у складі доходів та витрат;

переоцінка основних засобів, проведена Національним банком, не відповідає вимогам МСБО 16 "Основні засоби";

у фінансовій звітності Національного банку не здійснювались коригування немонетарних статей для відображення зміни купівельної спроможності гривні, як передбачено МСБО 29 "Фінансова звітність в умовах гіперінфляції", хоча до 1 січня 2001 року Україна вважалася країною з гіперінфляційною економікою;

МСБО 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка" не застосовується до сум заборгованості Уряду і кредитів банкам та іншим позичальникам.

Бухгалтерський облік у Національному банку ведеться в національній валюті України – гривні. Фінансова звітність Національного банку складається в мільйонах гривень.

Принципи консолідації

Звітність дочірніх установ повністю консолідується. Консолідація дочірніх установ здійснюється, починаючи з тієї дати, з якої Національний банк здобув над ними фактичний контроль, і припиняється з дати втрати контролю. Усі залишки на рахунках за внутрішньосистемними розрахунками та операціями під час консолідації вилучаються. Облікова політика дочірніх установ відповідає обліковій політиці Національного банку. Національний банк не складає зведену фінансову звітність без урахування дочірніх установ.

Операції в іноземній валюті

Монетарні активи та зобов'язання в іноземній валюті відображаються за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату складання балансу.

Немонетарні активи та зобов'язання в іноземній валюті відображаються за історичною вартістю (за офіційним курсом на дату здійснення операції). До немонетарних активів та зобов'язань належать:

інвестиції до статутного капіталу компаній;

дебіторська заборгованість з придбання основних засобів та нематеріальних активів і витрати майбутніх періодів;

кредиторська заборгованість з продажу основних засобів та нематеріальних активів.

Операції в іноземній валюті відображаються за офіційним курсом гривні до іноземних валют на день проведення операції. Результати переоцінки монетарних активів та зобов'язань в іноземній валюті у зв'язку зі зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют включаються до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал".

Основні офіційні курси гривні до іноземних валют, за якими відображені монетарні статті балансу, були такими:

	31 грудня 2003 року (гривні)	31 грудня 2002 року (гривні)
1 долар США	5,331500	5,332400
1 СПЗ	7,922450	7,249521
1 євро	6,662242	5,532898

Операції з Міжнародним валютним фондом

Національний банк виконує функції депозитарію і фіскального агента у відносинах України з Міжнародним валютним фондом (далі – МВФ). Усі суми вимог держави до МВФ та зобов'язань перед МВФ відображаються у фінансовій звітності Національного банку. Сума відповідних активів включає авуари в спеціальних правах запозичення (далі – СПЗ) та Внески в рахунок квоти МВФ. Сума відповідних зобов'язань включає цінні папери, випущені на користь МВФ Міністерством фінансів України та Національним банком від імені Уряду України, а також кошти на рахунках МВФ № 1 та № 2. Рахунок № 1 призначений для проведення операцій МВФ, включаючи сплату внесків, купівлю і викуп коштів. Рахунок № 2 використовується для оплати адміністративних витрат МВФ у валюті України.

Результати переоцінки активів і зобов'язань, пов'язаних з членством в МВФ, які виникають у зв'язку зі зміною курсу гривні щодо СПЗ, включаються до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал".

Доходи, отримані за авуарами в СПЗ, відображаються як процентні доходи, а витрати, сплачені за користування коштами МВФ, відображаються як процентні та комісійні витрати у звіті про фінансові результати.

Монетарне золото

Монетарне золото – це запаси золотих зливків світового стандарту, що зберігаються у Державній скарбниці Національного банку. Монетарне золото обліковується за вагою в тройських унціях і оцінюється за офіційним (обліковим) курсом Національного банку на дату складання балансу. Курс Національного банку розраховується на підставі фіксингу Лондонської біржі дорогоцінних металів у доларах США; вартість у доларах США перераховується в гривні за офіційним курсом гривні до долара США. Результат переоцінки монетарного золота у зв'язку із зміною офіційного (облікового) курсу включається до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал".

Золото, яке розміщене в іноземних банках і за яким нараховуються проценти, включається до складу коштів та депозитів в іноземній валюті.

Офіційний курс гривні до золота на 31 грудня 2003 року становив 2 215,771 гривні за 1 тройську унцію золота (на 31 грудня 2002 року – 1 857,275 гривні за 1 тройську унцію золота).

Цінні папери в торговому портфелі

Цінні папери в торговому портфелі – це цінні папери, які обертаються на активному ринку та придбані з метою отримання прибутку від короткострокових коливань ціни. До цієї категорії належать цінні папери, які Національний банк має намір продати протягом короткого періоду після придбання (тобто протягом 1–6 місяців).

Цінні папери в торговому портфелі на дату придбання визнаються за собівартістю, а надалі переоцінюються до їх справедливої вартості під час кожної зміни ринкової ціни.

Процентні доходи нараховуються із застосуванням методу ефективної ставки відсотка.

Проценти за торговими цінними паперами включаються до звіту про фінансові результати як процентні доходи, а прибутки та збитки від продажу та переоцінка цінних паперів до їх ринкової вартості – до результатів від операцій з цінними паперами. Результати переоцінки у зв'язку із зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют включаються до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів у розділі "Власний капітал".

Усі операції з придбання та продажу цінних паперів обліковуються на дату розрахунку, тобто на дату передавання права власності.

Цінні папери у портфелі на продаж

Цінні папери у портфелі на продаж – це цінні папери, які банк має намір утримувати протягом невизначеного періоду часу, у тому числі для цілей монетарної політики.

Цінні папери у портфелі на продаж на дату придбання визнаються за собівартістю, яка включає витрати на їх придбання. Надалі цінні папери в портфелі на продаж обліковуються за справедливою вартістю. Якщо справедливу вартість цінних паперів визначити неможливо (немає активного ринку, попиту на ринку тощо), то боргові цінні папери обліковуються за амортизованою собівартістю, а інвестиції в статутний капітал компаній, які не є асоційованими, дочірніми або спільними, – за собівартістю.

Процентні доходи нараховуються із застосуванням методу ефективної ставки відсотка.

Проценти за цінними паперами у портфелі на продаж включаються до звіту про фінансові результати як процентні доходи, а прибутки та збитки від продажу та переоцінка цінних паперів до їх ринкової вартості – до результатів від операцій з цінними паперами.

Витрати, пов'язані з продажем цінних паперів у портфелі на продаж, визнаються комісійними витратами на дату продажу.

Результати переоцінки боргових цінних паперів у зв'язку із зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют включаються до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал". Інвестиції в статутні капітали компаній, які не є асоційованими, дочірніми або спільними, – не переоцінюються.

Усі операції з придбання та продажу цінних паперів обліковуються на дату розрахунку, тобто на дату передавання права власності на ці цінні папери.

Цінні папери у портфелі до погашення

Цінні папери у портфелі до погашення – це боргові цінні папери, які банк має намір утримувати до терміну погашення, а також ті цінні папери, які придбані Національним банком на первинному ринку до набрання чинності Законом України "Про Національний банк України".

Цінні папери у портфелі до погашення на дату придбання визнаються за собівартістю, яка включає витрати на їх придбання, а надалі – за амортизованою собівартістю.

Процентні доходи нараховуються із застосуванням методу ефективної ставки відсотка.

Проценти за цінними паперами до погашення включаються до звіту про фінансові результати як процентні доходи.

Результати переоцінки цінних паперів у зв'язку із зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют включаються до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал".

Угоди про купівлю-продаж цінних паперів

Цінні папери, придбані за угодами з купівлі-продажу (репо) відображаються як кредити, надані банкам. Різниця між ціною придбання та ціною подальшого продажу відображається як процентний дохід, що нараховується рівномірно протягом строку дії угод.

Кошти, що отримані за угодами про продаж-купівлю цінних паперів, включаються до статті "Кошти банків". Цінні папери залишаються в складі активів банку. Різниця між ціною продажу цінних паперів та ціною їх зворотного викупу відображається як процентні витрати, які нараховуються рівномірно протягом строку дії угод.

Кредити банкам та іншим позичальникам

Кредити, надані банкам та іншим позичальникам, відображаються за основною сумою заборгованості з вирахуванням створених резервів на покриття фінансових ризиків.

Резерв на покриття фінансових ризиків формується на підставі оцінки перспектив погашення кредитів. Резерви створюються за заборгованістю, імовірність повернення якої викликає сумнів. Основними факторами, що беруться до уваги під час визначення суми резервів на покриття фінансових ризиків, є платоспроможність позичальника, стан обслуговування заборгованості, фінансовий стан, поточні економічні та інші умови.

Суми безнадійної заборгованості за кредитами після здійснення всіх юридичних процедур списуються за рахунок створених резервів. Повернення раніше списаних сум заборгованості відображається як дохід шляхом зменшення витрат на формування резервів. Загальна сума збільшення або зменшення резерву за рік включається до звіту про фінансові результати.

Внутрішній державний борг

Внутрішній державний борг – це заборгованість за кредитами, що надані Уряду в національній та іноземній валюті. Кредити в національній валюті відображаються за основною сумою заборгованості з вирахуванням створеного резерву. Кредити, що надані Уряду в доларах США, відображаються на дату балансу за офіційним курсом гривні до іноземних валют. Результати переоцінки кредитів, наданих Уряду в іноземній валюті, включаються до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал".

Резерви під внутрішній державний борг за кредитами Уряду створюються відповідно до законодавства України (примітка 8).

Законом України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" від 20 квітня 2000 року передбачена плата за обслуговування кредитів, що надані Уряду в національній валюті, проте період, за який здійснюватиметься ця плата, не визначено. Сплата процентів за кредитами, що надані Уряду в іноземній валюті, цим Законом не передбачена.

Цінні папери власного боргу

Цінні папери власного боргу включають депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком. Цінні папери власного боргу спочатку визнаються за собівартістю, що є вартістю отриманих коштів. Надалі цінні папери власного боргу обліковуються за амортизованою собівартістю.

Витрати за цінними паперами власного боргу, що емітовані Національним банком, відображаються як процентні витрати у звіті про фінансові результати.

Зобов'язання, пов'язані з кредитуванням

Під час звичайної діяльності Національний банк бере на себе зобов'язання, пов'язані з кредитуванням, включаючи зобов'язання щодо надання кредитів, акредитиви та гарантії, які обліковуються за позабалансовими рахунками.

Основні засоби та нематеріальні активи

Основні засоби та нематеріальні активи відображаються в обліку за первісною вартістю з урахуванням переоцінки та накопиченого зносу. Переоцінка певної частини основних засобів проводилася Національним банком в 1998 році на основі ринкових цін. Суми переоцінки відображаються в статті "Резерв переоцінки основних засобів" у розділі "Власний капітал". Суми реалізованої переоцінки основних засобів переносяться до статті "Фонди та інші резерви" у розділі "Власний капітал" під час вибуття об'єктів основних засобів, що раніше були переоцінені.

Незавершене будівництво в обліку відображається за первісною вартістю. Після завершення будівництва активи переводяться до класу будівель та споруд за первісною вартістю. Незавершене будівництво не амортизується до того часу, коли актив буде готовий до використання.

Амортизація

Нарахування амортизації основних засобів та нематеріальних активів здійснюється після введення їх в експлуатацію із застосуванням прямолінійного методу. Амортизація основних засобів та нематеріальних активів розраховується протягом строку корисної експлуатації активів таким чином:

нематеріальні активи	4–8 років;
будівлі та споруди	20–50 років;
транспортні засоби	8–28 років;
машини та обладнання	4–30 років;
інструменти, прилади та інвентар	4–10 років;
інші	2–10 років.

Нарахування амортизації основних засобів та нематеріальних активів проводиться щомісяця, виходячи з первісної вартості та норм амортизаційних відрахувань за кожним об'єктом. Нарахування амортизації починається з місяця, наступного за тим, у якому об'єкт основних засобів або нематеріальних активів став придатним для корисного використання. Нарахування амортизації припиняється, починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта.

Прибутки та збитки від вибуття основних засобів та нематеріальних активів визначаються як різниця між виручкою від їх реалізації і балансовою вартістю та відображаються у звіті про фінансові результати як інші доходи або витрати.

Витрати, які пов'язані з поліпшенням основних засобів та нематеріальних активів, що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, капіталізуються. Витрати на ремонт і технічне обслуговування визнаються витратами в міру їх здійснення.

Інвестиції в асоційовані компанії

Асоційовані компанії – це компанії, в яких Національний банк володіє від 20 до 50 відсотків прав голосу або на які Національний банк має значний вплив, але не має контролю над цими компаніями. Інвестиції в асоційовані компанії на дату придбання відображаються за собівартістю. Надалі інвестиції в асоційовані компанії обліковуються за методом участі в капіталі, крім випадків, за яких асоційована компанія здійснює свою діяльність в умовах довгострокових обмежень щодо передавання коштів інвесторам або коли інвестицію утримують з метою продажу в найближчому майбутньому. У цих випадках інвестиції відображаються за методом собівартості. За методом участі в капіталі частка Національного банку в прибутках або збитках асоційованої компанії після дати придбання включається до звіту про фінансові результати, а частка в зміні капіталу асоційованої компанії відображається у звіті про власний капітал.

Інвестиції в асоційовані компанії включаються до статті „Нараховані доходи та інші активи”.

Банківські та інші дорогоцінні метали

Банківські метали – це запаси золота, що не є монетарним, срібла, платини та паладію, що зберігаються в Державній скарбниці Національного банку. Банківські метали обліковуються за вагою в трійських унціях і оцінюються за офіційним (обліковим) курсом Національного банку. Курс Національного банку розраховується за ціною Лондонської біржі дорогоцінних металів у доларах США; вартість у доларах США перераховується в гривні за офіційним курсом гривні до долара США.

Офіційні курси гривні до банківських металів, за якими банківські метали відображені в балансі:

	31 грудня 2003 року (гривні)	31 грудня 2002 року (гривні)
1 трійська унція золота	2 215,771	1 857,275
1 трійська унція срібла	31,509	24,902
1 трійська унція платини	4 329,178	3 167,446
1 трійська унція паладію	1 039,643	1 253,114

Результат переоцінки банківських металів у зв'язку із зміною офіційного (облікового) курсу, включається до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал".

Банківські метали, розміщені на депозитних рахунках в іноземних банках, включаються до статті "Кошти та депозити в іноземній валюті".

Інші дорогоцінні метали включають брухт золота та інших металів і зливки, які не відповідають визначеним стандартам та обліковуються за вартістю придбання.

Банківські та інші дорогоцінні метали включаються до статті "Нараховані доходи та інші активи".

Банкноти та монети в обігу

Сума банкнот та монет в обігу включає номінальну вартість банкнот і монет (обігових

та ювілейних), випущених Національним банком після введення гривні в обіг у вересні 1996 року. Номінальна вартість випущених в обіг банкнот і монет є зобов'язаннями Національного банку. Банкноти та монети в обігу визнаються зобов'язаннями в момент видачі їх Національним банком банкам та клієнтам Національного банку. Готівкові кошти в національній валюті, що зберігаються у сховищах та касах Національного банку, не включаються до суми банкнот та монет в обігу.

Визнання доходів та витрат

Доходи та витрати відображаються у звіті про фінансові результати за методом нарахування, крім доходів та витрат за коштами до запитання, які відображаються за касовим методом.

У разі визнання доходів сумнівними їх нарахування призупиняється. Під сумнівні нараховані доходи створюються резерви.

Витрати на виготовлення грошей

Національний банк здійснює виготовлення банкнот і монет національної валюти (у тому числі пам'ятних і ювілейних монет з дорогоцінних і недорогоцінних металів). Витрати на виготовлення банкнот і монет (окрім пам'ятних і ювілейних) відображаються за рахунками витрат Національного банку в міру передавання банкнот і монет до резервних фондів Національного банку. Витрати на виготовлення грошей включають амортизацію виробничого устаткування, витрати на оплату праці, інші виробничі витрати та витрати з доставки банкнот та обігових монет до Центрального сховища.

Вартість виготовлених пам'ятних і ювілейних монет визнається активом у балансі Національного банку в статті "Нараховані доходи та інші активи" та списується на витрати в міру реалізації цих монет.

Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів

Прибутки та збитки від переоцінки монетарних активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах у зв'язку із змінами курсу гривні до іноземних валют та банківських металів ураховуються в статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі „Власний капітал" і не включаються до звіту про фінансові результати.

Витрати на перерахування до загальнодержавних соціальних фондів

Національний банк проводить перерахування внесків (зборів) до загальнодержавних соціальних фондів: пенсійного, соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та соціального страхування від нещасних випадків. Розмір збору до Пенсійного фонду становив 32% від загального нарахованого фонду оплати праці, розмір збору до інших фондів – 5,66% (максимум 1 002 гривні на одного працівника за один місяць). Кошти, що перераховуються до загальнодержавних соціальних фондів, визнаються витратами Національного банку в міру їх здійснення.

Грошові кошти та їх еквіваленти

З метою звітування про рух грошових коштів та відображення змін у ліквідності як в іноземній, так і в національній валюті до грошових коштів та їх еквівалентів включаються фінансові активи до запитання та терміном погашення до трьох місяців, які можуть бути використані за першою вимогою і мають незначний ризик коливання вартості, а також зобов'язання до запитання.

Фінансові активи, які не можуть вільно конвертуватися в грошові кошти внаслідок їх недостатньої ліквідності або у зв'язку з обмеженням щодо їх використання та розпорядження ними, виключаються з грошових коштів та їх еквівалентів.

Взаємні заліки

Взаємозалік фінансових активів та зобов'язань (з подальшим включенням до балансу

лише їх чистої суми) може здійснюватися лише в разі наявності юридично визначеного права взаємозаліку визнаних сум, якщо є намір провести розрахунок на основі чистої суми або одночасно реалізувати актив та розрахуватися за зобов'язаннями.

Розрахунки та припущення

Підготовка фінансової звітності вимагає від керівництва розрахунків та припущень, що впливають на суми активів та зобов'язань, відображених у фінансовій звітності, на розкриття умовних активів і зобов'язань на звітну дату, а також на суми доходів та витрат, що відображаються у фінансових звітах протягом звітного періоду. Хоча ці розрахунки базуються на наявній у керівництва інформації про поточні події, фактичні результати можуть відрізнятись від цих розрахунків.

Порівняльна інформація

Для забезпечення відповідності з поточним роком порівняльні суми були рекласифіковані та переобраховані, а саме:

суми нарахованих доходів до отримання (витрат до сплати) відображені в статті "Нараховані доходи та інші активи" ("Нараховані витрати та інші зобов'язання") (в 2002 році нараховані доходи та нараховані витрати були відображені окремими статтями);

суму внеску до Чорноморського банку торгівлі та розвитку (далі – ЧБТР) у балансі відображено в статті "Цінні папери нерезидентів" (у 2002 році – у статті "Інші активи");

погашення зобов'язань перед МВФ у звіті про рух грошових коштів відображено за офіційним (обліковим) курсом на дату проведення операції (у 2002 році – за річним курсом, установленим МВФ);

балансова вартість фінансових активів у примітці 33 "Справедлива вартість фінансових інструментів" включає суми нарахованих доходів (у 2002 році – без урахування нарахованих доходів).

3. ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ

У 2003 році в Україні спостерігалися тенденції економічного зростання за наявності відносно високого рівня інфляції, який в 2003 році становив 8,2%. Зокрема, відбулося прискорення темпів зростання валового внутрішнього продукту, що становило 9,4% за попередніми статистичними даними на дату складання звітності (у 2002 році – 5,2%). Протягом 2003 року валюта України залишалася стабільною. Офіційний курс гривні до долара США зріс з 5,3324 гривні за один долар США на 31 грудня 2002 року до 5,3315 гривні за один долар США на 31 грудня 2003 року. Для 2003 року було характерне значне зростання золотовалютного резерву з 4,4 мільярда доларів США на 31 грудня 2002 року до 6,9 мільярда доларів США на 31 грудня 2003 року. Облікова ставка Національного банку на 31 грудня 2002 року та на 31 грудня 2003 року становила 7% річних.

Разом з тим, незважаючи на позитивні тенденції розвитку, економіка України характеризується особливостями, властивими ринковій економіці перехідного періоду, до яких належать наявність валюти, що не є конвертованою за межами країни, низька ліквідність державного та приватного ринків боргових зобов'язань та капіталу, а також бюджетні обмеження. Зокрема, бюджетні обмеження впливають на спроможність Уряду України погашати заборгованість Уряду перед Національним банком.

Відповідно до Закону України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" від 20 квітня 2000 року погашення внутрішнього державного боргу в іноземній валюті повинно було розпочатись у 2002 році. Проте Законами України про Державний бюджет України на 2002–2004 роки коштів, необхідних для погашення внутрішнього державного боргу, не передбачалося. Відповідно погашення внутрішнього державного боргу в 2002–2003 роках не відбувалося.

Перспективи майбутньої економічної стабільності в Україні залежать від економічних заходів, яких вживає Уряд, у тому числі зваженої бюджетної політики та інших факторів, включаючи законодавчі, політичні та регуляторні зміни.

У таблиці зазначені суми балансових та позабалансових статей, пов'язаних із заборгованістю Уряду.

	Примітки	(у мільйонах гривень)	
		2003	2002
Цінні папери Уряду	6	7 946	9 042
Внутрішній державний борг	8	10 521	10 522
Гарантії, надані від імені Уряду	32	307	796

Інформація щодо розрахункової справедливої вартості заборгованості Уряду наведена в примітці 33.

4. КОШТИ ТА ДЕПОЗИТИ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Готівкова іноземна валюта	36	17
Кошти до запитання:		
у банках країн ОЕСР	2 084	896
у банках-резидентах	—	4
Строкові депозити у банках країн ОЕСР:		
в іноземній валюті	30 546	21 399
у золоті	543	473
у банківських металах	865	528
Усього коштів та депозитів в іноземній валюті	34 074	23 317

До суми коштів до запитання та строкових депозитів у банках країн ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) включені кошти, використання яких регулюється окремими угодами, зокрема:

залишки за рахунками спеціального призначення загальною сумою 28 мільйонів гривень (2002 рік – 38 мільйонів гривень), які ведуться Національним банком у рамках кредитних ліній, отриманих від міжнародної фінансової установи;

залишки за рахунками спеціального призначення загальною сумою 32 мільйони гривень (2002 рік – 37 мільйонів гривень), які ведуться Національним банком від імені Німецько-Українського фонду – неприбуткової організації для підтримки та розвитку малих та середніх підприємств України.

Строкові депозити в банківських металах включають депозити у платині та паладії. За цими депозитами та депозитами в золоті Національний банк отримує проценти в доларах США.

Аналіз коштів та депозитів в іноземній валюті в розрізі резидентності наведено в примітці 27, аналіз кредитного ризику за коштами та депозитами в іноземній валюті наведено в примітці 28, аналіз валютного ризику – у примітці 29, аналіз процентного ризику – у примітці 30 та аналіз ліквідності – у примітці 31.

5. ЦІННІ ПАПЕРИ НЕРЕЗИДЕНТІВ*(у мільйонах гривень)*

	Торговий портфель	Портфель на продаж	Усього цінних паперів нерезидентів	
	2003		2003	2002
Купонні облігації Уряду США	2 882	—	2 882	—
Акції Чорноморського банку торгівлі та розвитку	—	154	154	172
Усього цінних паперів нерезидентів	2 882	154	3 036	172

Починаючи з 2003 року Національний банк розподіляє цінні папери нерезидентів на торговий портфель та портфель на продаж.

Купонні облігації Уряду США

За станом на 31 грудня 2003 року в торговому портфелі Національного банку обліковуються купонні облігації за номінальною вартістю 536 мільйонів доларів США (2 860 мільйонів гривень за номінальною вартістю за курсом на 31 грудня 2003 р.). Ці облігації мають номінальну вартість 1000 доларів США кожна. За станом на кінець року середня доходність купонних облігацій в торговому портфелі Національного банку становила 1,18 %.

Акції Чорноморського банку торгівлі та розвитку (ЧБТР)

За станом на 31 грудня 2003 року сума внеску Національного банку до статутного фонду ЧБТР становить 30 мільйонів СПЗ (154 мільйони гривень), у тому числі несплачена частка інвестиції в сумі 7 мільйонів СПЗ (53 мільйони гривень), що оформлена борговим зобов'язанням на користь ЧБТР (примітка 16). Частка Національного банку в статутному фонді ЧБТР становить 10%. Відповідно до Указу Президента України подальші платежі за цим зобов'язанням здійснюватимуться за рахунок коштів Державного бюджету України.

У 2003 році сума внеску до статутного фонду ЧБТР зменшилася на 3 мільйони СПЗ (18 мільйонів гривень за курсом гривні до СПЗ на дату придбання інвестиції) у результаті викупу Міністерством фінансів України частки Національного банку в статутному фонді ЧБТР.

Аналіз цінних паперів нерезидентів у розрізі резидентності наведено в примітці 27, аналіз кредитного ризику – у примітці 28, аналіз валютного ризику – у примітці 29, аналіз процентного ризику – у примітці 30 та аналіз ліквідності – у примітці 31.

6. ЦІННІ ПАПЕРИ УРЯДУ

(у мільйонах гривень)

	Портфель на продаж	Портфель до погашення	Усього цінних паперів Уряду	
	2003		2003	2002
Боргові цінні папери Уряду в національній валюті:				
процентні облігації внутрішньої державної позики 2000 року	1 771	5 667	7 438	8 500
векселі Державного казначейства України	—	395	395	395
Боргові цінні папери Уряду в іноземній валюті:				
облігації зовнішньої державної позики 1995 року	—	—	—	26
облігації зовнішньої державної позики 2000 року	—	113	113	121
Усього цінних паперів Уряду	1 771	6 175	7 946	9 042

Цінні папери Уряду – це облігації і векселі, які випущені Міністерством фінансів від імені Уряду України та відповідно ним гарантовані.

Відповідно до Закону України „Про Національний банк України” Національний банк здійснює операції з цінними паперами Уряду тільки на вторинному ринку.

Починаючи з 2003 року Національний банк розподіляє цінні папери Уряду на портфелі на продаж та до погашення, залежно від наміру.

Боргові цінні папери Уряду в національній валюті

Портфель боргових цінних паперів у національній валюті на продаж формується з цінних паперів Уряду, придбаних Національним банком з метою управління грошово-кредитним ринком.

Боргові цінні папери Уряду в національній валюті включають:

1. Процентні облігації внутрішньої державної позики (далі – ПОВДП), які були отримані Національним банком у результаті проведеної в жовтні 2000 року реструктуризації строкової та простроченої заборгованості за цінними паперами Уряду 1998–2000 років випуску. ПОВДП мають номінальну вартість 1000 гривень кожна. Процентні ставки встановлюються Міністерством фінансів України щорічно відповідно до основних умов випуску ПОВДП 2000 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України, на підставі прогнозного рівня інфляції на поточний рік, скоригованого на співвідношення між прогнозованим та фактичним рівнем інфляції за попередній рік. Унаслідок дефляційних процесів ставка відсоткового доходу за ПОВДП на 2003 рік була встановлена на рівні 0% (2002 рік – 0,422% на місяць), у зв'язку з цим протягом 2003 року проценти за ПОВДП не сплачувалися. На 2004 рік (з 25 грудня 2003 до 24 грудня 2004 рр.) Міністерство фінансів України встановило ставку обслуговування ПОВДП на рівні 0,7% на місяць.

У 2003 році відбулося погашення ПОВДП на загальну суму 1 062 мільйони гривень. Операції з купівлі-продажу ПОВДП Національним банком у 2003 році не здійснювалися. ПОВДП підлягають погашенню щомісячними платежами до 2010 року.

2. Прості векселі Державного казначейства України, які були отримані у вересні 2000

року від Міністерства фінансів України в процесі реструктуризації нарахованих доходів за облігаціями внутрішніх державних позик, що підлягали отриманню в 2000–2004 роках. Загальна номінальна вартість цих векселів становить 395 мільйонів гривень. Нарахування процентів за векселями Державного казначейства не передбачено. Векселі загальною сумою 196 мільйонів гривень погашатимуться у 2009 році, а решта – у 2010 році.

Боргові цінні папери Уряду в іноземній валюті

Боргові цінні папери Уряду в іноземній валюті включають:

1. Облігації зовнішньої державної позики (далі – ОЗДП) 1995 року, номіновані в доларах США, випущені Міністерством фінансів України від імені Уряду України на користь російського акціонерного товариства "Газпром" у 1995 році. Облігації були придбані в 2000 році в українського банку. Номінальна вартість облігацій становила 5000 доларів США кожна. За цими облігаціями сплачувався купон у розмірі 8,5% річних. Погашення облігацій відбулося у вересні 2003 року.

2. Облігації зовнішньої державної позики 2000 року, номіновані в євро з купонним доходом 10% річних, отримані в результаті заміни ОЗДП 1995 року. Ці облігації мають номінальну вартість 1000 євро кожна та підлягають погашенню частковими платежами два рази на рік до 2007 року. Купон за ними сплачується щокварталу. Протягом 2003 року відбулося погашення ОЗДП 2000 року на суму 5 мільйонів євро (28 мільйонів гривень за курсом гривні до євро на дату платежу).

Аналіз кредитного ризику за цінними паперами Уряду наведено в примітці 28, аналіз валютного ризику – у примітці 29, аналіз процентного ризику – у примітці 30 та аналіз ліквідності – у примітці 31. Інформацію про розрахункову справедливу вартість цінних паперів Уряду наведено в примітці 33.

7. КРЕДИТИ БАНКАМ ТА ІНШИМ ПОЗИЧАЛЬНИКАМ

(у мільйонах гривень)

	2003	2002
Поточні кредити	2 277	1 006
Прострочені кредити	172	504
Резерв під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам	(357)	(631)
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам	2 092	879

Загальна сума кредитів, які не обслуговуються і за якими не нараховуються процентні доходи, на 31 грудня 2003 року становила 174 мільйони гривень (2002 рік – 505 мільйонів гривень).

Кредити банкам та іншим позичальникам за цільовим призначенням на 31 грудня подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Кредити, надані банкам для підтримання їх ліквідності:		
короткострокові	976	464
довгострокові	779	443
Кредити, надані в рамках кредитних ліній для підтримання малих та середніх підприємств (МСП) за рахунок коштів, отриманих від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР)	518	421
Інші	176	182
Резерв під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам	(357)	(631)
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам	2 092	879

Кредити для підтримання ліквідності банків надавалися переважно під забезпечення облігацій підприємств, державних цінних паперів, майнових прав за договорами про раніше надані банками кредити суб'єктам господарювання та коштів у національній валюті на кореспондентських рахунках банків у Національному банку.

У сумі резерву під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам відбулися такі зміни:

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Резерв під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам на початок року	631	624
(Зменшення)/збільшення резерву	(267)	7
Списання активу за рахунок резерву	(7)	—
Резерв під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам на кінець року	357	631

Зменшення суми резерву відбулося у зв'язку з погашенням простроченої заборгованості за кредитом.

Аналіз кредитів банкам та іншим позичальникам у розрізі резидентності наведено в примітці 27, аналіз кредитного ризику – у примітці 28, аналіз валютного ризику – у примітці 29, аналіз процентного ризику – у примітці 30 та аналіз ліквідності – у примітці 31. Інформацію про розрахункову справедливую вартість кредитів банкам та іншим позичальникам наведено в примітці 33.

8. ВНУТРІШНІЙ ДЕРЖАВНИЙ БОРГ

(у мільйонах гривень)

	2003	2002
Внутрішній державний борг за кредитами, наданими Уряду в національній валюті:		
1991–1993	129	129
1994–1996	3 439	3 439
Усього внутрішнього державного боргу в національній валюті	3 568	3 568
Внутрішній державний борг за кредитами, наданими Уряду в іноземній валюті:		
1995	3 711	3 711
1996	2 601	2 602
Усього внутрішнього державного боргу в іноземній валюті	6 312	6 313
Внутрішній державний борг за несплаченими доходами за кредитами, наданими Уряду в іноземній валюті	710	710
Резерв під внутрішній державний борг за кредитами, наданими Уряду в національній валюті	(69)	(69)
Усього внутрішнього державного боргу	10 521	10 522

Кредити в національній та іноземній валюті надавалися Національним банком у 1991–1996 роках для фінансування дефіциту Державного бюджету.

Заборгованість за кредитами, наданими Уряду в національній валюті в 1991–1993 роках у сумі 129 мільйонів гривень, було віднесено до внутрішнього державного боргу за рішеннями Верховної Ради України та Президента України. На дату складання звітності питання строків погашення зазначеної заборгованості та плати за її обслуговування законодавчо не врегульовано.

20 квітня 2000 року було прийнято Закон України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України". Відповідно до цього Закону заборгованість за кредитами в національній валюті, які надавались у 1994–1996 роках у сумі 3 439 мільйонів гривень, заборгованість за кредитами, наданими в іноземній валюті в сумі 1 184 мільйони доларів США (6 312 мільйонів гривень за курсом на 31 грудня 2003 р.) та несплачені доходи за обслуговування кредитів Уряду в іноземній валюті в сумі 133 мільйони доларів США (710 мільйонів гривень за курсом на 31 грудня 2003 р.) було реструктуризовано та віднесено на внутрішній державний борг. Несплачені доходи за обслуговування кредитів Уряду в іноземній валюті відображені в статті "Нараховані витрати та інші зобов'язання" (примітка 16) та визнаватимуться у звіті про фінансові результати під час погашення внутрішнього державного боргу.

Законом передбачено, що сума внутрішнього державного боргу України в національній валюті за кредитами, наданими в 1994–1996 роках, підлягатиме погашенню щокварталу рівними частинами із здійсненням плати на рівні 5% річних за її обслуговування, починаючи з 2010 року до 2035 року. Проте в Законі чітко не визначено період, за який сплачуватимуться відсотки. У зв'язку з цим процентні доходи за кредитами, що надані Уряду в національній валюті, у звіті про фінансові результати не визнаються.

Сума внутрішнього державного боргу Уряду України в доларах США повинна була погашатися щокварталу рівними частинами, починаючи з 2002 року до 2009 року. Проте Законами України про Державний бюджет України на 2002–2004 роки коштів, необхідних для погашення внутрішнього державного боргу, не передбачалося. З метою врегулювання зазначеного питання Національний банк звернувся до Уряду України щодо внесення змін до чинного законодавства.

Законом України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" сплата відсотків за кредитами, наданими Урядом в іноземній валюті, які віднесені до внутрішнього державного боргу, не передбачена. У зв'язку з цим процентні доходи у звіті про фінансові результати також не визнавалися.

Відповідно до Закону України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" у 2000 році Національний банк створив резерв у розмірі 2% від суми боргу за кредитами, що надані Урядом в національній валюті в 1994–1996 роках. Починаючи з 2001 року Законами України про Державний бюджет України на 2001–2004 роки дію статті про створення резервів було призупинено. У зв'язку з цим після 2000 року резерви за внутрішнім державним боргом у національній валюті не створювалися.

Створення резервів під кредити, надані Урядом в іноземній валюті, що віднесені на внутрішній державний борг, законодавством України не передбачено.

Аналіз кредитного ризику за внутрішнім державним боргом представлено в примітці 28, аналіз внутрішнього державного боргу за валютами наведено в примітці 29, аналіз процентного ризику – у примітці 30 та аналіз ліквідності – у примітці 31. Інформацію про розрахункову справедливу вартість внутрішнього державного боргу наведено в примітці 33.

9. ВНЕСКИ В РАХУНОК КВОТИ МВФ

Сума квоти – це внесок України як члена Міжнародного валютного фонду (МВФ). Величина квоти залежить від економічного розвитку країни і визначається Радою директорів МВФ. Квота визначає для країни-члена кількість голосів у МВФ, ліміти доступу до фінансових ресурсів МВФ та частку в розподілі Спеціальних Прав Запозичення (СПЗ) – одиниці обліку МВФ. Основна частина квоти України була сплачена шляхом випуску безпроцентних векселів, а решта зарахована на рахунки МВФ № 1 та № 2 (примітка 15). На 31 грудня 2003 року загальна сума квоти України становила 1 372 мільйони СПЗ або 10 870 мільйонів гривень за курсом на кінець року (2002 рік – 1 372 мільйони СПЗ). Відсотки за квотою не нараховуються.

10. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ

	(у мільйонах гривень)							
	Немате- ріальні активи	Будівлі та споруди	Транс- портні засоби	Маши- ни та облад- нання	Інструмен- ти, прила- ди та інвентар	Інші основні засоби	Незавер- шені капіталь- ні вкла- дення	Усього
Залишкова вартість на початок звітного періоду	32	678	25	327	67	107	134	1 370
Первісна (переоцінена) вартість на початок звітного року	45	796	55	522	107	156	134	1 815
Знос на початок звітного періоду	13	118	30	195	40	49	—	445
Надходження	5	27	3	22	8	25	58	148
Вибуття:	—	(8)	—	(2)	(1)	(2)	—	(13)
Первісна вартість	—	(10)	(3)	(7)	(1)	(6)	—	(27)
Знос	—	(2)	(3)	(5)	—	(4)	—	(14)
Переведення до іншої категорії	—	56	—	18	—	(18)	(56)	—
Амортизація (знос), нарахована за звітний рік	7	20	5	52	14	21	—	119
Первісна (переоцінена) вартість на кінець звітного періоду	50	869	55	555	114	157	136	1 936
Знос на кінець звітного періоду	20	136	32	242	54	66	—	550
Залишкова вартість на кінець звітного періоду	30	733	23	313	60	91	136	1 386

Залишкова вартість основних засобів включає суму переоцінки в розмірі 64 мільйони гривень (2002 рік – 66 мільйонів гривень).

За станом на 31 грудня 2003 року основні засоби та нематеріальні активи включають активи за первісною (переоціненою) вартістю 88 мільйонів гривень (2002 рік – 55 мільйонів гривень), які повністю амортизовані, але які Національний банк продовжує використовувати.

На основні засоби загальною сумою 6 мільйонів гривень (2002 рік – 6 мільйонів гривень), які перебувають на реконструкції та консервації, амортизація не нараховується.

11. НАРАХОВАНІ ДОХОДИ ТА ІНШІ АКТИВИ

(у мільйонах гривень)

	2003	2002
Нараховані доходи	230	208
Банківські метали	207	205
Депозит, розміщений у банку-резиденті	196	392
Оборотні матеріальні активи	81	93
Дебіторська заборгованість	75	75
Дорогоцінні метали та каміння	39	32
Інвестиції в асоційовані компанії	25	25
Пам'ятні і ювілейні монети та інша нумізматична продукція	21	23
Резерв під заборгованість за нарахованими доходами та іншими активами	(46)	(117)
Усього нарахованих доходів та інших активів	828	936

Депозит, розміщений у банку-резиденті, – це кошти в доларах США, які накопичилися на коррахунку Національного банку в державному банку за 1994–1995 роки за рахунок викупу надходжень в іноземній валюті на користь резидентів, які підлягали обов'язковому продажу. Депозит підлягає погашенню в 2004 році. Ефективна процентна ставка за цим депозитом подана в примітці 30.

Нараховані доходи на 31 грудня подані таким чином:

(у мільйонах гривень)

	2003	2002
Нараховані доходи за коштами та депозитами в іноземній валюті	153	90
Нараховані доходи за кредитами банкам та іншим позичальникам	42	111
Нараховані доходи за цінними паперами нерезидентів	18	—
Нараховані доходи за цінними паперами Уряду	12	1
Інші нараховані доходи	5	6
Усього нарахованих доходів	230	208
Резерв під заборгованість за нарахованими доходами за кредитами банкам та іншим позичальникам	(37)	(108)
Резерв під інші нараховані доходи	(1)	(1)
Усього нарахованих доходів за мінусом резерву	192	99

У сумі резерву під заборгованість за нарахованими доходами та іншими активами відбулися такі зміни:

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Резерв під заборгованість за нарахованими доходами та іншими активами на початок року	117	113
(Зменшення)/ збільшення резерву	(70)	4
Списання активу за рахунок резерву	(1)	—
Резерв під заборгованість за нарахованими доходами та іншими активами на кінець року	46	117

Зменшення суми резерву відбулося у зв'язку з отриманням коштів у рахунок погашення нарахованих доходів за обслуговування простроченого кредиту.

Інвестиції в асоційовані компанії на 31 грудня подані таким чином:

Назва	Країна реєстрації	Вид компанії	Сума		Частка участі (%)	
			2003	2002	2003	2002
Німецько-Український фонд	Україна	Фінансова установа особливого виду	24	24	31,25	31,25
Міждержавний банк	Росія	Фінансова установа	1	1	20,70	20,70
Усього			25	25		

Німецько-Український фонд (НУФ) був заснований Кабінетом Міністрів України в особі Міністерства фінансів, Національним банком та Німецькою кредитною установою для відбудови (KfW). Відповідно до Статуту НУФ не має на меті отримання прибутку і не виплачує дивіденди своїм засновникам. Прибуток НУФ спрямовується на збільшення кредитних ресурсів для малих та середніх підприємств. Таким чином, Національний банк не обліковує інвестицію в НУФ за методом участі в капіталі.

Аналіз нарахованих доходів та інших активів у розрізі резидентності наведено в примітці 27, аналіз кредитного ризику – в примітці 28, аналіз валютного ризику – у примітці 29 та аналіз ліквідності – у примітці 31.

12. КОШТИ БАНКІВ

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Кореспондентські рахунки:		
у гривнях	3 999	3 065
в іноземній валюті	48	25
Строкові депозити в іноземній валюті	167	157
Кошти банків на рахунках із спеціальним режимом використання:		
у гривнях	123	17
в іноземній валюті	1	—
Усього коштів банків	4 338	3 264

Кореспондентські рахунки в гривнях включають також суми обов'язкових резервів українських банків у Національному банку. Проценти за залишками на кореспондентських рахунках не нараховуються.

Аналіз коштів банків у розрізі резидентності наведено в примітці 27, аналіз валютного ризику – у примітці 29, аналіз процентного ризику – у примітці 30 та аналіз ліквідності – у примітці 31.

13. КОШТИ УРЯДУ ТА ІНШИХ КЛІЄНТІВ

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Кошти бюджетів	4 966	2 162
Інші	112	235
Усього коштів Уряду та інших клієнтів	5 078	2 397

Національний банк обслуговує кошти Державного і місцевого бюджетів України, які консолідовані на єдиному казначейському рахунку.

Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" за всіма бюджетними рахунками проценти не нараховуються.

Аналіз коштів Уряду та інших клієнтів у розрізі резидентності наведено в примітці 27, аналіз валютного ризику – у примітці 29, аналіз процентного ризику – в примітці 30 та аналіз за строками погашення – у примітці 31.

14. КРЕДИТИ ОТРИМАНІ

За цією статтею відображено довгострокові кредити, отримані в рамках кредитних ліній ЄБРР для фінансування банків з метою підтримки малих та середніх підприємств (МСП):

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
МСП-1	53	88
МСП-2	335	216
Неамортизована частка одноразової комісії за надання кредиту	(4)	(3)
Усього кредитів отриманих	384	301

Аналіз за валютами отриманих кредитів наведено в примітці 29, аналіз процентного ризику – у примітці 30 та аналіз за строками погашення – у примітці 31.

15. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЕРЕД МВФ

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Рахунки МВФ № 1 та № 2	27	26
Векселі на користь МВФ зі сплати внеску в рахунок квоти	10 843	9 920
Векселі на користь МВФ з купівлі коштів:		
програма системної трансформації	823	1 356
програма розширеного фінансування	8 964	8 649
Усього зобов'язань перед МВФ	20 657	19 951

Протягом 2003 року відбулося погашення зобов'язань перед МВФ за програмою системної трансформації на суму 83 мільйони СПЗ (587 мільйонів гривень за річним курсом МВФ або 622 мільйони гривень за офіційним курсом на дату платежу) та програмою розширеного фінансування на суму 61 мільйон СПЗ (441 мільйон гривень за річним курсом МВФ або 459 мільйонів гривень за офіційним курсом на дату платежу). Збільшення зобов'язань відбулося за рахунок щорічної переоцінки на суму 1 689 мільйонів гривень (861 мільйон – за квотою, 828 мільйонів – з купівлі коштів) та проміжної переоцінки на суму 45 мільйонів гривень.

До векселів включено два векселі Міністерства фінансів України на користь МВФ зі сплати внеску в рахунок квоти на загальну суму 2 741 мільйон гривень, оскільки Національний банк є агентом Уряду за розрахунками з МВФ.

Аналіз процентного ризику за зобов'язаннями перед МВФ наведено в примітці 30 та аналіз за строками погашення – в примітці 31.

16. НАРАХОВАНІ ВИТРАТИ ТА ІНШІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Примітки	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Несплачені доходи за кредитами, наданими Урядом в іноземній валюті, які переоформлені як внутрішній державний борг	8	710
Прості векселі, що емітовані Національним банком України	5	53
Нараховані витрати		38
Поточні рахунки працівників		33
Доходи майбутніх періодів		4
Кредиторська заборгованість		19
Усього нарахованих витрат та інших зобов'язань	857	874

Нараховані витрати на 31 грудня подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Нараховані витрати за зобов'язаннями перед МВФ	36	44
Нараховані витрати за кредитами ЄБРР	1	2
Інші нараховані витрати	1	—
Усього нарахованих витрат	38	46

Аналіз нарахованих витрат та інших зобов'язань у розрізі резидентності наведено в примітці 27, аналіз валютного ризику – у примітці 29 та аналіз за строками погашення – у примітці 31.

17. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ПЕРЕРАХУВАННЯ ПРИБУТКУ ДО БЮДЖЕТУ

Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" Національний банк має перераховувати до Державного бюджету України суму перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за підсумками року. Кошторисні витрати повинні забезпечувати можливість виконання Національним банком його функцій і включають витрати, що відображаються у звіті про фінансові результати, та видатки на фінансування

капітальних інвестицій і створення фондів. Сума прибутку, який підлягає сплаті до Державного бюджету України, розраховується як сума отриманого прибутку за мінусом прибутку, використаного на фінансування капітальних інвестицій та створення фондів.

Фактична сума перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за 2003 рік становила 522 мільйони гривень. Нижче наведено вивірку суми прибутку до розподілу, відображеного у фінансовій звітності, із сумою перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами:

	(у мільйонах гривень)	
	2003	2002
Прибуток до розподілу за звітом про фінансові результати	567	260
Мінус: Формування фондів фінансування капітальних інвестицій та інших фондів Національного банку	(45)	(129)
Перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за підсумками поточного року, що підлягає перерахуванню до бюджету	522	131
Перерахування авансом прибутку до бюджету	(502)	(43)
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	20	88

18. СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ

Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" розмір статутного капіталу становить 10 мільйонів гривень. Розмір статутного капіталу може бути збільшений за рішенням Ради Національного банку. Джерелами формування статутного капіталу Національного банку є його доходи, а при необхідності, – Державний бюджет України. Статутний капітал було сформовано у розмірі 5 мільйонів гривень за рахунок доходів, отриманих Національним банком у 1994 році, та у розмірі 5 мільйонів гривень за рахунок доходів, отриманих у 2000 році.

19. ГРОШОВІ КОШТИ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТИ

		(у мільйонах гривень)	
	Примітки	2003	2002
Готівкова іноземна валюта	4	36	17
Кошти до запитання (крім коштів, використання яких є обмеженим)	4	2 056	862
Розміщені короткострокові депозити терміном погашення до трьох місяців (крім золота, банківських металів та коштів, використання яких є обмеженим)		23 928	11 674
Авуари в СПЗ		113	151
Кошти банків до запитання	12	(4 171)	(3 107)
Кошти Уряду та інших клієнтів	13	(5 078)	(2 397)
Рахунки МВФ № 1, № 2	15	(27)	(26)
Поточні рахунки працівників	16	(33)	(35)
Усього грошових коштів та їх еквівалентів		16 824	7 139

20. ПРОЦЕНТНІ ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ

(у мільйонах гривень)

	2003	2002
Процентні доходи		
Доходи за коштами та депозитами в іноземній валюті	571	417
Доходи за кредитами банкам та іншим позичальникам	200	43
Доходи за цінними паперами Уряду	36	429
Доходи за авуарами в СПЗ	2	22
Інші	1	1
Усього процентних доходів	810	912
Процентні витрати		
Витрати за зобов'язаннями перед МВФ	(210)	(280)
Витрати за отриманими кредитами	(8)	(10)
Витрати за коштами Уряду та інших клієнтів	(1)	(1)
Витрати за коштами банків	(1)	(5)
Витрати за цінними паперами власного боргу	—	(1)
Інші	(2)	(5)
Усього процентних витрат	(222)	(302)
Чистий процентний прибуток	588	610

21. КОМІСІЙНІ ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ

(у мільйонах гривень)

	2003	2002
Комісійні доходи		
Доходи за послугами системи електронних платежів та електронної пошти	83	57
Доходи за послугами служби інкасації	45	57
Доходи за операціями з розрахунково-касового обслуговування	45	24
Інші доходи	1	4
Усього комісійних доходів	174	142
Комісійні витрати		
Витрати за зобов'язаннями перед МВФ	—	(21)
Інші витрати	(3)	(3)
Усього комісійних витрат	(3)	(24)
Чистий комісійний прибуток	171	118

22. ІНШІ ДОХОДИ

(у мільйонах гривень)

	2003	2002
Доходи від продажу банкнотного паперу, пам'ятних та ювілейних монет та іншої продукції	52	107
Доходи від діяльності навчальних закладів	13	11
Штрафи, пеня, неустойки, що отримані	2	2
Доходи від управління кредитними лініями	3	3
Прибуток від продажу основних засобів, нематеріальних активів та запасів		
матеріальних цінностей	—	1
Інші	16	14
Усього інших доходів	86	138

Доходи від продажу іншої продукції включають продаж державним організаціям, українським та іноземним контрагентам акцизних марок, бланків цінних паперів та документів.

23. ВИТРАТИ НА УТРИМАННЯ ПЕРСОНАЛУ

(у мільйонах гривень)

	2003	2002
Заробітна плата	146	136
Внески на обов'язкове державне пенсійне та соціальне страхування	67	61
Матеріальна допомога та інші соціальні виплати	59	56
Інші	14	24
Усього витрат на утримання персоналу	286	277

Як зазначено в примітці 2, витрати на оплату праці, що пов'язані з виготовленням банкнотного паперу, банкнот, монет та іншої продукції, і суми відрахувань на соціальні виплати включаються до складу витрат на виготовлення цієї продукції.

24. АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ ТА ІНШІ ВИТРАТИ

(у мільйонах гривень)

	2003	2002
Амортизаційні відрахування	82	70
Експлуатаційні та господарські витрати	31	33
Витрати на утримання основних засобів та нематеріальних активів	25	29
Витрати на послуги та обслуговування телекомунікацій	7	7
Витрати на службові відрядження	5	4
Штрафи, пеня, неустойки, що сплачені	5	4
Витрати з адміністрування Групи управління проектами міжнародних кредитних ліній у межах отриманої плати за управління кредитними лініями	3	2
Інші	19	22
Усього адміністративно-господарських та інших витрат	177	171

Сума амортизації за 2003 рік не включає амортизацію в сумі 37 мільйонів гривень (2002 рік – 39 мільйонів гривень), що нарахована на основні засоби, які використовуються для виготовлення банкнотного паперу, банкнот, монет та іншої продукції. Ця частина амортизації включається до витрат на виготовлення банкнот, монет та іншої продукції (примітка 2).

25. ЧИСТЕ ЗМЕНШЕННЯ/(ЗБІЛЬШЕННЯ) РЕЗЕРВІВ

	Примітки	(у мільйонах гривень)	
		2003	2002
Зменшення/(збільшення) резервів:			
за кредитами банкам та іншим позичальникам	7	267	(7)
за нарахованими доходами та іншими активами	11	70	(4)
Усього чисте зменшення/(збільшення) резервів		337	(11)

26. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

Основними видами фінансових ризиків, притаманних діяльності Національного банку, є кредитний, валютний, процентний ризики та ризик ліквідності, які контролюються керівництвом структурних підрозділів. Загальне управління ризиками здійснює Комітет з управління активами та пасивами (КУАП) та Управління контролю ризиків.

Кредитний ризик. Кредитний ризик контролюється шляхом дотримання вимог, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, а саме:

у сфері розміщення коштів золотовалютного резерву Національного банку:

контрагенти Національного банку за операціями з розміщення коштів золотовалютного резерву повинні мати рейтинги, установлені міжнародними рейтинговими компаніями Fitch IBCA та Moody's, не нижчі від рейтингу А, як визначено у Законі України "Про Національний банк України", та рейтингів, визначених рішенням Правління Національного банку;

розміщення коштів золотовалютного резерву Національного банку із застосуванням фінансових інструментів має відповідати нормативам інвестиційної структури золотовалютного резерву Національного банку, яка затверджується рішенням Правління Національного банку;

у сфері підтримки ліквідності банківської системи:

банки, які претендують на підтримку ліквідності через операції рефінансування Національного банку, мають дотримуватися вимог, установлених нормативно-правовими актами Національного банку з питань регулювання Національним банком ліквідності банків України;

у сфері надання позик за рахунок кредитних ліній ЄБРР:

банки – учасники кредитних ліній мають відповідати вимогам, визначеним відповідними кредитними угодами між Національним банком та ЄБРР.

Валютний ризик. Валютний ризик контролюється шляхом дотримання нормативної валютної структури золотовалютного резерву Національного банку, яка визначається рішеннями Правління Національного банку, а також з урахуванням чистої валютної позиції Національного банку.

Процентний ризик. Основним методом контролю процентного ризику є розрахунок

та аналіз динаміки середньозваженої мультивалютної процентної маржі (спреду) між процентними ставками за активами та зобов'язаннями Національного банку, а також аналіз активів і зобов'язань за строками перегляду процентних ставок.

Ризик ліквідності. Ризик ліквідності контролюється методом аналізу дисбалансу активів і зобов'язань за строками погашення (розривів фінансування) та через розрахунок достатності залишків коштів на кореспондентських рахунках на час виконання платежів за зобов'язаннями Національного банку.

Детальна оцінка вищезазначених ризиків подана в примітках 27–31.

27. АНАЛІЗ АКТИВІВ І ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У РОЗРІЗІ РЕЗИДЕНТНОСТІ

На 31 грудня 2003 року активи і зобов'язання Національного банку в розрізі резидентності подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)				
	Україна	Країни ОЕСР	МВФ	Інші	Усього
Активи					
Кошти та депозити в іноземній валюті	36	34 038	—	—	34 074
Цінні папери нерезидентів	—	3 036	—	—	3 036
Авуари в СПЗ	—	—	113	—	113
Монетарне золото	1 101	—	—	—	1 101
Цінні папери Уряду	7 946	—	—	—	7 946
Кредити банкам та іншим позичальникам	2 092	—	—	—	2 092
Внутрішній державний борг	10 521	—	—	—	10 521
Внески в рахунок квоти МВФ	—	—	10 870	—	10 870
Основні засоби та нематеріальні активи	1 386	—	—	—	1 386
Нараховані доходи та інші активи	655	172	—	1	828
Усього активів	23 737	37 246	10 983	1	71 967
Зобов'язання					
Банкноти та монети в обігу	36 048	—	—	—	36 048
Кошти банків	4 338	—	—	—	4 338
Кошти Уряду та інших клієнтів	5 058	20	—	—	5 078
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	20	—	—	—	20
Кредити отримані	—	384	—	—	384
Зобов'язання перед МВФ	—	—	20 657	—	20 657
Нараховані витрати та інші зобов'язання	764	57	36	—	857
Усього зобов'язань	46 228	461	20 693	—	67 382
Чиста балансова позиція	(22 491)	36 785	(9 710)	1	4 585
Позабалансові зобов'язання					
Гарантії	—	307	—	—	307
Чиста позабалансова позиція (примітка 32)	—	307	—	—	307
Чиста позиція	(22 491)	36 478	(9 710)	1	4 278

До залишків коштів у країнах ОЕСР (стаття "Кошти та депозити в іноземній валюті" та "Нараховані доходи та інші активи") включено кореспондентські рахунки та строкові депозити, розміщені в Bank for International Settlements, а також нараховані відсотки за цими депозитами загальною сумою 21 840 мільйонів гривень, що становить 59% від загального обсягу активів, розміщених у країнах ОЕСР.

На 31 грудня 2002 року активи і зобов'язання Національного банку в розрізі резидентності подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)				
	Україна	Країни ОЕСР	МВФ	Інші	Усього
Активи					
Кошти та депозити в іноземній валюті	21	23 296	—	—	23 317
Цінні папери нерезидентів	—	172	—	—	172
Авуари в СПЗ	—	—	151	—	151
Монетарне золото	935	—	—	—	935
Цінні папери Уряду	9 042	—	—	—	9 042
Кредити банкам та іншим позичальникам	879	—	—	—	879
Внутрішній державний борг	10 522	—	—	—	10 522
Внески в рахунок квоти МВФ	—	—	9 946	—	9 946
Основні засоби та нематеріальні активи	1 370	—	—	—	1 370
Нараховані доходи та інші активи	844	90	—	2	936
Усього активів	23 613	23 558	10 097	2	57 270
Зобов'язання					
Банкноти та монети в обігу	27 703	—	—	—	27 703
Кошти банків	3 264	—	—	—	3 264
Кошти Уряду та інших клієнтів	2 396	1	—	—	2 397
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	88	—	—	—	88
Кредити отримані	—	301	—	—	301
Зобов'язання перед МВФ	—	—	19 951	—	19 951
Нараховані витрати та інші зобов'язання	755	75	44	—	874
Усього зобов'язань	34 206	377	19 995	—	54 578
Чиста балансова позиція	(10 593)	23 181	(9 898)	2	2 692
Позабалансові зобов'язання					
Гарантії	—	796	—	—	796
Чиста позабалансова позиція (примітка 32)	—	796	—	—	796
Чиста позиція	(10 593)	22 385	(9 898)	2	1 896

28. КРЕДИТНИЙ РИЗИК

Фінансові активи Національного банку за кредитними рейтингами контрагентів, установленними міжнародними рейтинговими компаніями Fitch IBCA та Moody's, подані таким чином:

(у мільйонах гривень)

	Кредитний рейтинг	2003		2002	
		Обсяг	%	Обсяг	%
		у фінансових активах		у фінансових активах	
Кошти та депозити в іноземній валюті	AAA+	22 114	32,0	14 004	25,7
	AAA	3 496	5,1	2 343	4,3
	AA+	2 595	3,8	1 553	2,8
	AA	2 180	3,1	2 125	3,9
	AA-	3 115	4,5	1 756	3,2
	A+	535	0,8	1 504	2,8
	A/A-/B	3	0,0	15	0,0
	Без ризику	36	0,1	17	0,0
Цінні папери нерезидентів	AAA	2 882	4,2	—	—
	Без рейтингу	154	0,2	172	0,3
Авуари в СПЗ	AAA+	113	0,2	151	0,3
Цінні папери Уряду	B+	7 946	11,3	—	—
	B	—	—	9 042	16,6
Кредити банкам та іншим позичальникам	B	174	0,3	—	—
	B-	122	0,2	62	0,1
	B2	324	0,5	—	—
	B3	—	—	105	0,2
	NP	227	0,3	—	—
	Без рейтингу	1 245	1,8	712	1,3
Внутрішній державний борг	B+	10 521	15,2	—	—
	B	—	—	10 522	19,3
Внески в рахунок квоти МВФ	AAA+	10 870	15,7	9 946	18,2
Нараховані доходи та інші активи	AAA+	39	0,1	44	0,1
	AAA	60	0,1	14	0,0
	AA+	23	0,0	8	0,0
	AA	21	0,0	11	0,0
	AA-	28	0,0	7	0,0
	A+	—	—	5	0,0
	B+/B	197	0,3	394	0,7
	Без рейтингу	111	0,2	97	0,2
Усього фінансових активів		69 131	100,0	54 609	100,0

Цінні папери Уряду, внутрішній державний борг, депозит, розміщений у банку-резиденті, та нараховані доходи за цими активами класифіковано відповідно до довгострокового рейтингу України.

Рейтинг AAA+ – це рейтинг, який використовується для ідентифікації таких високонадійних міжнародних фінансових установ, як Банк міжнародних розрахунків (BIS), регіональні банки Федеральної резервної системи США та Міжнародний валютний фонд.

29. ВАЛЮТНИЙ РИЗИК

Валютний ризик – це ризик зазнати збитків унаслідок несприятливих змін курсу гривні до іноземних валют.

На 31 грудня 2003 року Національний банк мав такі валютні позиції:

	(у мільйонах гривень)					
	Гривні	Долари США	СПЗ	Євро	Інші	Усього
Активи						
Кошти та депозити в іноземній валюті	—	17 406	—	9 998	6 670	34 074
Цінні папери нерезидентів	—	2 882	154	—	—	3 036
Авуари в СПЗ	—	—	113	—	—	113
Монетарне золото	—	—	—	—	1 101	1 101
Цінні папери Уряду	7 833	—	—	113	—	7 946
Кредити банкам та іншим позичальникам	1 744	348	—	—	—	2 092
Внутрішній державний борг	3 499	7 022	—	—	—	10 521
Внески в рахунок квоти МВФ	—	—	10 870	—	—	10 870
Основні засоби та нематеріальні активи	1 386	—	—	—	—	1 386
Нараховані доходи та інші активи	223	257	—	91	257	828
Усього активів	14 685	27 915	11 137	10 202	8 028	71 967
Зобов'язання						
Банкноти та монети в обігу	36 048	—	—	—	—	36 048
Кошти банків	4 122	116	—	100	—	4 338
Кошти Уряду та інших клієнтів	2 609	2 394	—	75	—	5 078
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	20	—	—	—	—	20
Кредити отримані	—	384	—	—	—	384
Зобов'язання перед МВФ	—	—	20 657	—	—	20 657
Нараховані витрати та інші зобов'язання	55	712	89	—	1	857
Усього зобов'язань	42 854	3 606	20 746	175	1	67 382
Чиста балансова позиція	(28 169)	24 309	(9 609)	10 027	8 027	4 585
Позабалансові зобов'язання						
Гарантії	—	—	—	307	—	307
Чиста позабалансова позиція (примітка 32)	—	—	—	307	—	307
Чиста позиція	(28 169)	24 309	(9 609)	9 720	8 027	4 278

Активи і зобов'язання в інших валютах в основному складаються зі статей у золоті, швейцарських франках, англійських фунтах стерлінгів та банківських металах.

На 31 грудня 2002 року Національний банк мав такі валютні позиції:

	(у мільйонах гривень)					
	Гривні	Долари США	СПЗ	Євро	Інші	Усього
Активи						
Кошти та депозити в іноземній валюті	—	11 831	—	6 646	4 840	23 317
Цінні папери нерезидентів	—	—	172	—	—	172
Авуари в СПЗ	—	—	151	—	—	151
Монетарне золото	—	—	—	—	935	935
Цінні папери Уряду	8 895	26	—	121	—	9 042
Кредити банкам та іншим позичальникам	568	311	—	—	—	879
Внутрішній державний борг	3 499	7 023	—	—	—	10 522
Внески в рахунок квоти МВФ	—	—	9 946	—	—	9 946
Основні засоби та нематеріальні активи	1 370	—	—	—	—	1 370
Нараховані доходи та інші активи	219	435	—	62	220	936
Усього активів	14 551	19 626	10 269	6 829	5 995	57 270
Зобов'язання						
Банкноти та монети в обігу	27 703	—	—	—	—	27 703
Кошти банків	3 082	96	—	86	—	3 264
Кошти Уряду та інших клієнтів	1 006	1 293	—	98	—	2 397
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	88	—	—	—	—	88
Кредити отримані	—	301	—	—	—	301
Зобов'язання перед МВФ	—	—	19 951	—	—	19 951
Нараховані витрати та інші зобов'язання	43	713	118	—	—	874
Усього зобов'язань	31 922	2 403	20 069	184	—	54 578
Чиста балансова позиція	(17 371)	17 223	(9 800)	6 645	5 995	2 692
Позабалансові зобов'язання						
Гарантії	—	—	—	796	—	796
Чиста позабалансова позиція (примітка 32)	—	—	—	796	—	796
Чиста позиція	(17 371)	17 223	(9 800)	5 849	5 995	1 896

30. ПРОЦЕНТНИЙ РИЗИК

Процентний ризик – це ризик зазнати збитків унаслідок несприятливих змін процентних ставок. Процентний ризик виникає переважно в результаті вкладення коштів у фінансові інструменти під фіксовані процентні ставки в сумах та на строки, що відрізняються від сум та строків залучених коштів з фіксованими процентними ставками, або вкладення коштів у фінансові інструменти та залучення коштів за змінними процентними ставками.

За станом на 31 грудня 2003 р. Національний банк мав таку структуру середньозважених процентних ставок за основними валютами для монетарних

фінансових інструментів, за якими нараховуються проценти. Процентні ставки за кожним фінансовим інструментом розраховувалися як середньозважені процентні ставки, передбачені угодами на дату балансу.

	Гривні	Долари США	СПЗ	Євро	Інші	Загальна середньозважена ставка (у %)
Активи						
Строкові депозити в банках країн ОЕСР	—	0,96	—	2,06	3,16	1,75
Цінні папери нерезидентів	—	1,18	—	—	—	1,18
Авуари в СПЗ	—	—	1,57	—	—	1,57
Цінні папери Уряду	8,40	—	—	10,00	—	8,42
Кредити банкам та іншим позичальникам	7,93	3,61	—	—	—	6,92
Депозит, розміщений у банку-резиденті	—	1,72	—	—	—	1,72
Зобов'язання						
Строкові депозити банків	—	0,16	—	1,13	—	0,46
Кредити отримані	—	2,16	—	—	—	2,16
Зобов'язання перед МВФ	—	—	2,15	—	—	2,15

Позначка "—" у таблиці означає, що Національний банк не має відповідних активів або зобов'язань у відповідній валюті, за якими нараховуються проценти.

За плаваючою ставкою нараховуються проценти за такими статтями активів і зобов'язань: за авуарами в СПЗ та зобов'язаннями перед МВФ процентна ставка переглядається щотижня; за цінними паперами Уряду в національній валюті процентна ставка переглядається щорічно залежно від рівня інфляції; за кредитами банкам та іншим позичальникам, наданими в рамках кредитних ліній ЄБРР, та за кредитами, отриманими від ЄБРР, проценти нараховуються за ставками LIBOR+3% та LIBOR+1% відповідно і переглядаються один раз у півроку.

На 31 грудня 2002 року Національний банк мав такі процентні ставки за активами та зобов'язаннями:

	Гривні	Долари США	СПЗ	Євро	Інші	Загальна середньозважена ставка (у %)
Активи						
Строкові депозити в банках країн ОЕСР	—	1,43	—	3,03	2,61	2,13
Авуари в СПЗ	—	—	1,91	—	—	1,91
Цінні папери Уряду	—	8,5	—	10,00	—	9,73
Кредити банкам та іншим позичальникам	8,27	3,66	—	—	—	6,27
Депозит, розміщений у банку-резиденті	—	1,73	—	—	—	1,73
Зобов'язання						
Строкові депозити банків	—	0,42	—	2,01	—	1,04
Кредити отримані	—	2,54	—	—	—	2,54
Зобов'язання перед МВФ	—	—	2,45	—	—	2,45

Аналіз активів і зобов'язань за строками перегляду процентних ставок

У поданій нижче таблиці наведено концентрацію ризику процентних ставок за строками їх перегляду або погашення, залежно від того, що настає раніше.

Для активів і зобов'язань з фіксованою процентною ставкою строковість визначалася, виходячи з періоду від дати балансу до дати погашення згідно з контрактом. Для активів і зобов'язань зі змінною процентною ставкою – з урахуванням найближчого терміну перегляду процентних ставок.

На 31 грудня 2003 року аналіз активів і зобов'язань за строками перегляду процентних ставок поданий таким чином:

(у мільйонах гривень)

	До запитан- ня та до 1-го місяця	1–3 місяці	3–12 місяців	1–5 років	Понад 5 років	Безпро- центні	Усього
Активи							
Кошти та депозити в іноземній валюті	14 621	11 604	7 217	258	—	374	34 074
Цінні папери нерезидентів	449	96	2 337	—	—	154	3 036
Авуари в СПЗ	113	—	—	—	—	—	113
Монетарне золото	—	—	—	—	—	1 101	1 101
Цінні папери Уряду	89	193	7 188	81	—	395	7 946
Кредити банкам та іншим позичальникам	163	312	1 035	582	—	—	2 092
Внутрішній державний борг	—	—	—	—	—	10 521	10 521
Внески в рахунок квоти МВФ	—	—	—	—	—	10 870	10 870
Основні засоби та нематеріальні активи	—	—	—	—	—	1 386	1 386
Нараховані доходи та інші активи	—	—	196	36	—	596	828
Усього активів	15 435	12 205	17 973	957	—	25 397	71 967
Зобов'язання							
Банкноти та монети в обігу	—	—	—	—	—	36 048	36 048
Кошти банків	167	—	—	—	—	4 171	4 338
Кошти Уряду та інших клієнтів	42	—	—	—	—	5 036	5 078
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	—	—	—	—	—	20	20
Кредити отримані	—	52	332	—	—	—	384
Зобов'язання перед МВФ	9 787	—	—	—	—	10 870	20 657
Нараховані витрати та інші зобов'язання	33	—	—	—	—	824	857
Усього зобов'язань	10 029	52	332	—	—	56 969	67 382
Чистий розрив	5 406	12 153	17 641	957	—	(31 572)	4 585
Сумарний розрив	5 406	17 559	35 200	36 157	36 157	4 585	—

У зв'язку з тим, що аналіз активів і зобов'язань за строками перегляду процентних ставок подається Національним банком уперше, дані за попередній рік не наводяться.

31. РИЗИК ЛІКВІДНОСТІ

Ризик ліквідності – це ризик відсутності доступних для використання коштів для виконання поточних зобов'язань. Для розрахунку ризику ліквідності строки погашення активів та зобов'язань враховуються, виходячи з періоду, який залишився на дату складання балансу згідно з контрактами.

Оцінка ризику ліквідності Національного банку на 31 грудня 2003 року подана таким чином:

(у мільйонах гривень)

	До запитан- ня та до 1-го місяця	1–3 місяці	3–12 місяців	1–5 років	Понад 5 років	Строк погашення не визначений	Усього
Активи							
Кошти та депозити в іноземній валюті	14 995	11 604	7 217	258	—	—	34 074
Цінні папери нерезидентів	449	96	2 337	—	—	154	3 036
Авуари в СПЗ	113	—	—	—	—	—	113
Монетарне золото	1 101	—	—	—	—	—	1 101
Цінні папери Уряду	89	193	813	4 331	2 520	—	7 946
Кредити банкам та іншим позичальникам	163	305	807	816	—	1	2 092
Внутрішній державний борг	—	—	—	4 389	4 247	1 885	10 521
Внески в рахунок квоти МВФ	—	—	—	—	—	10 870	10 870
Основні засоби та нематеріальні активи	—	—	—	—	—	1 386	1 386
Нараховані доходи та інші активи	282	99	171	20	20	236	828
Усього активів	17 192	12 297	11 345	9 814	6 787	14 532	71 967
Зобов'язання							
Банкноти та монети в обігу	—	—	—	—	—	36 048	36 048
Кошти банків	4 338	—	—	—	—	—	4 338
Кошти Уряду та інших клієнтів	5 078	—	—	—	—	—	5 078
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	—	—	20	—	—	—	20
Кредити отримані	—	18	69	297	—	—	384
Зобов'язання перед МВФ	84	288	1 254	7 735	454	10 842	20 657
Нараховані витрати та інші зобов'язання	48	41	4	—	710	54	857
Усього зобов'язань	9 548	347	1 347	8 032	1 164	46 944	67 382
Чистий розрив ліквідності	7 644	11 950	9 998	1 782	5 623	(32 412)	4 585
Сумарний розрив ліквідності	7 644	19 594	29 592	31 374	36 997	4 585	—

До внутрішнього державного боргу з невизначеним строком погашення віднесено суму заборгованості в розмірі 129 мільйонів гривень, строки та порядок погашення якої законодавчо не врегульовано (див. примітку 8), а також частину заборгованості за внутрішнім державним боргом в іноземній валюті, яка підлягала погашенню в 2002–2003 роках.

Цінні папери нерезидентів у торговому портфелі класифіковано відповідно до строків, передбачених умовами їх випуску, незалежно від наміру Національного банку щодо їх реалізації протягом короткого періоду.

Оцінка ризику ліквідності Національного банку на 31 грудня 2002 року подана таким чином:

	(у мільйонах гривень)						
	До запитан- ня та до 1-го місяця	1–3 місяці	3–12 місяців	1–5 років	Понад 5 років	Строк погашення не визначений	Усього
Активи							
Кошти та депозити в іноземній валюті	4 049	9 308	9 960	—	—	—	23 317
Цінні папери нерезидентів	—	—	—	—	—	172	172
Авуари в СПЗ	151	—	—	—	—	—	151
Монетарне золото	935	—	—	—	—	—	935
Цінні папери Уряду	89	177	823	4 371	3 582	—	9 042
Кредити банкам та іншим позичальникам	303	28	178	319	49	2	879
Внутрішній державний борг	—	—	—	4 389	5 126	1 007	10 522
Внески в рахунок квоти МВФ	—	—	—	—	—	9 946	9 946
Основні засоби та нематеріальні активи	—	—	—	—	—	1 370	1 370
Нараховані доходи та інші активи	233	57	192	211	16	227	936
Усього активів	5 760	9 570	11 153	9 290	8 773	12 724	57 270
Зобов'язання							
Банкноти та монети в обігу	—	—	—	—	—	27 703	27 703
Кошти банків	3 264	—	—	—	—	—	3 264
Кошти Уряду та інших клієнтів	2 397	—	—	—	—	—	2 397
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	—	80	8	—	—	—	88
Кредити отримані	—	18	18	265	—	—	301
Зобов'язання перед МВФ	26	181	1 114	6 731	1 979	9 920	19 951
Нараховані витрати та інші зобов'язання	39	48	3	—	710	74	874
Усього зобов'язань	5 726	327	1 143	6 996	2 689	37 697	54 578
Чистий розрив ліквідності	34	9 243	10 010	2 294	6 084	(24 973)	2 692
Сумарний розрив ліквідності	34	9 277	19 287	21 581	27 665	2 692	—

32. ПОЗАБАЛАНСОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ПОХІДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

(а) Зобов'язання, пов'язані з кредитуванням

Зобов'язання, пов'язані з кредитуванням, включають такі статті:

	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
	2003	2002
Гарантії надані	307	796
Усього зобов'язань, пов'язаних з кредитуванням	307	796

Гарантії були надані Національним банком у 1992 році відповідно до Постанови Верховної Ради України після надання аналогічних гарантій Кабінетом Міністрів України для забезпечення погашення зобов'язань за одержаними українськими позичальниками іноземними кредитами. Заборгованість за кредитами, під які були надані зазначені гарантії, було частково погашено, а частково реструктуризовано.

Реструктуризована заборгованість за кредитами погашається Міністерством фінансів України за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до укладеної в грудні 2001 року Угоди між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччини. Нереструктуризована частина заборгованості погашається безпосередніми позичальниками.

Резерви на відшкодування можливих втрат за гарантіями не створювалися, оскільки заборгованість за зазначеними гарантіями була забезпечена гарантіями Кабінету Міністрів України.

(б) Зобов'язання з капіталовкладень

На 31 грудня 2003 року Національний банк мав зобов'язання з капіталовкладень, які стосувалися придбання, будівництва та поліпшення основних засобів, на загальну суму 36 мільйонів гривень (2002 рік – 36 мільйонів гривень).

(в) Похідні фінансові інструменти

Протягом 2003 року Національний банк не здійснював операцій з похідними фінансовими інструментами, у тому числі форвардними та опціонними контрактами з купівлі та продажу іноземної валюти.

(г) Судові процедури

До Національного банку під час його діяльності пред'являються певні претензії і позови. Проте, виходячи з власної оцінки, а також відповідно до внутрішніх фахових висновків, керівництво вважає, що Національний банк не зазнає внаслідок цього суттєвих збитків. У зв'язку з цим відповідний резерв не створювався.

33. СПРАВЕДЛИВА ВАРТІСТЬ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Справедлива вартість фінансових інструментів – це сума грошей, за яку може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті проведення операцій між сторонами, що добровільно їх здійснюють, крім випадків вимушеного їх продажу або ліквідації. Справедлива вартість найкраще підтверджується наявними ринковими цінами.

Розрахункову справедливу вартість фінансових інструментів Національний банк визначає з використанням ринкової інформації (за її наявності) та відповідних методик оцінки. Проте для тлумачення ринкової інформації з метою визначення розрахункової справедливої вартості неодмінно потрібне суб'єктивне судження. Як зазначається в

примітці 3, економіка України характеризується особливостями, властивими ринковій економіці перехідного періоду, і активність її фінансового ринку поки що є низькою. Таким чином, розрахунки не завжди відповідають реальним сумах, за які Національний банк міг би реалізувати фінансові інструменти з урахуванням поточних обставин.

Фінансові інструменти, що відображені за справедливою вартістю.

Національний банк визначив, що справедлива вартість певних фінансових інструментів суттєво не відрізняється від їх балансової вартості. До цих фінансових інструментів належать кошти та депозити в іноземній валюті, цінні папери нерезидентів, авуари в СПЗ, банкноти та монети в обігу, кошти банків, кошти Уряду та інших клієнтів, кредити отримані та зобов'язання перед МВФ.

Справедлива вартість цінних паперів Уряду в іноземній валюті розрахована з використанням котирування на ринку українських зовнішніх боргових зобов'язань в аналогічній валюті з аналогічними строками погашення та характеристиками дохідності.

Справедлива вартість тих фінансових інструментів, для яких немає активного ринку, розраховувалася Національним банком за методом дисконтування грошових потоків. Зазначена модель враховує майбутні процентні платежі та погашення основної суми заборгованості, строки погашення та ставку дисконтування. Оскільки визначення ставки дисконтування є суб'єктивним, для розрахунку використовували кілька ставок дисконтування, у результаті чого було отримано кілька значень справедливої вартості для однієї категорії активів. Метод дисконтування грошових потоків використовувався Національним банком для розрахунку справедливої вартості цінних паперів Уряду, номінованих у національній валюті, внутрішнього державного боргу і кредитів банкам та іншим позичальникам. Для цілей дисконтування грошових потоків застосовувалися такі методики та припущення:

Справедлива вартість цінних паперів Уряду, номінованих у національній валюті. Для визначення вищого значення справедливої вартості використовувалася ставка дисконтування в розмірі 9,83%, а саме дохідність на середньостроковому тендері, що проводився Національним банком 19 грудня 2003 року з терміном погашення до 365 днів (у 2002 році використовувалася облікова ставка Національного банку на 31 грудня 2002 року в розмірі 7% річних).

Для визначення нижчого значення справедливої вартості використовувалася ставка дисконтування в розмірі 11,8% річних, а саме дохідність за середньостроковими державними облігаціями з терміном погашення до 2005 року, реалізованими Міністерством фінансів України 18 грудня 2003 року на аукціоні з їх первинного розміщення (у 2002 році використовувалася ставка дисконтування в розмірі 9% річних, а саме середньозважена дохідність за довгостроковими державними облігаціями з терміном погашення до 2008 року, реалізованими Міністерством фінансів України в 2002 році на аукціонах з їх первинного розміщення).

Грошові потоки для розрахунку справедливої вартості цінних паперів Уряду в національній валюті на кінець 2003 року включають суми процентів за обслуговування процентних облігацій внутрішньої державної позики. Відповідно до статті 7 Закону України "Про Державний бюджет України на 2004 рік" Національний банк у повному обсязі має здійснювати щомісячне авансове перерахування коштів доходу за ПОВДП. Тому грошовий потік від обслуговування зазначених цінних паперів протягом 2004 року було враховано на час розподілу прибутку Національного банку за 2004 рік, тобто на кінець квітня 2005 року.

Справедлива вартість внутрішнього державного боргу за кредитами, наданими Урядом в іноземній валюті (доларах США). Виходячи з того, що кредити Уряду надавалися за рахунок коштів, отриманих від МВФ, для визначення вищого значення справедливої вартості використовувалася ставка дисконтування на рівні 2,15% річних, а саме ставка за користування коштами МВФ за станом на 31 грудня 2003 року (у 2002 році використовувалася ставка дисконтування на рівні 4,56%, а саме середня ставка за користування коштами МВФ за період 1995–1996 років).

Для визначення нижчого значення справедливої вартості використовувалася ставка дохідності за ОЗДП у доларах США, реалізованими Міністерством фінансів України у 2003 році, на рівні 7,648 % (31 грудня 2002 року – 9,1045%).

Справедлива вартість внутрішнього державного боргу за кредитами, наданими Урядом в національній валюті в 1991–1993 роках, не розраховувалася з причини невизначеності строків погашення зазначеної суми та плати за її обслуговування.

Справедлива вартість внутрішнього державного боргу за кредитами, наданими Урядом в національній валюті в 1994–1996 роках. Для визначення вищого значення справедливої вартості використовувалася ставка дисконтування в розмірі 9,83%, а саме дохідність на середньостроковому тендері, що проводився Національним банком 19 грудня 2003 року з терміном погашення до 365 днів (у 2002 році використовувалася ставка дисконтування в розмірі 5,18% річних, тобто розмір річного відсоткового доходу в 2002 році за процентними облігаціями внутрішньої державної позики, визначений Міністерством фінансів України).

Для визначення нижчого значення справедливої вартості використовувалася ставка дисконтування в розмірі 11,8% річних, а саме дохідність за середньостроковими державними облігаціями з терміном погашення до 2005 року, реалізованими Міністерством фінансів України 18 грудня 2003 року на аукціоні з їх первинного розміщення (у 2002 році використовувалася ставка дисконтування в розмірі 9% річних, а саме середньозважена дохідність за довгостроковими державними облігаціями з терміном погашення до 2008 року, реалізованими Міністерством фінансів в 2002 році на аукціонах з їх первинного розміщення).

Справедлива вартість кредитів, наданих банкам та іншим позичальникам. Для визначення вищого значення справедливої вартості використовувалася ставка дисконтування в розмірі 11,8% річних, а саме дохідність за середньостроковими державними облігаціями (з терміном погашення до 2005 року), реалізованими Міністерством фінансів України 18 грудня 2003 року на аукціоні з їх первинного розміщення.

Для визначення нижчого значення справедливої вартості використовувалася середня фактична ставка за 31 грудня 2003 року в розмірі 12,13% річних за довгостроковими депозитами суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб у національній валюті в банківській системі України.

У нижченаведеній таблиці подано балансову та розрахункову справедливу вартість фінансових активів, які не відображаються в балансі Національного банку за їх справедливою вартістю:

	Балансова вартість	2003		Балансова вартість	(у мільйонах гривень) 2002	
		Розрахункова справедлива вартість Вище значення	Розрахункова справедлива вартість Ниже значення		Розрахункова справедлива вартість Вище значення	Розрахункова справедлива вартість Ниже значення
Цінні папери Уряду в іноземній валюті, у тому числі нараховані доходи:						
ОЗДП 2000 року, номіновані в євро	113	113	113	121	120	120
ОЗДП 1995 року, номіновані в доларах США	—	—	—	27	27	26
Усього цінних паперів Уряду в іноземній валюті	113	113	113	148	147	146
Цінні папери Уряду в національній валюті, у тому числі нараховані доходи:						
ПОВДП 2000 року	7 450	7 190	6 825	8 500	6 529	6 101
векселі Державного казначейства України	395	216	193	395	239	208
Усього цінних паперів Уряду в національній валюті	7 845	7 406	7 018	8 895	6 768	6 309
Усього цінних паперів Уряду	7 958	7 519	7 131	9 043	6 915	6 455
Внутрішній державний борг за кредитами в іноземній валюті, у тому числі несплачені доходи	7 022	6 504	5 406	7 023	5 986	5 180
Внутрішній державний борг у національній валюті (1991– 1993 роки)	129	не розраховувалася		129	не розраховувалася	
Внутрішній державний борг у національній валюті (1994– 1996 роки)	3 370	1 333	1 058	3 370	2 358	1 366
Усього внутрішнього державного боргу	10 521	7 837	6 464	10 522	8 344	6 546
Кредити банкам та іншим позичальникам, у тому числі нараховані доходи	2 097	2 033	2 030	883	868	847

Беручи до уваги той факт, що розрахунки оціночної справедливої вартості базуються на певних припущеннях, слід враховувати, що надана інформація може не повністю відобразити вартість, яка може бути реалізована.

34. ОПЕРАЦІЇ З ПОВ'ЯЗАНИМИ СТОРОНАМИ

Відповідно до МСФЗ та національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку від організацій, які перебувають під контролем держави, не вимагається розкриття інформації про операції з підприємствами, які також перебувають під контролем держави. Оскільки Національний банк перебуває під контролем держави, то ця фінансова звітність не включає розкриття операцій з пов'язаними сторонами, які також перебувають під контролем держави. Операції з іншими пов'язаними сторонами, за винятком операцій з Урядом України, які зазначені в примітці 3, а також операції з іншими організаціями, які перебувають під контролем держави, не є суттєвими для цієї фінансової звітності.

35. РОЗКРИТТЯ ЗНАЧНИХ СУМ ЗА СТАТТЯМИ АКТИВІВ І ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

На 31 грудня 2003 року 30% (2002 рік – 41%) у загальній сумі активів Національного банку, за винятком квоти МВФ, становить заборгованість Уряду України за наданими кредитами та цінними паперами Уряду і 36% (2002 рік – 30%) становлять кошти та депозити, розміщені в Bank for International Settlements. 64% (2002 рік – 62%) у загальній сумі зобов'язань (за винятком векселів на користь МВФ зі сплати внеску в рахунок квоти) – це банкноти та монети в обігу, 17% (2002 рік – 22%) – це зобов'язання перед МВФ і 9% (2002 рік – 5%) – кошти Державного казначейства України.

36. ПОДІЇ, ЩО ВІДБУЛИСЯ ПІСЛЯ ЗВІТНОЇ ДАТИ

У березні 2004 року Рада Директорів МВФ затвердила для України програму стенд-бай в обсязі 412 мільйонів СПЗ (з 261 мільйон гривень за курсом на кінець року) строком на 12 місяців – до березня 2005 року. Уряд України не має наміру використовувати кошти за цією програмою без особливої потреби і вважає її упереджувальною.

26 квітня 2004 року
м. Київ, Україна

LLC audit firm
 "PricewaterhouseCoopers (Audit)
 38 Turgenevska Street
 Kyiv, 01054, Ukraine
 Telephone +380 44 4906777
 Facsimile +380 44 2164558

АУДИТОРСЬКИЙ ВИСНОВОК

Членам Ради та Правління Національного банку України

1. Ми провели аудит балансу Національного банку України ("НБУ") за 31 грудня 2003 року, а також відповідних звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів та звіту про власний капітал за 2003 фінансовий рік. За підготовку зазначеної фінансової звітності, наведеної на сторінках 1-51, несе відповідальність керівництво НБУ. Ця фінансова звітність була підготовлена відповідно до облікової політики, прийнятої Правлінням НБУ і описаної у Примітці 2 до фінансової звітності. Ми відповідаємо за надання висновку щодо цієї фінансової звітності на підставі проведеного нами аудиту.
2. Ми провели аудит відповідно до Міжнародних стандартів аудиту. Ці стандарти вимагають від нас планування і проведення аудиту таким чином, щоб забезпечити достатню впевненість щодо відсутності у фінансовій звітності суттєвих помилок. Аудит включає вибіркочку перевірку підтверджень сум та пояснень у фінансовій звітності. Аудит включає також оцінку застосовуваних принципів бухгалтерського обліку та основних розрахунків, здійснених керівництвом, а також загальну оцінку подання фінансової звітності. Ми вважаємо, що проведений нами аудит надає достатні підстави для формування висновку.
3. Ми вважаємо, що зазначена фінансова звітність, в усіх суттєвих аспектах, була належним чином складена для відображення фінансового стану НБУ за 31 грудня 2003 року та результатів його діяльності за 2003 фінансовий рік відповідно до облікової політики, прийнятої Правлінням НБУ і описаної у Примітці 2 до фінансової звітності.
4. Не вносячи застережень до нашого висновку, ми хотіли б привернути увагу до Приміток 3 та 33. Значна частина активів НБУ представлена заборгованістю з боку Уряду України. Незважаючи на позитивні тенденції в розвитку економіки України, бюджетні обмеження впливають на здатність Уряду погашати свою заборгованість перед НБУ. Відповідно до Закону України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" від 20 квітня 2000 року погашення внутрішнього державного боргу в іноземній валюті повинно було розпочатись у 2002 році. Проте Законами України про Державний бюджет України на 2002 – 2004 роки коштів, необхідних для погашення внутрішнього державного боргу, не передбачалося. Відповідно, погашення в 2002 – 2003 роках не відбувалося. В 2000 році НБУ створив резерви стосовно внутрішнього державного боргу згідно з вимогами відповідного законодавства та облікової політики НБУ. В Примітці 33 розкривається поточна оціночна справедлива вартість внутрішнього державного боргу, розрахована на підставі запланованого графіку погашення, яка є значно нижчою за його балансову вартість.

м. Київ, Україна

26 квітня 2004 р.

Аудитор
 Сертифікат аудитора серії Б №000222

Л.С.Пахуча

Розділ 4
ТАБЛИЧНІ МАТЕРІАЛИ

**ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО
СТАНУ УКРАЇНИ**

Показники	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Валовий внутрішній продукт	0.3	5	148	1204	5452	81519
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	91.3	90.1	85.8	77.1	87.8	90.0
Обсяг промислової продукції	0.33	6	177	1310	5882	73321
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	95.2	93.6	92.0	72.7	88.0	94.9
Обсяг продукції сільського господарства	0.1	1.4	55	359	1697	26746
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	86.8	91.7	101.5	83.5	96.4	90.5
Виробництво товарів народного споживання ¹	0.2	2	76	445	1938	22939
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	94.9	90.6	84.1	75.0	82.2	82.2
Інвестиції в основний капітал	0.05	0.9	29	228	938	12557
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	92.9	63.1	89.7	77.5	71.5	78.0
Роздрібний товарооборот	0.1	1.5	44	337	1196	17344
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	90.3	82.0	65.0	86.4	86.1	94.9
Платні послуги населенню	0.02	0.1	4	56	370	7635
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	73.4	78.0	77.1	96.7	67.7	85.8
Прибуток	0.1	3	93	515	1881	14418
Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %	2.1 р.	23.2 р.	36.5 р.	5.5 р.	4 р.	76.7
Питома вага збиткових підприємств, %	...	9.5	8.3	11.4	22.2	43.0

(у фактичних цінах, із 1991 по 1995 рік – трлн. укр. крб., із 1996 року – млн. грн.)

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Показники
93365	102593	130442	170070	204190	225810	263228	Валовий внутрішній продукт
97.0	98.1	99.8	105.9	109.2	105.2	109.3	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
75061	82889	107537	160755	184276	202687	220605	Обсяг промислової продукції
99.7	99.0	104.0	113.2	114.2	107.0	115.8	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
30032	32800	37240	52550	65218	65253	64473	Обсяг продукції сільського господарства
98.2	90.4	93.1	109.8	110.2	101.2	89.8	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
22669	17538	20996	29762	33524	37933	48336	Виробництво товарів народного споживання ¹ ,
88.1	100.0	107.2	124.5	117.7	108.4	120.4	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
12401	13958	17552	23629	32573	37178	51011	Інвестиції в основний капітал
91.2	106.1	100.4	114.4	120.8	108.9	131.3	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
18933	19317	22151	28757	34417	39691	48914	Роздрібний товарооборот
100.2	93.4	92.9	108.1	113.7	115.0	119.4	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
9279	9845	11625	26487 ²	37822	43801	...	Платні послуги населенню
94.9	96.2	93.8	107.7	115.2	110.3	...	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
13868	3419	7427	13933 ³	18741	14641	20312 ⁴	Прибуток
96.2	24.7	2.2 р.	187.6	134.5	78.1	138.7	Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %
45.0	54.5	55.7	37.7	38.2	38.8	41.0	Питома вага збиткових підприємств, %

¹ У 1991–1997 роках – у відпускних цінах, із 1998 року – у діючих цінах.² Із 2000 року – обсяг вироблених послуг.³ Із 2000 року – фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування.⁴ Оперативні дані.

Показники	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Індекс споживчих цін, % грудень до грудня попереднього року	3.9 р.	21.0 р.	102.6 р.	5.0 р.	2.8 р.	139.7
Індекс цін виробників промислової продукції, % грудень до грудня попереднього року	2.6 р.	42.3 р.	97.7 р.	8.7 р.	2.7 р.	117.3
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, тис. укр. крб.	0.5	6.5	162.8	1427.7	7342.0	125.84 ¹
Темпи зростання до попереднього року, % грудень до грудня попереднього року	...	13.6 р.	25.0 р.	8.8 р.	5.2 р.	171.4
	4.2 р.	3.7 р.	121.8
Індекс реальної середньомісячної заробітної плати працівників, % грудень до грудня попереднього року	...	61.3	48.5	85.4	128.1	86.2
Грошові доходи населення	0.2	2	63	539	2650	40311
Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %	1.9 р.	11.6 р.	26.5 р.	8.6 р.	4.9 р.	152.1
Грошові витрати та заощадження населення	0.19	2	51	475	2478	38961
Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %	1.8 р.	9.9 р.	27.0 р.	9.3 р.	5.2 р.	157.2
Рівень безробіття (на кінець періоду), %	...	0.03	0.25	0.3	0.29	1.27
Чисельність незайнятого населення, що знаходиться на обліку Державного центру зайнятості, тис. чол.	...	618.4	557.5	569.2	640.1	982.6
Чисельність громадян, зареєстрованих як безробітні, тис. чол.	...	128.0	180.9	216.0	257.7	558.5

Продовження

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Показники
110.1	120.0	119.2	125.8	106.1	99.4	108.2	Індекс споживчих цін, % грудень до грудня попереднього року
105.0	135.3	115.7	120.8	100.9	105.7	111.1	Індекс цін виробників промислової продукції, % грудень до грудня попереднього року
143.13	153.49	177.52	230.13	311.08	376.38	462.27	Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, грн.
113.7	107.2	115.7	129.6	135.2	121.0	122.8	Темпи зростання до попереднього року, %
108.9	105.6	124.3	135.4	127.7	117.0	124.4	грудень до грудня попереднього року
97.6	87.1	103.4	103.6	120.4	115.6	113.8	Індекс реальної середньомісячної заробітної плати працівників, % грудень до грудня попереднього року
50069	54379	61865	86911	109391	185073 ²	211922	Грошові доходи населення
124.2	108.6	113.8	140.5	125.9	117.1	113.7	Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %
47933	53376	59518	83777	102835	185073 ³	211922	Грошові витрати та заощадження населення
123.0	111.4	111.5	140.8	122.7	117.1	113.7	Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %
2.33	3.69	4.30	4.22	3.68	3.8	3.6	Рівень безробіття (на кінець періоду), %
1455.2	2036.7	2475.9	2744.1	2760.2	2799.2	2835.2	Чисельність незайнятого населення, що знаходиться на обліку Державного центру зайнятості, тис. чол.
1027.8	1588.8	2056.3	2272.1	2229.4	2236.9	2258.7	Чисельність громадян, зареєстрованих як безробітні, тис. чол.

¹ Із 1996 року – у гривнях.² Із 2002 року – доходи населення.³ Із 2002 року – витрати населення.

Показники	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Розмір мінімальної заробітної плати населення, на кінець періоду, укр. крб.	...	967	13642	60000	60000	15.0 ¹
Величина прожиткового мінімуму в середньому за місяць на одну особу, укр. крб. ²	—	—	359	2258.7	6809.5	95.03 ¹
Експорт товарів та послуг, млн. доларів США	...	8045	7817	16641	17090	20346
Темпи зростання до попереднього року, %	97.2	2.1 р.	102.6	119.1
Імпорт товарів та послуг, млн. доларів США	...	7099	9533	18007	18280	21468
Темпи зростання до попереднього року, %	134.3	1.9 р.	101.5	117.4
Коефіцієнт обслуговування довгострокового зовнішнього боргу, % ⁵	—	—	—	11.2	8.0	6.6
Міжнародні резерви, в місяцях імпорту майбутнього періоду	—	—	—	0.4	0.6	1.1
у % до ВВП:						
Доходи Зведеного бюджету	...	24.4	33.5	43.5	38.0	37.1
Видатки Зведеного бюджету	...	38.1	38.6	52.4	44.6	41.9
Дефіцит Зведеного бюджету	—	13.8	5.1	8.9	6.6	4.9
Сальдо поточного рахунку платіжного балансу	—	—	—	- 2.4	- 3.2	- 2.7

Закінчення

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Показники
15.0	55.0	74.0	118.0	118.0	165.0	205.0	Розмір мінімальної заробітної плати населення, на кінець періоду, грн.
76.10	84.99	128.17	156.42	315.15	317.73	334.35	Величина прожиткового мінімуму в середньому за місяць на одну особу, грн. ²
20355	17621	16332 ³	19248 ⁴	21086	23351	28953	Експорт товарів та послуг, млн. доларів США
100.0	86.6	92.7	117.9	109.5	110.7	124.0	Темпи зростання до попереднього року, %
21891	18828	15237	17947	20473	21494	27665	Імпорт товарів та послуг, млн. доларів США
102.0	86.0	80.9	117.8	114.1	105.0	128.7	Темпи зростання до попереднього року, %
7.5	12.5	15.4	14.5	14.5	12.0	11.8	Коефіцієнт обслуговування довгострокового зовнішнього боргу, % ⁵
1.5	0.6	0.7	0.9	1.7	2.0	2.6	Міжнародні резерви, в місяцях імпорту майбутнього періоду
							у % до ВВП:
30.1	28.2	25.2	28.9	26.9	27.4	28.5	Доходи Зведеного бюджету
36.8	30.4	26.7	28.3	27.2	26.7	28.6	Видатки Зведеного бюджету
6.6	2.2	1.5	0.6 ⁶	0.3	0.7 ⁶	0.2	Дефіцит Зведеного бюджету
- 2.7	- 3.0	3.0	3.9	3.7	7.5	5.9	Сальдо поточного рахунку платіжного балансу

¹ Із 1996 року – у гривнях.

² За 1993–2000 роки – величина вартості межі малозабезпеченості для непрацездатного населення, із 1997 по 2000 рік – з урахуванням житлових субсидій.

³ Без урахування взаєморозрахунків з Росією, пов'язаних з розподілом Чорноморського флоту.

⁴ Без урахування вартості товарів, переданих Росії в рахунок погашення боргових зобов'язань перед ВАТ "Газпром".

⁵ Витрати на обслуговування зовнішнього боргу (за графіком) відносно обсягів експорту товарів та послуг.

⁶ Профіцит.

За даними Держкомстату України, за винятком даних з експорту-імпорту товарів та послуг, сальдо поточного рахунку платіжного балансу, коефіцієнта обслуговування зовнішнього боргу, валових міжнародних резервів, які з 1994 року розраховані НБУ, та даних з чисельності незайнятого населення, безробіття, соціальних гарантій, розрахованих Державним центром зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України.

ДИНАМІКА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ

(млн. дол. США)

Статті платіжного балансу	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
РАХУНОК ПОТОЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	-1335	-1296	1658	1481	1402	3173	2891
БАЛАНС ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	-1536	-1207	1821	1575	613	1857	1288
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	20355	17621	17058	19522	21086	23351	28953
ІМПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	-21891	-18828	-15237	-17947	-20473	-21494	-27665
БАЛАНС ТОВАРІВ	-4205	-2584	244	779	198	710	-269
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ*	15418	13699	13189	15722	17091	18669	23739
ІМПОРТ ТОВАРІВ	-19623	-16283	-12945	-14943	-16893	-17959	-24008
БАЛАНС ПОСЛУГ	2669	1377	1577	796	415	1147	1557
ЕКСПОРТ ПОСЛУГ	4937	3922	3869	3800	3995	4682	5214
ІМПОРТ ПОСЛУГ	-2268	-2545	-2292	-3004	-3580	-3535	-3657
ДОХОДИ (сальдо)	-644	-871	-869	-942	-667	-606	-581
надходження	158	122	98	143	167	163	254
виплати	-802	-993	-967	-1085	-834	-769	-835
ПОТОЧНІ ТРАНСФЕРТИ (сальдо)	845	782	706	848	1456	1922	2184
надходження	942	868	754	967	1516	1967	2270
виплати	-97	-86	-48	-119	-60	-45	-86
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ З КАПІТАЛОМ ТА ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	2120	2106	-704	-1331	-1171	-2288	-1938
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ З КАПІТАЛОМ	0	-3	-10	-8	3	15	-17
ФІНАНСОВИЙ РАХУНОК	2120	2109	-694	-1323	-1174	-2303	-1921
ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ	581	747	489	594	769	698	1411
ПОРТФЕЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	1603	47	-86	-201	-866	-1716	-922
ІНШІ ІНВЕСТИЦІЇ	319	-9	-814	-1318	529	-240	-365
Середньострокові та довгострокові кредити	1025	130	5	-1690	169	266	560
одержані	1950	1791	1805	1339	2416	2165	2637
у тому числі реструктуризація ***	—	—	—	—	244	333	282
погашені (графік)**	-925	-1661	-1800	-3029	-2247	-1899	-2077
Короткостроковий капітал	-706	-139	-819	372	360	-506	-925
Активи	-1583	-1321	-2264	-449	-1015	-781	-940
Пасиви	877	1182	1445	821	1375	275	15
РЕЗЕРВНІ АКТИВИ	-383	1324	-283	-398	-1606	-1045	-2045
Помилки та упуцнення	-785	-810	-954	-150	-231	-885	-953
БАЛАНС	0	0	0	0	0	0	0

* До експорту товарів включено вартість товарів, переданих у власність Російській Федерації в рахунок погашення боргових зобов'язань:

– у 1999 році на суму 726 млн. дол. США згідно з угодою про розподіл Чорноморського флоту;

– у 2000 році на суму 274 млн. дол. США в рахунок погашення заборгованості НАК "Нафтогаз України" перед ВАТ "Газпром".

** З урахуванням у 2000 році взаємозаліку платежів з Російською Федерацією в рахунок погашення державного зовнішнього боргу України згідно з Угодою між Урядом України та Урядом Російської Федерації від 28.05.1997 р. про взаємні розрахунки, пов'язані з розподілом Чорноморського флоту і перебуванням Чорноморського флоту Російської Федерації на території України.

*** Реструктуризація зовнішнього боргу України.

НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ в 1991—1997 роках

(на кінець періоду, млн. грн.)

Показники	1991*	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Наявна грошова маса в обігу							
Готівка	0.3	5	128	793	2623	4041	6132
Гроші поза банками (M0)	0.3	5	128	793	2623	4041	6132
Кошти на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті	1.4	16	206	1067	2059	2275	2918
Грошова маса (M1)	1.7	21	334	1860	4682	6315	9050
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	0.7	4	148	1356	2164	2708	3398
Грошова маса (M2)	2.4	25	482	3216	6846	9023	12448
Кошти клієнтів у довірчому управлінні	—	—	—	—	84	341	93
Грошова маса (M3)	—	—	—	—	6930	9364	12541
Розміщення грошової маси							
У підприємств та організацій	0.8	15	223	1173	2117	2257	2946
у тому числі:							
<i>строкові депозити</i>	0.1	2	40	207	327	322	522
<i>депозити до запитання</i>	0.7	13	183	966	1789	1868	2309
<i>інші кошти</i>	—	—	—	—	—	67	115
У домашніх господарствах	1.5	8	159	1021	3153	5049	7830
із них заощадження	1.2	3	31	228	529	1008	1698
у тому числі:							
<i>строкові депозити</i>	0.5	1	8	127	260	601	1088
<i>депозити до запитання</i>	0.7	2	23	101	269	407	609
Валютні заощадження	—	2	99	1021	1577	1718	1672
Кошти клієнтів у довірчому управлінні	—	—	—	—	84	341	93
у тому числі:							
<i>юридичних осіб</i>	—	—	—	—	83	337	85
<i>фізичних осіб</i>	—	—	—	—	1	4	8
Довідково							
Грошова база	0.4	6	269	1523	3538	4882	7058

*Розрахунки МВФ.

Закінчення
(до попереднього року)

Показники	1992	1993 рази	1994	1995	1996 відсотки	1997
Наявна грошова маса в обігу						
Готівка	16	26	6	331	154	152
Гроші поза банками (M0)	16	26	6	331	154	152
Кошти на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті	11	13	5	193	110	128
Грошова маса (M1)	12	16	6	252	135	143
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	7	33	9	160	125	125
Грошова маса (M2)	11	19	7	213	132	138
Кошти клієнтів у довірчому управлінні	—	—	—	—	406	27
Грошова маса (M3)	—	—	—	—	135	134
Розміщення грошової маси						
У підприємств та організацій	19	14	5	180	107	131
у тому числі:						
<i>строкові депозити</i>	17	17	5	158	98	162
<i>депозити до запитання</i>	19	14	5	185	104	124
<i>інші кошти</i>	—	—	—	—	—	171
У домашніх господарствах	5	21	6	309	160	155
із них заощадження	2	12	7	232	191	168
у тому числі:						
<i>строкові депозити</i>	1.2	13	16	204	231	181
<i>депозити до запитання</i>	3	12	4	267	151	150
Валютні заощадження	—	46	10	154	109	97
Кошти клієнтів у довірчому управлінні	—	—	—	—	406	27
у тому числі:						
<i>юридичних осіб</i>	—	—	—	—	406	25
<i>фізичних осіб</i>	—	—	—	—	667	207
Довідково						
Грошова база	14	45	6	232	138	145

НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ в 1998—2003 роках

(на кінець періоду, млн. грн.)

Показники	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Наявна грошова маса в обігу						
Готівка	7158	9583	12799	19465	26434	33119
Гроші поза банками (М0)	7158	9583	12799	19465	26434	33119
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	3174	4511	7963	10331	13847	20010
Грошова маса (М1)	10331	14094	20762	29796	40281	53129
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	5100	7620	10782	15390	24040	41333
Грошова маса (М2)	15432	21714	31544	45186	64321	94463
Кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків	274	355	709	569	548	580
Грошова маса (М3)	15705	22070	32252	45755	64870	95043
Розміщення грошової маси						
Кошти суб'єктів господарювання	5213	7869	12020	14456	18623	29141
у тому числі:						
<i>строкові кошти:</i>	1039	1534	2700	4051	5501	10777
у національній валюті	600	850	1315	2540	3681	8088
в іноземній валюті	439	685	1385	1511	1820	2689
<i>кошти до запитання:</i>	4146	6314	9314	10400	13120	18224
у національній валюті	2593	3767	6753	8292	10356	14757
в іноземній валюті	1553	2546	2561	2108	2764	3467
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	28	21	6	5	3	140
у національній валюті	23	19	6	5	3	140
в іноземній валюті	5	3	0	0	0	—
Кошти фізичних осіб	10276	13903	19590	30822	45771	65462
з них заощадження	3119	4319	6791	11357	19337	32343
у тому числі:						
<i>строкові кошти:</i>	2255	3032	4661	8175	14301	25121
у національній валюті	1243	1423	2222	4458	8076	13598
в іноземній валюті	1012	1608	2439	3717	6226	11523
<i>кошти до запитання:</i>	834	1251	2070	3094	4966	7222
у національній валюті	581	744	1210	2039	3492	5253
в іноземній валюті	253	507	860	1055	1475	1969
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	30	37	60	88	70	—
у національній валюті	30	36	60	88	70	—
в іноземній валюті	—	0	0	0	0	—
Цінні папери власного боргу банків	216	298	642	477	475	440
у тому числі:						
у національній валюті	138	110	386	295	282	302
в іноземній валюті	78	188	257	181	194	138
Довідково						
Грошова база	8625	11988	16780	23055	30808	40089
Мультиплікатор	1.82	1.84	1.91	1.98	2.11	2.37
Швидкість обороту	7.26	6.91	6.28	5.20	4.08	3.30*

* За попередніми даними.

Примітка. Із 2000 року дані включають нараховані відсотки.

Продовження

(у % до попереднього року)

Показники	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Наявна грошова маса в обігу						
Готівка	117	134	134	152	136	125
Гроші поза банками (М0)	117	134	134	152	136	125
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	109	142	176	130	134	145
Грошова маса (М1)	114	136	147	144	135	132
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	150	149	140	143	156	172
Грошова маса (М2)	124	141	145	143	142	147
Кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків	294	130	196	80	97	106
Грошова маса (М3)	125	141	145	142	142	147
Розміщення грошової маси						
Кошти суб'єктів господарювання	133	151	153	120	129	156
у тому числі:						
<i>строкові кошти:</i>	109	148	175	150	136	196
у національній валюті	191	142	153	194	145	220
в іноземній валюті	140	156	202	109	120	148
<i>кошти до запитання:</i>	139	152	147	112	126	139
у національній валюті	112	145	179	123	125	142
в іноземній валюті	231	164	101	82	131	125
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	33	75	28	80	66	4357
у національній валюті	27	83	32	81	66	4396
в іноземній валюті	—	60	3	0	—	—
Кошти фізичних осіб	121	135	140	158	148	143
з них заощадження	131	138	154	168	170	167
у тому числі:						
<i>строкові кошти:</i>	140	134	150	176	175	176
у національній валюті	114	114	151	204	181	168
в іноземній валюті	195	159	150	152	167	185
<i>кошти до запитання:</i>	108	150	163	150	160	145
у національній валюті	95	128	159	170	171	150
в іноземній валюті	153	200	169	123	140	134
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	356	123	165	145	80	0
у національній валюті	375	120	165	145	80	0
в іноземній валюті	—	355	119	0	—	—
Цінні папери власного боргу банків	—	138	212	74	100	93
у тому числі:						
у національній валюті	—	80	348	76	96	107
у національній валюті в іноземній валюті	—	241	132	70	108	71
Довідково						
Грошова база	122	139	140	137	134	130
Мультиплікатор	102	101	104	104	123	112
Швидкість обороту	85	95	91	83	77	83

Закінчення

(питома вага в загальній сумі грошової маси, %)

Показники	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Наявна грошова маса в обігу						
Готівка	46	43	40	43	41	35
Гроші поза банками (M0)	46	43	40	43	41	35
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	20	20	25	23	21	21
Грошова маса (M1)	66	64	65	65	62	56
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	32	35	33	33	37	43
Грошова маса (M2)	98	98	98	99	99	99
Кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків	2	2	2	1	1	1
Грошова маса (M3)	100	100	100	100	100	100
Розміщення грошової маси						
Кошти суб'єктів господарювання	33	36	37	32	29	31
у тому числі:						
<i>строкові кошти:</i>	7	7	8	9	8	11
у національній валюті	4	4	4	6	6	9
в іноземній валюті	3	3	4	3	3	3
<i>кошти до запитання:</i>	26	29	29	23	20	19
у національній валюті	17	17	21	18	16	16
в іноземній валюті	10	12	8	5	4	4
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	0	0	0	0	0	0
у національній валюті	0	0	0	0	0	0
в іноземній валюті	0	0	0	—	0	—
Кошти фізичних осіб	65	63	61	67	70	69
з них заощадження	20	20	21	25	30	34
у тому числі:						
<i>строкові кошти:</i>	14	14	14	18	22	26
у національній валюті	8	6	7	10	12	14
в іноземній валюті	6	7	8	8	10	12
<i>кошти до запитання:</i>	5	6	6	7	8	8
у національній валюті	4	3	4	4	5	6
в іноземній валюті	2	2	3	2	2	2
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	0	0	0	0	0	—
у національній валюті	0	0	0	0	0	—
в іноземній валюті	—	0	0	—	0	—
Цінні папери власного боргу банків	1	1	2	1	1	0
у тому числі:						
у національній валюті	1	0	1	1	0	0
в іноземній валюті	0	1	1	0	0	0

НАЙВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ В 2003 році

(на кінець періоду, млн. грн.)

Показники	I квар- тал	I пів- річчя	9 мі- сяців	рік	Темпи зростання до початку року, %			
					I квар- тал	I пів- річчя	9 міся- ців	рік
Найвна грошова маса в обігу								
Готівка	26002	29375	30862	33119	134	151	159	170
Гроші поза банками (M0)	26002	29375	30862	33119	134	151	159	170
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	15652	17440	19431	20010	152	169	188	194
Грошова маса (M1)	41655	46815	50293	53129	140	157	169	178
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	27897	31662	35556	41333	181	206	231	269
Грошова маса (M2)	69552	78477	85849	94463	154	174	190	209
Кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків	563	557	646	580	99	98	113	102
Грошова маса (M3)	70114	79034	86495	95043	153	173	189	208
Розміщення грошової маси								
Кошти суб'єктів господарювання	21986	24512	27489	29141	152	170	190	202
у тому числі:								
<i>строкові кошти:</i>	6297	7297	8349	10777	155	180	206	266
у національній валюті	4076	5233	6028	8088	160	206	237	318
в іноземній валюті	2221	2064	2320	2689	147	137	154	178
<i>кошти до запитання:</i>	15626	17157	19050	18224	150	165	183	175
у національній валюті	12015	13111	14977	14757	145	158	181	178
в іноземній валюті	3611	4047	4072	3467	171	192	193	164
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	63	58	90	140	1292	1192	1863	2894
у національній валюті	63	58	90	140	1293	1193	1865	2897
в іноземній валюті	—	—	—	—	—	—	—	—
Кошти фізичних осіб	47629	54023	58451	65462	155	175	190	212
з них заощадження	21626	24648	27589	32343	190	217	243	285
у тому числі:								
<i>строкові кошти:</i>	16337	18505	21262	25121	200	226	260	307
у національній валюті	9132	10487	11830	13598	205	235	265	305
в іноземній валюті	7205	8018	9432	11523	194	216	254	310
<i>кошти до запитання:</i>	5289	6143	6327	7222	171	199	204	233
у національній валюті	3637	4329	4453	5253	178	212	218	258
в іноземній валюті	1652	1814	1874	1969	156	172	178	187
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	0	0	—	—	0	0	—	—
у національній валюті	0	0	—	—	0	0	—	—
в іноземній валюті	0	0	—	—	—	—	—	—
Цінні папери власного боргу банків	500	499	556	440	105	105	116	92
у тому числі:								
у національній валюті	279	356	425	302	94	121	144	102
в іноземній валюті	221	143	131	138	122	79	72	76
Довідково								
Грошова база	31191	35178	38021	40089	135	153	165	174

Примітка. Дані включають нараховані відсотки.

**ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ
НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ**

(середньозважені ставки в річному обчисленні, %)

Період	Облікова ставка НБУ	усього	Фактична ставка за інструментами у тому числі						
			кредитні аукціони	на тендері	ломбардні кредити	кредити овернайт	операції РЕПО	довгострокове кредитування	інші механізми
1992	80.0*	...	—	—	—	—	—	—	...
1993	190.0	68.5	—	—	—	—	—	—	68.5
1994	225.9	124.9	264.0	—	—	—	—	—	115.2
1995	131.0	82.1	83.0	—	110.0	—	—	—	60.4
1996	62.3	51.8	52.6	—	64.4	—	—	—	41.0
1997	24.6	25.2	21.7	—	31.4	—	21.8	—	19.7
1998	61.6	52.7	—	—	54.4	—	54.1	—	47.8
1999	50.0	44.0	—	—	61.1	—	59.7	—	33.0
2000	30.6	29.6	—	—	30.9	—	28.0	—	—
2001	19.7	20.2	—	16.5	—	20.4	22.0	—	21.0
2002	9.5	9.2	—	9.2	—	10.7	11.7	8.0	—
грудень	7.1	8.0	—	8.0	—	8.0	—	8.0	—
з 05.12	7.0	—	—	—	—	—	—	—	—
2003	7.0	8.0	—	8.3	—	8.0	8.0	7.0	—
січень	7.0	8.0	—	8.0	—	8.0	—	—	—
лютий	7.0	8.0	—	8.0	—	8.0	—	—	—
березень	7.0	8.0	—	7.7	—	8.0	8.0	—	—
квітень	7.0	8.0	—	8.0	—	8.0	8.0	—	—
травень	7.0	7.7	—	8.0	—	8.0	8.0	7.0	—
червень	7.0	8.0	—	8.0	—	8.0	8.0	7.0	—
липень	7.0	7.6	—	8.0	—	8.0	—	7.0	—
серпень	7.0	8.0	—	8.0	—	8.0	—	7.0	—
вересень	7.0	7.9	—	8.0	—	8.0	—	7.0	—
жовтень	7.0	8.1	—	8.5	—	8.0	—	—	—
листопад	7.0	8.0	—	8.4	—	8.0	—	7.0	—
грудень	7.0	8.1	—	9.1	—	8.0	—	7.0	—

* На кінець року.

**ПРОЦЕНТНА СТАВКА РЕФІНАНСУВАННЯ
БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (за датами)**

Дата	Встановлена облікова ставка Національного банку, %
на кінець 1992	80
1993	
з 1.03	100
з 1.05	240
1994	
з 1.07	190
з 1.08	175
з 15.08	140
з 25.10	300
з 12.12	252
1995	
з 10.03	204
з 29.03	170
з 7.04	150
з 1.05	96
з 7.06	75
з 15.07	60
з 21.08	70
з 10.10	95
з 01.12	110
1996	
з 01.01	105
з 4.03	98.0
з 26.03	90.0
з 1.04	85.0
з 8.04	75.0
з 25.04	70.0
з 22.05	63.0
з 7.06	50.0
з 1.07	40.0
1997	
з 10.01	35.0
з 8.03	25.0
з 26.05	21.0
з 8.07	18.0
з 5.08	16.0
з 01.11	17.0
з 14.11	25.0
з 24.11	35.0
1998	
з 6.02	44.0
з 18.03	41.0
з 21.05	45.0
з 29.05	51.0
з 7.07	82.0
з 21.12	60.0
1999	
з 5.04	57.0
з 28.04	50.0
з 24.05	45.0
2000	
з 01.02	35.0
з 24.03	32.0
з 10.04	29.0
з 15.08	27.0
2001	
з 10.03	25.0
з 7.04	21.0
з 11.06	19.0
з 9.08	17.0
з 10.09	15.0
з 10.12	12.5
2002	
з 11.03	11.5
з 04.04	10.0
з 05.07	8.0
з 05.12	7.0
2003	7.0

**ВИМОГИ ЗА КРЕДИТАМИ, НАДАНИМИ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ
УРЯДУ УКРАЇНИ (без урахування рефінансування комерційних банків)**

Період	Усього	у тому числі		з них віднесено до внутрішнього державного боргу
		у національній валюті	в іноземній валюті	
Заборгованість на кінець періоду, млн. грн.				
1991	0.5	0.5	—	—
1992	18	18	—	9
1993	129	129	—	9
1994	1411	1411	—	18
1995	4393	3144	1249	129
1996	5804	3568	2236	129
1997	5816	3568	2248	129
1998	7625	3568	4057	129
1999	9743	3568	6176	129
2000	10726	3568	7158	10726
2001	10547	3568	6979	10547
2002	10591	3568	7023	10591
2003	10590	3568	7022	10590
У відсотках до попереднього року				
1992	34 р.	34 р.	—	—
1993	7 р.	7 р.	—	106.9
1994	11 р.	11 р.	—	193.0
1995	311.4	223.0	—	713.2
1996	132.1	113.5	179.0	100.0
1997	100.2	100.0	100.5	100.0
1998	131.1	100.0	180.5	100.0
1999	127.8	100.0	152.2	100.0
2000	110.1	100.0	115.9	83 р.
2001	98.3	100.0	97.5	98.3
2002	100.4	100.0	100.6	100.4
2003	100.0	100.0	100.0	100.0
Питома вага в загальному обсязі, %				
1991	100.0	100.0	—	—
1992	100.0	100.0	—	50.2
1993	100.0	100.0	—	7.3
1994	100.0	100.0	—	1.3
1995	100.0	71.6	28.4	2.9
1996	100.0	61.5	38.5	2.2
1997	100.0	61.3	38.7	2.2
1998	100.0	46.8	53.2	1.7
1999	100.0	36.6	63.4	1.3
2000	100.0	33.3	66.7	100.0
2001	100.0	33.8	66.2	100.0
2002	100.0	33.7	66.3	100.0
2003	100.0	33.7	66.3	100.0

Примітка. Із 2000 року дані включають нараховані відсотки.

**ВИМОГИ БАНКІВ ЗА КРЕДИТАМИ,
НАДАНИМИ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ (за видами валют та строками)**

Період	у тому числі за видами								
	Усього	валют		короткострокові			довгострокові		
		у націо- нальній	в іно- земній	усього	у тому числі у націо- нальній валюті	в іно- земній валюті	усього	у тому числі у націо- нальній валюті	в іно- земній валюті
Заборгованість на кінець періоду, млн. грн.									
1991	0.97	0.97	—	0.85	0.85	—	0.12	0.12	—
1992	26.87	24.36	2.51	25.64	23.12	2.51	1.23	1.23	—
1993	406	385	21	396	374	21	11	11	—
1994	1558	1199	359	1381	1022	359	176	176	—
1995	4078	3029	1049	3643	2664	980	434	365	69
1996	5452	4102	1350	4845	3653	1192	607	449	158
1997	7295	5195	2100	6522	4682	1840	773	513	260
1998	8873	5117	3756	7240	4438	2801	1633	679	954
1999	11787	5716	6071	9142	4714	4428	2645	1002	1643
2000	19574	10568	9006	16060	8903	7157	3514	1665	1848
2001	28373	15845	12528	22218	13034	9184	6156	2811	3344
2002	42035	24463	17572	30185	18689	11497	11849	5774	6076
2003	67835	39563	28272	37282	24737	12545	30553	14826	15727
У відсотках до попереднього року									
1992	28 р.	25 р.	—	30 р.	27 р.	—	10 р.	10 р.	—
1993	15 р.	16 р.	8 р.	15 р.	16 р.	8 р.	9 р.	9 р.	—
1994	4 р.	3 р.	17 р.	3 р.	3 р.	17 р.	16 р.	16 р.	—
1995	262	253	292	264	261	273	246	207	—
1996	134	135	129	133	137	122	140	123	228
1997	134	127	156	135	128	154	127	114	165
1998	122	99	179	111	95	152	211	132	366
1999	133	112	162	126	106	158	162	148	172
2000	162	179	147	172	183	160	129	160	111
2001	145	150	139	138	146	128	175	169	181
2002	148	154	140	136	143	125	192	205	182
2003	161	162	161	124	132	109	258	257	259
Питома вага в загальному обсязі, %									
1991	100	100.0	—	87.2	87.2	—	12.8	12.8	—
1992	100	90.6	9.4	95.4	86.1	9.4	4.6	4.6	—
1993	100	94.8	5.2	97.4	92.2	5.2	2.6	2.6	—
1994	100	77.0	23.0	88.7	65.6	23.0	11.3	11.3	—
1995	100	74.3	25.7	89.3	65.3	24.0	10.7	8.9	1.7
1996	100	75.2	24.8	88.9	67.0	21.9	11.1	8.2	2.9
1997	100	71.2	28.8	89.4	64.2	25.2	10.6	7.0	3.6
1998	100	57.7	42.3	81.6	50.0	31.6	18.4	7.7	10.8
1999	100	48.5	51.5	77.6	40.0	37.6	22.4	8.5	13.9
2000	100	53.5	46.5	82.1	45.1	37.0	17.9	8.4	9.5
2001	100	55.5	44.5	78.3	45.8	32.6	21.7	9.8	11.9
2002	100	58.0	42.0	71.7	44.3	27.3	28.3	13.7	14.6
2003	100	58.3	41.7	55.0	36.5	18.5	45.0	21.9	23.2

Примітка. Із 2000 року дані включають нараховані відсотки. Дані не включають заборгованість за кредитами, наданими банками, що перебувають на стадії ліквідації. На 01.01.2004 р. заборгованість банків, що перебувають на стадії ліквідації, з урахуванням нарахованих доходів становила: юридичних осіб – 1264.5 млн. грн.; фізичних осіб – 33.7 млн. грн.

**ЗМІНИ ЦІН СПОЖИВЧОГО РИНКУ, ЦІН ВИРОБНИКІВ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ,
ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ І ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК БАНКІВ**

(%)

Період	Зміни рівня цін до попереднього місяця		Середньозважена процентна ставка в місячному обчисленні		
	споживчих	виробників промислової продукції	встановлена облікова ставка НБУ	за кредитами банків*	за депозитами банків*
2002					
січень	1.0	-0.4	1.0	2.5	0.8
лютий	-1.4	0.7	1.0	2.4	0.8
березень	-0.7	-0.8	1.0	2.3	0.7
квітень	1.4	1.2	0.9	2.3	0.7
травень	-0.3	1.5	0.8	2.2	0.7
червень	-1.8	2.2	0.8	2.1	0.7
липень	-1.5	1.0	0.7	2.1	0.7
серпень	-0.2	-0.4	0.7	2.0	0.6
вересень	0.2	0.3	0.7	2.0	0.6
жовтень	0.7	0.2	0.7	1.9	0.6
листопад	0.7	0.2	0.7	1.9	0.5
грудень	1.4	0.0	0.6	1.8	0.6
2003					
січень	1.5	0.5	0.6	1.6	0.6
лютий	1.1	0.7	0.6	1.5	0.6
березень	1.1	2.1	0.6	1.5	0.6
квітень	0.7	0.3	0.6	1.5	0.6
травень	0.0	0.3	0.6	1.5	0.6
червень	0.1	0.0	0.6	1.4	0.6
липень	-0.1	1.0	0.6	1.5	0.5
серпень	-1.7	1.0	0.6	1.5	0.6
вересень	0.6	0.9	0.6	1.4	0.6
жовтень	1.3	0.7	0.6	1.5	0.6
листопад	1.9	1.5	0.6	1.5	0.7
грудень	1.5	1.7	0.6	1.5	0.7

* Процентні ставки банків наведено за кредитами й депозитами в національній валюті без міжбанківського ринку.

**СЕРЕДНЬОЗВАЖЕНІ ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ БАНКІВ УКРАЇНИ
В НАЦІОНАЛЬНІЙ ВАЛЮТІ**

(середньозважені ставки в річному обчисленні, %)

Період	К р е д и т и									
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
січень	76.6	310.2	205.3	110.5	63.6	43.8	55.3	56.2	37.4	29.7
лютий	88.2	383.4	198.8	110.9	62.6	48.7	58.4	49.4	35.6	29.4
березень	87.1	389.8	182.6	102.5	53.2	48.9	68.0	42.5	33.8	27.6
квітень	110.5	327.9	136.1	91.2	52.4	47.7	66.9	41.9	33.0	27.1
травень	144.3	299.4	117.0	85.7	53.7	47.1	54.5	39.8	31.7	26.1
червень	231.3	254.7	86.1	73.4	50.3	48.0	47.4	39.7	32.1	25.0
липень	223.3	192.5	78.8	66.2	47.0	53.0	46.5	39.0	31.1	24.9
серпень	204.4	151.3	73.6	63.6	42.2	57.4	50.7	35.6	31.7	24.0
вересень	224.2	141.6	78.5	63.2	41.6	63.8	54.3	39.7	30.6	23.5
жовтень	246.3	141.4	93.4	63.7	38.2	71.5	50.8	39.0	30.5	22.9
листопад	279.2	201.4	116.4	66.3	42.0	63.7	54.7	38.3	30.2	22.4
грудень	295.1	204.7	105.8	61.4	42.7	60.4	51.9	37.3	29.6	21.8
за рік	221.1	201.7	107.1	77.0	49.1	54.5	53.4	40.3	31.9	24.8

Період	Д е п о з и т и									
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
січень	62.1	224.0	158.8	56.8	23.7	19.6	22.8	21.4	11.7	10.1
лютий	84.9	284.8	129.4	45.1	22.5	18.4	21.3	16.7	9.3	9.2
березень	70.2	328.5	118.7	44.2	20.6	18.9	27.2	13.7	8.2	8.6
квітень	83.4	329.1	95.8	32.5	19.1	19.9	22.3	12.3	11.3	8.1
травень	107.6	276.2	68.1	35.8	19.3	19.8	18.5	11.9	8.6	7.8
червень	162.5	220.6	44.9	32.3	17.8	22.1	20.5	11.6	13.0	8.2
липень	225.8	179.7	36.7	25.4	17.9	22.7	15.9	11.3	11.3	7.9
серпень	170.1	140.2	30.4	27.4	13.5	23.1	20.1	10.1	14.2	7.6
вересень	186.5	126.8	30.6	26.4	14.8	27.2	17.4	17.9	10.4	7.6
жовтень	183.0	108.1	33.4	27.5	15.5	28.5	20.0	17.6	12.7	7.0
листопад	231.7	146.0	42.2	26.0	15.0	27.0	21.7	10.9	10.2	6.1
грудень	215.8	139.5	50.9	24.2	18.9	23.6	20.7	9.2	10.8	6.9
за рік	187.3	171.0	61.2	34.3	18.2	22.3	20.7	13.5	11.2	7.8

Період	К р е д и т и		Д е п о з и т и
	з урахуванням овердрафту	без урахування овердрафту	
2003			
січень	21.4	18.6	6.8
лютий	20.7	17.6	6.8
березень	20.2	18.0	7.4
квітень	20.4	18.3	6.8
травень	20.0	17.9	6.8
червень	20.0	17.2	6.7
липень	21.1	18.2	6.3
серпень	20.6	18.2	6.7
вересень	19.8	17.2	6.7
жовтень	19.8	17.8	6.9
листопад	19.6	17.8	8.0
грудень	19.5	17.7	8.0
за рік	20.2	17.9	7.1

Примітка. Процентні ставки наведено без кредитів на міжбанківському ринку.

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОГО КАРБОВАНЦЯ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (середній за період)**

(укр. крб.)

Назви валют	1992	1993	1994	1995
I група				
1 австралійський долар	138	2872	23684	109268
1 австрійський шилінг	20	388	2851	14641
1 англійський фунт стерлінгів	346	6834	49356	232150
10 бельгійських франків	65	1467	9745	50017
1 німецька марка	135	2731	20250	102886
1 нідерландський гульден	120	2433	17886	91858
1 датська крона	35	691	5118	26336
100 італійських лір	16	287	1979	9057
1 канадський долар	168	3479	23158	107551
1 норвезька крона	33	633	4601	23271
1 долар США	208	4539	31700	147463
1 фінська марка	44	793	6378	33854
1 французький франк	40	795	5852	29564
1 шведська крона	35	571	4197	20777
1 швейцарський франк	150	3096	23833	124999
10 японських єн	17	420	3145	15663
1 ЕКЮ	267	5270	38487	192790
10 іспанських песет	20	347	2413	11853
10 грецьких драхм	8	158	1318	6352
1 ірландський фунт	345	6571	48477	236271
1 ісландська крона	3	53	460	2279
10 португальських ескудо	15	275	1960	9828
1 СПЗ	—	5259	45929	223233
II група				
100 російських рублів	—	456	1257	3244
1 азербайджанський манат	—	—	39	34
1000 білоруських рублів	—	—	3903	12745
1 вірменський драм	—	—	215	363
1 естонська крона	15	341	2531	12861
1 казахстанський тенге	—	—	834	2390
1 киргизький сом	—	—	2980	13689
1 латвійський лат	—	5657	57384	277690
1 литовський літ	—	863	7924	36828
1 молдавський лей	—	—	7635	32850
1 туркменський манат	—	—	4124	5360
1 узбецький сум	—	—	1208	5040
1 грузинський ларі	—	—	—	—

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (середній за період)**

(грн.)

Назви валют	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
100 австралійських доларів	143.14	138.17	153.82	266.50	316.89	278.16	289.63
100 австрійських шилінгів	17.29	15.29	20.00	31.93	36.55	34.98	—
100 англійських фунтів стерлінгів	285.64	305.08	406.89	668.45	824.99	773.94	799.84
10000 азербайджанських манатів	4.11	4.66	6.33	10.04	12.19	11.56	10.97
1000 бельгійських франків	59.11	52.15	68.20	108.91	124.66	119.33	—
10 білоруських рублів	1.18	0.55	0.39	0.13	0.06	0.04	0.03
1000 грецьких драхм	7.60	6.83	8.36	13.48	14.95	14.13	—
100 датських крон	31.56	28.25	36.95	59.09	67.47	64.59	67.70
100 доларів США	182.95	186.17	244.95	413.04	544.02	537.21	532.66
100 естонських крон	15.20	13.45	17.59	28.08	32.14	30.76	32.15
100 ісландських крон	2.75	2.63	3.46	5.71	6.94	5.54	5.84
100 ірландських фунтів	292.76	282.72	352.14	557.85	638.53	611.20	—
1000 іспанських песет	14.45	12.74	16.57	26.40	30.22	28.93	—
10000 італійських лір	11.85	10.95	14.25	22.69	25.97	24.86	—
100 канадських доларів	134.13	134.50	164.34	278.21	366.48	347.12	339.33
100 казахстанських тенге	2.71	2.46	3.10	3.54	3.83	3.66	3.48
100 латвійських латів	332.82	320.65	416.80	706.54	898.66	855.96	862.33
100 литовських літів	45.73	46.54	61.24	103.26	136.01	134.30	145.40
100 молдавських леїв	39.84	40.26	45.94	39.43	43.77	41.80	39.27
100 нідерландських гульденів	108.56	95.62	124.81	199.37	228.20	218.43	—
100 німецьких марок	121.64	107.61	140.69	224.63	257.12	246.11	—
100 норвезьких крон	28.33	26.38	32.49	52.90	61.97	59.78	67.10
100 польських злотих	68.02	57.18	70.13	104.42	125.53	131.24	130.60
100 португальських ескудо	1.19	1.07	1.37	2.19	2.51	2.40	—
10 російських рублів	3.58	3.22	2.87	1.67	1.94	1.84	1.70
100 сингапурських доларів	129.43	126.22	146.94	243.99	315.98	300.00	297.51
100 словацьких крон	5.97	5.54	6.93	10.01	11.86	11.11	11.79
10000 турецьких лір	0.23	0.13	0.09	0.10	0.09	0.05	0.04
10000 туркменських манатів	5.58	4.49	5.00	7.94	10.46	10.33	10.24
1000 угорських форинтів	12.29	10.06	11.42	17.43	19.43	18.75	20.74
100 узбецьких сумів	4.64	2.86	2.57	3.31	2.59	1.35	0.70
100 фінських марок	39.84	35.95	46.30	73.89	84.58	80.96	—
100 французьких франків	35.80	31.96	41.96	66.98	76.67	73.38	—
100 чеських крон	6.73	5.92	7.71	11.99	14.16	14.13	16.34
100 шведських крон	27.27	24.43	30.83	49.92	59.57	52.09	54.91
100 швейцарських франків	148.25	128.45	171.01	274.53	322.46	318.71	342.88
1000 японських єн	16.84	15.41	19.03	36.61	50.52	44.27	42.59
100 євро (до 1999 року – ЕКЮ)	232.19	211.29	276.76	439.33	502.89	481.36	503.01
100 СПЗ	265.58	256.19	333.90	564.43	717.59	684.20	689.82

Продовження

Назви валют	2 0 0 3							
	січень	лютий	березень	I квартал	квітень	травень	червень	I півріччя
100 австралійських доларів	309.58	316.64	321.30	315.84	324.51	343.40	353.85	328.21
100 англійських фунтів стерлінгів	860.22	861.60	844.12	855.31	839.58	863.20	885.97	859.11
10000 азербайджанських манатів	10.89	10.89	10.88	10.89	10.87	10.85	10.84	10.87
10 білоруських рублів	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03
100 датських крон	75.95	77.40	77.52	76.96	77.92	82.50	83.84	79.19
100 доларів США	533.27	533.39	533.45	533.37	533.41	533.32	533.30	533.36
100 естонських крон	36.08	36.76	36.80	36.55	36.98	39.15	39.78	37.59
100 ісландських крон	6.68	6.88	6.83	6.80	6.94	7.28	7.23	6.97
100 канадських доларів	345.49	351.79	361.17	352.82	364.58	383.48	393.21	366.62
100 казахстанських тенге	3.43	3.46	3.52	3.47	3.51	3.52	3.57	3.50
100 латвійських латів	908.85	914.85	914.36	912.69	913.33	935.17	944.18	921.79
100 литовських літів	163.29	166.66	166.80	165.58	167.78	177.10	180.44	170.34
100 молдавських леїв	38.18	37.60	37.15	37.64	36.39	37.33	37.65	37.38
100 норвезьких крон	77.12	76.48	73.54	75.71	73.80	77.98	76.46	75.90
100 польських злотих	139.11	138.20	133.31	136.87	134.57	141.59	140.24	137.84
10 російських рублів	1.68	1.68	1.70	1.68	1.71	1.72	1.75	1.71
100 сингапурських доларів	307.09	305.67	304.30	305.69	300.40	306.80	307.48	305.29
100 словацьких крон	13.55	13.71	13.79	13.68	14.10	14.90	15.00	14.17
10000 турецьких лір	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.04	0.04	0.03
10000 туркменських манатів	10.26	10.26	10.26	10.26	10.26	10.26	10.26	10.26
1000 угорських форинтів	23.51	23.45	23.46	23.48	23.56	24.94	23.90	23.81
100 узбецьких сумів	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55
100 чеських крон	17.94	18.19	18.13	18.09	18.28	19.51	19.83	18.65
100 шведських крон	61.55	62.82	62.50	62.29	63.17	66.96	68.28	64.21
100 швейцарських франків	386.34	391.94	392.00	390.09	386.90	404.50	404.19	394.31
1000 японських єн	44.87	44.64	44.96	44.82	44.54	45.37	45.08	44.91
100 євро (до 1999 року – ЕКЮ)	564.49	575.23	575.81	571.84	578.58	612.53	622.47	588.19
100 СПЗ	727.04	731.48	730.72	729.75	730.57	749.51	754.62	737.32

Закінчення

Назви валют	2 0 0 3							
	липень	серпень	вересень	9 місяців	жовтень	листопад	грудень	рік
100 австралійських доларів	353.33	347.11	351.98	335.74	368.80	381.68	393.45	347.14
100 англійських фунтів стерлінгів	866.34	850.64	856.78	858.72	892.84	901.38	932.71	871.28
10000 азербайджанських манатів	10.84	10.85	10.85	10.86	10.86	10.85	10.84	10.86
10 білоруських рублів	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.02	0.02	0.03
100 датських крон	81.60	80.06	80.35	79.68	83.97	83.89	87.90	81.07
100 доларів США	533.21	533.17	533.16	533.30	533.17	533.20	533.18	533.27
100 естонських крон	38.77	38.03	38.14	37.83	39.87	39.87	41.81	38.50
100 ісландських крон	6.92	6.72	6.72	6.91	6.99	7.04	7.29	6.96
100 канадських доларів	386.92	381.21	389.76	373.07	401.91	406.24	405.44	380.93
100 казахстанських тенге	3.63	3.63	3.61	3.54	3.61	3.62	3.68	3.57
100 латвійських латів	932.79	924.80	928.14	924.05	954.96	956.27	977.37	933.76
100 литовських літів	175.84	172.63	172.87	171.49	180.98	180.82	189.29	174.54
100 молдавських леїв	37.81	38.05	38.98	37.68	40.04	39.75	40.32	38.27
100 норвезьких крон	73.12	72.16	72.88	74.84	75.87	76.10	79.31	75.40
100 польських злотих	136.51	136.18	134.04	137.08	135.89	135.01	140.38	137.09
10 російських рублів	1.76	1.76	1.74	1.72	1.77	1.79	1.81	1.74
100 сингапурських доларів	303.94	304.24	305.14	305.01	307.52	308.23	311.54	306.03
100 словацьких крон	14.52	14.19	14.37	14.24	15.11	15.17	15.90	14.53
10000 турецьких лір	0.04	0.04	0.04	0.04	0.04	0.04	0.04	0.04
10000 туркменських манатів	10.25	10.25	10.25	10.26	10.25	10.25	10.25	10.26
1000 угорських форинтів	22.99	22.88	23.36	23.56	24.42	24.09	24.75	23.78
100 узбецьких сумів	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55	0.54	0.55
100 чеських крон	19.04	18.43	18.43	18.64	19.50	19.51	20.23	18.92
100 шведських крон	66.05	64.49	65.83	64.63	69.30	69.36	72.46	66.07
100 швейцарських франків	392.01	386.07	385.51	392.16	403.14	400.37	420.70	396.14
1000 японських єн	44.95	44.81	46.29	45.06	48.60	48.86	49.44	46.03
100 євро (до 1999 року – ЕКЮ)	606.56	595.05	596.76	591.94	623.82	623.87	654.12	602.44
100 СПЗ	745.49	739.26	743.43	739.12	763.42	764.72	781.64	746.82

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОГО КАРБОВАНЦЯ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (на кінець періоду*)**

(укр. крб.)

Назви валют	1992	1993	1994	1995
I група				
1 австралійський долар	440	8588	81040	133330
1 австрійський шилінг	56	1052	9400	17790
1 англійський фунт стерлінгів	961	18797	161210	277020
10 бельгійських франків	192	3563	32190	60930
1 німецька марка	394	7398	66130	125150
1 нідерландський гульден	350	6607	59080	111800
1 датська крона	102	1893	16860	32310
100 італійських лір	43	756	6350	11320
1 канадський долар	503	9375	74460	131230
1 норвезька крона	93	1705	15150	28360
1 долар США	638	12610	104200	179400
1 фінська марка	121	2207	21790	41200
1 французький франк	116	2172	19130	36610
1 шведська крона	90	1514	13910	26900
1 швейцарський франк	435	8706	78330	155860
10 японських єн	51	1132	10390	17410
1 ЕКЮ	771	14309	126230	235820
10 іспанських песет	56	902	7830	14760
10 грецьких драхм	30	516	4280	7560
1 ірландський фунт	1040	17969	159130	286530
1 ісландська крона	—	175	1510	2760
10 португальських ескудо	44	724	6430	12000
1 СПЗ	—	17476	151140	266740
II група				
100 російських рублів	—	456	2940	3870
1 азербайджанський манат	—	1	50	40
1000 білоруських рублів	—	4	9160	15080
1 вірменський драм	—	1	250	450
1 естонська крона	49	925	8270	15640
1 казахстанський тенге	—	1796	1720	2830
1 киргизький сом	—	1566	9740	16380
1 латвійський лат	—	21158	190490	335330
1 литовський літ	—	3231	26050	44850
1 молдавський лей	—	3417	24360	39520
1 туркменський манат	—	—	10420	70
1 узбецький сум	—	2	4170	5180
1 грузинський ларі	—	—	—	—

* Встановлений на останній календарний день.

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (на кінець періоду*)**

(грн.)

Назви валют	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
100 австралійських доларів	150.71	124.18	209.45	339.79	301.54	270.23	299.95
100 австрійських шилінгів	17.27	15.06	29.12	38.08	36.75	33.94	—
100 англійських фунтів стерлінгів	319.13	315.99	573.15	842.90	810.26	767.39	853.84
10000 азербайджанських манатів	4.61	4.88	8.84	11.93	11.91	11.12	10.90
1000 бельгійських франків	58.97	51.37	99.31	129.90	125.35	115.76	—
10 білоруських рублів	0.82	0.46	—	0.06	0.04	0.03	0.03
1000 грецьких драхм	7.64	6.72	12.17	15.87	14.84	13.70	—
100 датських крон	31.76	27.81	53.79	70.40	67.76	62.79	74.50
100 доларів США	188.90	189.90	342.70	521.63	543.45	529.85	533.24
100 естонських крон	15.19	13.25	25.60	33.49	32.32	29.84	35.36
100 ісландських крон	2.83	2.65	4.94	7.26	6.42	5.10	6.52
100 ірландських фунтів	316.06	273.23	508.72	665.38	642.08	592.91	—
1000 іспанських песет	14.42	12.52	24.08	31.49	30.39	28.06	—
10000 італійських лір	12.36	10.78	20.69	27.06	26.12	24.12	—
100 канадських доларів	137.97	131.87	220.61	358.73	362.11	331.72	339.98
100 казахстанських тенге	2.56	2.50	4.09	3.77	3.76	3.53	3.43
100 латвійських латів	337.32	321.86	602.28	894.73	879.37	830.49	897.71
100 литовських літів	47.23	47.48	85.68	130.41	135.86	132.46	158.59
100 молдавських леїв	40.62	40.75	41.18	45.01	43.89	40.47	38.55
100 нідерландських гульденів	108.23	94.03	181.80	237.79	229.47	211.90	—
100 німецьких марок	121.49	105.97	204.84	267.93	258.55	238.75	—
100 норвезьких крон	29.30	25.81	45.33	64.88	61.42	58.73	75.73
100 польських злотих	66.08	54.30	98.46	126.46	131.35	133.60	138.60
100 португальських ескудо	1.21	1.04	2.00	2.61	2.52	2.33	—
10 російських рублів	3.40	3.19	1.66	1.93	1.93	1.76	1.68
100 сингапурських доларів	134.97	113.61	207.07	312.73	313.58	286.37	306.55
100 словацьких крон	5.94	5.50	9.39	12.32	11.51	10.92	13.24
10000 турецьких лір	0.18	0.09	0.11	0.10	0.08	0.04	0.03
10000 туркменських манатів	4.64	4.56	6.59	10.03	10.45	10.19	10.25
1000 угорських форинтів	11.74	9.39	15.85	20.70	19.08	19.05	23.47
100 узбецьких сумів	3.45	2.37	3.12	3.73	1.67	0.77	0.55
100 фінських марок	40.65	35.02	67.38	88.14	85.05	78.54	—
100 французьких франків	36.01	31.67	61.08	79.89	77.09	71.19	—
100 чеських крон	6.90	5.55	11.38	14.60	14.43	14.61	17.65
100 шведських крон	27.50	24.03	42.41	61.20	57.26	50.20	60.44
100 швейцарських франків	139.72	130.60	250.32	326.48	331.99	314.89	379.82
1000 японських єн	16.29	14.66	29.71	51.01	47.30	40.49	44.46
100 євро (до 1999 року – ЕКЮ)	236.26	209.59	401.33	524.03	505.68	466.96	553.29
100 СПЗ	271.66	255.10	481.62	714.55	708.07	665.29	720.64

* Встановлений на останній календарний день.

Продовження

Назви валют	2 0 0 3						
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень
100 австралійських доларів	313.47	324.29	320.61	329.66	343.42	354.98	350.48
100 англійських фунтів стерлінгів	877.23	843.76	833.78	848.00	875.87	887.40	864.41
10000 азербайджанських манатів	110.89	10.89	10.87	10.86	10.85	10.84	10.84
10 білоруських рублів	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03
100 датських крон	77.10	77.72	77.07	78.71	84.45	82.10	81.94
100 доларів США	533.29	533.45	533.45	533.37	533.30	533.28	533.18
100 естонських крон	36.63	36.90	36.58	37.35	40.07	38.96	38.92
100 ісландських крон	6.86	6.86	6.89	7.04	7.37	6.99	6.95
100 канадських доларів	349.29	358.13	363.75	366.90	384.77	393.98	382.42
100 казахстанських тенге	3.44	3.50	3.52	3.51	3.54	3.60	3.63
100 латвійських латів	917.88	915.01	907.23	919.60	943.89	940.53	933.77
100 литовських літів	166.75	166.65	165.22	169.42	181.56	177.90	176.57
100 молдавських леїв	37.75	37.48	36.82	36.92	37.65	37.68	37.90
100 норвезьких крон	77.13	74.18	72.85	75.20	79.57	73.76	74.20
100 польських злотих	140.23	137.24	130.90	137.18	142.38	136.49	139.21
10 російських рублів	1.68	1.69	1.70	1.72	1.74	1.76	1.76
100 сингапурських доларів	306.45	307.99	301.08	299.87	307.31	304.21	303.57
100 словацьких крон	13.71	13.80	13.83	14.26	15.18	14.63	14.55
10000 турецьких лір	0.03	0.03	0.03	0.03	0.04	0.04	0.04
10000 туркменських манатів	10.26	10.26	10.26	10.26	10.26	10.26	10.25
1000 угорських форинтів	23.54	23.73	23.18	23.79	25.09	23.18	23.12
100 узбецьких сумів	0.56	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55
100 чеських крон	18.25	18.24	17.96	18.60	19.98	19.37	19.04
100 шведських крон	62.39	63.30	62.03	64.00	68.43	66.37	66.34
100 швейцарських франків	389.87	394.60	387.64	387.64	410.09	396.03	392.99
1000 японських єн	44.70	45.65	44.41	44.30	44.93	44.90	44.45
100 євро (до 1999 року – ЕКЮ)	573.18	577.30	572.39	584.36	626.95	609.65	608.89
100 СПЗ	734.10	731.28	732.85	738.14	757.26	747.05	742.16

Закінчення

Назви валют	2 0 0 3				
	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
100 австралійських доларів	340.77	357.45	378.12	385.15	397.94
100 англійських фунтів стерлінгів	836.24	877.92	909.19	913.51	946.88
10000 азербайджанських манатів	10.85	10.86	10.86	10.84	10.83
10 білоруських рублів	0.03	0.03	0.03	0.02	0.02
100 датських крон	77.70	81.94	84.18	85.30	89.49
100 доларів США	533.15	533.15	533.19	533.20	533.15
100 естонських крон	36.90	38.89	39.99	40.56	42.58
100 ісландських крон	6.64	6.89	7.03	7.11	7.43
100 канадських доларів	379.18	391.56	408.00	407.67	406.73
100 казахстанських тенге	3.62	3.59	3.60	3.64	3.70
100 латвійських латів	914.49	943.63	957.25	964.20	987.31
100 литовських літів	167.57	176.93	180.21	184.12	193.02
100 молдавських леїв	38.17	39.95	39.80	40.09	40.33
100 норвезьких крон	69.73	75.24	76.07	77.73	79.11
100 польських злотих	132.93	133.70	133.88	136.15	142.11
10 російських рублів	1.75	1.74	1.79	1.79	1.81
100 сингапурських доларів	303.68	307.88	307.45	309.15	313.10
100 словацьких крон	13.73	14.79	15.15	15.50	16.19
10000 турецьких лір	0.04	0.04	0.04	0.04	0.04
10000 туркменських манатів	10.25	10.25	10.25	10.25	10.25
1000 угорських форинтів	22.50	23.98	24.42	24.01	25.46
100 узбецьких сумів	0.55	0.55	0.55	0.55	0.54
100 чеських крон	17.74	19.17	19.52	19.81	20.46
100 шведських крон	62.61	68.34	69.41	70.22	73.40
100 швейцарських франків	374.50	394.48	403.84	409.72	427.23
1000 японських єн	45.42	47.78	49.28	48.82	49.82
100 євро (до 1999 року – ЕКЮ)	577.29	608.48	625.75	634.61	666.22
100 СПЗ	734.29	762.29	763.41	772.49	792.25

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО ГОЛОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ С.Л. ТІГІПКА	3
ЧЛЕНИ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	4
ЧЛЕНИ ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	6
СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	8
ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ	
1.1. РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ	14
1.2. ДИНАМІКА ЦІН СПОЖИВЧОГО РИНКУ ТА ВИРОБНИКІВ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ. ІНФЛЯЦІЯ, ОСНОВНІ ЇЇ ЧИННИКИ	16
1.3. ІНВЕСТИЦІЇ	18
1.4. ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО	18
1.5. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО	20
1.6. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ	22
1.7. ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ НАСЕЛЕННЯ	23
1.8. СТАН РИНКУ ПРАЦІ	26
1.9. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ	28
1.10. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ	30
1.11. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ, КРАЇН СНД ТА ІНШИХ КРАЇН	33
РОЗДІЛ 2. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	
2.1. ВИКОНАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСАД ГРОШОВО- КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ	42
2.2. БЕЗГОТІВКОВА ЕМІСІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	45
2.3. ГРОШОВИЙ ОБІГ	46
2.4. ГОТІВКОВИЙ ОБІГ	48
2.5. ВАЛЮТНО-КУРСОВА ПОЛІТИКА	50
2.6. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	52
2.7. РОЗВИТОК ВАЛЮТНОГО РИНКУ	54
2.8. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ	56
2.9. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ	57
2.10. ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО БОРГУ УКРАЇНИ	58
2.11. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА БАНКІВ УКРАЇНИ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	61
2.12. РОЗРАХУНКОВО-КАСОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	62
2.13. ПЛАТІЖНА СИСТЕМА УКРАЇНИ	63
2.14. СТАН РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ	65
2.15. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ	67
2.16. РОБОТА ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ. ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ВКЛАДНИКІВ	70
2.17. РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	71
2.18. ДЕПОЗИТНИЙ РИНОК	73
2.19. КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	74
2.20. ВІДНОСИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З ЦЕНТРАЛЬНИМИ БАНКАМИ КРАЇН СВІТУ ТА ІНШИМИ МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ	76

ЗМІСТ

2.21. СПІВРОБІТНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ	78
2.22. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ РОБОТИ	80
2.23. ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО СПЕЦІАЛЬНОГО СТАНДАРТУ ПОШИРЕННЯ ДАНИХ МВФ	81
2.24. ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ	82
2.25. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	83
2.26. ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВИКОРИСТАННЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	84
2.27. ВНУТРІШНІЙ АУДИТ	86
2.28. РЕЗУЛЬТАТИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	87
2.29. ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКНОТНО-МОНЕТНОГО ДВОРУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	88
2.30. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ	89
2.31. РОЗВИТОК МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ	91
КАЛЕНДАР ОСНОВНИХ ПОДІЙ, ЩО ВІДБУЛИСЬ У 2003 РОЦІ	93
МЕТОДОЛОГІЧНІ КОМЕНТАРІ ДО РІЧНОГО ЗВІТУ	97

РОЗДІЛ 3. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЗА 2003 РІК

БАЛАНС	102
ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ	103
ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ	104
ЗВІТ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	106
ПРИМІТКИ ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	107
1. ОСНОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ	107
2. ОСНОВИ СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ ТА ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА	108
3. ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ	115
4. КОШТИ ТА ДЕПОЗИТИ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ	116
5. ЦІННІ ПАПЕРИ НЕРЕЗИДЕНТІВ	117
6. ЦІННІ ПАПЕРИ УРЯДУ	118
7. КРЕДИТИ БАНКАМ ТА ІНШИМ ПОЗИЧАЛЬНИКАМ	119
8. ВНУТРІШНІЙ ДЕРЖАВНИЙ БОРГ	121
9. ВНЕСКИ В РАХУНОК КВОТИ МВФ	122
10. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ	123
11. НАРАХОВАНІ ДОХОДИ ТА ІНШІ АКТИВИ	124
12. КОШТИ БАНКІВ	125
13. КОШТИ УРЯДУ ТА ІНШИХ КЛІЄНТІВ	126
14. КРЕДИТИ ОТРИМАНІ	126
15. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЕРЕД МВФ	126
16. НАРАХОВАНІ ВИТРАТИ ТА ІНШІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	127
17. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ПЕРЕРАХУВАННЯ ПРИБУТКУ ДО БЮДЖЕТУ	127
18. СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ	128
19. ГРОШОВІ КОШТИ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТИ	128
20. ПРОЦЕНТНІ ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ	129
21. КОМІСІЙНІ ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ	129
22. ІНШІ ДОХОДИ	130
23. ВИТРАТИ НА УТРИМАННЯ ПЕРСОНАЛУ	130

ЗМІСТ

Річний звіт Національного банку України за 2003 рік	24. АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ ТА ІНШІ ВИТРАТИ	130
	25. ЧИСТЕ ЗМЕНШЕННЯ/(ЗБІЛЬШЕННЯ) РЕЗЕРВІВ	131
	26. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ	131
	27. АНАЛІЗ АКТИВІВ І ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У РОЗРІЗІ РЕЗИДЕНТНОСТІ	132
	28. КРЕДИТНИЙ РИЗИК	134
	29. ВАЛЮТНИЙ РИЗИК	135
	30. ПРОЦЕНТНИЙ РИЗИК	136
	31. РИЗИК ЛІКВІДНОСТІ	139
Редакційна колегія:	32. ПОЗАБАЛАНСОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ПОХІДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ	141
Яценюк А.П. (голова)	33. СПРАВЕДЛИВА ВАРТІСТЬ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ	141
Галь В.М. (заступник голови)	34. ОПЕРАЦІЇ З ПОВ'ЯЗАНИМИ СТОРОНАМИ	145
Гребеник Н.І.	35. РОЗКРИТТЯ ЗНАЧНИХ СУМ ЗА СТАТТЯМИ АКТИВІВ І ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	145
Ричаківська В.І.	36. ПОДІЇ, ЩО ВІДБУЛИСЯ ПІСЛЯ ЗВІТНОЇ ДАТИ	145
Яременко С.О.	АУДИТОРСЬКИЙ ВИСНОВОК	146
Дорофеева Н.В.		
Приходько Л.О.		

Річний звіт підготовлено
економічним департаментом
Національного банку України

Над річним звітом працювали:

Бойчук М.І., Горбань Н.В., Понур Л.О.

Відповідальна за випуск –
начальник відділу з випуску
статистичних видань Національного
банку України редакції періодичних
видань Національного банку України

Бойчук М.І.

Оператор **Литвинова Н.В.**

Фото **Негребецького В.С.**

Адреса редакції:

просп. Науки, 7
Київ-028, 03028, Україна
тел. (044) 267-30-27
тел./факс: (044) 264-96-25
E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Оригінал-макет і друк виконані
у відділі видавничого обслуговування
господарсько-експлуатаційного
управління Національного банку України

Комп'ютерна верстка та підготовка
графічних матеріалів:

Юркін О.М., Кобзенко С.Г.

Художнє оформлення:

Бутіна І.В., Горбатовська О.Ю.

Підписано до друку 29.07.2004 р.
Формат 60 x 84/8. Друк офсетний.
Тираж 180. Зам. № 4-0744.

РОЗДІЛ 4. ТАБЛИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СТАНУ УКРАЇНИ	148
ДИНАМІКА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ	154
НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ В 1991–1997 РОКАХ	155
НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ В 1998–2003 РОКАХ	157
НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ В 2003 РОЦІ	160
ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ	161
ПРОЦЕНТНА СТАВКА РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (ЗА ДАТАМИ)	162
ВИМОГИ ЗА КРЕДИТАМИ, НАДАНИМИ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УРЯДУ УКРАЇНИ (БЕЗ УРАХУВАННЯ РЕФІНАНСУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ)	163
ВИМОГИ БАНКІВ ЗА КРЕДИТАМИ, НАДАНИМИ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ (ЗА ВИДАМИ ВАЛЮТ ТА СТРОКАМИ)	164
ЗМІНИ ЦІН СПОЖИВЧОГО РИНКУ, ЦІН ВИРОБНИКІВ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ, ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ І ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК БАНКІВ	165
СЕРЕДНЬОЗВАЖЕНІ ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ БАНКІВ УКРАЇНИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ВАЛЮТІ	166
ОФІЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОГО КАРБОВАНЦЯ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (СЕРЕДНІЙ ЗА ПЕРІОД)	167
ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (СЕРЕДНІЙ ЗА ПЕРІОД)	168
ОФІЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОГО КАРБОВАНЦЯ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ)	171
ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ)	172

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток